

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**REGIONALISMIN NARRATIIVI SUOMEN PUOLUSTUSYHTEIS-
TYÖSSÄ**

Diplomityö

kapteeni

Tommi Sikanen

Yleisesikuntaupseerikurssi 57

maasotalinja

heinäkuu 2015

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Yleisesikuntaupseerikurssi 57	Linja Maasotalinja
Tekijä Kapteeni Tommi SIKANEN	
Tutkielman nimi REGIONALISMIN NARRATIIVI SUOMEN PUOLUSTUSYHTEIS- TYÖSSÄ	
Oppiaine, johon työ liittyy Strategia	Säilytyspaikka MPKK:n kurssikirjasto
Aika Heinäkuu 2015	Tekstisivuja <120> Liitesivuja <0>
TIIVISTELMÄ <p>Tämän tutkimuksen tiedonintressi syntyy ajatuksesta, että kylmän sodan jälkeisen Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan puolustusyhteistyö on sirpaloitunut fyysisesti ja funktionaalisesti laajalle. Tällöin hyötyjen ja haittojen sekä haasteiden ja mahdollisuuksien hahmottaminen on hankalaa. Tutkimuksen referenssinä toimii tutkimusprosessin aikana helmikuussa 2015 julkaistu kokonaisselvitys Suomen turvallisuuspoliittisesta yhteistyöstä. Tämän selvityksen laatiminen kuvastaa Suomen valtiojohtoon ymmärrystä tilanteen jonkinlaisesta hajanaisuudesta.</p> <p>Tässä tutkimuksessa tarkastellaan puolustusyhteistyötä Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan ilmiönä. Tällöin hahmotellaan sen ajatuksellista kehittymistä kylmän sodan päätymisestä tähän päivään. Tämän historiallisen kehityksen kautta luodaan näkymä tulevaisuuden haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Ilmiötä tarkastellaan teoreettisesti konstruktivistisen regionalismin näkökulmasta, jolloin tutkimusaineisto jäsenellään ”uuden regionalismin” keskeisistä tekijöistä muodostettujen teemojen avulla. Metodologisesti aineistoa tarkastellaan narratologian eli kertomuksellisuuden näkökulmasta. Tällöin ymmärretään, että poliittinen puhunta muodostaa historiallisia tarinoita, joiden kautta voidaan muodostaa Suomen puolustusyhteistyön regionalismin narratiivi.</p> <p>Tutkimuksen tutkimusongelmana on selvittää, miten ja miksi Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan puolustusyhteistyön regionalismin narratiivissa alueet muodostuvat? Tut-</p>	

kimusongelmaan vastattaessa on nähty alueiden muodostuvan tutkimuksen kysymyksenasettelun kautta. Tällöin alueet ovat näkökulma, joka palvelee sekä teoreettisia että poliittisia tarpeita. Regionalismi on ideoiden, arvojen ja konkreettisten tavoitteiden kokonaisuus, joka ohjaa alueiden muodostumista, ylläpitoa ja muuttamista. Narratologian puolesta taas tutkimuksen keskiössä ei siis ole narratiivi itsessään, vaan sen seuraukset sekä tutkijoille että toimijoille.

Tutkimusaineistona ovat Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot vuodesta 1995 vuoteen 2012 sekä tasavallan presidenttien Ahtisaari, Halonen ja Niinistö turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa käsitelleet puheet. Presidenttien puheet täydentävät selontekojen välisiä aikoja lisäten kerronnallisuutta ja historiallisuutta tarinoihin ja narratiiviin.

Tutkimuksessa havaittiin, että alueet muodostuvat kansallisen puolustuksen valintojen määrittämänä puolustusyhteistyön tämän hetken toimijoiden sekä tehtyjen merkittävien materiaalihankkeiden lähtömaiden ympärille poliittisesti riittävän ympäripyöreästi. Ympäripyöreys mahdollistaa politiikan tarkentamisen ja suuntaamisen tilanteen muuttuessa, mutta se myös vaatii jatkuvaa alueellistamista eli aktiivista poliittista puhuntaa.

Tutkimusaineistosta oli myös löydettävissä epäjohdonmukaisuuksia suhteessa politiikkaan. Näistä merkittävimmät ovat Suomen jatkuvasti muuttuva suhde Euroopan unioniin puolustuksen ulottuvuudessa, muun alueellisuuden epäselvä suhde turvallisuuden saralla puolustusyhteistyöhön sekä Suomen suhde Baltian maihin yhdistettynä puolustusyhteistyön toimijoihin kuten Natoon ja EU:in.

Tarkasteltaessa historiallista poliittisen puhunnan kehitystä suhteessa uusimpaan poliittiseen asiakirjaan on puolustusyhteistyössä havaittavissa kasvava epäsuhta politiikan ja käytännön välillä. Tällöin syvenevä yhteistyö vaatii uudenlaisia käytäntöön meneviä poliittisia ratkaisuja. Tästä näkökulmasta historiallinen puhe esimerkiksi mahdollisen avun vastaanottamisen näkökulmasta näyttäytyy ristiriitaisena, kun Suomi ei itse ole poistanut lainsäädännöllisiä esteitä vastavuoroiseen avun antamiseen.

AVAINSANAT

regionalismi, konstruktivismi, narratiivi, puolustusyhteistyö, turvallisuuspolitiikka, puolustuspolitiikka

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen tausta, tarve ja merkitys	1
1.2 Tutkimustehtävä	7
1.3 Tutkimuksen näkökulma ja rajaukset	8
1.4 Tutkimuksen rajoitteet ja lähdekritiikki	11
1.5 Aiempi tutkimus	14
2. REGIONALISMI KÄSITTEENÄ JA TEORIANA	18
2.1 Konstruktivismi metateorian ja tieteenfilosofiset sitoumukset	18
2.2 Regionalismi politiikan tutkimuksessa	21
2.3 Konstruktivistinen regionalismi ja toimijuus	29
2.4 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys	33
3. METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT	37
3.1 Narratologia politiikan tutkimuksessa	37
3.2 Narratiivit, diskurssit ja tarinat	41
3.3 Regionalismin narratiivi tutkimusasetelmana	44
4. TUTKIMUSAINESTON KÄSITTELY	50
4.1 Rajojen muodostuminen	50
4.1.1 Presidentti Ahtisaaren kausi 1994–2000	50
4.1.2 Presidentti Halosen ensimmäinen kausi 2000–2006	53
4.1.3 Presidentti Halosen toinen kausi 2006–2012	57
4.1.4 Presidentti Niinistön kausi 2012–	60
4.2 Identifikaation kehittyminen	63
4.2.1 Presidentti Ahtisaaren kausi 1994–2000	63
4.2.2 Presidentti Halosen ensimmäinen kausi 2000–2006	64
4.2.3 Presidentti Halosen toinen kausi 2006–2012	66
4.2.4 Presidentti Niinistön kausi 2012–	67
4.3 Alueellisen suhde globaaliin	68
4.3.1 Presidentti Ahtisaaren kausi 1994–2000	68
4.3.2 Presidentti Halosen ensimmäinen kausi 2000–2006	71
4.3.3 Presidentti Halosen toinen kausi 2006–2012	73
4.3.4 Presidentti Niinistön kausi 2012–	74
4.4 Funktionaalisuus vastaan materiaalisuus	76
4.4.1 Presidentti Ahtisaaren kausi 1994–2000	76
4.4.2 Presidentti Halosen ensimmäinen kausi 2000–2006	78

	4
4.4.3 Presidentti Halosen toinen kausi 2006–2012	81
4.4.4 Presidentti Niinistön kausi 2012–	83
4.5 Johtopäätökset	86
5. REGIONALISMIN TARINAT SUOMEN PUOLUSTUSYHTEISTYÖSSÄ.....	90
5.1 Tarinoiden muodostaminen	90
5.1.1 Rajojen muodostumisen tarina	91
5.1.2 Identifikaation kehittymisen tarina	95
5.1.3 Alueellisen ja globaalin suhteen tarina	97
5.1.4 Funktionaalisen ja materiaalisen suhteen tarina.....	99
5.2 Johtopäätökset	103
6. REGIONALISMIN NARRATIIVI SUOMEN PUOLUSTUSYHTEISTYÖSSÄ..	105
6.1 Tarinoista narratiiviksi	105
6.2 Johtopäätökset	107
7. PÄÄTELMÄT	108

LÄHTEET

REGIONALISMIN NARRATIIVI SUOMEN PUOLUSTUSYHTEISTYÖSSÄ

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta, tarve ja merkitys

”Minne asti on päästävissä nykyisten kumppanuuksien kanssa?”¹

Tasavallan presidentti Sauli Niinistö 1.8.2014

Maailma muuttui kylmän sodan päättyessä 1980–1990 -lukujen taitteessa. Kylmän sodan aikainen supervaltojen vastakkainasettelun narratiivi ei ollut enää relevantti. Samalla muuttuivat turvallisuuden ymmärryksen ja uhkien hierarkkisuuden käsitykset.² Kansainvälisen turvallisuusympäristön muutos kaksinapaisesta suurvaltablokkien vastakkainasettelusta vapaammaksi ja samalla monimutkaisemmaksi toimintakentäksi vaikutti Suomeen ja Suomen poliittisiin valintoihin merkittävästi. Kylmän sodan aikana Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa³ määritti ensisijaisesti suhde Neuvostoliittoon, mutta nyt Suomi kykeni itse tosiasiallisesti valitsemaan viiteryhmänsä. Tämä ilmenikin politiikan entistä vahvempaan suuntautumisena länteen, erityisesti eurooppalaiseen yhteistyöhön, mutta myös vahvempaan sitoutumisena laajempaan kansainväliseen yhteistyöhön.⁴ Suomi ei enää sijaitse samalla tavalla suurvaltapolitiikan jakolinjalla, vaan sen liikkumatila on laajentunut sekä positiivisesti että negatiivisesti.

¹ ”Pelkkä Nato-selvitys ei riitä presidentille”. Uutinen. Helsingin Sanomat 2.8.2014.

² Viktorova 2001, 19.

³ Tämän tutkimuksen keskiössä on Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka. Turvallisuuspolitiikan ymmärretään koostuvan pääosin ulkopoliitikasta ja puolustuspolitiikasta. Siihen vaikuttavat myös talous- ja yhteiskuntapolitiikka. Visurin mukaan ”...voidaan Suomen turvallisuuspolitiikka määrittää kattamaan sen ulkopoliitiikan osan, joka suoranaisesti liittyy turvallisuuskysymyksiin, ja kokonaan puolustuspolitiikan sekä sen käytäntöön soveltamisen.”. Visuri 2003, 16. Tässä tutkimuksessa ei tarkastella tutkimusaineiston sisältöä suhteessa tähän määrittelyyn, vaan määrittely toimii lähtökohtana tarkastelulle.

⁴ Blomberg 2011, 10, 653–654; Piiparinen & Aaltola 2012, 93–95. Ks. myös Browning 2002.

Esimerkiksi EU-jäsenyys on parantanut Suomen turvallisuutta, mutta samalla velvoittanut Suomen osallistumaan sellaisten kysymysten käsittelyyn, jotka eivät aiemmin kuuluneet Suomen turvallisuuspoliittisiin prioriteetteihin.⁵ Voidaankin todeta Suomen kansainvälispoliittisen toimintakentän laajentuneen huomattavasti.⁶ Tähän on vaikuttanut myös globalisaatio, joka entisestään lisää keskinäisriippuvuuksia maailmassa. Eristäytyminen poliittisesti ja taloudellisesti ei ole Suomen kaltaisella valtiolla mahdollista.⁷ Tämä muutos ja Suomen poliittiset valinnat ovat vaikuttaneet siihen, että suomalaisen politiikan suuntautumiseen vaikuttavat entistä useammat tekijät ja tahot.

Suomi on ollut aktiivinen toimija turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa yhteistyössä kylmän sodan päättymisen jälkeen. Se on sekä hakenut mahdollisuuksia että toiminut niiden luomiseksi erityisesti eurooppalaisessa viitekehyksessä.⁸ Tämä ilmenee esimerkiksi osallistumisena kaikkien turvallisuustoimijoiden johtamaan kriisinhallintaan. EU:n yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka (YUTP) sekä yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (YTPP) ovat olleet merkittävässä asemassa Suomen politiikoissa.⁹ Perussyynä voidaan nähdä mainittu turvallisuusympäristön merkittävä muutos, joka on johtanut sodan kuvan muutokseen ja tätä kautta asevoiman roolin ja käytön ymmärryksen muutokseen erityisesti Euroopassa.¹⁰

Puolustuspolitiikkojen kehitys Euroopassa kylmän sodan päättymisen jälkeen on ollut osin jopa mullistavaa historiallisesta näkökulmasta. Alati kohoavat kustannukset yhdistettynä asevoiman käyttöön liittyvän ymmärryksen muuttumiseen sekä erityisesti viimeaikainen taantuma ovat yhteisvaikutuksessa ajaneet maita syvempään yhteistyöhön puolustuksen alalla.¹¹ Tämän yhteistyön on nähty voivan ainakin osin korvata pienenevät kansalliset resurssit. Yhteistyön luontevat foorumit ovat olleet Nato ja EU. Haasteita kuitenkin löytyy merkittävässä määrin. Jopa pitkälle institutionalisoitunut Nato ei ole onnistunut hyvin puolustusyhteistyön syventämisessä ”smart defence” -aloitteellaan.¹² Haaste on usein talous- ja identiteettipoliittinen siinä missä se heijastaa samalla kovan turvallisuuden ja suvereniteetin käsitysten pysyvyyttä muutoksesta huolimatta.¹³ EU:n osalta YUTP:n ja YTPP:n kehitys on lähes pysähtynyt, eikä ”pooling & sharing” -toimintamalli ole juurikaan konkretisoitunut, ainakaan toivo-

⁵ VNS 1/2009 vp, 5.

⁶ Linnéll 2009, 5.

⁷ Törnudd 2003, 60–65.

⁸ Ks. esim. Aalto et al. 2009.

⁹ VNS 6/2012 vp, 73–76.

¹⁰ Raitasalo 2008, luku 3.

¹¹ Raitasalo 2008, 120–125.

¹² Ks. esim. MacDonald 2012, 16–24 haasteista yleisesti; Blackwood 2012; Urbelis 2013. Huomioitavaa on, että ”Smart Defence” -aloite on verrattain uusi (pääsihteeri Fogh Rasmussen 2011, hyväksyttiin NATO:n huippukoukussa Chicagossa keväällä 2012).

¹³ Ks. esim. VNS 6/2012 vp, 43–44.

tulla tavalla.¹⁴ Lisäksi koska 22 EU:n jäsenvaltiota on myös Naton jäseniä, on tarve erilliselle EU:n kehyksessä tehtävälle yhteistyölle perustellusti kyseenalaistettu.¹⁵

Suomen näkökulmasta yksi puolustushallinnon menestystekijöistä on tavoitteellinen ja suunnitelmallinen verkottuminen.¹⁶ Tällöin yhteistyö Naton kanssa ylläpitää paljon kiisteltyä Nato-optiota ja mahdollistaa puolustuksen kehittämisen standardoiduista läntisistä lähtökohdista. Se mahdollistaa yhteistoiminnan, avun antamisen ja ennen kaikkea sen vastaanottamisen.¹⁷ Yhteistyö EU:n kehyksessä puolestaan on välttämätöntä maalle, joka kutsuu jäsenyyttä perustavanlaatuiseksi arvovalinnaksi.¹⁸ Pienen valtion näkökulmasta suurten organisaatioiden toiminta ei kuitenkaan aina näytä tuovan niitä hyötyjä, jotka olisivat konkreettisesti ja suhteellisen nopeasti eduksi. Niinpä huomio on yhä tiiviimmin suunnattu pienimuotoisempaan alueelliseen yhteistyöhön. Tällöin puhutaan esimerkiksi ”*tapauskohtaisesti määräytyvistä kokoonpanoista*” yhteistyöhankkeiden osalta.¹⁹

Alueellisen puolustusyhteistyön esimerkkinä Euroopassa pidetään Pohjoismaiden vuonna 2009 muodostamaa NORDEFKO:a²⁰. Näkökulmana tässä yhteistyössä on maiden yhtäläisyydet maantieteellisesti ja kulttuurisesti sekä kauan jatkunut yhteistyö eri muodoissa. Myös NORDEFKO:n toiminnassa on ollut merkittäviä haasteita. Nato ja EU -jakolinjat Pohjoismaissa, puolustusteolliset intressit, lainsäädäntö sekä poliittiset ambitiot ovat tehneet käytännön toteutuksesta haasteellista. Edellä mainitut ovat osaltaan johtaneet sotilaallisen yhteistyön merkittävään monimuotoisuuteen, josta on tullut luonteva osa Pohjoismaiden toimintakenttää.²¹ Monimutkaisuudesta johtuen huomio onkin osin suunnattu bilateraaliseen yhteistyöhön.²² Toisaalta bilateraalinen yhteistyö Pohjoismaiden välillä usein kehystetään NORDEFKO:lla, ainakin poliittisissa puheissa. Joka tapauksessa pienimuotoisempi alueellinen yhteis-

¹⁴ YTPP:n osalta ks. esim Kuusela2013. Eurooppa-neuvostossa käsiteltiin YTPP:aa 2013 edellisen kerran ollessa 2005. Pooling & Sharingin osalta ks. esim. Faleg & Giovanni 2012, 3-4. Falegin ja Giovannin mukaan Pooling & Sharing -toiminnan haasteet muodostuvat puolustusbudjettien epäsuhdan, taloudellisen protektionismin, geopolitiittisten näkökulmaerojen ja erilaisten strategisten kulttuurien ympärille.

¹⁵ Ks. esim. Coffey 2013. Coffey näkee EU:n syvenevän puolustusyhteistyön olevan Naton duplikaatti, joka toteutuessaan heikentää Natoa, siinä missä vaikuttaa negatiivisesti transatlanttisiin suhteisiin ja jopa Euroopan turvallisuuteen. Giessmann 2010, 265.

¹⁶ Puolustusministeriö 2011, 1.

¹⁷ VNS 6/2012 vp, 77.

¹⁸ VNS 6/2012 vp, 9.

¹⁹ Ulkoasiainministeriö 2/2015, 75.

²⁰ Nordic Defence Cooperation. Ks. esim Forsberg 2013 Pohjoismaisen puolustusyhteistyön historiasta ja NORDEFKO:n perustamisesta. NORDEFKO:n perustamisen lähtökohdista voidaan pitää niin kutsuttua Stoltenbergin raporttia Pohjoismaisen turvallisuus- ja puolustusyhteistyön laajentamisesta vuodelta 2009.

²¹ Dahl 2014, 2.

²² Ks. esim. Tanskan ja Ruotsin bilateraalista yhteistyöstä Helsingin Sanomat 27.2.2015; Ks. esim. Norjan ja Ruotsin bilateraalista sotilaskuorma-autohankinnasta <<http://www.fmv.se/sv/Nyheter-och-press/Nyheter-fran-FMV/Klarsignal-for-lastbilsupphandlingen/>>; Ks. esim. Suomen ja Ruotsin puolustusyhteistyön syventämisestä Helsingin Sanomat 17.2.2015.

työ nähdään ainakin toistaiseksi mahdollisena ratkaisuna puolustuksen mittakaavahaasteisiin kaikkien organisaatioiden parissa.²³

Alussa oleva lainaus tasavallan presidentin näkemyksestä Suomen puolustusyhteistyöstä kuvaa nykytilannetta. Edellä lyhyesti hahmoteltu kokonaiskuva Suomen puolustusyhteistyöstä on sirpaloitunut. Yleisesti ottaen tämä sirpaloituminen kuvataan poliittisessa puheessa hyväksi asiaksi, joka lisää Suomen mahdollisuuksia. Tällöin todetaan, että eri yhteistyön foorumit ovat toisiaan täydentäviä eivätkä kilpailevia.²⁴ Puolustusministeriön strategisessa suunnitelmassa on hahmoteltu periaatteellista tavoitetilaa, johon puolustusyhteistyökin tähtää. Mutta sekään ei määritä painopisteitä.²⁵ Yleisesti ottaen kenelläkään ei tunnu olevan kokonaisnäkemyistä eri organisaatioiden tuomista hyödyistä ja haasteista, mahdollisista päällekkäisyyksistä ja siitä, mihin ja miten Suomen kaltaisen pienen valtion kannattaisi panostaa ja miksi. Tähän haasteeseen liittyen tasavallan presidentti ja hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittinen ministerivaliokunta (UTVA) päättivät heinäkuun alussa 2014, että turvallisuuspoliittiseen yhteistyöhön liittyen tehdään kokonaiskatsaus.²⁶

Tämä katsaus julkaistiin helmikuussa 2015. Se keskittyy turvallisuuspoliittiseen yhteistyöhön ja yhteistyön mahdollisuuksiin niiden poliittisten linjausten puitteissa, jotka olivat ilmestymisen ajanhetkellä voimassa. Määritelmällisesti katsaus puhuu otsikkotasolla turvallisuuspoliittisesta yhteistyöstä tarkentaen näkökulman jo alkuvaiheessa turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen yhteistyöhön. Poliittisen tason tarkastelun lisäksi katsauksen konkretia tarkentuu puolustusyhteistyöhön ja sen mahdollisuuksiin eri toimijoiden kanssa. Käsiteltävinä keskeisinä toimijoina ovat EU, Nato, Pohjoismaat ja Ruotsi. Myös Yhdysvallat, YK ja Etyj näkyvät tarkastelussa. Katsauksessa todetaan koostaen, että keskeiset yhteistyöpuitteet tuovat kukin Suomelle lisäarvoa sekä poliittisesti että puolustuksen kannalta.²⁷

Lähes samanaikaisesti edellä mainitun katsauksen kanssa julkaistiin Suomen ja Ruotsin puolustusvoimien raportti bilateraalisen puolustusyhteistyön syventämisestä. Raportti on konkreettinen näkymä tulevaisuuden mahdollisuuksiin, mutta sielläkin todetaan, että kahdenvälinen yhteistyö ei korvaa muiden toimijoiden kanssa tehtävää yhteistyötä. Erityisesti on huomioitava, että kahdenvälisesti ei luoda duplikaatteja jo olemassa olevista yhteistyömuodoista.²⁸

²³ Dahl 2014, 12.

²⁴ Ks. esim. Puolustusministeriö: Yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka ja puolustusyhteistyö.

²⁵ Puolustusministeriö 2011. Puolustusministeriön strateginen suunnitelma on hallinnonalan kattoasiakirja, johon perustuen laaditaan osastrategiat ja toimintaohjeet (ks. s. 11). Strategia perustuu vuoden 2009 Turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen selontekoon.

²⁶ Tasavallan presidentin kanslia 37/2014.

²⁷ Ulkoasianministeriö 2/2015, 7–15.

²⁸ Suomen ja Ruotsin puolustusvoimat 2015.

Tämän tutkimuksen tiedonintressi syntyy Suomen suhteesta kylmän sodan jälkeen syntyneeseen laajaan puolustusyhteistyön kenttään. Suomen kaltaisen länsimaisiin kansainvälisiin rakenteisiin integroituneen maan on poliittisesti lähes pakko olla mukana kaikessa toiminnassa, kuten esimerkiksi kriisinhallinnassa eri toimijoiden kanssa. Tällöin herää kysymys, hajaantuvatko rajalliset resurssit liikaa. Kykeneekö Suomi edes yhdessä muiden Pohjoismaiden kanssa vaikuttamaan suuriin organisaatioihin esimerkiksi toimintatapoja ja tavoitteita määritettäessä? Erityisesti jos emme edes ole jäseniä. Mikä on kahdenvälisen yhteistyön suhde suurempiin organisaatioihin? Ovatko eri organisaatiot vain toisiaan täydentäviä eivätkä kilpailijoita? Miten varmistumme siitä, että päällekkäisyyksiä ei synny? Mikä on siis se alueellisen puolustusyhteistyön poliittinen sekä käytännöllinen kenttä, jossa Suomi toimii, ja ennen kaikkea miten se on muotoutunut? Tähän kysymykseen edellä esitetty ei tarjoa kattavia vastauksia.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella puolustusyhteistyötä osana Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa regionalismin teoreettisesta näkökulmasta. Tutkimuksessa huomio keskittyy siihen, kuinka alueellinen näkökulma puolustusyhteistyöhön on luotu ja kehittynyt virallisessa suomalaisessa poliittisessa puhunnassa kylmän sodan päättymisen jälkeen suhteessa eri toimijoihin ja yhteistyökumppaneihin. Regionalismi luo teoreettisen näkymän tutkimusaineistoon, jota analysoidaan menetelmällisesti politiikan kertomuksellisuuden, narratologian näkökulmasta. Tähän liittyen pyritään hahmottelemaan sitä, miten ja miksi alueita on poliittisessa puheessa muodostettu ja nostettu esille, kuinka ne ovat muokkautuneet ja mitä merkitystä alueilla on ollut. Pyrkimyksenä on luoda historiallisen tulkinnan avulla näkymä tämän hetken tilanteeseen, joka mahdollistaa osaltaan sen kansallisen arvioinnin sekä tulevaisuuden haasteiden ja mahdollisuuksien hahmottelun. Vertailukohtana toimivat edellä mainitut helmikuussa 2015 julkaistut Ulkoasianministeriön katsaus turvallisuuspoliittiseen yhteistyöhön sekä Suomen ja Ruotsin puolustusvoimien yhteinen raportti kahdenvälisen puolustusyhteistyön syventämisestä.

Regionalismi nähdään merkityksellisenä turvallisuuden ja turvallisuusympäristön muutoksen ymmärtämiseen kylmän sodan jälkeen, jolloin käsitteellisen jäykkyyden ja poikkeuksellisuuden poistuminen tutkimuksessa on ollut yleinen suuntaus. Regionalismi voidaan nähdä tämän muutoksen osana. Tällöin käsitettä on käytetty legitimoimaan uudenlaisen ilmiön monitulkintaisuutta, kun perinteiset paikallinen – kansallinen, paikallinen – globaali ja kansallinen – kansainvälinen jaottelut eivät ole enää toimineet.²⁹ Vallan desentralisaatio ja uusien ratkaisujen syntyminen korostavat tätä. Alueellisuus on aina ollut tärkeää turvallisuuden kannalta,

²⁹ Viktorova 2001, 17.

koska valtaosa valtioiden huolenaiheista ja yhteisistä intresseistä syntyvät lähiympäristössä. Turvallisuuden alalla alueelliset ratkaisut saattavat tuntua houkuttelevilta, koska niitä on helpompi käsitellä kaikilla tasoilla, erityisesti poliittisella. Lisäksi nämä ratkaisut eivät ole niin jäykkiä ja konventionaalisia kuin perinteiset valtiolliset ratkaisut. Ne saattavat jopa avata valtiolliset ratkaisut uudelleentulkinnalle.³⁰ Nokkalan mukaan ylhäältä ohjattu aluemuodostus yleensä ilman turvallisuussektorin integrointia johtaa kaksijakoiseen ja epätasaiseen alueellistumiseen.³¹ Tämänkaltaista kehitystä voidaan tulkita nähtävän esimerkiksi EU:ssa.

Suomen turvallisuusympäristön voidaan nähdä olevan jatkuvassa liikkeessä. Turvallisuusympäristön arviointi ja analysointi sekä tutkiminen ovat jatkuvia prosesseja. Suomen turvallisuuden vaikuttavien tekijöiden ja niiden merkitysten paikantaminen on menestyksekkään ulko- ja turvallisuuspolitiikan edellytys. Tekijöiden löytäminen itsessään on poliittinen prosessi, joka Suomessa kulminoituu noin neljän vuoden välein laadittavaan turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen selontekoon. Tämä selonteko luo poliittiset linjat muutaman vuoden jaksolle, vaikka tarkastelu ulotetaankin yleensä ajallisesti kauemmas.³² Suomen turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä arvioidaan yleisesti hyvin pragmaattisesti, jolloin etsitään konkreettisia merkityksiä.³³ Selonteot muodostavatkin tämän tutkimuksen keskustelun ajallisen rungon.

Tutkimus on merkittävältä osin tulkitseva, koska lähtökohtana on julkisen virallisen poliittisen puhunnan monitulkintaisuus ja epäsuoruus. Ymmärrys ja merkitys syntyvät tulkinnan kautta. Kertomuksellisuus on tapa, jolla historiallista tulkintaa saadaan aikaan.³⁴ Tutkimuksen tarve syntyy ajatuksesta kartoittaa yhden politiikan sektorin kansallista institutionaalista kehitystä edellä mainitun historiallisesti merkittävän konseptuaalisen muutoksen jälkeen. Tällöin konstruktivistisesti lähdetään siitä, että politiikan pitemmän ajan historiallisen kehityksen tarkastelu avaa näkökulmaa tähän hetkeen ja sitä kautta myös tulevaisuuteen.³⁵

Tutkimuksen merkitys muodostuu edellä mainitun menestyksekkään politiikan tavoitteen saavuttamisesta. Teoreettis-metodologisesti hieman erilainen näkökulma avaa mahdollisesti uusia tulkintoja suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittymiseen ja muotoiluun. Menneisyyden kehityksen paremman hahmottamisen kautta on mahdollista luoda laajempi näkymä tulevaisuuteen. Regionalismin näkökulma mahdollistaa merkittävien kansainvälispoliittisten teemojen havainnoinnin poliittisesta puhunnasta. Nämä näkökulmat nähdään kehys-

³⁰ Viktorova 2001, 22–26.

³¹ Nokkala 1996, 90–91.

³² Ks. VNS 6/2012 vp, 7.

³³ Limnell 2008, 3. Selonteko on ollut erityisen konkreettista puolustushallinnolle, koska se luo linjat puolustuksen kehittämiseksi ja kansainväliseen yhteistoimintaan (ml. sotilaallinen kriisinhallinta) osallistumiselle.

³⁴ White 1990, 60.

³⁵ Ks. esim. Reus-Smit 2008.

tävinä siinä, että integraatiota ylipäänsä voi tapahtua.³⁶ Regionalismin voidaan myös nähdä toimivan välittäjänä integraation ja fragmentaation välillä.³⁷ Tällöin ajatus puolustusyhteistyön samanaikaisesta laajentumisesta ja supistumisesta sekä tiivistymisestä nousee esille. Tämän tutkimuksen tavoitteena on siis parantaa Suomen puolustusyhteistyötä koskevan keskustelun ymmärrystä tulkitsemalla regionalismin eri näkymien kautta poliittisen puhunnan kehitystä politiikan kertomuksellisuuden avulla.

1.2 Tutkimustehtävä

Tutkimuksen keskiössä ovat otsikon mukaisesti käsitteet regionalismi ja narratiivi. Luvuissa 2 ja 3 luodaan tutkimuksen teoreettis-metodologinen näkymä perusteluineen ja määritellään keskeiset käsitteet. Tutkimustehtävän selventämiseksi todetaan tässä vaiheessa, että regionalismi voidaan liittää integraatioon. Tällöin eri toimijat syventävät yhteistyötään fyysisesti laajasti tai suppeasti ja myös funktionaalisesti. Lisäksi toimijat luovat regiimejä ja usein institutionalisoivat ne. Regionalismi nähdään usein vastavoimana globalisaatiolle, erityisesti pienten valtioiden osalta. Tällä pyritään ratkaisemaan mittakaavaaasteita useilla politiikan eri sektoreilla.³⁸ Narratiivin osalta on kysymyksessä kielellisen tutkimuksen näkökulma, jossa lähtökohtana on politiikan kerronnallisuus. Poliittikka muodostuu tarinoista, jotka tekevät siitä ymmärrettävää.³⁹ Toisin sanoen hallitsevat sosiaaliset ryhmät kontrolloivat määräävien myytien syntymistä ja sitä, että sosiaalinen todellisuus voidaan elää ja ymmärtää tarinoina.⁴⁰ On siis nähtävissä, että kun poliittiset päättäjät ovat muodostaneet poliittisen ohjelman, niin sille on aina mahdollista ja tarpeellista rakentaa historiallinen tarina ajallisesti ja tilallisesti.⁴¹

Tämän tutkimuksen päätutkimuskysymyksenä ja tutkimusongelmana on selvittää, **miten ja miksi Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan puolustusyhteistyön regionalismin narratiivissa alueet muodostuvat?** Tutkimuskysymyksinä, joiden kautta muodostuu vastaus tutkimusongelmaan, ovat:

1. Millaisia puolustusyhteistyön regionalismin tarinoita muodostuu kylmän sodan jälkeisestä suomalaisesta poliittisesta puhunnasta?
2. Millainen puolustusyhteistyön regionalismin narratiivi muodostuu näistä tarinoista?

³⁶ Vesa 1996, 12–16.

³⁷ Joenniemi 1994, 136.

³⁸ Ks esim. Värynen 2003, 32; Laursen 2010, 3–4.

³⁹ Hanska 2010, 23.

⁴⁰ White 1990, x.

⁴¹ Neumann 1992, 63–64.

Tutkimusongelman muotoilu syntyy ajatuksesta tehdä tutkimuksesta relevanttia. Edellä käsiteltyyn liittyen muodostuu kuva, että suomalainen poliittinen itseymmärrys puolustusyhteistyöstä on sirpaloitumisen myötä osin kadonnut. Tasavallan presidentin käynnistämä selvitystyö tähdännee poliittisen koherenssin palauttamiseen. Tämän tutkimuksen relevanssi syntyy siitä, että näkökulman kautta voidaan osaltaan paljastaa alueiden muodostamisen ja tuottamisen prosessia sekä alueiden merkitystä yhdestä näkökulmasta suhteessa tiettyyn ilmiöön.

1.3 Tutkimuksen näkökulma ja rajaukset

Tutkimuksen näkökulma rakentuu siis regionalismin ja narratologian teoreettis-metodologiselle asetelmalle. Tutkimuksen metateoreettinen ymmärrys puolestaan sitoutuu konventionaaliseen konstruktivismiin. Ontologisesti lähtökohtana tällöin on ymmärrys jaetuista ideoista, jotka määrittävät toimijoiden välisen kanssakäymisen rakenteet, vaikka materiaalisilla tekijöillä onkin merkitystä mahdollisuuksien muotoutumisessa. Epistemologisesti hyväksytään kausaalisuuden mahdollisuus, mutta keskiössä on tulkinnallisuus.⁴² Tutkimuksen kohteena on valtio ja sen vuorovaikutus suhteessa valtiojärjestelmään sekä kansainväliseen järjestelmään. Valtiota ei pureta yksittäisiin päättäjiin tai sisäpolitiikan tasalle. Sisäpoliittisia merkityksiä ja vaikutuksia ei siis analysoida. Valtiolle annetaan toimijuus. Tämä on mahdollista, koska valtio tosiasiallisesti toimii ja saa aikaan vaikutuksia maailmassa.⁴³ Strategian ja turvallisuuden tutkimuksen näkökulmasta tämä lähestymistapa on hyödyllinen. Valtioiden keskeisenä tehtävänä on edelleen kansakunnan ja kansalaisten turvallisuudesta huolehtiminen ulkoisia uhkia vastaan. Tämä näkökulma yhdistää turvallisuuden ja puolustuksen kansallisissa politiikoissa.⁴⁴ Visurin mukaan

*”[t]urvallisuuspolitiikan ja strategian kannalta olennaista on kohdistaa huomio valtioiden ulkopoliikkaan sekä sellaisiin kansainvälisiin rakenteellisiin ja toiminnallisiin tekijöihin, joilla on merkitystä turvallisuustilanteen kehitykselle.”*⁴⁵

Tämän tutkimuksen näkökulmaa osaltaan määrittää myös sen sitoutuminen sotatieteisiin ja tätä kautta strategian tutkimukseen. Strategia nähdään Suomessa *”...tieteenala[na] ja toimintalinja[na], joka kohdentuu valtion tai valtioiden muodostaman yhteisön turvallisuuspäämäärien tavoitteluun*. Lisäksi strategian erityisenä osa-alueena on sotilasstrategia, jolla tarkoite-

⁴² Finnemore & Sikkink 2001, 392–395.

⁴³ Wendt 1999, 193–224.

⁴⁴ Kähkönen 2001, 47; Visuri 1997, 218.

⁴⁵ Visuri 1997, 194.

taan asevoiman käytön tapaa poliittisten päämäärien saavuttamiseksi.⁴⁶ Tutkimuksen näkökulma on suunnattu palvelemaan näitä intressejä. Tutkimuksen keskiössä ovat Suomen turvallisuspäämäärät ja erityisesti niiden aseellisen puolustuksen ulottuvuudet puolustusyhteistyön konkretian kautta. Visuria mukaillen taas Suomen puolustusyhteistyöllä voidaan nähdä olevan keskeistä merkitystä turvallisuustilanteen kehitykselle kansainvälisten rakenteiden ja toiminnan kautta.

Käsitteellisesti keskiössä on siis puolustusyhteistyö. Suoraa kansallista käsitelmääritelmää ei ole olemassa. Myös muualla maailmalla turvallisuus- ja puolustusyhteistyö on nähty haasteelliseksi hahmottaa. Yhdysvalloissa turvallisuusyhteistyö on määritelty yleisesti puolustusministeriön johtamaksi yhteistyöksi sekä poliittisella että käytännön sektoreilla muiden turvallisuus- ja puolustustoimijoiden kanssa Yhdysvaltojen strategisten intressien saavuttamiseksi.⁴⁷ Euroopan puolustusvirasto EDA puolestaan tavoittelee ratkaisuja kriittisten sotilaallisten suorituskkyjen hankintaan ja ylläpitoon.⁴⁸ Naton ”smart defence” on uudistettu yhteistyön kulttuuri, jossa toimijoita rohkaistaan sotilaallisten suorituskkyjen yhteiseen kehittämiseen, hankintaan ja käyttöön.⁴⁹ NORDEFCO toteaa yhteistyön tapahtuvan poliittisella ja sotilaallisella tasolla.⁵⁰ Suomen kannalta turvallisuuspoliittinen yhteistyö tuo lisäarvoa sekä turvallisuuspoliittisesta että puolustuksen näkökulmasta. Puolustusyhteistyö taas määrittyy Suomen puolustuksen ja sen tarvitsemien suorituskkyjen kautta. Tällöin *[k]ansainvälinen puolustusyhteistyö on kustannustehokas tapa tuottaa täydentävää lisäarvoa Suomen puolustukselle*.⁵¹

Edellä esitetyn perusteella voidaan todeta, että puolustusyhteistyö on osa laajempaa turvallisuusyhteistyötä. Puolustusyhteistyö voidaan tällöin nähdä turvallisuusyhteistyön poliittisen tahdon konkreettisena ilmentymänä. Poliittikka määrittää sen haasteita ja mahdollisuuksia, jolloin poliittinen ulottuvuus ja perustelut on otettava huomioon. Kuitenkin käytännöllinen fokus on konkreettisissa ilmiöissä. Puolustus terminä keskittää huomion asevoimien, ja Suomen tapauksessa Puolustusvoimien, toimintaan. Puolustusyhteistyössä on siis kysymys niin kutsutusta kovasta turvallisuudesta.

Regionalismin teoria yhdistettynä konstruktivistiseen metateoriaan muodostaa tämän tutkimuksen teoreettisen näkökulman. Ymmärrys regionalismista teoriana ja sen keskeiset teemat avaavat tarkastelunäkökulmat tutkimusaineistoon. Nämä näkökulmat rajaavat tutkimusaineis-

⁴⁶ Sivonen 2013, 1.

⁴⁷ Fenell 2011, 6, 10.

⁴⁸ European Defence Agency, Mission, <<http://www.eda.europa.eu/aboutus/whatwedo/Missionandfunctions>>.

⁴⁹ Nato, Smart Defence, <<http://www.nato.int/cps/en/natolive/78125.htm>>.

⁵⁰ NORDEFCO, The basics about NORDEFCO, <<http://www.nordefco.org/The-basics-about-NORDEFCO>>.

⁵¹ Ulkoasianministeriö 2/2015, 7, 21–22.

ton tarinallisuutta. Regionalismin narratiivi muodostuu siis regionalismin keskeisten tekijöiden kautta puolustusyhteistyön näkökulmasta muodostetuista historiallisista tarinoista. Narratiivi muodostetaan kuvaamaan alueiden ja alueellisuuden kehitystä sekä niiden merkitystä. Huomio kohdistuu kylmän sodan jälkeisen ajan puolustusyhteistyön aluemuodostukseen eikä muuta aluemuodostumista käsitellä, vaikka esimerkiksi laajemmassa poliittisessa mittakaavassa Itämeren ja Arktisen alueen aluemuodostuksella on merkitystä ilmiöön. Muodostetun narratiivin pohjalta voidaan vastata tutkimusongelmaan yhdistämällä se kansalliseen puolustusyhteistyöstä käytävään tämän hetken viralliseen keskusteluun.

Edellä mainitusta näkökulmasta esille nousee kysymys toimijuudesta laajemmin. Ymmärrys toimijuudesta on monimutkainen ja se yleensä liittyy politiikan tutkimuksessa analyysin tason määrittämiseen. Edellä on mainittu, että tämä tutkimus kohdistuu valtion vuorovaikutukseen kansainvälisessä järjestelmässä. Kun kansainvälinen järjestelmä ymmärretään laajasti, saavat siinä toimivat kansainväliset järjestöt myös toimijuuden. Vaikka ne syntyvät valtioiden luomina, ne kykenevät konstruktivistisesti itse luomaan ja muokkaamaan todellisuutta.⁵² Vaikka alueellistumista tapahtuu kansainvälisen järjestelmän kaikilla tasoilla, niin niiden tärkeysjärjestystä ei voida määrittää. Valtioiden pysyvyydestä johtuen yksi sopivimmista regionalismin näkökulmista on tutkia yksittäisten valtioiden vaihtoehtoja ja niihin liittyviä valtarakenteita, jotka määrittävät ulkoista suuntautumista.⁵³

Päätutkimusaineiston osalta rajaukset kohdistuvat turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevaan kansallisesti merkittävään puhuntaan. Tällöin tarkasteluun otetaan kylmän sodan jälkeisen ajan turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot alkaen ensimmäisestä vuodesta 1995. Nämä valtion viralliset dokumentit rytmittävät ajanjakson aina tähän päivään asti. Näiden lisäksi aineistoon otetaan tasavallan presidentin, eli merkittävimmän turvallisuuspoliittisen puhujan, puheet samalta ajanjaksolta. Tällöin tarkastellaan presidenttien Ahtisaari, Halonen ja Niinistö puheita. Presidenttien puheiden nähdään merkittävällä tavalla tuovan kerronnallisuutta aineistoon. Ajallisesti lähtöpisteenä on siis Suomen EU-jäsenyyteen ajoittuva ajanhetki, koska tämä määrittää puolustusyhteistyötä merkittävällä tavalla. Samaan aikaan ajoittuu myös Nato-yhteistyön alkaminen. Tutkimusprosessin aikautuksen vuoksi tutkimusaineiston päätepiste on vuosien 2014 ja 2015 vaihde.

Presidenttien puheiden osalta tutkimusaineistoon on valikoitu kaikista pidetyistä puheista sellaiset, jotka käsittelevät Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa ja joita voidaan olettaa

⁵² Wendt 1999, 92–93; Finnemore & Sikkink 2001, 406–407.

⁵³ Hettne 1999a, xix.

seurattavan. Puheiden joukkoon on tällöin tullut myös merkittävä määrä ulko- ja turvallisuuspoliittisissa foorumeissa ympäri maailmaa pidettyjä esitelmiä.

1.4 Tutkimuksen rajoitteet ja lähdekritiikki

Tutkimuksen kannalta keskeisen rajoitteen muodostaa valittu teoreettis-metodologinen näkökulma. Tällöin teoria muodostaa teemat, joiden kautta poliittista puhetta tarkastellaan tulkitsevan menetelmän avulla. Tällöin on mahdollista, että tutkimuksen tavoitteiden näkökulmasta joitain keskeisiä teemoja jää hahmottumatta tai että kielellinen analyysi jää pinnalliseksi. Tähän liittyen onkin merkityksellistä hahmottaa teorian ja menetelmän vivahteet sekä valittujen tulkintojen muodostuminen ja sisältö. Erityistä huomiota tulee kiinnittää tutkimusaineiston analysoinnin prosessin selventämiseen juuri tästä näkökulmasta, jota on reflektoitava tutkimuksen lopussa.

Regionalismissa teoreettisena lähestymistapana mielenkiinto on merkittävältä osin kohdistunut taloudelliseen integraatioon, vaikka poliittisten sovelluksien määrä on ollut kasvussa. Turvallisuuden alalla keskeisiä tutkimuksen kohteita ovat olleet EU, Afrikka ja erityisesti Aasian muuttuva turvallisuuskenttä. Tämän lisäksi suhteessa Suomeen huomio on keskittynyt poliittiseen aluemuodostukseen erityisesti Itämeren ja Arktisen alueen kehyksissä. Regionalismin soveltaminen puolustusyhteistyön kaltaiseen spesifiin ilmiöön alueellisen toimijan sisällä ja osin luotujen rajojen yli on ollut vähäisempää. Tämä luo omat haasteensa teoreettisen näkökulman rakentamiseen. Tällöin onkin kyettävä muodostamaan ymmärrys teoreettisen näkökulman soveltuvuudesta valitun ilmiön ja analyysin tason tarkasteluun.

Narratologia tutkimusmenetelmänä on vähintäänkin yhtä monitulkintainen kuin valittu teoreettinen näkökulma. Merkittävä osa narratologiaa koskevasta kirjallisuudesta ei ole erityisesti kohdistettu poliittisten ilmiöiden tulkintaan. Poliittiset ja erityisesti turvallisuutta koskevat sovellukset ovatkin suhteellisen uusia. Kuitenkin niiden kautta on mahdollista yhdistelemällä ja soveltamalla luoda tutkimukseen soveltuva näkökulma. Tällöin tulee tukeutua ajatuksellisesti aiemmin tehtyyn narratologiseen poliittiseen analyysiin. Yleisesti ottaen narratologiaa voidaan Hayden Whiten sanoin puolustaa sillä, että se paljastaa tapahtumien merkityksiä, koherenssia tai merkittävyyttä.⁵⁴ Tämä näkökulma korostuu tässä tutkimuksessa

Tämän tutkimuksen merkittävin rajoite kohdistuu tutkimusaineistoon. Selontekoihin liittyen on huomioitava, että niiden laadinta on monisyinen poliittinen prosessi. Selonteko itsessään

⁵⁴ White 1990, 54.

asiakirjana on poliittinen kompromissi. Tällöin tiettyjä asioita jää pois ja toiset nousevat korostettuun asemaan poliittisen prosessin kautta. Se mitä ei sanota, on politiikan analysoinnin kannalta yhtä tärkeää kuin se, mitä sanotaan. Tästä lähtökohdasta yksittäinen selonteko ei ole erityisen koherentti kerronnallinen dokumentti eikä aina edes looginen. Selonteosta voidaan kuitenkin löytää kerronnallisuutta historiallisen näkymän kautta osittamalla niiden sisältöä valittujen teoreettisten teemojen kautta. Kuitenkin näin merkittävä valtiollinen dokumentti kuvastaa laatimishetken poliittista tilaa. Siinä missä selonteko on poliittinen ohjausasiakirja toimijoille kotimaassa, on se myös osoitettu ulospäin.⁵⁵ Tällöin se osallistuu konstruktivistiseen molemminpuoliseen vuorovaikutukseen esimerkiksi puolustusyhteistyön osalta. Poliittikan kertomuksellisuuden ja tarinallisuuden määrittämisen näkökulmasta ajallisesti ja tilallisesti riittävän laajalla aineistolla päästään tutkimaan, millaista viestiä määritetyltä politiikan sektorilta on annettu ja kuinka se on kehittynyt.

Muita merkittäviä Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa selventäviä asiakirjoja ovat puolustushallintoa ja puolustusta koskevat useat eri strategiat.⁵⁶ Nämä strategiat usein perustuvat edellä mainituissa selonteissa tehtyihin linjauksiin ja toistavat selonteon poliittista sanomaa. On toki huomioitava, että strategiat mahdollisesti syventävät poliittisia näkemyksiä. Tämän tutkimuksen kannalta on kuitenkin merkittävää tutkimusaineiston kerronnallisuuden merkitys. Vaikka tutkimuksessa ei analysoida sisäisiä merkityksiä, syntyy tutkimusaineiston merkitys osin sen vaikuttavuudesta. Tällöin on selvää, että selontekoja ja merkittävien johtajien puheita käytetään esimerkiksi uutisoinnin pohjana merkittävästi enemmän kuin eri strategioita. Lisäksi tämän tutkimuksen rajoissa tutkimusaineisto on pyrittävä yleisesti rajaamaan mielekkäällä tavalla.

Poliittisesti tässä tutkimuksessa siis rajataan sisäpoliittiset merkitykset ulkopuolelle. On selvää, että Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka on riippuvainen sisäpolitiikasta. Esimerkiksi keskustelu mahdollisesta Nato-jäsenyydestä ilmentää tätä hyvin.⁵⁷ Sisäpolitiikan vaikutus tämän tutkimuksen problematiikkaan on itsessään merkittävä näkökulma, jota tässä tutkimuksessa ei ole mahdollista käsitellä. Näin ollen tutkimus on rajattu keskittymään Suomen valtion näkökulmaan suhteessa ulkoiseen. Sisäpoliittiset vaikutukset turvallisuuspolitiikkaan ja turvallisuuspolitiikan vaikutus sisäpolitiikkaan on kuitenkin muistettava aineistoa tulkittaessa sekä erityisesti jatkotutkimustarpeita hahmotettaessa.

⁵⁵ Limnell 2008, 3.

⁵⁶ Esim Suomen kokonaisvaltainen kriisinhallintastrategia 2009, Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010, Puolustusministeriön strateginen suunnitelma 2011, Suomen kyberturvallisuusstrategia 2013.

⁵⁷ Ks. esim. Virnavirta 2009.

Tasavallan presidenttien puheiden osalta on huomioitava, että presidentti on instituutio. On oletettavaa, että Suomen ulkopoliitiikan johtajana presidentti ei poikkea yleisestä valtiollisesta linjasta ulko- ja turvallisuuspolitiikan osalta merkittävästi. Lisäksi suomalainen poliittinen kulttuuri, joka osaltaan määrittää puheiden sisältöä ja kerronnallisuutta, on hyvin erilainen kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa.⁵⁸ Kuitenkin samaan aikaan on huomioitava, että presidentti on sekä persoona että tietyn ajatusmaailman ja kokemuksen omaava poliitikko. Tällöin on oletettavaa, että hänen puheensa heijastavat tätä näkymää. Tutkimuksen premissinä onkin, että siinä missä presidentti toistaa voimassa olevan selonteon sanomaa, hän samalla laventaa rajoja sekä antaa suuntalinjoja tulevaisuuteen ja seuraavaan selontekoon. Rajoitteena on myös huomioitava, että yksittäisellä puheella ei todennäköisesti ole suurta merkitystä tutkimuksen kannalta, mutta pidemmällä virkakauden aikajänteellä on hahmotettavissa tarinallisuutta. Tämän lisäksi esille nousee se, että yksittäinen puhe ei välttämättä käykään tarinan osaksi. Tarinoiden osalta teorian kautta muodostetut eri näkökulmat mahdollistavat puheiden analysoinnin. Erityistä huomiota on kuitenkin kiinnitettävä siihen, että puheissa ilmeneviä asioita ei väkisin soviteta määritettyihin teemoihin ja ollaan johdonmukaisia.

Kerronnallisuuden hahmottamisen kannalta olisi hyödyllistä, mikäli analyysissa olisi mukana useamman poliittisen toimijan puheita. Tämän tutkimuksen osalta kansallisesti esille nousevat esimerkiksi ulko- ja puolustusministerit sekä puolustusvoimain komentaja. Tutkimuksen tavoitteiden näkökulmasta tutkimuksen keskiössä on kuitenkin historiallinen ja yleinen valtiollinen kehitys, jonka kuvaamiseen valittu aineisto riittää. Tämän lisäksi mikäli aineistoon otettaisiin mukaan useita puhujia, kasvaisi aineiston määrä mahdolliseksi tutkimuksen toteuttamisen kannalta. Näin ollen tässä tutkimuksessa aineisto rajataan edellä mainitulla tavalla. Lisääaineiston tuomia mahdollisuuksia tulee kuitenkin arvioida lopuksi.

Valitusta aineistosta johtuen muodostettavien tarinoiden ja narratiivin tematiikka syntyy käytetyn poliittisen kielen mukaiseksi. Osittain puhe saattaa olla pitkäähköstä aikajänteestä johtuen ristiriitaista ja osin jopa epävalidia suhteessa viimeisimpään ymmärrykseen. Tämä on huomioitava osana kehityskaarta ja arvioitaessa tutkimuksen relevanssia. Tämä arvio on mahdollista toteuttaa osana vertailua edellä mainittuihin uusimpiin valtiollisiin puolustusyhteistyötä käsitteleviin dokumentteihin. Lisäksi asia on huomioitava hahmotettaessa jatkotutkimustarpeita suhteessa mahdolliseen aineiston laajentamiseen.

⁵⁸ Vrt. Hanska 2010.

1.5 Aiempi tutkimus

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan muotoutumista ja muodostumista kylmän sodan jälkeen on tutkittu ja arvioitu runsaasti. Nämä tarkastelut painottuvat usein käytännön ilmiöihin sekä menneisyyden arvioimiseen. Teoreettisella tasolla on tarkasteltu muun muassa Suomen uhkakuvapolitiikkaa ja identiteetin muodostumista. Lisäksi Venäjän merkityksen arviointi on erityisesti korostunut. Puolustusyhteistyö osana turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa on vähän tutkittu ilmiö. Puolustusyhteistyön näkökulmia on analysoitu osana politiikkaa, mutta varsinaisena tutkimuksen keskiönä se ei juuri ole ollut.

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kansallisessa arvioinnissa kylmän sodan jälkeen on kunnostautunut Pekka Visuri. Hänen 2000-luvun alussa toimittamansa kirja *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjaukset* luo kattavan katsauksen siihen mennessä tapahtuneeseen toimintaympäristön muutokseen ja tulevaisuudennäkymiin. Visuri on myös ollut toimeksiantajana Kadettikunnan tuottamassa ja 2011 valmistuneessa *Maailman muutos ja Suomi* -projektissa, joka edelleen hahmottelee muutoksen jatkumista uudelle vuosikymmenelle. Visurin kirjat ovat hyvin pragmaattisia ilman tiukkaa teoreettista lähestymistapaa, vaikka niiden voi nähdä heijastavan perinteisiä politiikan tutkimuksen teemoja. Visurin kirjojen lisäksi esille voi nostaa Tuomas Forsbergin ja Tapani Vaahtorannan toimittaman 1993 julkaistun *Johdatus Suomen ulkopoliittikkaan*. Se käsittelee Suomen politiikan perusteiden muutosta kylmän sodan päättymisen jälkeen ja rakentaa lähtökohtatilannetta tähän tutkimukseen. Edellä mainittujen lisäksi laajemman kontekstin näkökulmasta merkityksellinen on myös Jaakko Blombergin vuonna 2011 julkaistu *Vakauden kaipuu. Kylmän sodan loppu ja Suomi*. Näiden kirjojen kautta on mahdollista rakentaa esiymmärrys ja laajempi konteksti tarkastelulle sekä erityisesti peilata jatkotutkimusmahdollisuuksia tämän tutkimuksen tavoitteet huomioiden.

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyen on löydettävissä kaksi merkityksellistä viimeaikaista väitöstutkimusta. Jarno Limnellin väitöskirja *Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa* muodostaa ymmärryksen selontekoprosessista ja poliittisen puhunnan liittymisestä siihen. Teemu Palosaaren väitöskirja *The Art of Adaptation* käsittelee puolestaan suomalaisen turvallisuuspoliittisen identiteetin muodostumista EU-jäsenyyden jälkeen ja Suomen liittoutumattomuuden luonnetta. Tämä liittyy puolustusyhteistyön perusteisiin.

Kansainvälisesti Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka on ollut arvioinnin kohteena erityisesti esimerkiksi vertaisarvioidussa *Cooperation and Conflict* -journaalissa, joka keskittyy

pohjoismaiseen ja eurooppalaiseen turvallisuuteen.⁵⁹ Journaalin tämän tutkimuksen aihe-
 aluetta koskevista artikkeleista Christopher Browning on käsitellyt suomalaisen turvalli-
 politiikan kylmän sodan jälkeisen länsisuuntautumisen identiteettihistoriallisia taustoja ja
 dessä Pertti Joenniemen kanssa Itämeren alueen alueellisuutta yli turvallisuuden. Henriikki
 Heikka puolestaan on tarkastellut suomalaista strategista kulttuuria kylmän sodan jälkeen suh-
 teessa aiempaan sekä yhdessä Iver B. Neumannin kanssa strategista kulttuuria pohjoismaisen
 puolustuksen taustana. Muut tutkijat ovat käsitelleet Suomea osana sotilaallisesti liittoutumat-
 tomia Euroopan maita suhteessa kylmän sodan päättymisen jälkeiseen turvallisuusarkkiteh-
 tuuriin sekä Suomen ja Ruotsin puolueettomuuspolitiikan muutosta. Suomen osalta Tommi
 Koivula ja Joonas Sipilä ovat arvioineet EU:n kriisinhallintaa ja eurooppalaistumista Suomes-
 sa ja Ruotsissa Tsadin operaatiota koskeneen sisäpoliittisen debatin näkökulmasta. Kristi Raik
 puolestaan on arvioinut eurooppalaistumista Viron ja Suomen ulkopoliittikkojen suhteessa
 EU:n ulkopoliittikkaan Lissabonin sopimuksen jälkeen. Tässä luetelluille artikkeleille on yh-
 teistä se, että ne sivuavat tämän tutkimuksen tematiikkaa, mutta eivät tarkastele sitä suhteessa
 kaikkiin toimijoihin samanaikaisesti puolustusyhteistyön näkökulmasta.

Regionalismin osalta suomalaisista tutkijoista esille nousevat Pertti Joenniemi, Raimo Väyry-
 nen ja Jyrki Käkönen. Joenniemi on tutkinut turvallisuutta alueellisen ulottuvuuden kautta
 Pohjois-Euroopassa kattavasti. Hän on kirjoittanut useita artikkeleita eri vertaisarvioituihin
 joulalehtiin ja toimittanut muiden kanssa useita kokoelmateoksia. Joenniemen painotukset
 eivät kuitenkaan ole suomalaisessa turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa vaan Itämeren alu-
 eessa. Raimo Väyrynen on käsitellyt regionalismin soveltamista turvallisuuspolitiikan tutki-
 mukseen. Jyrki Käkönen puolestaan on käsitellyt regionalismia ilmiönä suhteessa turvallisuu-
 teen ja erityisesti ympäristöturvallisuuteen sekä myös merkittävältä osin Itämeren ja Barentsin
 alueen kehitystä useissa tämänkin tutkimuksen lähteenä olevissa kokoelmateoksissa.

Alueellistumisen teema oli enemmän pinnalla 1990-luvulla maailman muutoksen ollessa
 akuutti. Tällöin esimerkiksi Tampereen Rauhan- ja konfliktitutkimuskeskuksessa asiaa tar-
 kasteltiin merkittävästi Alueellistuminen Euroopassa -projektissa. Projektissa julkaistiin run-
 saasti arktista aluetta, Itämeren aluetta ja Euroopan muutosta alueellistumisen näkökulmasta
 käsitteleviä artikkeleita ja tutkimustiedotteita. Edellä mainituista suomalaisista tutkijoista Jyr-
 ki Käkönen ja Pertti Joenniemi olivat erityisen aktiivisia. Tämän tutkimuksen kannalta kiin-
 nostavia näkökulmia ovat suomalainen regionalistinen ymmärrys sekä EU:n merkitys Suomen
 turvallisuuden kehittymiselle. Näitä teemoja on löydetty esimerkiksi Pirjo Jukaraisen
 toimittamassa *Eurooppa laidasta laitaan* tutkimustiedotteesta sekä Sergio Camizin ja Tuomo

⁵⁹ Cooperation and Conflict, about the title <<http://www.sagepub.com/journals/Journal200863#tabview=title>>.

Melasuon toimittamassa *Europe and the new role of the regions* kirjasessa. Nämä 1990-luvulla painopisteisesti tuotetut tutkimustiedotteet ja muut julkaisut luovat pohjaa tämän tutkimuksen ymmärrykselle, koska tutkimuksen tarkastelun aikajänne alkaa Suomen EU-jäsenyydestä ja siitä problematiikasta laajemmin, johon tutkimukset kohdistuvat. Muuten on löydettävissä yksittäisiä opinnäytteitä, jotka usein käsittelevät pienimuotoisempaa alueellista yhteistyötä, kuten Johanna Koivulan pro gradu Barentsin Euroarktisesta yhteistyöstä laajan turvallisuuden ja alueellisen yhteistyön näkökulmasta.

Puolustusyhteistyö ilmiönä ja erityisesti tutkittavana kohteena on ilmestynyt kansalliseen ja kansainväliseen tutkimukseen enenevässä määrin vasta hiljattain. Tähän lienee vaikuttanut instituutioiden kehittyminen ja tätä kautta rajojen tunnistaminen siinä missä institutionalisointuminenkin. Kansainvälisesti puolustusyhteistyötä on pääasiassa käsitelty artikkeleissa, joista viime aikoina merkittävä osa on käsitellyt Naton ja EU:n toiminnan sovittamista. Erityisesti Naton ”smart defence” ja EU:n ”pooling & sharing” ovat aikaan saaneet runsaasti arviointia, myös organisaatioiden omissa tutkimuslaitoksissa. Sotilaallisen kriisinhallinnan muuttuva kenttä Afganistanin ISAF-operaation päättyessä on ollut laajan tutkimisen kohteena. Tämä vaikuttaa puolustusyhteistyön ulottuvuuteen.

Kansallisesti on löydettävissä vain yksittäisesti puolustusyhteistyötä pääasianaan käsitteleviä tutkimuksia, kuten Jouko Korkalan Maanpuolustuskorkeakoulun esiupseerikurssin tutkielma *Suomen kansainvälinen sotilaallinen yhteistyö suomalaisessa lehdistössä vuonna 2013*, Ilari Vuolan Tampereen yliopistolle vuonna 2013 valmistunut pro gradu *Pohjoismainen puolustusyhteistyö – nostalgiaa vai futurismia* sekä Juha-Pekka Pynttärin Helsingin yliopistolle 2014 valmistunut pro gradu *Huoli tulevaisuuden Suomesta. Turvallisuuspoliittisten uhkailottuvuuksien vaikutus mielipiteeseen kansainvälisestä sotilaallisesta yhteistyöstä vuosina 2002 ja 2012*. Näiden lisäksi esimerkiksi professori Tuomas Forsberg on kirjoittanut useita artikkeleita turvallisuuden pohjoisesta ulottuvuudesta ja Pohjoismaisen puolustusyhteistyön perusteista, näistä viimeisimpänä International Affairs -julkaisussa julkaistu *The rise of Nordic defence cooperation: a return to regionalism?*, joka löyhästi liittyy myös tämän tutkimuksen teoriaan. Kansallisesti tietyissä maanpuolustusta käsittelevissä julkaisuissa on asiaan liittyen tuotettu kokonaisia teemanumeroita, kuten esimerkiksi Maanpuolustus -lehdessä 2013. Tämän julkaisun kirjoittajat voidaan nähdä kansallisen puolustusyhteistyön merkittävinä asiantuntijoina.

Edellä esitetty katsaus puolustusyhteistyön ja regionalismin tutkimuskenttään suhteessa Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan luo pohjan tämän tutkimuksen näkökulmalle. Yleisesti ottaen regionalismin osalta Suomea koskeva tutkimus on merkittävältä osin keskittynyt

Suomen EU-jäsenyyden luomaan problematiikkaan erityisesti 1990-luvulla sekä Itämeren ja Barentsin alueen alueellistumiseen. Näitä tutkimuksia on tehty sekä valtion näkökulmasta että valtion roolia kriittisesti tarkastelevasta näkökulmasta. Regionalismin osalta yleisesti sen asema teoriana ja analyysin tasona on keskustelun kohteena edelleen.

Puolustusyhteistyön osalta tutkimukset ovat pääosin käsitelleet Suomen yhteistyön yhtä haaraa tai ajallisesti suhteellisen kapeaa ajanjaksoa. Tässä tarkastelussa EU:n ja pohjoismaisen yhteistyön ulottuvuudet ovat olleet painopisteessä. Naton osalta kysymyksessä on useimmiten ollut jäsenyysproblematiikka. Suomea laajemmassa mittakaavassa on käsitelty eri toimijoiden suhdetta toisiinsa ja Suomen osalta jonkin yhteistyökumppanin ja politiikan suhdetta. Puolustusyhteistyöstä löytyy kritisoitavaa politiikan ja käytännön välillä näissä tutkimuksissa. Näillä perusteilla onkin syytä suhtautua kriittisesti myös puolustusyhteistyön kokonaisuuteen.

Tämä tutkimus pyrkii siis hahmottamaan poliittisella tasolla Suomen puolustusyhteistyön kokonaiskuvaa historiallisesti. Edellä esitetyn puolustusyhteistyön käsitteellisen ymmärryksen kautta tutkimus pureutuu myös politiikan ja käytännön suhteeseen. Valitun teoreettisen näkökulman kautta pyritään selvittämään politiikan koherenssia ja jatkuvuutta. Regionalismin osalta valitulla analyysin tasolla pyritään hahmottamaan perusteet, joita voi myöhemmin tarkastella muista näkökulmista. Tässä tutkimuksessa alueellisuus kohdistuu siis Suomeen ja Suomen puolustusyhteistyöhön, jolloin alueellista yhteistyötä muissa kehyksissä ei käsitellä.

Tutkimus rakentuu siten, että johdannon jälkeen toisessa luvussa luodaan tutkimuksen meta-teoreettinen ja teoreettinen tausta. Tällöin luodaan ymmärrys konventionaalisesta konstruktivismista metateoriana. Tämän jälkeen muodostetaan näkemys regionalismista politiikan tutkimuksen teoriana ja tarkemmin yhdistettynä konstruktivismiin. Toisen luvun lopuksi muodostetaan edellä mainittuun keskusteluun pohjautuen tutkimuksen teoreettinen viitekehys. Kolmannessa luvussa luodaan ymmärrys narratologiasta ja sen keskeisistä käsitteistä ja niiden suhteista toisiinsa. Tämän jälkeen täydennetään viitekehys siten, että se sisältää teoreettisen tulokulman lisäksi menetelmällisen osuuden. Lisäksi hahmotellaan tutkimuksen aineiston käsittelyn toteuttamista. Lopuksi rakennetaan tutkimuksen tutkimusasetelma. Neljännessä luvussa analysoidaan tutkimusaineisto, josta viidennessä luvussa muodostetaan regionalismin teemojen ympärille muodostuvat tarinat ja vastataan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Kuudennessa luvussa näistä tarinoista muodostetaan Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan puolustusyhteistyön regionalismin narratiivi vastaten toiseen tutkimuskysymykseen. Lopuksi päätelmissä vastataan tutkimusongelmaan, arvioidaan tutkimusta ja hahmotellaan tutkimuksen tavoitteiden kannalta keskeistä jatkotutkimusta.

2. REGIONALISMI KÄSITTEENÄ JA TEORIANA

Tässä luvussa muodostetaan tutkimuksen teoreettinen näkökulma. Tutkimus sitoutuu konstruktivistiseen tieteenfilosofiaan, jota käsitellään taustoittamaan regionalismin ymmärrystä ja tulkintaa. Ontologiset ja epistemologiset sitoumukset liittyvät merkittävältä osin myös tämän tutkimuksen yleiseen näkökulmaan sekä menetelmävalintaan, jota käsitellään seuraavassa luvussa. Tämä luvun painopisteenä on regionalismin teoriaymmärryksen muodostaminen. Regionalismia käsiteltäessä on aluksi hahmotettava keskeiset käsitteet ja niiden tulkinnallisuudet. Tämän jälkeen voidaan käsitellä regionalismin historialliset perusteet ja eri suuntaukset lyhyesti määrittämään nykytilaa ja keskeisiä teemoja. Seuraavaksi käsitellään tarkemmin konstruktivismin ja regionalismin yhdistämistä. Tämän näkökulman keskiössä on kysymys toimijuudesta sekä identiteettien roolista alueellistumisessa. Toimijuuden osalta tarkastellaan erityisesti regionalismin hyödyntämistä valtionäkökulmasta. Lopuksi edellä mainittuun keskusteluun pohjautuen luodaan tämän tutkimuksen teoreettinen viitekehys.

2.1 Konstruktivismi metateoriana ja tieteenfilosofiset sitoumukset

Tämä tutkimus sitoutuu tieteenfilosofisesti ja metateoreettisesti konstruktivismiin. Kylmän sodan jälkeisen ajan konstruktivismin keskiössä on ymmärrys siitä, että ihmiset pystyvät synnyttämään uusia normatiivisia, sosiaalisia ja poliittisia käytäntöjä, jotka muovaavat kansainvälistä järjestelmää anarkian logiikan sijaan.⁶⁰ Alueiden muodostumisen laajempi ymmärrys on tästä yksi erityisesti kylmän sodan jälkeisen ajan esimerkki.⁶¹ Konstruktivismia on kritisoitu liian hajanaisesta lähestymistavasta sekä selkeän empiirisen tutkimusagendan puutteesta ollakseen kansainvälisen politiikan teoria. Konstruktivistinen ymmärrys ja tulkinta jakautuvatkin laajalle. Konstruktivismia voidaan soveltaa konventionaalisesti niin kutsuttuja perinteisiä valtavirtateorioita mukaillen tai reflektivistisesti kriittisiä teorioita mukaillen.⁶² Yleisesti ottaen konstruktivisteja kuitenkin yhdistää käsitys siitä, että jaetut ideat pääasiassa määrittävät ihmisten välisten kanssakäymisten rakenteet. Nämä ideat puolestaan rakentavat tarkoituksellisten toimijoiden identiteetit ja intressit.⁶³

⁶⁰ Klotz & Lynch 2007, 3.

⁶¹ Viktorova 2001, 15–18.

⁶² Chernoff 2007, 68, 142.

⁶³ Wendt 1999, 1; Finnemore & Sikkink 2001, 391.

Konstruktivismi hyväksytään yleisesti metateorianana, joka kertoo, mitä yhteiskuntatieteiden teorit voivat ja eivät voi tehdä. Tällöin se on siis teoria teorioista. Konstruktivistiset taustaolettamukset järjestelmän luonteesta on mahdollista yhdistää muihin teorioihin, kuten tässä tapauksessa regionalismiin. Kysymys on viime kädessä empiiristen havaintojen sisällöstä. Metateorianäkökulmasta konstruktivistien välillä on kiistaa siitä, kuinka lähellä luonnontieteitä kansainvälinen politiikka voi olla.⁶⁴ Tämä ilmentää edellä mainittua tulkinnallisuutta. Ontologisesti kysymys on kuitenkin siitä, kuinka tutkimuksen kohteet konseptualisoidaan. Konstruktivistisesta näkökulmasta ihmiset toimivat sosiaalisissa ryhmittymissä, kuten valtioissa siten, että niitä luodaan, muutetaan ja ylläpidetään jatkuvasti. Tämä rakenteiden ja toimijoiden välinen suhde on konstruktivisteille keskeistä molemminpuolista konstituoitumista.⁶⁵

Klotzin ja Lynchin mukaan konstruktivistinen ontologia nojaa kolmeen komponenttiin: intersubjektiivisuuteen, kontekstiin ja valtaan. Intersubjektiiviset ymmärrykset, kuten normit, säännöt, kielet, kulttuurit ja ideologiat, muodostavat rakenteet ja toimijat sekä luovat näiden identiteetit. Koska edellä mainitut ymmärrykset vaihtelevat alueittain ja ajallisesti, on konstruktivistien aina sijoitettava tutkimuskysymyksensä tilalliseen, historialliseen ja sosiaaliseen kontekstiin. Tämä konteksti määrittää tulkinnallisuutta ja siihen vaikuttaa aina myös tutkijan oma asemoituminen tilassa ja ajassa. Valta puolestaan liikkuu suhteissa eikä vain olemassa olevien suorituskykyjen kautta. Näin ollen konstruktivistit analysoivat ensisijaisesti prosesseja ja vuorovaikutuksia materialististen kykyjen sijaan.⁶⁶

Esimerkiksi Alexander Wendt⁶⁷ siirtää metateoriasolla tämän keskustelun valtiojärjestelmän ontologian tasolle.⁶⁸ Valtiojärjestelmä voidaan nähdä projektina, jossa valtion olemus on jatkuvassa muutoksessa. Tällöin kysymyksessä on poliittinen ohjelma, joka tuottaa ja uudelleen tuottaa itseään. Tämän projektin yksikkö on valtio, jonka käyttäytymistä kansainvälisessä järjestelmässä yritetään selittää. Sosiaalisilla rakenteilla on siis vaikutusta todellisuuden muodostumiseen. On kuitenkin huomioitava, että myös perinteisillä materiaalisilla tekijöillä on

⁶⁴ Chernoff 2007, 69, 151–153.

⁶⁵ Klotz & Lynch 2007, 6–7.

⁶⁶ Sama, 6–11.

⁶⁷ Sosiaalisen konstruktivismin kehitys tietyllä tavalla kulminoitui Alexander Wendtin vuonna 1999 ilmestyneeseen palkittuun kirjaan ”*Social Theory of International Politics*”. Tämän jälkeen kaikkien konstruktivistien, ja myös muiden teorioiden edustajien, on käytännössä ollut pakko ottaa kantaa Wendtin näkemykseen konstruktivismista. Joidenkin mielestä Wendt jopa edustaa konstruktivismia osaltaan juuri tästä syystä. (Chernoff 2007, 69; Zehfuss 2002, 7, 11.) Wendtin kirjan ilmestyminen itsessään aiheutti tieteellisen debatin vaatimusten mukaisesti kritiikin vyöryn. Kritiikkinä Wendtin teoria nähdään erittäin abstraktina, jolloin sen käytettävyys empiirisenä ja politiikan tutkimisessa on vähäinen (Guzzini & Leander 2006, xvii). Kuitenkin yleisesti ottaen Wendtin näkemykset hyväksytään metateoriasolla. Wendtin lähestymistapa on konventionaalinen, jolloin se sopii tämän tutkimuksen tarpeisiin.

⁶⁸ Wendt 1999, 370.

vaikutusta todellisuuden muodostumisessa. Esimerkiksi valtion sotilaallinen suorituskyky vaikuttaa valtion toimintavaihtoehtoihin kansainvälisessä järjestelmässä.⁶⁹

Epistemologisesti konstruktivismin sisällä debatti keskittyy positivismiin ja post-positivismiin välille. Painotuseroja löytyy esimerkiksi siitä, korostetaanko rakenteita vai toimijoita tai kausaalisuutta vai tulkitsemista. Kuitenkin politiikan tutkimuksessa monesti joudutaan tulkitsemaan asioita jostakin näiden ääripäiden väliltä. Kaikki tutkijat tulkitsevat valitessaan tutkimuskysymyksiä ja kerätessään tutkimusaineistoa. Merkityksellistä on kuinka pitkälle tulkitseminen viedään. Jos tutkitaan todellisuutta pysyvien tai lähes pysyvien merkitysten kautta konventionaalisesti, asettuu tutkija kausaaliselle puolelle konstruktivismia. Toisessa päässä taas sosiaalisten faktojen sisältö on kriittisen tarkastelun ja purkamisen alla. Tämä jako voidaan kuitenkin nähdä vain empiirisenä kysymyksenä. Tiettyjä merkityksiä voidaan tarkastella tietyssä viitekehyksessä sosiaalisina faktoina. Konstruktivismin kannalta merkitykselliseksi nousee tällöin mitä oivalluksia syntyy rakenteiden ja toimijoiden välisestä suhteesta.⁷⁰

Konstruktivistisen tutkimuksen ytimessä on tulevaisuuteen katsomisen ongelma. Mistä hetkestä katsoen tulevaisuutta tarkastellaan? Onko määräävämpää tämä hetki vai pidempi menneisyyden aikajänne? Esimerkiksi poliittinen realismi rakentaa teoriansa pitkän aikajänteen kehitykselle ja väittää tällä perusteella pystyvänsä katsomaan tulevaisuuteen omien säännönmukaisuuksiensa puitteissa. Konstruktivismi tarkastelee yleensä sosiaalisten rakenteiden kehitystä jonkinlaisessa historiallisessa kehyksessä.⁷¹

Politiikan tutkimuksessa yleisesti keskeistä on analyysin tason tai yksikön⁷² problematiikka. Tällöin pyritään määrittämään mahdollisimman tarkasti taso ja näkökulma, josta tutkittavaa ilmiötä käsitellään. Yleisesti ottaen tänä päivänä tunnistetaan kolme analyysin tasoa: kansainvälisen järjestelmän, valtion ja valtion ulkopoliittikan tutkimuksen mukanaan tuoma yksilön taso.⁷³ Perinteisistä valtavirtateorioista esimerkiksi neorealismissa analyysin tasoja on kaksi: valtion ja kansainvälisen järjestelmän. Tällöin valtio on yksikkötaso ja järjestelmä rakenteellinen.⁷⁴ Yleisesti on kuitenkin esimerkiksi osoitettu, että valtiotasolla tilanne on monimutkaisempi liittoumien ja politiikan suuntautumisen mahdollisuuksien vuoksi.⁷⁵ Tähän liittyy vuorovaikutuksen rooli, joka neorealismissa jää irralliseksi.⁷⁶ Onuf on nostanut tarkasteluun koko

⁶⁹ Wendt 1999, 7–9, 110–111, 137–138, 370; Sotilaallisen voiman merkityksestä ks. myös Viktorova 2001, 16.

⁷⁰ Klotz & Lynch 2007, 11–14.

⁷¹ Reus-Smit 2008, 395

⁷² engl. level ja unit.

⁷³ Rourke 2007, luku 3.

⁷⁴ Waltz 1979.

⁷⁵ Ks. esim. Moul 1973.

⁷⁶ Wendt 1999, 145–146.

tason tai yksikön määrittämisen mielekkyyden. Hänen mukaansa tasoja voi määrittää joko positivistisesti attribuuttien avulla, jotka määrittävät tasojen välisiä suhteita, tai suoraan suhteiden kautta.⁷⁷ Wendtin mukaan taas kysymys on rakenteista läpi järjestelmän. Tällöin vuorovaikutus valitussa ilmiössä nousee keskiöön. Valtio ei siis määriy yksiselitteisesti analyysin tasoksi, vaan sen toiminta suhteessa kulttuuriin.⁷⁸

Kysymys toimijuudesta on keskeinen konstruktivisteille. Tämä liittyy toimijuuden ja rakenteen väliseen suhteeseen sekä myös analyysin tason problematiikkaan. Toimijuuden ja rakenteen suhteessa merkityksellistä on molemminpuolinen konstituoituminen. Tämä on kuitenkin mutkikasta, koska tämä suhde konstituoituu monilla tasoilla ja monilla eri tavoilla samanaikaisesti.⁷⁹ Edellä esitetyn mukaisesti konstruktivistisessa politiikan tutkimuksessa on aina tehtävä valintoja analyysin tason ja toimijuuden suhteen. Siinä, missä tämä valinta vaikuttaa tutkittavaan asiaan, vaikuttaa myös tutkittavan asian tiedonintressi näihin valintoihin. Nämä valinnat sisältävät aina poliittisia sitoumuksia.⁸⁰

2.2 Regionalismi politiikan tutkimuksessa

Regionalismin hahmottamiselle keskeistä on sen ja siihen liittyvien muiden käsitteiden ymmärtäminen. Regionalismin määrittely on haasteellista alkaen siitä, että itse alueita⁸¹ on erittäin vaikea operationalisoida.⁸² Yleisesti ottaen alue voidaan nähdä maantieteellisesti hahmotettuna globaalin järjestelmän alajärjestelmänä. Kuitenkin on huomioitava, että kansainvälisen politiikan käsitteenä alue sisältää poliittisen ulottuvuuden.⁸³ Tähän tutkimukseen sopivan Hettinen erään määritelmän mukaan alue on ryhmä valtioita, joilla on enemmän tai vähemmän eksplisiittisesti jaettu poliittinen projekti.⁸⁴ Hveen puolestaan varaa käsitteen alue koskemaan kansainvälisiä alueita, jotka siis ylittävät kansallisvaltioiden rajat ja osin päätösvalan.⁸⁵ Alueiden lisäksi regionalismiin lähestymistapana liittyvät myös käsitteet alueellisuus, alueellistaminen ja alueellistuminen.⁸⁶

⁷⁷ Onuf 1995.

⁷⁸ Wendt 1999, 147, 189–190.

⁷⁹ Klotz & Lynch 2007, 44–45.

⁸⁰ Wendt 1999, 34–35, 89.

⁸¹ engl. regions

⁸² Kelly 2007, 203.

⁸³ Flesmes & Nolte 2010, 2–3.

⁸⁴ Hettne 1999b, 1.

⁸⁵ Hveen 1999, 86.

⁸⁶ engl. regionality, regionizing, regionalization

Alla käytävä teoreettis-tieteellinen keskustelu rakentaa ymmärryksen alueista ja regionalismista. Niiden sovellus ja ymmärrys tähän tutkimukseen liittyen luodaan tämän luvun viimeisessä alaluvussa. Alueellisuus taas voidaan nähdä jonkin tietyn alueen sisäisinä ominaisuuksina tietyllä ajan hetkellä. Tämä on poliittinen konsepti, jonka sisältö riippuu tarkasteltavasta asiakokonaisuudesta. Alueellistaminen liittyy alueellisuuteen. Se on poliittinen toimi siinä missä se on mentaalinen prosessi. Alueellistamisessa alueellisuudesta tulee tosiasiallista. Se voi olla tarkoituksellista tai seurausta alueellisuuden kasvaneesta ymmärryksestä.⁸⁷ Joka tapauksessa alueellistaminen on nähtävissä tarkoitushakuisena prosessina. Alueellistuminen puolestaan on alueen sisäistä muutosta.⁸⁸ Suhteutettuna muihin käsitteisiin, alueellistumisen voidaan nähdä olevan regionalismin leviämistä tuotteena.⁸⁹

Regionalismia on aina ollut olemassa. Menneen ajan laajat valtakunnat, kulkuyhteyksien rajaamat vaikutusalueet sekä merkittävät valtiot liittolaisineen ovat hallinneet historian kansainvälisiä järjestelmiä. Kuitenkin modernissa ymmärryksessä regionalismi nähdään toimintana, joka on vähemmän globaalia.⁹⁰ Tämä näkökulma on ymmärrettävä, koska historiallisesti alueellisuus edelsi globaalia.⁹¹ Varsinaisesti maailman alueellistuminen ilmiönä liittyy viimeisen reilun vuosisadan globaaliin kehitykseen, jossa alueiden riippuvaisuussuhteet ovat lisääntyneet, syventyneet ja osin myös luoneet konflikteja. 1900-luvulta voidaan tunnistaa kolme regionalismin aaltoa. Ensimmäinen näistä liittyy maailmansotien välisen ajan negatiiviseen taloudelliseen kehitykseen, joka johti tunnettuihin seurauksiin ja esimerkiksi regionalistiseen imperialismiin.⁹² Modernin regionalismin historian voidaankin nähdä alkaneen Kansainliitosta 1920-luvulla, jolloin alueellisille toimijoille annettiin legitimitetti. Kansainvälinen järjestelmä kuitenkin toimi painopisteisesti merkittävien valtioiden välille turvallisuuden ympärille kehittyneiden liittoutumien kautta eikä eri sektoreilla toimiville alueellisille toimijoille jäänyt liikkumavaraa tai todellista mahdollisuutta institutionalisoitua.

Kansainliiton epäonnistuminen mahdollisti osaltaan uudenlaisen ajattelun kehittymisen, joka kulmineitui Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) perustamiseen toisen maailmansodan jälkeen. YK:n peruskirjassa legitimoitiin alueelliset toimijat konfliktien ratkaisussa. Itse YK:n toiminta perustui jo alusta alkaen sektoriajattelulle, joka puolestaan pohjautui alueellisuuteen.⁹³ Regionalismin institutionaalista kehitystä hidasti kuitenkin kylmän sodan alkaminen. Kuten aiemminkin turvallisuuteen liittyvä valtapoliittikka edelleen määrittä merkittävältä osin kansain-

⁸⁷ Ghica 2013, 739.

⁸⁸ Väyrynen 2003, 39.

⁸⁹ Ghica 2013, 741.

⁹⁰ Fawcett 2004, 436.

⁹¹ Hurrell 2010, 17.

⁹² Telò 2007, 2.

⁹³ Fawcett 2004, 436.

välisiä rakenteita. Kuitenkin itä-länsi -jakolinja itsessään sekä erityisesti Euroopan yhdistymisen kehitys suuntasivat huomiota myös alueellisuuteen.⁹⁴

Regionalismin toinen aalto syntyi 1950–60 -luvuilla taloudelliseksi regionalismiksi.⁹⁵ Regionalismi nousi tosiasiallisesti politiikan tutkimuksen agendalle 1960–70 -lukujen taitteessa dekolonisaation muuttaessa kansainvälisen politiikan kenttää. Kansainvälisen järjestelmän sirpaloitumista nähtiin parhaiten tulkittavan alueellistumisen näkökulmasta. Tämä nykyään ”vanhaksi regionalismiksi” kutsuttu suuntaus kohdistui aluksi niin kutsuttuun poliittiseen etelään, mutta otti tarkasteluunsa myös Euroopan yhteisön (EY) syvenevän integraation alueellisena ilmiönä. Huomio kiinnittyi erityisesti alueellisen järjestyksen syntymiseen. Alueet kuitenkin tulkittiin kansainvälisen järjestelmän alajärjestelmiksi⁹⁶, jotka olivat ylemmän kansainvälisen järjestelmän kontrolloitavissa. Tämä ”vanha regionalismi” muotoutui analyyttisen lähestymistavan ohella olemaan normatiivinen lähestymistapa, jonka tarkoituksena oli olla järjestystä synnyttävä projekti integraation, usein taloudellisen integraation, kautta.⁹⁷

YK:n vaikutus alueellisuuteen, kylmä sota sekä dekolonisaation aalto yhdessä loivat alueellistumisen kentän. Merkittävä määrä alueellisia organisaatioita, jotka ovat jatkaneet olemassaoloaan aina näihin päiviin, syntyi kylmän sodan vuosina. Alueellistuminen keskittyi tuolloin taloudelliseen integraatioon ja institutionaaliseen kehitykseen, mutta myös tasapainottamaan voimasuhteita, puolueettomuuteen ja turvallisuusyhteisöjen muodostumiseen.⁹⁸

Kylmän sodan päättyminen muutti suhtautumista regionalismiin. Kansainvälisen järjestelmän hajaantuminen ja EU:n kiihtyvä kehitys loivat esimerkin regionalismin kehityksestä. Turvallisuuden osalta vastuun ja tehtävien jako alueellisille organisaatioille ympäri maailmaa kuvasti muuttunutta tilannetta. Lisäksi ei-valtiollisten toimijoiden asema ja merkitys laajensi alueellistumisen kenttää entisestään. Tätä, eli Telòn mukaan kolmatta jälki-hegemonista näkymää alueellistumiseen, on kutsuttu ”uudeksi regionalismiksi” erotukseksi rajoittuneemmasta ymmärryksestä.⁹⁹ Tämä laajentuminen mahdollisti Väyrysen sanoin ”ala-alueellisten” ja ”mikroalueellisten”¹⁰⁰ organisaatioiden synnyn verrattuna aiempaan trendiin.¹⁰¹ Tätä globalisaation luomaa regionalismia eri tasoilla voi kuvailla Ághin sanoin myös siten, että esimerkiksi EU on ”mega-alue”, sen sisällä olevat yhteenliittymät, kuten Pohjoismaat, on ”makroalue” ja val-

⁹⁴ Fawcett 2004, 437.

⁹⁵ Telò 2007, 3.

⁹⁶ engl. subsystem

⁹⁷ Kelly 2007, 202–203.

⁹⁸ Fawcett 2004, 437–438.

⁹⁹ Telò 2007, 4; Fawcett 2004, 438–439.

¹⁰⁰ engl. subregional and microregional

¹⁰¹ Väyrynen 2003, 26.

tioiden sisäiset alueet ovat ”mesoalueita”. Nämä ”mesoalueet” voivat myös ylittää valtioiden rajoja.¹⁰² Joenniemi puolestaan kutsuu EU:n sisäisiä valtioiden rajat ylittäviä alueita, kuten Visegrad ja Itämeren alue, mega-alueiksi.¹⁰³ Tämä Väyrysen, Ághin ja Joenniemen käyttämien käsitteiden eroavaisuus kuvastaa regionalismin monitulkintaisuutta, joka usein riippuu valitusta näkökulmasta, josta ilmiötä tarkastellaan.

Regionalismin fragmentaatio kuvasti aluksi talouden globalisaation luomaa painetta, mutta on laajentunut myöhemmin myös turvallisuuden alueelle.¹⁰⁴ On kuitenkin huomioitava, että talouden ja turvallisuuden näkökulmat regionalismiin eivät ole erotettavissa, koska taloudellinen yhteistyö edellyttää turvallisuutta toimijoiden välillä. Useimmilla alueilla tämän päivän maailmassa onkin sekä talouteen että turvallisuuteen liittyvät alueelliset instituutiot. Näiden välillä voi olla myös poliittisia siirtymiä.¹⁰⁵ Tämän tutkimuksen kannalta on merkityksellistä havaita, että taloudellinen näkökulma regionalismiin on painopisteisesti materiaallinen, joka keskittyy esimerkiksi vaurauden kehittymiseen.¹⁰⁶ Tarkasteltaessa turvallisuutta regionalismin näkökulmasta on siis huomioitava myös materiaalisuus.

Neumannin mukaan alueita ja alueellisuutta on yritetty hahmottaa kolmella eri tavalla. Perinteisesti näistä tavoista kaksi on nähty toisilleen vastakkaisina. Kulttuurinen lähestymistapa korostaa yhteisiä sisäisiä luonteenpiirteitä. Alueen rakentamisen lähestymistapa puolestaan näkee alueet suurvaltapolitiikkaan liittyvinä ulkoisesti rakennettuina. Kolmannessa lähestymistavassa ei keskitytä sisäiseen tai ulkoiseen muodostumiseen, vaan alueellisen tuottamisen prosessiin itsessään.¹⁰⁷ Laajennettuna alueiden ja alueellisuuden ymmärtäminen edellyttää kyseessä olevaan alueeseen liittyvää näkymää maantieteeseen, politiikkaan, talouteen sekä strategiseen ja kulttuuriseen ympäristöön. Näiden lisäksi alueellisuuteen vaikuttavat normit, trendit, arvot ja toimintatavat suhteessa alueellisiin ja globaaleihin tekijöihin. Alueellistuminen ei siis tapahdu tilallisessa tai ajallisessa tyhjiössä.¹⁰⁸ Kyseessä on siis valitun näkökulman konteksti. Edellä mainittu kuvaa alueiden tutkimuksen tieteellistä laajentumista ja osaltaan selittää määritelmien kirjavuutta.¹⁰⁹ Tämä haastaa tutkijan kyvyn määrittää tutkimuksensa kohteen riittävän tarkasti.

¹⁰² Ágh 2010, 1243.

¹⁰³ Joenniemi 1994, 133.

¹⁰⁴ Väyrynen 2003, 26.

¹⁰⁵ Flandes & Nolte 2010, 3.

¹⁰⁶ Hveem 1999, 86–87.

¹⁰⁷ Neumann 1992, 62–67.

¹⁰⁸ Fawcett 2004, 429.

¹⁰⁹ Koivula J. 2006, 8.

Alueiden tutkimuksessa keskeisimmät ulottuvuudet ovat analyysin tasoon ja fyysis-funktionaaliseen jakoon liittyvät.¹¹⁰ Poliitiikan tutkimuksessa analyysin tason määrittämisen haaste on keskeinen suhteessa tutkimuksen kohteeseen ja valittuun teoriaan. Perinteisesti politiikan tutkimuksen mahdolliset analyysin tasot ovat olleet siis edellä mainitun mukaisesti kansainvälinen järjestelmä, valtio ja yksilö. ”Uusi regionalismi” hahmottelee alueellista tasoa kansainvälisen ja valtion väliin itsenäisenä analyysin tasona.¹¹¹ Ymmärrys fyysis-funktionaalisesta jaosta puolestaan liittyy osin tähän hahmottaessaan alueiden muodostumisen dynamiikkaa sekä valtioiden roolia ja kykyä kontrolloida niitä.¹¹² Alueellistumista ja alueellistamista voi siis tapahtua alhaalta ylös tai ylhäältä alas.¹¹³ Alhaalta ylös tapahtuva on usein funktionaalista ja haastaa osittain valtion roolin. Ylhäältä alas taas on valtiokeskeistä, koska tällöin valtiot käynnistävät ja määrittävät politiikallaan alueiden muodostumisen. Joka tapauksessa alueiden muodostamista on mahdollista tutkia riippumatta suunnasta. Tällöin niistä puhuminen ei ole vain heijastuksia tapahtumista, vaan poliittisesti konstitutiivista.¹¹⁴

Perinteiset kansainvälisen politiikan valtavirtateoriat eivät huomioi regionalismia juurikaan tutkimuksen kohteena. Tutkimus keskittyy globaalille tasolle, mikä johtuu historiallisesti modernin ajan luodusta maailmanjärjestyksestä sekä globaalien riippuvuuksien ymmärryksestä. Valtavirtateorioiden näkökulmasta alueita nousee ajallisesti ja tilallisesti esiin suurvaltojen välisessä kamppailussa. Näitä ilmiöitä eri teoriat tarkastelevat eri näkökulmista, mutta perusymmärrys on melko stabiili. Regionalismi nähdään lyhyenä välivaiheena, joka johtuu järjestelmän sekaannuksesta ja se korjaa itse itsensä. Edellä mainitun lisäksi regionalistinen ymmärrys tuo tullessaan uusia muuttujia ja ominaisuuksia analyysiin. Tämä useimmiten tyrmätään hämmentävänä ja kömpelönä.¹¹⁵

Valtavirtateorioiden ja regionalismin suhteessa on myös muita näkemyksellisiä eroavaisuuksia. Esimerkiksi kun suurvallat käyttävät vaikutusvaltaansa alueilla, pienemmät valtiot kykenevät silti toimimaan aktiivisesti eri suuntiin. Valtavirtateoriat näkevät voiman ja vallan liikuvan yksinkertaisesti vain yhteen suuntaan. Alueilla on siis suhteellisen paljon autonomiaa. Aina 1930-luvulta kehittynyt normatiivinen rakenne antaa pienille valtioille ja alueellisille toimijoille merkittävästi liikkumatilaa. Eikä tämä näyttäisi olevan vähenemässä. Lisäksi kylmän sodan jälkeen suurvaltojen intressi puuttua maailman ongelmiin on ollut yleisesti rajoittunut. Tätä kuvastaa konflikteihin liittyvä puhunta alueiden ja kansainvälisten järjestöjen vas-

¹¹⁰ Väyrynen 2003, 27.

¹¹¹ Kelly 2007, 197.

¹¹² Väyrynen 2003, 27.

¹¹³ Käkönen 1996, 10; Joenniemi 1994, 134.

¹¹⁴ Neumann 1992, 62–63.

¹¹⁵ Kelly 2007, 198–199; Neumann 1992, 62.

tuusta. Regionalistit tunnustavat, että alajärjestelmät ovat avoimia tunkeutumiselle, mutta mahdollisen tunkeutumisen poliittiset kustannukset ovat jatkuvasti nousseet.¹¹⁶

Siinä missä ”vanhassa regionalismissa” pyrittiin muodostamaan kaiken kattavia alueita integraation näkökulmasta, hyväksytään ”uudessa regionalismissa”, että ei ole olemassa luonnollisia alueita. Alueet ja alueellisuus ovat jo määritelmällisesti niin liukuvia, että kattavuus ja määritelmällinen poissulkevuus ovat mahdottomia. Alueet määräytyvät enemmänkin ongelman ja kysymyksenasettelun kautta.¹¹⁷ Alueet voidaan nähdä näkökulmana, joka palvelee teoreettisia tarpeitamme.¹¹⁸ Muodostamme niitä tietoisesti sekä tiedostamatta intellektuaalisia ja poliittisia tarpeitamme varten.¹¹⁹ Tämä näkökulma sopii hyvin yhteen konstruktivistisen tieteenfilosofian sekä tämän tutkimuksen tavoitteiden kanssa.

”Uusi regionalismi” keskittyykin usein tarkastelemaan alueita edellä mainitusta funktionaalista näkökulmasta. Tähän funktionaalisuuteen liittyy moniulotteisuus, jolloin regionalismin tarkasteltava ulottuvuus voi olla jotain muutakin kuin vain perinteinen poliittis-turvallisuuspainotteinen.¹²⁰ Väyrysen mukaan metodologinen jakolinja rationalistien ja konstruktivistien välillä korostuu, kun tarkastellaan alueiden muodostumisen dynamiikkaa fyysis-funktionaalisella jakolinjalla. Tällöin turvallisuustutkimus tulisi kohdistaa fyysisten alueiden ulkopuolelle ja etsiä sen sijaan kuviteltuja tai kognitiivisia alueita.¹²¹ Esimerkiksi Kelly ei kuitenkaan hyväksy Väyrysen väittämää metodologista jakolinjaa eri näkökulmien välillä, vaan hänen mielestä ”uuden regionalismin” turvallisuusnäkökulma itsessään kiistää eiterritoriaalisen kognitiivisen näkökulman.¹²²

Tämä jakolinja on kuitenkin edelleen olemassa ”uuden regionalismin” tutkimuskentässä. Kriittiset tutkijat ovat kiinnittäneet erityistä huomiota kognitiivisten alueiden tutkimukseen, kun taas muodolliset regionalistit tarkastelevat turvallisuutta edelleen fyysis-alueellisesti.¹²³ Kriittinen regionalismin tutkimus ei kuitenkaan usein täydellisesti poissulje valtion merkitystä, mutta kiinnittää huomionsa valtion sisäisiin ja valtioiden yli meneviin tekijöihin.¹²⁴ Keatingin mukaan alueet eivät kuitenkaan ole vaihtoehtoja valtiolle, vaikka ne vaikuttavat valtion politiikkaan ja valtaan.¹²⁵ Regionalismi on nähtävissä kaikilla tasoilla sisällytettynä poliitti-

¹¹⁶ Kelly 2007, 199–201.

¹¹⁷ Hurrell 1995, 333–334.

¹¹⁸ Kelly 2007, 205.

¹¹⁹ Hemmer & Katzenstein 2002, 575.

¹²⁰ Kelly 2007, 205.

¹²¹ Väyrynen 2003, 26, 37, 39.

¹²² Kelly 2007, 206.

¹²³ Kelly 2007, 205.

¹²⁴ Hentz 2003, 9.

¹²⁵ Keating 1998, 11.

seen järjestelmään linkkinä kansallisen ja kansainvälisen sekä makro- ja mikroalueellisen välillä.¹²⁶ Valtiokeskeisesti regionalismia tarkastelevat hyväksyvät joka tapauksessa funktionaalisen vuorovaikutuksen merkityksen alueiden muodostumisessa. Kysymys on tällöin vuorovaikutuksen tiheydestä. Tämä usein sitoo turvallisuuteen keskittyvän regionalismin valtioihin, ja vielä maantieteellisesti naapurivaltioihin.¹²⁷ Uhkan näkökulmasta useimmat valtiot ovat enemmän huolissaan naapureistaan kuin kaukana olevista valtioista.¹²⁸ ”Uusi regionalismi” ei ole kyennyt poistamaan valtiota yhtälöstä, mutta valtion rooli on siis muuttunut osin. Tällöin voidaan tarkastella valtion roolia alueellisissa vaikutuksissa.¹²⁹

Alueellisella dynamiikalla nähdään usein olevan kaksi toisiinsa vaikuttavaa ulottuvuutta, alueellistuminen ja alueen ulkoisten rajojen määrittäminen. Alueellistumisen prosessi luo alueen sisällön. Rajojen määrittämisen osalta ”uusi regionalismi” näkee niiden olevan jatkuvassa liikkeessä. Jopa valtioihin pohjautuvat alueet laajenevat ja pienenevät. Tämä voi tapahtua fyysisesti konkreettisesti tai hienovaraisemmin, kun alueelliset organisaatiot levittävät normejaan ja instituutioitaan fyysisen alueensa ulkopuolelle.¹³⁰ Tämä on erityisesti havaittavissa esimerkiksi EU:n ja Naton osalta.

”Uuteen regionalismiin” liittyen eri näkökulmat kiistelevät kahdesta huomattavasta tieteellisestä tekijästä. Ensinnäkin mikä on sisäisten ja systeemisten tekijöiden suhde alueellisessa integraatiossa, ja kuinka alueellisuus on vuorovaikutuksessa globalisaation kanssa?¹³¹ Perinteisesti regionalismi on siis ymmärretty naapurivaltioiden välisen yhteistyön järjestettynä muotona. Tämän on nähty heijastavan kansallisten johtajien tavoitteita. Tänä päivänä ymmärrys johtajien roolista regionalismin muodostumisessa ja muovautumisessa vaihtelee. Toisaalta alueellisten organisaatioiden tutkimuksessa poliittisen eliitin asema nähdään keskeisenä. Tällöin eliitit edistävät ja rajoittavat yhteistyötä omien sisäisten poliittisten tavoitteidensa mukaisesti. Toinen näkökulma keskittyy alueellistumisen tutkimiseen polarisaation ja globalisaation näkökulmasta, jolloin kansallisilla poliittisilla voimilla ei ole niin suurta merkitystä.¹³² Regionalismi kansainvälisen politiikan tutkimuksen kohteena jälkimmäisestä näkökulmasta voidaan nähdä Hettneen mukaisesti paluuna poliittisuuteen.¹³³

¹²⁶ Viktorova 2001, 26.

¹²⁷ Kelly 2007, 205–206.

¹²⁸ Kelly 2007, 199; Ks. Buzan 2000, 2 uhkan läheisyyden merkityksestä.

¹²⁹ Hentz 2003, 12.

¹³⁰ Väyrynen 2003, 40.

¹³¹ Telò 2007, 4.

¹³² Väyrynen 2003, 41.

¹³³ Hettne 1999b, 7.

Kuten edellä on esitetty ”uusi regionalismi” luo alueellisuuteen monimutkaisemman ja normatiivisen merkityksen. Tällöin alueellistuminen kontrolloi pääsyä tietyille alueella suojatukseen sitä globalisaation vaikutuksilta. Alueellistuminen on moniulotteinen ja monitasoinen prosessi joka sisältää poliittisen päämäärän suhteessa identiteettiin.¹³⁴ Alueet ja niiden rajat muuttuvat fyysisesti ja ajatuksellisesti, kun osallistuvat valtiot muotoilevat niitä uusiksi. Poliittisessa regionalismissa keskeisimmät asiat liittyvät alueen vakauteen, jäsenien turvallisuuteen, alueen panokseen suhteessa globaaliin järjestykseen sekä alueen jäsenvaltioiden suhteeseen globaaliin järjestelmään.¹³⁵ Regionalismi voidaan nähdä uskomuksina ja käsityksinä siitä, että alueen erottelu poliittisesti muusta maailmasta on tavoiteltava tapa saavuttaa tiettyjä tavoitteita. Tähän liittyen regionalismi on myös toimenpiteitä ja käytäntöjä, jotka tuottavat sekä yhtäläisyyksiä että eroavaisuuksia. Lisäksi se on toimien ja uskomusten poliittisia tuloksia.¹³⁶ Nämä yhtäläisyydet ja eroavaisuudet pitää myös viestiä poliittisesti relevanteiksi.¹³⁷

Globalisaatio ja sen rinnalla ”uusi regionalismi” eivät siis ole vain taloudellisia prosesseja, vaan moniulotteisia poliittisia prosesseja. Erityisesti silloin, kun tarkastellaan regionalismin poliittisia ja strategisia ulottuvuuksia, on tarkastelussa päästävä pelkän globalisaatio-regionalismi jakolinjan ohi.¹³⁸ Hentzin mukaan ”uusi regionalismi” ei ole yksittäinen teoreettinen kehys, vaan se muodostuu neljän teeman ympärille. Nämä teemat ilmenevät edellä käydyssä keskustelussa. Ensimmäinen on alueellistumisen ja globalisaation konfliktuaalinen suhde. Tähän liittyen alueellinen yhteistyö voidaan nähdä yhtenä mahdollisena strategiana, jolla valtio voi yrittää liikkua globalisaation haasteiden kentässä. Toiseksi valtio ei ole enää ainoa toimija alueellisuuden kentässä. Muiden toimijoiden yhteyksiä ei voi jättää huomiotta. Kolmanneksi alueellistumista ei voi ymmärtää huomioimatta paikallisia ja globaaleja yhteyksiä. Alueellistuminen voidaan nähdä näkymänä, jonka kautta paikalliset ja globaalit voimat ovat vuorovaikutuksessa. Neljänneksi alueellistumisen kehitys ja monet muodot ovat osoittaneet, että sen kehitys ja tulkinta eivät voi olla teleologista. Vaikka esimerkiksi Euroopan kehitys on opettanut paljon, sitä ei voi siirtää tulkintanäkökulmana sellaisenaan muualle.¹³⁹

”Uusi regionalismi” on teoreettinen näkökulma poliittiseen ilmiöön. Kuitenkin myös se voidaan hahmotella käsitteellisesti. Hveem määrittelee regionalismin olevan ideoiden, arvojen ja konkreettisten tavoitteiden kokonaisuus, joka ohjaa alueiden muodostumista, ylläpitoa ja

¹³⁴ Hettne 1999b, 17.

¹³⁵ Väyrynen 2003, 43.

¹³⁶ Ghica 2013, 739–741; Viktorova 2001, 23; Hurrell 1995, 39–41.

¹³⁷ Neumann 1992, 64.

¹³⁸ Telò 2007, 1.

¹³⁹ Hentz 2003, 12; Ks. Hveem 1999, 89–90 regionalismista strategiana.

muuttamista.¹⁴⁰ Edellä esitetystä keskeisimpinä näkökulmina regionalismiin esiin nousevat alueellistumisen ja alueellistamisen prosessi ja rajojen muodostuminen siinä. Rajojen muodostumisen osalta kysymyksessä voi siis olla fyysinen tai funktionaalinen ulottuvuus. Funktionaalisuus laajentuu rajojen muodostumisesta alueellisuuden tavoitteiden puolelle kiistellen perinteisen usein taloudelliseen näkökulmaan liittyvän materiaalisuuden kanssa. Näiden lisäksi alueellisuuden ja globaalin konfliktuaalisena esitetty suhde on merkittävä.

2.3 Konstruktivistinen regionalismi ja toimijuus

Konstruktivistinen lähestymistapa regionalismiin lähtee ajatuksesta, että kyseessä on poliittinen ilmiö, joka esitetään tietyllä tavalla. Tämä esittäminen eli representaatio on mentaalinen prosessi, joka tarkoittaa, että kaikki alueet ovat konseptuaalisia riippumatta niiden perusteluista. Alueet yleensä ymmärretään ja esitetään olemassa oleviksi sekä tilallisessa että ajallisessa ulottuvuudessa. Konventionaalisen konstruktivismin mukaisesti alueellisuuden elementit ovat sekä materiaalisia että normatiivis-representationaalisia. Tämä tarkoittaa, että alueet eivät ole olemassa epistemologisessa tyhjiössä, jolloin ne ovat ajan ja tilan lisäksi käsityksiä kulttuurista.¹⁴¹ Konstruktivistinen lähestymistapa korostaakin, kuinka alueet syntyvät normien ja identiteettien uudelleenmäärittelystä. Tätä uudelleenmäärittelyä toteuttavat hallitukset, kansalaisryhmät sekä talouden toimijat, kuten merkittävät yritykset.¹⁴²

Konstruktivistisen molemminpuolisen konstituoitumisen ymmärryksen mukaisesti siinä missä merkittävät toimijat uudelleenmäärittelevät normeja ja identiteettejä alueiden synnyssä, muokkautuvat ne kollektiivisen merkityksen kehittymisen kautta. Tämä prosessi on jatkuva, jolloin merkitysten tulkinta vaikuttaa niiden määrittelyyn, joka taas vaikuttaa tulkintaan. Tällöin voidaan todeta alueiden rajojen olevan epäselviä ja jatkuvassa muutoksessa olevia. Nämä muuttuvat ja epäselvät rakenteet kuitenkin tämän päivän politiikassa yleensä vakinaistetaan jollakin tasolla yhteisillä institutionaalisilla ja taloudellisilla sopimuksilla.¹⁴³

Konstruktivistinen lähestymistapa korostaa regionalismin instrumentaalista käyttöä edistämään tiettyjä poliittisia ja taloudellisia tavoitteita. Alueilla voi olla funktionaalisia tarkoituksia, kuten poliittisen marginalisoitumisen välttäminen, sekä materiaalisia hyötyjä. Lisäksi kysymyksessä voi olla oman identiteetin vahvistaminen. Tällöin toimijat luovat sosiaalisia todel-

¹⁴⁰ Hveem 1999, 86–87.

¹⁴¹ Ghica 2013, 738–740.

¹⁴² Väyrynen 2003, 26.

¹⁴³ Väyrynen 2003, 26–27.

lisuuksia luomalla tarkoituksia tilallisille yksiköille. Nämä tarkoitukset eivät ole luontaisia vaan suhteessa toimijoiden intresseihin. Lisäksi tarkoitukset voivat olla toiminnallisia tai ei-toiminnallisia. Alueen toiminnallinen tarkoitus palvelee toimijoiden tavoitteita suoraan. Esimerkiksi alueellisen sotilaallisen liittouman muodostamisella on toiminnallinen tarkoitus.¹⁴⁴

Analyysin tasoon ja toimijuuteen liittyen eräs mahdollinen valinta on tarkastella kansainvälistä järjestelmää valtioiden näkökulmasta. Tämä valinta asettaa teorian konstruktivistisesta näkökulmasta lähelle valtavirtateorioita. Tällöin valtiolle annetaan toimijuus, ja valtion toimintaa ei pureta päätöksentekijöiden tai valtion sisäisten rakenteiden tasalle. Yksi konstruktivismin keskeisistä näkökulmista on, että kansainvälinen järjestelmä muodostuu sosiaalisista rakenteista. Tämä johtaa väittämään, että tämä ideationaalinen konteksti luo valtioista toimijoita.¹⁴⁵ Valtio konstituoituu osaltaan sosiaalisissa rakenteissa, jotka antavat sille tietyt ominaisuudet, kuten esimerkiksi legitiimin väkivallan käytön monopolin. Valtio on kansainvälisen politiikan tärkein toimija ja on osoittanut sopeutumiskykyä ja dynaamisuutta maailman muutoksessa. Tämä sopeutumisprosessi on keskeisellä sijalla konstruktivismissa.¹⁴⁶ Valtiotoimijuus on esimerkiksi Wendtin mukaan hyväksyttävä, koska käytännössä valtiota käsitellään kuten toimijaa antamalla sille attribuutteja, kuten intressit, tarpeet, vastuut, halut, uskomukset ja niin edelleen. Tämän lisäksi kansainvälinen laki antaa valtiolle oikeudellisen persoonan. Valtiot myös konstituivat itsensä ja toisensa toimijoiksi diskurssien kautta.¹⁴⁷

Valtiotoimijuudessa on myös monia ongelmia. Valtiotoimija on epäyhtenäisempi kuin yksilötoimija. Näin ollen sen toiminta ei ole koherenttia, mikä aiheuttaa analyttisen ongelman. Kuitenkin monesti valtiotoimijan toimintaa voi olla helpompi ennustaa kuin yksilön. Yksilön ajatuksia ei voi lukea, mutta institutionaalinen kehys ja historia mahdollistavat kohtuullisen luotettavan tulkinnan ja ennakkoinnin valtiojärjestelmässä.¹⁴⁸ Valtiotoimijuuden ehkä merkittävin haaste on se, että sitä ei voi nähdä. Näemme vain yksilöitä ja heidän toimintaansa ja enimmillään hallinnon toimintaa. Valtiota voidaan näin ollen kutsua ”hyödylliseksi fiktioksi”. Joka tapauksessa voimme havaita, että valtiot ovat todellisia, koska niiden rakenteet aikaansaavat havaittavia vaikutuksia. Lisäksi sosiaalisilla rakenteilla on kollektiivinen ulottuvuus. Kollektiivinen tieto, johon yksilöt sosialisoituvat, aiheuttaa ajallisen ja olemassa olon jatkuvuuden. Yksilöiden ja hallinnon toiminta on merkityksellistä vain valtion rakenteiden kautta.¹⁴⁹ Tämä ei tarkoita sitä, ettei valtiota joskus voisi ja pitäisi purkaa tutkimuksen kannalta.

¹⁴⁴ Joenniemi 1994, 134; Väyrynen 2003, 27.

¹⁴⁵ Klotz & Lynch 2007, 88.

¹⁴⁶ Törnudd 2003, 59; Wendt 1999, 83, 193.

¹⁴⁷ Wendt 1999, 10, 195–197.

¹⁴⁸ Wendt 1999, 221–223.

¹⁴⁹ Suganami 2006, 63–64; Wendt 1999, 215–217.

Valtion toimijuuden kokonaisuuden hahmottamisen kannalta tämä on tärkeää. Valtio on kuitenkin ontologisesti olemassa, ja sitä voi tutkia myös kokonaisuutena.¹⁵⁰

Edellä mainittu näkemys johtaa jaettujen identiteettien keskeiseen asemaan konstruktivistisessa regionalismissa. Alueet määrittyvät tällöin luottamuksen ja jaettujen arvojen kautta. Nämä kuvitellut tai kognitiiviset alueet yleensä liittyvät liberaalien arvojen ja intressien leviämiseen. Merkittävä kognitiivisen alueen sovellus on turvallisuusyhteisö, jonka jäsenet olettavat muutosten tapahtuvan rauhanomaisesti. Värysen mukaan on kuitenkin huomioitava, että luottamus ja kollektiivinen identiteetti eivät yksinään riitä synnyttämään turvallisuusyhteisöjä. Kognitiivisten ja institutionaalisten tekijöiden lisäksi materiaalisilla tekijöillä ja ulkoisilla uhilla on merkittävä vaikutus.¹⁵¹

Identiteetti käsitteenä on keskeisessä asemassa kaikille konstruktivistille. Molemmipuolisen konstituoitumisen kautta identiteetit muodostuvat toimijoiden ja rakenteiden väliseksi sosiaalisiksi suhteiksi, jotka muuttuvat ajassa ja kontekstissa.¹⁵² Identiteetti perustuu toimijan itseymmärrykseen. Tähän ymmärrykseen kuitenkin vaikuttaa, miten muut näkevät toimijan. Identiteetti on siis intersubjektiivinen.¹⁵³ Identiteetti koostuu siitä, kuka itse on ja minne itse kuuluu. Tämä pätee myös ryhmiin. Tähän liittyy poliitikkojen ja politiikkojen tavoitteet muuttaa kategorioita yhtenäisiksi ja erotteleviksi ryhmiksi.¹⁵⁴ Tämän puolestaan voi nähdä liittyvän alueiden rajojen muodostumiseen.

Wendtin mukaan valtion olemassaolon vuoksi sillä on identiteettejä.¹⁵⁵ Identiteetit ja kulttuurit ovat konstitutiivisten toisten ympäröimiä.¹⁵⁶ Identiteetit konstituoituvat sekä sisäisissä että ulkoisissa rakenteissa. Valtiotasolla uskomukset ulkoisesta maailmasta konstituoivat tietyn identiteetin valtiolle suhteessa muuhun maailmaan. Tämä puolestaan vaikuttaa valtion tapaan toimia ja sen valintoihin.¹⁵⁷ Identiteetit ja niitä vastaavat intressit opitaan ja ne vahvistuvat suhteessa siihen, kuinka merkittävät toiset kohtelevat toimijaa. Nämä merkittävät toiset määrittyvät vallan ja riippuvaisuussuhteiden kautta rakenteissa, eikä kaikilla ole samanlaista merkitystä.¹⁵⁸ Identiteettejä ja intressejä ei kuitenkaan vain opita vuorovaikutuksessa, vaan vuorovaikutus myös ylläpitää niitä. Tämän lisäksi vuorovaikutus saattaa myös muuttaa identiteet-

¹⁵⁰ Wendt 1999, 221.

¹⁵¹ Värynen 2003, 37–38; Rauhanomaisuudesta ks. myös Vesa 1996, 13.

¹⁵² Klotz & Lynch 2007, 65.

¹⁵³ Wendt 1999, 224.

¹⁵⁴ Ned Lebow 2008, 474.

¹⁵⁵ Wendt 1999, 224.

¹⁵⁶ Ned Lebow 2008, 476; Wendt 1999, 20–22.

¹⁵⁷ Wendt 1999, 124–125.

¹⁵⁸ Wendt 1999, 327, 331–333

tejä ja intressejä.¹⁵⁹ Merkittävää on havainto siitä, että identiteettien muuttaminen ei ole helppoa. Valtioilla saattaa jopa olla halu pitää ne vakaina ja jatkuvina. Tämä vähentää epävarmuuden määrää politiikassa. Sosiaalinen todellisuus kansainvälisellä tasolla myös stabiloi identiteettejä. Tällöin ulkoiset rakenteet ja instituutiot rajoitteineen ja palkintoineen määrittävät osaltaan identiteettien pysyvyyttä.¹⁶⁰

Kollektiivinen identiteetti muodostuu itsen ja toisen yhdistyessä. Tämä identifikaatio on yleensä asiakohtainen eikä yleinen. Kollektiivinen identiteetti on keskiössä keskusteltaessa kansainvälisen järjestelmän kehittymisen mahdollisuudesta. Valtion olemassaolo edellyttää kollektiivista identiteettiä valtion sisällä. Tämä johtaa kysymykseen, miksi sama ei voisi olla mahdollista kansainvälisissä yhteyksissä. Euroopan unionia pidetään osaltaan esimerkkinä tästä mahdollisuudesta.¹⁶¹ Identifikaatiota tapahtuukin samanaikaisesti useilla eri tasoilla: ylikansallisesti, kansallisesti ja kansallisen sisällä. Identifikaation syvyys riippuu siitä kuinka tiukka tai löyhä yhteisö on. Joka tapauksessa eri tasojen välillä tulee olla liittymäpintoja, eivätkä ne saa olla ristiriidassa. Usein ne ovatkin toisiaan vahvistavia.¹⁶²

Kollektiivisen identiteetin mahdollisuus voidaan liittää myös regionalistiseen näkökulmaan. Väyrysen mukaan jaetut identiteetit ja niiden institutionalisaatio ovat alueiden muodostumisen tärkeitä elementtejä.¹⁶³ Saukkosen mukaan identiteetin käsitteestä voidaan avata kolme sitä konstituovaa ulottuvuutta, jotka ovat sisäinen yhtenäisyys, ulkoinen erottautuminen ja ajallinen jatkuvuus.¹⁶⁴ Identiteettien varaan muodostuvat alueet ovat olemassa ihmisten ymmärryksessä. Yleisesti ottaen niillä tulee olla sekä historiallista että senhetkistä merkitystä. Lisäksi alueen tulee olla institutionalisoitunut. Näiden tekijöiden varaan muodostuu alueen jatkuvuus.¹⁶⁵ Paasin mukaan kysymyksessä on alueiden institutionalisoituminen, jolla on neljä vaihetta: alueen maantieteellinen muodostuminen, symbolien muodostuminen, instituutioiden perustaminen ja alueen perustaminen. Alueen maantieteellinen muodostuminen on identifioimista, symbolien muodostuminen on identifioitumista, instituutioiden perustaminen on poliittisen päätöksen kulminaatio ja alueen perustaminen sen kehittymisen jatkumista.¹⁶⁶

¹⁵⁹ Zehfuss 2006, 98.

¹⁶⁰ Wendt 1999, 339–340.

¹⁶¹ Finnemore & Sikkink 2001, 399; Wendt 1999, 224–230.

¹⁶² Lähteenmäki & Käkönen 1999, 218.

¹⁶³ Väyrynen 2003, 37–38.

¹⁶⁴ Saukkonen 1998, 219.

¹⁶⁵ Väyrynen 2003, 37.

¹⁶⁶ Paasi 1995, 33–35.

Institutionalisoitumisprosessissa alueelle muodostuu identiteetti. Tämä kuvaa yksilöiden, ryhmien ja yhteiskunnan suhdetta alueeseen.¹⁶⁷ Alueiden muodostumisessa identiteetti on siis tärkeässä osassa, koska sen voidaan nähdä antavan alueelle tarkoituksen. Identiteetti kertoo miksi alue on olemassa, kenen alue on ja kuinka sen jatkuvuus taataan.¹⁶⁸ Alueellinen identiteetti on siis sosiaalinen konstruktio, joka syntyy tietyssä poliittisessa kontekstissa. Poliittiset ambitiot alueellisen koherenssin ja identiteetin muodostamisessa ovat tärkeitä. Suhteessa alueiden muodostumiseen identiteetin osalta sen syntyminen tai synnyttäminen ylhäältä alas tai alhaalta ylös on vaikea määrittää. Joka tapauksessa identiteetin syntymisen näkökulmasta ihmisten tulee tuntea yhteisöllisyyttä. Tähän liittyen politiikassa usein haetaan legitimointia historiasta ja muokataan sitä vastaamaan tarpeita.¹⁶⁹

Kun konstruktivistinen identiteettiymmärrys yhdistetään regionalismiin, voidaan hahmottaa alueiden syntymisen logiikkaa. Alueellinen eli kollektiivinen identiteetti alkaa muodostua, kun kohde enenevässä määrin tunnistetaan alueena. Alueellistaminen ei ole vain henkinen prosessi vaan myös poliittinen toimi ja prosessi. Tämä prosessi on konstitutiivinen ja se riippuu sisäisen ja ulkoisen välisestä vuorovaikutuksesta sekä siihen liittyvistä representaatioista. Tähän liittyy rajojen määrittäminen, jotka ”uuden regionalismin” mukaisesti voivat olla liukuvia. Alueellinen identiteetti luo siis alueellisuutta ja tietoisuuden kasvun sekä poliittisten projektoiden kautta lisää alueellistamista. Alueellisuus on myös aina jollakin tasolla vastaus globalisaation luomiin paineisiin. Lisäksi alueen muodostumisen perusta ja instrumentaaliset tavoitteet materiaalisen ja funktionaalisen rajapinnassa ovat osa poliittista ulottuvuutta.

2.4 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Tässä tutkimuksessa regionalismin nähdään Hveemin mukaisesti olevan ideoiden, arvojen ja konkreettisten tavoitteiden kokonaisuus, joka ohjaa alueiden muodostumista, ylläpitoa ja muuttamista. Alueiden muodostuminen ja muuttaminen ovat käsitteellisesti alueellistumista ja alueellistamista. Nämä ovat poliittisia prosesseja eli toimien ja uskomusten poliittisia tuloksia sekä erottelua, joiden kautta saavutetaan tavoitteita. Näissä poliittisissa prosesseissa poliittisen eliitin asema on keskeinen, jonka rooliin keskitytäänkin. Uuden regionalismin erään tulkinnan mukaisesti hyväksytään, että ei ole olemassa kattavia alueita käsitteellisesti vaan ne syntyvät kysymyksenasettelun kautta yhdistettynä poliittisiin tarpeisiin. Tässä tutkimuksessa ei keskitytä alueellistumisen tai alueellistamisen suuntaan vaan prosesseihin yhdestä näkökulmasta.

¹⁶⁷ Paasi 1995, 33–35.

¹⁶⁸ Jukarainen 1999, 63.

¹⁶⁹ Keating 1998, 83–89; Hettne 1999a, xvi.

Alueet eivät siis ole vaihtoehto valtiolle, mutta ne vaikuttavat sen politiikkaan ja valtaan. Tästä näkökulmasta keskitytään valtion vuorovaikutuksen tiheyteen ja valtion rooliin alueellisissa vaikutuksissa.

Tässä tutkimuksessa regionalismia sovelletaan siis valtiokeskeisestä näkökulmasta. Regionalismi luo näkökulman, jonka kautta tarkastellaan suomalaisen valtiollisen puhunnan turvallisuus- ja puolustuspolitiikan puolustusyhteistyön alueellisuuden näkemyksen kehittymistä. Tällöin merkityksellisiksi tekijöiksi nousevat suomalaisen politiikan rajojen muodostuminen regionalismin näkökulmasta, identifikaation muodostuminen sekä alueellisuuden suhde globaaliin. Lisäksi tavoitteiden näkökulmasta jakolinja funktionaalisuuden ja materiaalistien tekijöiden välillä nousee tarkasteluun. Nämä neljä merkittävää tekijää on nähtävissä teemoina, jotka luovat perustan alueellistumiselle ja alueellistamiselle eli alueellisen tuottamisen prosesseille. Tämä liittyy tutkimuksen tutkimusongelmaan.

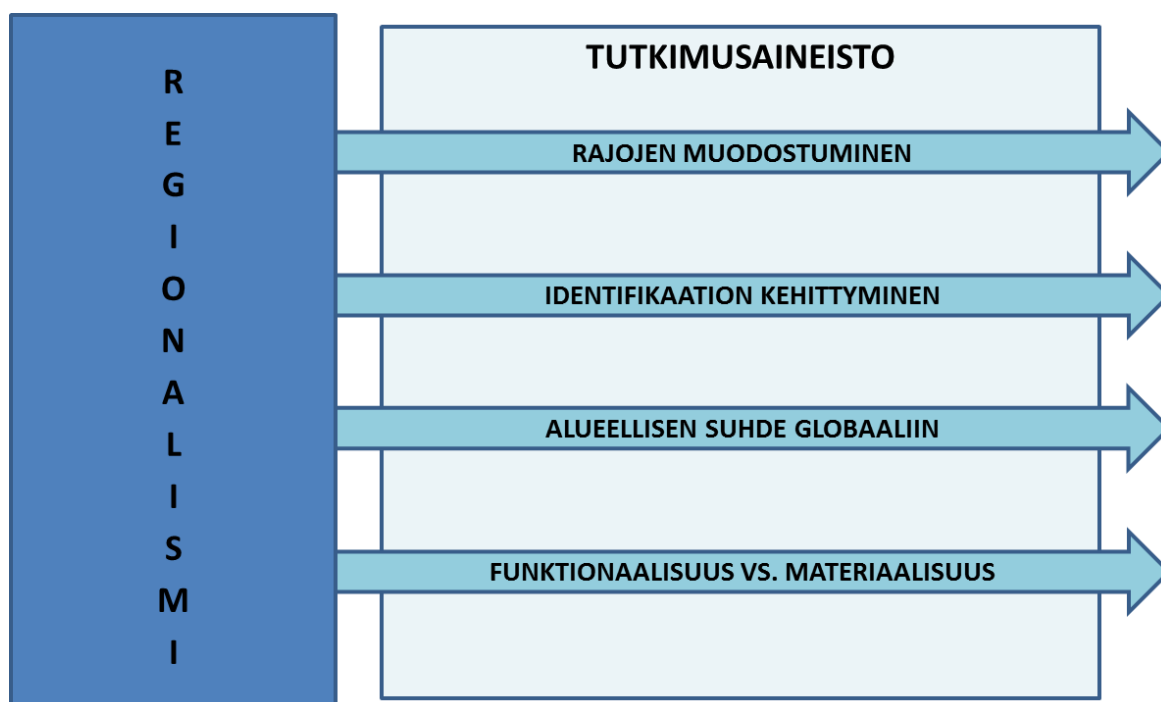
Rajojen muodostumisen teeman perustana on ymmärrys siitä, että ei ole olemassa luonnollisia alueita. Alueen rajojen muodostuminen voi olla sekä fyysistä että funktionaalista, jäsenyyksiä ja toimintoja. Nämä myös ovat jatkuvassa liikkeessä. Alueellistamisen prosessiin liittyy rajojen määrittämisen poliittinen toimi. Identifioitumisen teeman perustana puolestaan on ymmärrys identiteeteistä turvallisuusyhteisön perustana. Tämän identifioitumisen institutionalisointi on välttämätöntä politiikkaa. Alueellisuus ja alueellistuminen sekä tätä kautta myös alueellistaminen vaativat konstruktivistisesti identiteetit taustalle. On huomattava, että yleisesti identiteetin muodostuminen vaatii itsen erottamista toisesta. Tätä identifioitumisen perustaa ei kuitenkaan analysoida tässä tutkimuksessa. Suhteessa globalisaatioon alueellistuminen suojaaa sen vaikutuksilta. Tällöin näiden keskinäinen suhde turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa on merkittävä. Funktionaalisen suhteessa materiaalisuuteen ymmärryksenä on regionalismin instrumentaalisuus edistämään poliittisia tavoitteita. Nämä tavoitteet ovat usein taloudellisia, eli puolustusyhteistyössä materiaalisia, mutta myös funktionaalisia. Tavoitteet ovat alueellistumisen ja alueellistamisen poliittisessa suhteessa merkittäviä määrittäviä tekijöitä.

Tässä tutkimuksessa ei nosteta alueita omaksi analyysin tasokseen, vaan tutkimus sitoutuu konventionaalisen konstruktivismin valtiokeskeiseen näkökulmaan. Tämä valinta ei poista edellä käydyn keskustelun mukaisesti regionalistisen näkökulman hyödyllisyyttä analyysissä, vaan se voi avata uusia näkökulmia valtion toiminnan tulkintaan. Alueet siis määräytyvät kysymyksenasettelun ja ongelman kautta. Liittäen aiemmin käydyn empiirisen keskustelun metateoriakeskusteluun on kysymys loppujen lopuksi enemmänkin tarkastelunäkökulmasta ja tutkimuskysymyksistä.

Tulevaisuuteen katsomisen ongelma liittyy siihen, hyväksytäänkö ennustamisen mahdollisuus ja millä tasolla. Mistä hetkestä katsoen tulevaisuutta tarkastellaan? Onko määräävämpää tämä hetki vai pidempi menneisyyden aikajänne? Valtio toimijan näkökulmasta merkityksellistä on mahdollisuuksien kartoittaminen. Konstruktivistinen ymmärrys kehityksestä luo ymmärrystä mahdollisuuksista. Tässä mielessä se mahdollistaa tulevaisuuden tarkastelun kriittisesti sen sijaan, että teoria määrittäisi sitä perinteisten valtavirtateorioiden tapaan lähes deterministisesti. Edellä mainittu mahdollistaa valtion ja valtion toiminnan tarkastelun suhteessa kansainväliseen. Valtiota voi tutkia itsenäisesti, koska kaikkea ei kuitenkaan voi tutkia kerralla. Se ei tarkoita sitä, että muilla tekijöillä ei olisi merkitystä, mutta mahdolliset muutokset kansainväliseen järjestelmään välittyvät edelleen pääasiassa valtioiden kautta.

Tutkimuksessa tunnistetaan, että suomalaisen puhunnan tulkitseminen luo vain rajallisen ymmärryksen ilmiöön. Kuitenkin, kun tutkimuksen keskiössä on Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittyminen ja muokkautuminen, ovat kansalliset tulkinnat hedelmällinen aloituskohta. Edellä käsitellyn mukaisesti on ymmärrettävä, että kansallinen tulkinta ei tapahdu tyhjiössä, vaan tärkeää on vuorovaikutus. Tällöin merkitykselliseksi nousee kansainvälisen tilanteen riittävä eksplikointi pääosin tutkimusaineiston kautta tulkintojen hahmottamiseksi laajemmassa kehyksessä.

Tämän tutkimuksen teoreettinen viitekehys on esitetty kuvana alla.

KUVA 1. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan valittua tutkimusaineistoa regionalismin teoreettisen ymmärryksen kautta muodostettujen neljän keskeisen teeman läpi. Miten näitä teemoja tulkitaan ja mihin teoreettinen tulkinta johtaa, määrittyy seuraavan metodiluvun luoman ymmärryksen kautta.

Käsitteellisesti rajojen muodostuminen voidaan nähdä fyysisenä mutta myös funktionaalisenä. Näin ollen tarkasteluun nousee poliittisessa puhunnassa tehtävät konkreettiset sekä ajatukselliset rajalinjat. Konkreettiset rajalinjat liittyvät esimerkiksi jäsenyyksiin ja rajauksiin suhteessa tiettyihin valtioihin ja organisaatioihin. Ajatukselliset rajalinjat liittyvät puolestaan esimerkiksi eri toimintoihin osallistumiseen tai osallistumattomuuteen. Näitä hahmotetaan turvallisuus- ja puolustuspolitiikan ilmiöinä. Identifikaatiossa etsitään merkkejä Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan syvistä liittymäpinnoista yhteistyöosapuoliin. Tällöin korostuvat esimerkiksi arvot, kulttuuri ja historia. Alueellisen ja globaalin suhteessa hahmotetaan rajanvetoa ja ristikkäisvaikutusta yhteistyöhön ja sen syvyyteen suhteessa eri foorumeihin ja turvallisuuteen liittyviin kansainvälisiin ilmiöihin. Funktionaalisuuden ja materiaalisuuden vertailussa huomio kiinnittyy siihen, kuinka yhteistyö ilmenee eri toimijoiden kanssa sekä myös sisäisesti joko funktionaalisenä tavoitteiden ja toimintojen kautta tai konkreettisemmin materiaalina ja resursseina.

Edellä esitetyn analyttisen teoreettisen viitekehyksen lisäksi on huomioitava, että regionalistinen teoreettinen ymmärrys on merkittävässä asemassa vastattaessa tämän tutkimuksen tutkimusongelmaan. Arvioitaessa miten ja miksi alueita muodostuu, nousevat tässä käsitteelliset ymmärrykset alueellisuudesta, alueellistumisesta ja alueellistamisesta keskiöön.

3. METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT

3.1 Narratologia politiikan tutkimuksessa

Ranskalaisen semiologin Roland Barthesin sanoin maailman narratiivit ovat lukemattomat. Ne liikkuvat artikuloitussa kielessä kirjoitettuna ja puhuttuna, kuvina ja eleinä. Narratiivit ovat läsnä kaikkina aikoina, kaikissa paikoissa ja kaikissa yhteiskunnissa.¹⁷⁰ Narratiivien analyysin alku voidaan jäljittää Aristoteleen kautta aina Raamatun, Talmudin ja Koranin hermeneuttisiin tutkimuksiin. Nykyaikaisen narratiivien analyysin yleensä nähdään alkavan venäläisestä formalistista Vladimir Proppista, joka 1920-luvulla tarkasteli venäläisten kansantarujen syviä rakenteita. Proppin työ käännettiin 1950-luvulla ranskaksi ja englanniksi herättäen suurta kiinnostusta. Narratologia eli narratiivien tutkiminen on sisältänyt useita eri tulkintoja, mutta niille kaikille yhteistä aikaisemmin oli kiinnostus teksteihin sellaisenaan, ei tekijän aikomukset tai tekstin tuottamisen tilanteet. Narratiiveihin kohdistuva kiinnostus kuitenkin levisi kirjallisuusteorioista ihmis- ja yhteiskuntatieteisiin.¹⁷¹ Tänä päivänä narratologia on ihmistieteiden koulukunta, joka tutkii narratiivisen representaation logiikkaa, periaatteita ja käytäntöjä. Sillä on vahvat strukturalistiset lähtökohdat, mutta nykyään narratologia voidaan ymmärtää teoriana, metodina tai jopa koulukuntana.¹⁷²

Narratologia politiikan tutkimuksessa voidaan liittää niin kutsuttuun kielelliseen käänteeseen, jolloin kielen merkitys sosiaalisen todellisuuden rakentajana ja muokkaajana nousi tutkimuksen agendalle. Tämä puolestaan liittyy olennaisesti kylmän sodan päättymiseen liittyvään, itsestäänselvyytenä pidetyn maailmanjärjestyksen muutokseen. Esimerkiksi sosiaalinen konstruktivismi politiikan tutkimuksen metateorian ja teoriana perustuu käsitykselle, että ihmiset pystyvät itse muuttamaan maailmaa sen sijaan, että kansainvälisen järjestelmän logiikka ohjaisi sitä vääjäämättä kohti konflikteja. Tässä maailman rakentamisessa ja muokkaamisessa kieli on kaikissa muodoissaan keskeisessä osassa. Tämä tekee kielestä ontologisesti keskeistä. Vain kielen kautta asiat saavat merkityksen. Kieli on sosiaalisten ja poliittisten käytäntöjen kenttä. Sosiaalisesti se on sarja kollektiivisia koodeja ja tapoja sekä poliittisesti paikka, jossa tuotetaan ja uudelleen tuotetaan subjektiviteetteja ja identiteettejä. Epistemologisesti käytännöllinen fokus on siinä, kuinka politiikkoja ja identiteettejä puhutaan.¹⁷³

¹⁷⁰ Barthes 1977, 79.

¹⁷¹ Czarniawska 2004, 1–3.

¹⁷² Meister 2009, 329.

¹⁷³ Hansen 2006, 18.

Kieli ilmentyy tekstien kautta. Teksti käsitteenä voidaan ymmärtää erittäin laajasti. Tällöin se kattaa kaiken kielenkäytön, kirjoitetun ja puhutun, eri muodoissaan. Nämä tekstit voivat olla analyysin kohteena. Tekstit tuottavat sosiaalisia vaikutuksia. Sosiaalisten tapahtumien osina niillä on myös kausaalisia vaikutuksia. Ne aiheuttavat muutoksia ihmisissä, toiminnoissa, sosiaalisissa suhteissa ja jopa materiaalisessa maailmassa. Nämä vaikutukset ilmenevät usein pitkällä aikajänteellä, jolloin tekstit ovat päässeet vaikuttamaan ihmisiin. Tämä kausaalisuus ei siis ole yksinkertaista mekaanista kausaalisuutta. Joka tapauksessa tekstien vaikutukseen sosiaaliseen maailmaan vaikuttaa konteksti eli se, millainen maailma jo on ja kuka sitä teksteillä pyrkii muokkaamaan. Tekstit eivät siis itsessään rakenna maailmaa.¹⁷⁴ Näin ollen inhimilliset tapahtumat tuottavat seurauksia, jotka ilmaistaan narratiivisilla teksteillä.¹⁷⁵ Tekstin ymmärtäminen vaatii aina enemmän kuin vain sen osien merkitysten summaamista. Sitä on tarkasteltava kokonaisuutena ja hahmotettava hierarkkisesti.¹⁷⁶

Narratologian peruskäsitteitä ovat narratiivi, diskurssi ja tarina. Näiden keskinäistä suhdetta ja tarkempaa sisältöä käsitellään seuraavassa alaluvussa, joka rakentaa tämän tutkimuksen metodologisen ymmärryksen. Yleisesti ottaen narratiivisuus eli kertomuksellisuus on strategia, jolla ihmiset käsittelevät aikaa, prosessia ja muutosta. Narratiivissa siis jäljitellään tapahtumia ja toimia. Tapahtumat pitää kertoa ja niiden rakenne paljastaa, jotta niistä tulee merkityksellisiä. Tarinat puolestaan ovat selityksiä siitä, mitä tapahtui tietyille ihmisille tai ihmisryhmille ja millaista oli kokea tapahtunut.¹⁷⁷ Narratiivin määrä on suurimmillaan selostuksissa, jotka on suunniteltu kertomaan tarinaa. Narratiivit siis kääntävät tietämystä kertomiseksi.¹⁷⁸ Diskurssit taas ovat puhumisen ja kirjoittamisen käytäntöjä.¹⁷⁹

Narratologia on perinteisesti keskittynyt keksittyihin tarinoihin tai fikionalisiin narratiiveihin. Tarinat kuitenkin usein pyrkivät sotkemaan faktan ja fiktion välistä erottelua. Tällöin faktuaalisten narratiivien tutkimus on mahdollista. Tarinoiden kertominen on ihmiselle luonnollista, ja se toimii kollektiivisen muistin kantajana.¹⁸⁰

Narratiivien tutkimisen tarkoitus ei ole vain löytää narratiiveja, vaan erityisesti kartoittaa seurauksia sekä kertojille itselleen että tutkijoille.¹⁸¹ Jotta narratiivilla voi olla tarkoitus, tulee sen

¹⁷⁴ Fairclough 2003, 3, 8–9.

¹⁷⁵ White 1990, 54.

¹⁷⁶ Ricœur 1995, 38.

¹⁷⁷ Herman 2009, 2; Hanska 2010, 10; White 1990, 5.

¹⁷⁸ White 1990, 1, 27.

¹⁷⁹ Phillips & Hardy 2002, 3.

¹⁸⁰ Hanska 2014, 4.

¹⁸¹ Czarniawska 2004, 40–41.

olla vastaus johonkin ulkopuoliseen ärsykkeeseen.¹⁸² Narratiivinen näkökulma on myös vahvasti tulkitseva.¹⁸³ Nämä liittyvät tämän tutkimuksen tiedonintressiin ja tarkoitukseen. Pitempiaikainen tarkastelu tarinoiden ja sitä kautta narratiivin kehittämisessä mahdollistaa valitun ilmiön moniulotteisen ja monimutkaisen historian hahmottamisen ja tulkinnan sekä toimijoille että tutkijoille. Seurauksien kartoittamisen ajatus on myös tutkimusongelman määrittämisen ytimessä. Pelkkä narratiivin löytäminen ei siis riitä. Ärsykkeenä puolestaan on tutkimuksen alussa esitelty Suomen valtiojohdon ymmärrys tilanteen monimutkaisuudesta.

Narratologia on nyky-ymmärryksen mukaan hyödynnettävissä myös politiikan tutkimuksessa. Poliittikka voidaan nähdä tarinankerrontana, jossa välitetään sanomaa ja tahtoa. Tämä puolestaan konstruktivistisen molemminpuolisen konstituoitumisen kautta johtaa todellisuuden muokkautumiseen ja takaisin politiikan muotoiluun. Poliittiset myytit ja kollektiiviset kuvitelmat ovat merkittävässä asemassa kansallisten identiteettien muodostumisessa.¹⁸⁴ Tällöin tarinat politiikassa tekevät asioista yleisiä ja järkeviä. Koska emme useimmiten voi nähdä mitä politiikassa tapahtuu, luotamme siitä kerrottuihin tarinoihin.¹⁸⁵ Poliittiset tarinat yhdistävät tapahtumia, toimia sekä tapauksia ja luovat tätä kautta tarkoituksellista käyttäytymistä siinä missä ei-tarkoitettuja tapahtumia ja määrittämättömiä representaatioita tapahtumista.¹⁸⁶

Hayden Whiten mukaisesti voidaan kysyä, miltä ei-narratiivinen historian representaatio näyttäisi. Jos poliittisia tapahtumia esitetään luettelomaisesti, mitä se kertoo kansalaisille? On totta, että todelliset tapahtumat eivät usein näyttäydy tarinoina ja näin ollen niiden narratointi on haasteellista. Kuitenkin tarina tapahtumien takana on löydettävissä.¹⁸⁷ Instituutiot ja hallitsevat sosiaaliset ryhmittymät sepittävät narratiiveja toisille alistamatta niitä keskusteluun. Tämä on vallan käytön ydintä. Silti ihmiset ovat historian osatuottajia.¹⁸⁸ Tämä on erityisen totta demokraattisissa instituutioissa, joissa toimijoiden puheet ja teot joutuvat tarkasteluun tasaisin väliajoin vaalien muodossa.

Voidaan nähdä, että politiikassa jotain poliittista, joka syntyy poliittisten tapahtumien kautta, kerrotaan kokonaisuutena ja johdonmukaisesti. Tämä tarina on juonellinen narratiivi.¹⁸⁹ Kansakunnat rakentavat tällaisia sisällöltään usein poliittisia juonellisia tarinoita. Ne ovat tarinoita

¹⁸² Labov-Waletzky 2006, 29.

¹⁸³ Riessman 1993, 5.

¹⁸⁴ Howarth & Stavrakakis 2000, 1-2.

¹⁸⁵ Hanska 2010, 23, 30.

¹⁸⁶ Herman 2002, 82–83.

¹⁸⁷ White 1990, 4.

¹⁸⁸ Czarniawska 2004, 5. White 1990, x.

¹⁸⁹ Hanska 2010, 55–56.

kokemuksista, parhaina pidettyjä narratiiveja itsestä.¹⁹⁰ Esimerkiksi valtiot asemoivat itsensä suhteessa toisiinsa valtioihin ottamalla käyttöön tiettyjä diskursseja ja hylkäämällä toisia. Tällöin ei oleteta, että valtiot ovat ainoita toimijoita, jotka muodostavat diskursseja ja näin muovaavat kansainvälistä politiikkaa. Analyysin tasoa ei siis yleensä päätetä etukäteen, vaan se määräytyy valitun politiikan asiakokonaisuuden empiirisen havainnoinnin mukaan.¹⁹¹

Narratiivisen poliittisen johtajuuden tarkoitusten saavuttamiseksi tarinoiden pitää olla paljon muutakin kuin kuvauksia valtioista, tapahtumista ja toimista. Tällöin keskeistä on, milloin tarinankerronta alkaa. Alkupisteen ajallinen ja tilallinen valitseminen on poliittinen päätös, joka mahdollistaa tarinankerronnan poliittisten tavoitteiden saavuttamisen mahdollisimman hyvin. Tarinan tulee myös johtaa johonkin lopputulokseen. Jos näin ei tapahdu, se johtaa pettymykseen. Sekä alkupisteet että loppupisteet pitää valita tarinan mukaan, joka on poliittista strategiaa. Poliittisen tarinan loppupiste ei kuitenkaan saa olla liian definitiivinen, koska se ei mahdollista enää tarinan kehittämistä.¹⁹² Andrewsinkin mukaan politiikka vaatii jatkuvaa liikettä. Tällöin myös narratiivin tulee olla jatkuvasti avautuva, uudelleenneuvottelun, jälleenrakentamisen ja uudelleenkertomisen prosessi.¹⁹³

Narratiivien tutkiminen on haasteellista, kuten kaikkien kielellisten menetelmien hyödyntäminen. Tutkittaessa esimerkiksi diskursseja haasteena on todellisen diskurssiivisuuden löytäminen. Tutkimus jää usein teksti-konteksti -tasolle.¹⁹⁴ Narratiivien osalta merkityksellistä on ensinnäkin määrittää taso ja syvyys, jossa narratologiaa hyödynnetään. Hanskan mukaan narratologia ei ole yhtenäinen teoria eikä tutkimusmenetelmä sinänsä. Se on ennemminkin näkökulma maailmaan ja mentaalinen asennoituminen aineistoon.¹⁹⁵ Narratiivit ovat tulkittavia luonteeltaan mutta vaativat tulkintaa itsessään.¹⁹⁶ Kun luemme tutkimusaineistoa, kirjoitamme sitä samalla uudestaan.¹⁹⁷ Riessmannin mukaan tutkimusraportti itsessään on narratiivi riippumatta sen tieteellisyydestä. Narratologiassa työskennellään sellaisten tekstien parissa, jotka representoivat vain valikoitua ja yksinkertaistettua todellisuutta. Tällöin tämä narratoitu todellisuus muutetaan uudeksi todellisuudeksi.¹⁹⁸ Tutkijan taustoista ja tulkittavan kertomisen tilanteista johtuen tietyt vihjeet ja valinnat korostuvat.¹⁹⁹

¹⁹⁰ Riessman 2008, 7.

¹⁹¹ Epstein 2010, 342.

¹⁹² Hanska 2010, 33–36.

¹⁹³ Andrews 2007, 189.

¹⁹⁴ Phillips & Hardy 2002, 86.

¹⁹⁵ Hanska 2014, 3.

¹⁹⁶ Riessman 1993, 22.

¹⁹⁷ Czarniawska 2004, 88.

¹⁹⁸ Riessman 1993, 15.

¹⁹⁹ Herman 2009, 38.

Genre eli lajityyppi on merkittävä tekijä tekstiä tulkittaessa. Genre nähdään yleensä toiminnan järjestelmänä, joka institutionalisoitui ja on tunnistettavissa toistojen kautta.²⁰⁰ Narratiivien genret ovat esittämisen tapoja.²⁰¹ Nämä genret omalta osaltaan muokkaavat kerrottuja tarinoita ja aiemmin mainitusti luovat omia diskurssejaan, kuten esimerkiksi politiikassa.²⁰²

Uuden aallon narratologia korostaa irtautumista tekstin kankeudesta sekä sanojen ja lauseiden rakenteesta.²⁰³ Tämän päivän narratologisessa tutkimuksessa on löydettävissä kolme merkittävää suuntausta. Kongnitiivinen narratologia keskittyy ihmisen intellektuaaliseen ja emotionaaliseen narratiivien tulkinnan prosesseihin. Transgeneeriset ja intermediaaliset näkökulmat tutkivat narratologisten konseptien relevanssia genren ja median tutkimuksessa. Kontekstuaalinen narratologia taas tutkii narratiivin ilmiötä suhteessa spesifiin kulturealiseen, historialliseen, temaattiseen ja ideologiseen kontekstiin. Erityisesti tällöin siirrytään rakenteellisista kysymyksistä narratoituun sisältöön.²⁰⁴ Kontekstuaalinen narratologia onkin tämän tutkimuksen metodologinen lähestymistapa.

3.2 Narratiivit, diskurssit ja tarinat

Mikä on narratiivi? Edellisessä alaluvussa erittäin lyhyesti hahmoteltiin narratiivin käsitettä narratologian perustana. Tämä käsittely oli enemmänkin filosofista. Yleisesti ottaen narratiivien tutkimus jää usein tarinoiden olemassaolon selvittämisen tasalle sen sijaan, että kyettäisiin hahmottamaan tarinankerronnan seurauksia.²⁰⁵ Narratiivin aristotelelainen määritelmä sanoo siinä olevan täsmällinen alku, keskiosa ja loppu. Yleisesti ottaen se on kahden tai useamman todellisen tai fiktiivisen ajallisen tapahtuman representaatio. Tämä sisältää oletuksen muutoksesta, jonka jokin toimija on kokenut tai aiheuttanut.²⁰⁶

Narratiivien tutkimuksessa on siis erityisen merkityksellistä hahmottaa eri tasot ja näkymät, joiden kautta narratiivisuus hahmottuu. Kielellisen tutkimuksen kannalta merkityksellinen on yleinen tarina-diskurssi kahtiajako. Tällöin nämä lähestymistavat nähdään osin päällekkäisinä, osin ristiriitaisina. Narratologian näkökulmasta tämä voidaan hahmottaa esimerkiksi siten, että tarina viittaa hahmoihin, tapahtumiin, ympäristöihin ja sisältöön kun taas diskurssi viittaa il-

²⁰⁰ Czarniawska 2004, 68–69.

²⁰¹ Riessman 1993, 18.

²⁰² Hanska 2010, 54–55.

²⁰³ Hanska, 2014, 4.

²⁰⁴ Meister 2009, 340.

²⁰⁵ Czarniawska 2004, 40–41.

²⁰⁶ Hanska 2014, 5.

maisun ja esittämisen muotoihin.²⁰⁷ Chatman tarkentaa tätä näkymää lisäämällä tarinaan tapahtumien ketjun ja olemassa olevuuden sekä diskurssiin esittämisen tavat. Edellä käsitellyt käsitteet yhdistettynä voidaan nähdä, että tekstit laajassa ymmärryksessä muodostavat diskursseja, jotka puolestaan osin muodostavat tarinoita. Tällöin narratiivissa tarina vastaa kysymykseen mitä ja diskurssi kysymykseen miten.²⁰⁸ Diskursseista siis syntyy narratiivista merkitystä.²⁰⁹ Whiten mukaan diskurssi on subjektiivinen, jota jonkun läsnäolo ylläpitää, kun taas narratiivi on objektiivinen ja tarinat kertovat itsensä.²¹⁰

Myös tarinaa ja narratiivia käytetään usein synonyymeina, mutta niitä voidaan käsitellä myös hierarkkisesti, analyttisen eroavaisuuden kautta. Tällöin tarina esitetään tietyllä tavalla tietystä näkökulmasta, ja se esiintyy useissa eri narratiivisissa teksteissä. Näissä kertoja valitsee, kuinka hän asiayhteydestä ja tilanteesta riippuen tarinan kertoo.²¹¹ Tarinoiden käsittely vaatii mentaalisesti muodostettujen maailmojen milloin, mitä, missä, kuka, miten ja miksi - ulottuvuuksien kartoitusta diskurssivihjeiden kautta.²¹² Narratiivin käsite on näin ollen yleisluokittelu jonkin ajatuksen ilmenemiselle ja tarina puolestaan tietylle muodolle, jolla narratiivia välitetään. Narratiivien eräs keskeinen vaatimus on jatkuvuus. Näin ollen tarinoiden on yhdistettävä tapahtumia tai ajatuksia seuraamuksellisesti.²¹³

Tarinan järjestävää teemaa voidaan kutsua juoneksi. Tällöin juoni toimii selittämisen työkaluna, joka pystyy ottamaan huomioon historiallisen ja sosiaalisen kontekstin.²¹⁴ Juonella siis muodostetaan merkityksellinen kokonaisuus. Pelkkä kronologia ei riitä tarinankerrontaan, koska monia asioita tapahtuu samanaikaisesti.²¹⁵ On huomioitava, että samat tapahtumat voidaan ryhmitellä eri juonten ympärille.²¹⁶ Tämä riippuu sekä kertojan että vastaanottajan, mutta myös tutkijan näkökulmavalinnoista. Tarinan ymmärtämisen kannalta juoni on keskeinen osa-alue, koska tarinoiden vastaanottajat ärsyntyvät usein sellaisista narratiivin osista, jotka eivät seuraa juonta.²¹⁷ Tarina on siis juonellinen narratiivi eli jotain poliittista, joka syntyy poliittisten tapahtumien kautta ja kerrotaan kokonaisuutena ja johdonmukaisesti.²¹⁸

²⁰⁷ Polkinghorne 1988, 90–91.

²⁰⁸ Chatman 1978, 19.

²⁰⁹ Polkinghorne 1988, 32–33.

²¹⁰ White 1990, 3.

²¹¹ Bal 1997, 5–6.

²¹² Herman et al. 2012, 17.

²¹³ Riessman 2008, 5–6.

²¹⁴ Polkinghorne 1988, 18–21.

²¹⁵ Czarniawska 2004, 125.

²¹⁶ Czarniawska 2004, 7.

²¹⁷ Hanska 2010, 51–52.

²¹⁸ Hanska 2010, 55–56.

Hermanin mukaan narratiivisilla tarinoilla on neljä analyttistä peruselementtiä: sijoittuneisuus, joka kuvaa diskurssikontekstia tai tilannetta; tapahtumien jaksottelu, joka on valittujen tapahtumien strukturoitu ajallinen kulku; maailmojen luominen tai häiriö, joka yleensä esittää jonkin häiriön tai epätasapainon olemassa olevaan tilanteeseen; ja minkälaista on elää tapahtumissa.²¹⁹

Toisin sanoen voidaan tulkita, että tarina on sisältö ja narratiivi on muoto, kuinka tarina esitetään narratiivisessa toimessa. Laajemmassa mielessä tällöin tuotetaan todellinen ja fiktionaalinen tilanne, joka voidaan nimetä tarinamaailmaksi.²²⁰ Tarinamaailma voidaan määrittää narratiivien aikaan saamaksi maailmaksi. Tässä näkymässä narratiivit puolestaan ovat tietyn näkökulman maailmojen luomisen suunnitelmia. Tarinamaailmat ovat mentaalisia representaatioita, jotka antavat tulkitsijoille mahdollisuuden kehystää tilanteet, hahmot ja tapahtumat, jotka ilmenevät suoraan tai epäsuoraan teksteissä ja diskursseissa.²²¹ Tarinamaailma ei siis synny tekstissä itsestään vaan lukijan päässä mentaalisena konstruktiona, kun hän on vuorovaikutuksessa tekstin kanssa.

Tarinamaailman luomiseen siis osallistuvat tekstien tuottajat sekä tutkijat omien näkökulmiensa ja rajauksiensa kautta. Tutkimuksellisesti voidaan nähdä, että valittu erityisyys luo maailman, jota tarkastellaan. Tämä erityisyys erottaa narratiivin selittämisestä siinä missä valittu aikajänne luo eroavaisuuden kuvailuun.²²² Tutkimusasetelman luominen voidaan siis tulkita (tarina)maailman luomiseksi. Goodmanin mukaan maailman luomisessa on tunnistettavissa viisi proseduuria. Tämä maailman luominen alkaa aina käsillä olevasta tilanteesta, jolloin luominen on uudelleenluomista.²²³ Hermanin mukaan tätä geneeristä näkökulmaa on mahdollista hyödyntää myös narratiivisissa konteksteissa.²²⁴ Mainitut proseduurit ovat:

- 1) Muodostaminen ja purkaminen. Tällöin muodostetaan kokonaisuuksia osista ja jaetaan kokonaisuuksia osiksi sekä analysoidaan komplekseja osatekijöihin.
- 2) Punninta. Mikä on tärkeää, onko painotuksissa tapahtunut muutoksia?
- 3) Järjestely. Rakennetaan luotuun maailmaan järjestys.
- 4) Poistaminen ja lisääminen. Maailmojen muutos vaatii asioiden poistamista ja lisäämistä.
- 5) Uudelleenmuotoilu, joka on näkökulmasidonnaista.

²¹⁹ Herman 2009, 9,14,16–22.

²²⁰ Hanska 2010, 43, engl storyworld.

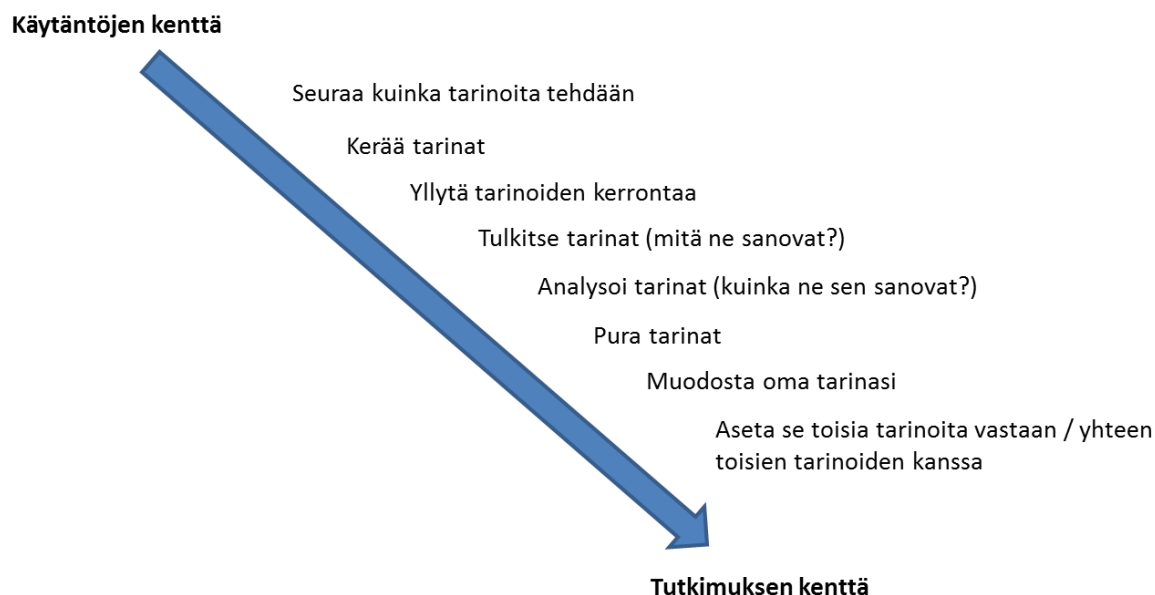
²²¹ Herman 2009, 105–107.

²²² Herman 2009, 92.

²²³ Goodman 1978, 7–16.

²²⁴ Herman 2009, 111.

Czarniawska kuvaa narratiivien käyttöä ja analysointia niiden käytöstä niiden tutkimiseen etenevänä prosessina alla olevan mukaisesti.²²⁵

Kuva 2. Narratiivisten tarinoiden tutkimisen eteneminen

Edellä käsitelty antaa kuvan narratogian mahdollisuuksista, rajoitteista sekä monitulkintaisuudesta. Kaikkien kielellisten menetelmien osalta on merkityksellistä omaan tutkimukseen liittyvä eksplikaatio. Tällöin tutkija valinnoillaan luo sen kehyksen, jossa menetelmiä sovelletaan.

3.3 Regionalismin narratiivi tutkimusasetelmana

Tässä alaluvussa muodostetaan tämän tutkimuksen teoreettis-metodologinen viitekehys yhdistämällä edellisen luvun regionalistinen näkökulma narratologiaan. Lisäksi hahmotetaan tutkimuksen metodologisen lähestymisen käytännön järjestelyjä. Lopuksi muodostetaan tutkimusasetelma yhdistämällä teoreettis-metodologinen näkymä tutkimuksen aiheeseen.

Edellä on käyty keskustelua narratologiasta teoriana, metodologiana, metodina tai jopa näkökulmana maailmaan. Tässä tutkimuksessa narratologiaa hyödynnetään sekä kehystämään tutkimusaihetta että suoraviivaisemmin tutkimusmenetelmänä. Tällöin ymmärretään, että tutkimusaihe kysymyksineen hahmotetaan narratologian analyttisten peruselementtien kautta. Sen lisäksi luodaan tutkimuksen aiheeseen liittyen konkreettinen tarinamaailma, jonka luomi-

²²⁵ Czarniawska 2004, 15 (suomennokset tutkijan).

sessä hyödynnetään edellä käsiteltyjä näkökulmia eri tasoilla. Edellä käytyyn keskusteluun liittyen hahmotetaan taso ja syvyys, jossa narratologiaa hyödynnetään.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan julkisen puhumisen genreä. Tällöin tunnistetaan ja tunnustetaan sen mukanaan tuomat haasteet. Poliittinen julkinen puhunta, erityisesti sensitiivisellä perinteiseen valtion suvereniteettiin ja turvallisuuden kohdistuvalla politiikan alalla, on rajoittunutta. Tätä genreä korostavat institutionalisoituneet käytännöt, esimerkiksi johdannossa mainittu selontekoprosessi. Czarniawskan mukaan useista kilpailevista narratiiveista löytyy aina tulkinnallisesta näkökulmasta dominoiva tai hallitseva.²²⁶ Eri narratiiviset genret luovat erilaisia väitteitä esimerkiksi valtioista.²²⁷ Tulkinnallisesti lähtökohtana tässä tutkimuksessa kannattaa olla tavoitteiden mukaisesti hallitseva poliittisen puhunnan genre. Genren mukanaan tuomien haasteiden ja mahdollisuuksien hahmottaminen kehystää tutkimusaineiston valintaa mutta myös sen tulkintaa.

Edellä mainitun mukaisesti todelliset tapahtumat eivät usein näyttäydy tarinoina ja niiden narratointi on hankalaa.²²⁸ Tässä tutkimuksessa aineisto on valittu poliittisesta puhunnasta, joka itsessään jo jäljittelee, kuvailee ja tulkitsee todellisia tapahtumia. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole muuttaa tapahtumia kerronnallisiksi vaan niistä tietyssä genressä kerrotut tarinat muovataan uudelleen merkitykselliseksi ja mahdollisimman koherentiksi narratiiviksi.

Kun tämän tutkimuksen näkökulmaa tarkastelee edellä käsitellyn Hermanin narratiivisten tarinoiden peruselementtien kautta, voidaan hahmotella seuraavanlainen tulkinta. Sijoittuneisuuden osalta tutkimus asettuu ajallisesti ja tilallisesti rajattuun aikaan ja ilmiöön. Diskurssikonkstekstina on kansallinen poliittinen puhunta kuten myös laajemmat kansainvälispoliittiset muutokset, joista puhutaan. Tapahtumien jaksottelu syntyy tutkimusaineiston keskeisten lähteiden eli selontekojen julkaisuvuosien ympärille. Maailmojen luomisen tai sen häiriöiden osalta voidaan johdannon mukaisesti nähdä, että kylmän sodan päättyminen loi tarkasteltavaan politiikan kenttään merkittävän häiriötilan. Tätä on yritetty ainakin tasapainottaa, ellei jopa luoda uutta maailmaa. Lopuksi voidaan nähdä, että poliittiset tarinat ja narratiivi pyrkivät esittämään, millaista Suomen valtion on elää näiden tapahtumien keskellä. Tämä näkökulmallinen hahmottelu informoi koko tutkimuksen läpivientiä, vaikka se ei näykään suoraviivaisesti kysymyksissä tai tutkimusaineiston analysoinnissa. Edellisessä luvussa käydyn teoreettisen keskustelun mukaisesti tutkimuksen tasoksi siis määrittyy valtion taso.

²²⁶ Czarniawska 2004, 6.

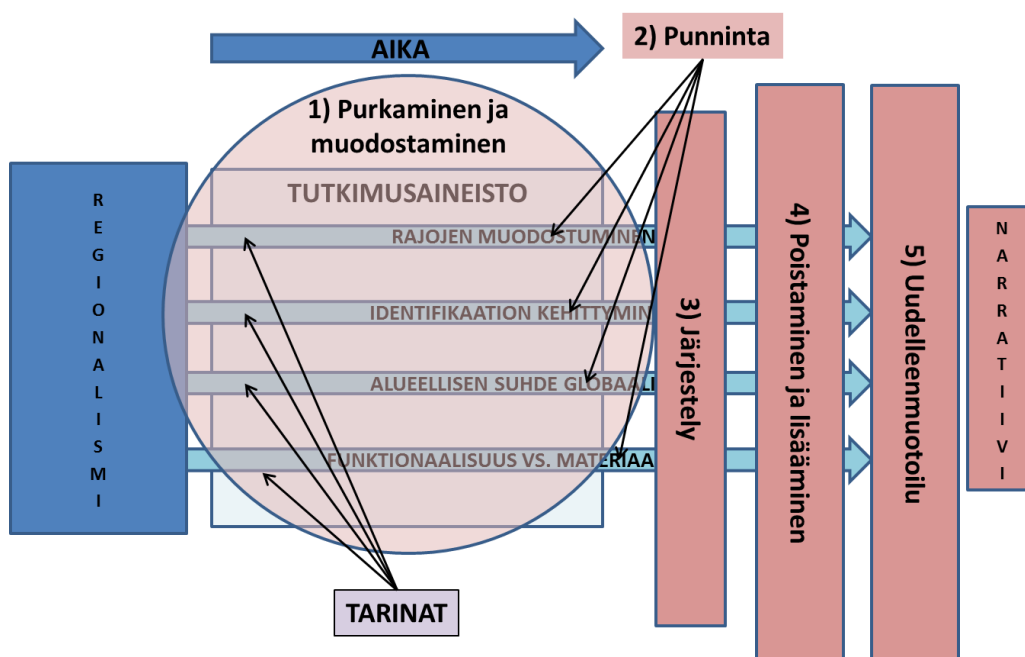
²²⁷ Herman 2002, 82–83.

²²⁸ White 1990, 4.

Tarinankerronnan alkupiste hahmottui edellisessä alaluvussa merkittäväksi valinnaksi. Tässä tutkimuksessa ei arvioida mahdollisuuksien ja rajoitusten puitteissa, milloin regionalistinen tarinankerronta puolustusyhteistyöstä on alkanut. Luontevaksi alkupisteeksi määrittyy johdannon mukaisesti kylmän sodan päättymisen ja erityisesti siitä alkanut suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan uudelleen suuntautuminen. Premissinä on, että tutkimusaineisto ja sen tarinat tukevat tätä valintaa.

Tässä tutkimuksessa tulkinnan kannalta keskeistä on eri käsitteiden väliset suhteet. Tällöin ymmärretään, että etsittävä narratiivi muodostuu useista eri tarinoista. Narratiivi siis ilmentää ajatusta, jota välitetään tarinoilla. Tarinoiden on oltava juonellisia, jolloin korostuu rakenteellisuus alusta keskiosan kautta loppuun. Tarinoiden loppupisteiden ei siis tarvitse olla definitiivisiä, varsinkaan politiikassa. Tutkimuksessa ei problematisoida tarinoiden muodostumista. Kuitenkin ajatus siitä, että tarinat ja narratiivinen merkitys muodostuvat diskursseista, on kielellisen tutkimuksen kannalta keskeinen.

Tässä tutkimuksessa on tarkoitus luoda suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan puolustusyhteistyön regionalismin tarinamaailma, jonka kautta muodostetaan puolustusyhteistyön regionalismin narratiivi. Tässä tarinamaailman luomisessa hyödynnetään edellä käsiteltyä Goodmanin viittä proseduuria. Tämä on esitetty alla olevassa kuvassa.

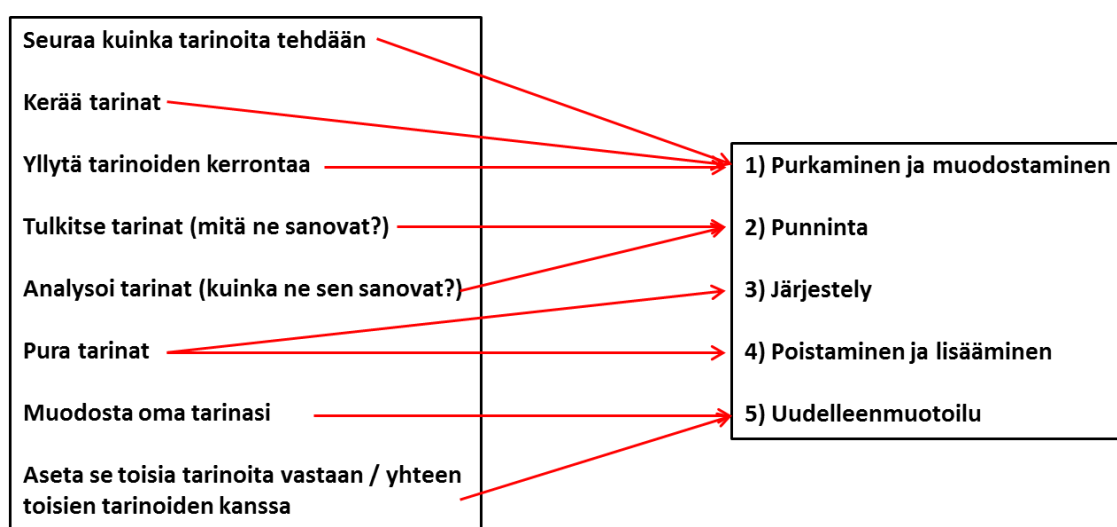

Kuva 3. Tutkimuksen teoreettis-metodologinen viitekehys

Tarinamaailma syntyy ajallisesti eteneville tarinoille, jotka määritetään regionalismin neljän keskeisen näkymän kautta. Tämä jaottelu neljään toimii ensimmäisen vaiheen ensimmäisenä

purkamisena. Myös näkymien sisällä tapahtuu temaattista purkamista ja muodostamista, kun punnitaan, mikä on tärkeää näkymissä ja onko tapahtunut muutosta. Tämän jälkeen havainnot järjestellään uudelleen, niihin lisätään ja niistä poistetaan merkityksellisiä elementtejä esimerkiksi poliittisten riippuvaisuuksien ilmaisemiseksi. Lopuksi tapahtuu näkökulmasidon-
nainen uudelleenmuotoilu, joka johtaa suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan regionalismin narratiivin muodostumiseen.

Regionalismin näkymien sisällä tapahtuvassa tarinoiden muodostamisessa hyödynnetään edellisessä alaluvussa esitettyä Czarniawskan näkemystä narratiivisten tarinoiden tutkimisen etenemisestä. Czarniawskan näkemys on yhdistettävissä edellä esitettyyn alla olevalla tavalla.

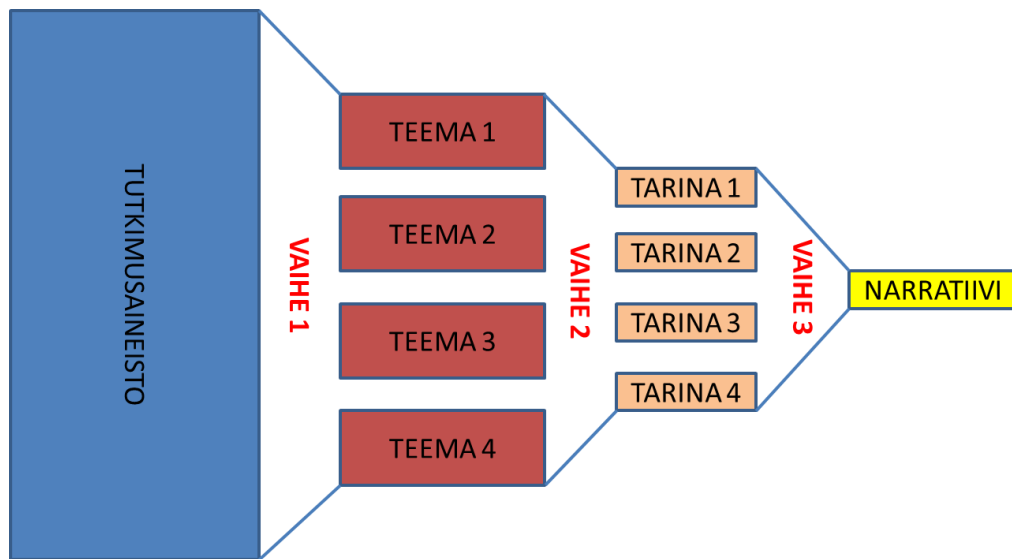

Kuva 4. Tarinoiden tutkiminen tässä tutkimuksessa yhdistettynä teoreettis-metodologiseen viitekehykseen

Edellä oleva kuva hahmottaa tässä tutkimuksessa toteutettavan analyysin sisällön. Käytännön toteutusta eli tutkimusmenetelmän käyttöä ohjaavat teoreettiset valinnat ja rajaukset sekä tutkimusaineiston sisällöt.

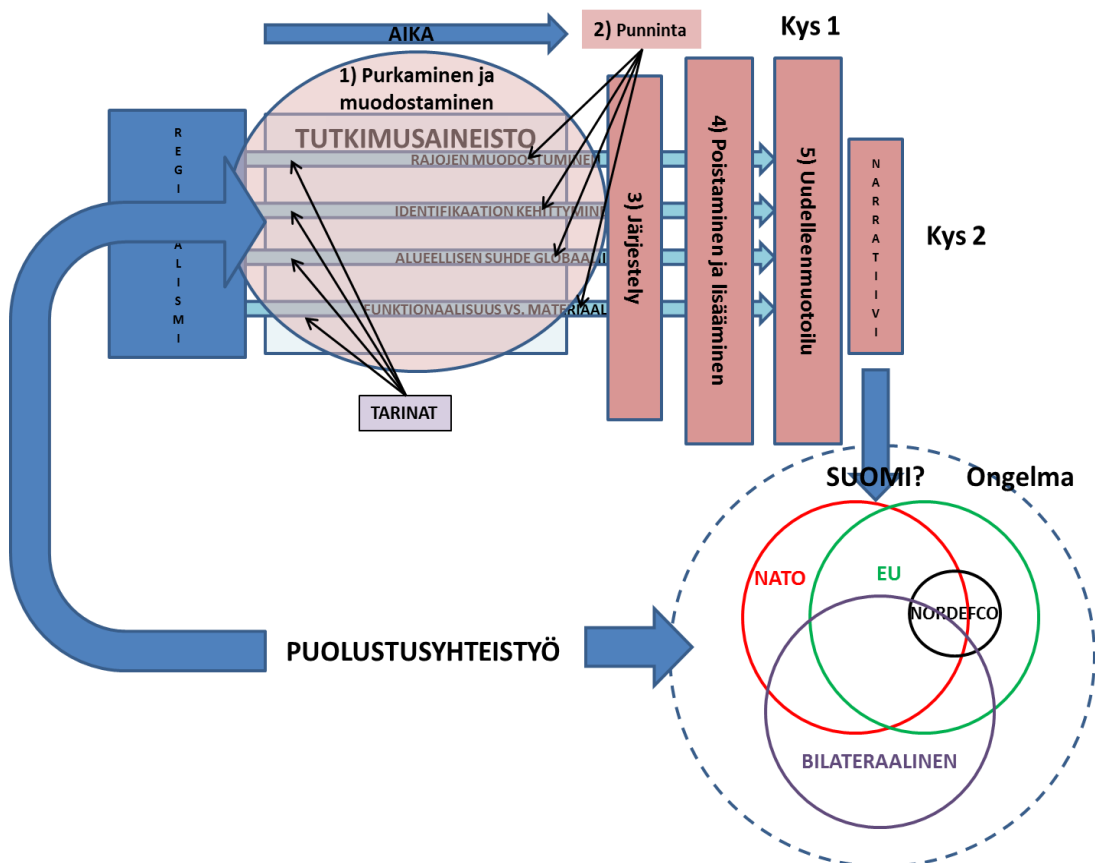
Käytännössä tässä tutkimuksessa toteutetaan aineiston tiivistäminen kolmeen kertaan. Ensimmäisessä vaiheessa laajasta tutkimusaineistosta muodostetaan tiivistelmät tähän tutkimusraporttiin määritettyjen regionalismin teemojen mukaisesti. Tässä vaiheessa toteutetaan proseduurit 1-3. Edellä käsitellyn mukaisesti tutkija muodostaa jo tässä vaiheessa uusia tarinoita tehdessään valintoja asioiden ryhmittelyssä ja niiden kirjaamisessa raporttiin. Tarkoituksena on kuitenkin esittää asiat samalla tavalla, kuin ne ovat tutkimusaineistossa. Toisessa vaiheessa tiivistetystä materiaalista muodostetaan temaattiset tarinat, jolloin toteutetaan proseduurin vaiheet neljä ja viisi. Tällöin varsinaisesti muodostetaan Czarniawskan mukaisesti omat tari-

nat. Kolmannessa vaiheessa tarinat yhdistetään Suomen puolustusyhteistyön regionalismin narratiiviksi, joka kuvastaa koko tarinamaailmaa. Tämä ajatus on esitetty kuvana alla.

Kuva 5. Aineiston tiivistämisen vaiheet.

Kun yhdistetään tutkimuksen teoreettis-metodologinen viitekehys tutkimuksen tiedonintressiin sekä tutkimusongelmaan ja -kysymyksiin, voidaan hahmottaa tämän tutkimuksen tutkimusasetelma.

Kuva 6. Tutkimusasetelma

Tutkimusasetelmassa huomio kiinnittyy siis siihen, miten ja miksi alueita muodostuu Suomen puolustusyhteistyössä. Puolustusyhteistyö on kantava teema aineistoa analysoitaessa sekä kysymyksiin vastatessa. Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan puolustusyhteistyön näkökulmasta merkittäviksi toimijoiksi muodostuvat viimeisimmän selonteon mukaisesti institutionalisoituneista organisaatioista EU, Nato ja NORDEFCO. Yhteistyöstä tehdyn katsauksen mukaisesti myös YK ja Etyj vaikuttavat Suomen puolustusyhteistyöhön. Regionalismin näkökulmasta nämä ovat eri tasojen alueellisia turvallisuustoimijoita. Huomioon otetaan kuitenkin myös alueellisuuden sirpaloituminen yhä pienempään sekä poliittisista että materiaalisista syistä johtuen, jolloin esille nousee myös bilateraalin puolustusyhteistyö erityisesti Ruotsin ja Yhdysvaltojen kanssa.²²⁹ Bilateraalin yhteistyön perusteet liittyvät merkittävilta osin laajempaan alueelliseen puolustusyhteistyöhön, jolloin niiden käsittely on tarpeellista. Esimerkiksi Suomen suhde Yhdysvaltoihin määrittyy myös Naton kautta.²³⁰ Tämä esitetty ennakkokäsitys hetkellisenä loppupisteenä osaltaan määrittää puolustusyhteistyön regionalismin tarinoiden ja sitä kautta narratiivin muodostumista.

Narratiivien tutkimisen tarkoitus ei siis ole vain löytää narratiiveja, vaan kartoittaa seurauksia sekä kertojille itselleen että tutkijoille. Tämä ajatus yhdistettynä edellä esitettyyn metodologiseen näkemykseen luo ymmärryksen tutkimuksen tavoitteista. Tähän tutkimusongelmakin pyrkii vastaamaan. Yhdistäen tämän teorialuvussa käytyyn keskusteluun havaintojen kautta voidaan luoda näkymää tulevaisuuteen.

²²⁹ VNS 6/2012 vp, 68–72, 78–79.

²³⁰ Ulkoasianministeriö 2/2015, 13.

4. TUTKIMUSAINEISTON KÄSITTELY

Tässä luvussa analysoidaan valittu tutkimusaineisto edellä esitellyn teoreettis-metodologisen lähestymistavan avulla. Metateoreettisesti kysymys on siis valtiovallan vuorovaikutuksesta, jossa se tulkitsee maailmaa ja toisia, muovaa politiikkaansa, ilmaisee sen ja muokkaa osaltaan omaa ja muiden todellisuutta. Regionalismin osalta määräävässä asemassa ovat teoriaymmärryksen kautta muodostuneet neljä teemaa ja teorialuvussa esitetty ymmärrys niiden mahdollisista sisällöistä. Metodologisesti huomio kiinnittyy valittuihin teksteihin ja niistä muodostettavaan tarinamaailmaan.

Tutkimusaineistona toimivat Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot vuodesta 1995 alkaen sekä tasavallan presidenttien samalla ajanjaksolla turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa käsitelleet puheet. Puheiden esivalinta on selvitetty johdannossa. Selontekoja ja puheita on luettu rinnan kuhunkin selontekojen rytmittämään ajanjaksoon liittyen. Molemmista on etsitty kokonaisuuksia, jotka sopivat valittuihin teoreettisiin teemoihin ja niiden mahdollisiin sisältöihin ajatuksellisesti. Puolustusyhteistyö on tutkimusasetelmassa esitetyn mukaisesti kantava näkökulma. Tässä vaiheessa tämä näkökulma ei ole tiukan rajoittava, vaan on myös pyritty hahmottamaan puolustusyhteistyöhön vaikuttavia laajempia taustatekijöitä.

Tässä luvussa on toteutettu aineiston tiivistymisen vaihe yksi. Alla olevissa alaluvuissa esitetään tutkimusaineiston sisältö teemojen ympärille jäsennehtynä lähes sellaisenaan. Tarinamaailman luomisen proseduureista tässä luvussa toteutetaan purkaminen ja muodostaminen sekä sen alustava punninta. Purkamisessa ja muodostamisessa on aineistoon tutustumalla seurattu, kuinka tarinoita on tehty ajan saatossa. Tämän jälkeen on kerätty tarinoiden ainekset teemoittain aineistosta ja siten yllytetty tarinoiden kerrontaa. Tällöin on huomioitu esimerkiksi uuden selonteon aiheuttamaa vaikutusta puheisiin, kuten myös mahdollista siirtymää kohti seuraavaa selontekoa. Punninta, eli mitä sanotaan ja kuinka, toteutetaan tämän luvun johtopäätöksissä.

4.1 Rajojen muodostuminen

4.1.1 Presidentti Ahtisaaren kausi 1994–2000

Puolustusyhteistyön regionalismin rajojen muodostuminen alkaa tilanteesta, jossa kylmä sota on päättynyt ja Suomi on juuri liittymässä Euroopan unioniin. Tähän liittyen presidentti Ahtisaari hahmottelee vuonna 1994 kautensa aluksi ulko- ja turvallisuuspoliittisesti yhteisen väy-

län korvaavan yksinäisen tien. Turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan liittyen vanhat rajat ja rajoitteet on purettu ja sitoutuminen yhtenäistyvään Eurooppaan on alkanut. Ahtisaari näkee Pohjois-Euroopan vakauden ja Pohjolan turvallisuuden edelleenkin Suomen huolenpidon vastuulla. Turvallisuuden näkökulmasta uusien rajojen muodostuminen on alkanut, ja siihen liittyy EU:n laajeneminen. Muuten rajojen muodostumiseen vaikuttavat Venäjän tilanne, Suomen ja Ruotsin samankaltaiset turvallisuuspoliittiset asemat ja Baltian turvallisuuskehitys.²³¹ Pohjoismaiden osalta Ahtisaari hahmottelee Pohjoismaiden yhteisön muodostumista eurooppalaisen kanssakäymisen pysyväksi esimerkiksi.²³²

Puoli vuotta Suomen EU-jäsenyyden alkamisen jälkeen julkaistu selonteko 1995 korostaa luontevasti jakolinjoista vapaan Euroopan yhtenäisyyttä Suomen turvallisuuden takaajana. EU:n nähdään vahvistavan Suomen turvallisuuden perustaa tarjoten merkittävän vaikutuskanavan. EU:n toiminta kehystetään kuitenkin osaksi kansainvälistä turvallisuusjärjestystä. Alaspäin todetaan Pohjolaan kuulumisen olevan suomalaisen yhteiskunnan peruskivi.²³³ Venäjä määrittyy sen sisäisen ja ulkoisen muutoksen epävarmuuden kautta rajaksi. Suomen suhde Venäjään määrittyy monella eri tavalla uusiksi EU-jäsenyyden kautta. Tämä lisää alueellisesti rajojen ulottuvuuksia.²³⁴ Tämän lisäksi uutena kokonaisuutena nähdään erityisesti Baltian maiden integroituminen eurooppalaisiin rakenteisiin.²³⁵ Sotilaallisesti rajoja määrittyy liittoutumisen ja kriisinhallinnan näkökulmien kautta. Suomen liittoutumattomuuden ja kansallisen puolustuskyvyn todetaan lisäävän Pohjois-Euroopan vakautta muuttuvassa tilanteessa. Samalla kuitenkin todetaan eurooppalaisen puolustusulottuvuuden olevan murroksessa, joka vaikuttaa laajemmalti myös atlanttiseen yhteisöön.²³⁶

Rajojen muodostamisen näkökulmasta merkittävimpanä kokonaisuutena vuoden 1995 selonteossa voidaan nähdä Euroopan turvallisuusarkkitehtuurin epäselvyys ja sen kehityksen epävarmuus, johon Suomikin yrittää ottaa kantaa. Aikakautta kuvataan siirtymäkaudeksi, jossa Suomi on tarttunut uusiin mahdollisuuksiin ja huomionut aiemmat opetukset. Kaikkien rajojen merkittävän muuttumisen mahdollisuus tunnistetaan. Suomi ilmoittaa pidättävänsä sotilaallisesta liittoutumisesta, mikä ratkaisu sidotaan osin Ruotsin harjoittamaan turvallisuuspolitiikkaan. Liittoutumattomuus ei kuitenkaan ole este mahdolliselle Nato-jäsenyydelle. Kokonaisuutena vuoden 1995 selonteko muodostaa rajat vahvasti tuoreeseen EU:n jäsenyyteen,

²³¹ Ahtisaari 1994a.

²³² Ahtisaari 1994b ja 1995a.

²³³ VNS 1/1995 vp, 4-6.

²³⁴ VNS 1/1995 vp, 4, 10, 15

²³⁵ VNS 1/1995 vp, 4.

²³⁶ VNS 1/1995 vp, 10, 30-31.

erityissuhteeseen Ruotsiin ja Pohjoismaisen yhteistyön säilyneeseen merkitykseen. Tätä kehystää kansainvälinen järjestelmä, Nato ja Venäjä.²³⁷

Selonteon 1995 ilmestymisen jälkeen presidentti Ahtisaari toteaa Suomen ja Ruotsin EU-jäsenyyden antaneen unionille pohjoisen ulottuvuuden. Baltian maiden tiiviimpi osallistuminen Eurooppaan hyödyttää erityisesti Pohjois-Eurooppaa. Tämän lisäksi hän korostaa sotilaallista liittoutumattomuutta mutta avaa rajaa yhteistyölle Naton kanssa todeten Naton vastuullisen roolin hyödyttävän kaikkia Euroopan kansoja. Suomen osallistuminen Bosnian rauhanturvaamisoperaatioon 1996 onkin Ahtisaaren mielestä merkittävä asia. Hän näkee, että rauhan-kumppanuus ja Bosnian operaatio muodostavat mitä lupaavimman mallin Euroopan yhteisille turvallisuushankkeille. Yleisesti ottaen Ahtisaari näkee Suomen edun olevan yhteistyövaraitten turvallisuusjärjestelyjen aktiivinen edistäminen. Tämä tarjoaa Suomelle mahdollisuuden osallistua yhteisen turvallisuusarkkitehtuurin rakentamiseen kaikilta osin.²³⁸

Vuoden 1997 selontekoon olivat asetelmat rajojen muodostumisen näkökulmasta hieman muuttuneet. Naton todennäköinen tuleva laajentuminen oli muuttamassa sen asemaa. Turvallisuuskehityksen näkökulmasta EU, Nato ja Venäjä nähtiin Suomen ja Euroopan kannalta keskeisimmiksi. EU:n kehitykselle annettiin suurempaa painoarvoa liittoutumattomuuden ja sotilaallisen yhteistyön toimivuudessa muuttuvassa turvallisuusasetelmassa. Suomen näkökulmasta turvallisuuskehityksen perusta muodostui edelleen ylikansallisille sekä unioni- ja liittorajat ylittävälle yhteistyömuodoille kuten YK:lle ja Etyjille. Lisäksi selonteko tunnistaa alueellisen ja kahdenvälisen yhteistyön merkityksen kasvamisen turvallisuuden edistäjänä Euroopassa.²³⁹

Naton mahdollisen laajentumisen lisäksi esille nousee EU:n laajentuminen. Nämä prosessit tulkitaan rinnakkaisiksi ja turvallisuuspoliittisesti toisiinsa liittyviksi. Suomi asettaa turvallisuuspoliittiseksi tavoitteekseen Baltian maiden EU-jäsenyyden. Baltian maihin liitetään myös Pohjoismaiden toiminta niiden itsenäisyyden vahvistumisessa sekä puolustuskyvyn kehittämisessä. Suomi ilmoittaa edelleen, että se ei hae Naton jäsenyyttä, mutta käy vuoropuhelua ja seuraa tarkoin laajentumisen vaikutuksia Itämeren alueella. Venäjän osalta avoinna on edelleen kysymys sen suuntautumisesta ja halusta sitoutua yhteistyöhön.²⁴⁰

²³⁷ VNS 1/1995 vp, 35-40, 42, 44.

²³⁸ Ahtisaari 1995c, 1996a, 1996b ja 1997a.

²³⁹ VNS 1/1997 vp, 4-6, 12.

²⁴⁰ VNS 1/1997 vp, 11,13,18, 24, 31-32.

Vuoden 1997 selonteko käsittelee yleisesti ottaen laajemmin ja tarkemmin alueiden sisällä olevia valtioita ja niiden suuntautumista. Erityisesti Itämeren alueen ja Pohjolan valtioiden tilanne tarkastellaan hyvinkin yksityiskohtaisesti. Näkökulmana on Pohjois-Euroopan muuttumaton strateginen merkitys. Suomen sotilaspoliittiseen asemaan nähdään vaikuttavan kehitys Venäjällä, Naton laajentuminen ja rakennemuutos sekä Norjan Nato-jäsenyys ja Ruotsin uskottava puolustuskyky. Suomen ja Ruotsin tilanteen ja arvioiden samankaltaisuuden nähdään luovan perustan keskinäisen yhteistyön laajentamiselle.²⁴¹

Vuoden 1997 selonteossa raja muodostuu myös Suomen puolustusratkaisun ympärille, kun todetaan, että Euroopan sotilaallisen tilanteen muutokset eivät ole aiheuttaneet tarvetta tarkistaa sitä. Kuitenkin yhteistyön todetaan lisääntyvän muiden maiden asevoimien kanssa keskittyen rauhanturva- ja kriisinhallintatoiminnan kehittämiseen. Tätä kautta kuitenkin löytyy jo linkki edellytyksiin ottaa vastaan sotilaallista apua, mikäli Suomi joutuu hyökkäyksen kohteeksi. Kansainvälisen sotilaallisen yhteistoiminnan todetaan olevan kasvava osa Suomen turvallisuuspolitiikkaa. Yhteistoiminnan osapuoliksi nousevat Pohjoismaat ja erityisesti Ruotsi sekä EU ja Nato. Myös puolustusmateriaaliyhteistyötä mahdollisuutena käsitellään lyhyesti ensimmäisen kerran.²⁴²

Vuoden 1997 selonteon jälkeen Ahtisaari hahmottelee pohjoista ulottuvuutta osana EU:n ulkosuhteita ja toistaa Suomen puolustusratkaisun vakauttavaa merkitystä Pohjois-Euroopassa. Hän myös toteaa, että turvallisuuspolitiikan perusratkaisu ja yhteistyö Naton uusissa rakenteissa on vahvistanut laajemminkin Euroopan vakauden kehittämistä.²⁴³ Vuoden 1999 aikana esille nousee Kosovon kriisin esiin tuomat puutteet eurooppalaisessa turvallisuusjärjestelmässä. Kuitenkin Ahtisaaren mukaan Pohjois-Euroopan turvallisuustilanne on säilynyt vakaana. Tätä kautta syntyy käsitys valtioiden sisäisten ja usein myös alueellisten aseellisten yhteenottojen lisääntymisestä.²⁴⁴

4.1.2 Presidentti Halosen ensimmäinen kausi 2000–2006

Rajojen muodostumisen näkökulmasta presidentti Halonen aloittaa ensimmäisen kautensa hahmottelemalla kriisinhallinnan roolia osana EU:n kehitystä. Halonen korostaa omaa näkökulmaansa, jossa siviilikriisinhallinnan roolin tulisi olla ensisijainen erityisesti kehitettäessä EU:n kykyjä. EU:n kehittymisen näkökulmasta panostaminen EU:n tulevaisuuteen kehittämällä käyttöön uskottava keinovalikoima on merkittävää. Presidentti Halonen nostaa esille

²⁴¹ VNS 1/1997 vp, 33–41, 44.

²⁴² VNS 1/1997 vp, 77–79, 88, 90.

²⁴³ Ahtisaari 1997b, 1998a,

²⁴⁴ Ahtisaari 1999b ja 2000.

myös sen, että EU:n toiminnan tarkoituksena ei ole Naton heikentäminen saati korvaaminen. Halosen mielestä EU:n YUTP:n kehittämisessä on ollut hyödytöntä kiistellä pitkälle menevästä puolustusyhteistyöstä, kun se mitä tarvittiin, oli kriisinhallinta. Halonen puhuu Suomen puolustuskyvyn sopeutumisesta muuttuviin turvallisuushkiin nähden. Tällöin hän näkee Suomen joutuvan muuttamaan kriisinhallintavalmiuttaan. Yleisesti ottaen Halonen kuvaa kansainvälisen yhteistoiminnan kasvavaa merkitystä Suomen turvallisuuspolitiikalle, jota EU-jäsenyys vain korostaa.²⁴⁵

Pohjoismaiden osalta Halonen kuvaa Suomen ja Ruotsin aktiivisuutta ulko- ja turvallisuuspolitiikassa EU-jäsenyyden jälkeen yllätykseksi monille. Lisäksi hän huomauttaa, että muuttunut tilanne on tuonut ulko- ja turvallisuuspolitiikan myös Pohjoismaiden neuvostoon, mikä ei ollut mahdollista aiemmin.²⁴⁶

Presidentti Halosen ensimmäisen kauden kehitys regionalismin rajojen muodostumisen näkökulmasta kulminoituu nopeasti syvenevään EU:n raameissa toteutettavaan yhteistyöhön. Vuoden 2001 selonteossa EU:n todetaan saavan lisää painoarvoa turvallisuuspoliittisena toimijana hankkimalla uusia välineitä kriisien hallitsemiseksi. Tämän painopisteeksi muodostuu kriisinhallintavalmiuksien kehittäminen. Natoa Suomi pitää keskeisenä euroatlanttisen alueen sotilaallisena turvallisuusjärjestönä. Naton johtamassa kriisinhallintayhteistyössä Suomi pyrkii vahvistamaan kumppanimaiden asemaa. EU:n laajentuminen parantaa turvallisuuden edellytyksiä myös alueen ulkopuolella. Tämä näkökulma perustuu pitkälti näkymään, jossa laajamittaisen sotilaallisen konfliktin uhka Euroopassa säilyy vähäisenä. EU:n kautta muodostuu näkökulma Venäjä ja Yhdysvallat -suhteisiin. Itämeren alueen turvallisuus nähdään vahvistuvana osana Euroopan muutosta. Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen toimintalinja nojautuu uskottavan puolustuksen kehittämiseen, liittoutumattomuuteen ja osallistumiseen kansainväliseen yhteistyöhön. Kansainvälisen yhteistyön osalta painottuu kriisinhallinta kaikkien toimijoiden kanssa.²⁴⁷

Suomen lähialueen osalta nähdään EU:n pohjoisen ulottuvuuden ja aktiivisen Venäjäpolitiikan luoneen unionille merkittävän roolin Itämeren alueella. Itämeren rantavaltioiden liittyminen EU:in kasvattaa sen merkitystä edelleen. Itämeren alueen vilkas yhteistyö nostetaan erilleen. Rajojen muodostumisen kannalta Pohjoismaat ja Baltian maat erotellaan omiksi ryhmikseen, joita sitoo kuitenkin yhteistyökäytäntö. Pohjoismaat kuvataan Baltian maiden vakaus- ja uudistuskehityksen sekä EU-jäsenyyspyrkimysten keskeisiksi tukijoiksi. Myös

²⁴⁵ Halonen 2000, 2001a, 2001c ja 2001d.

²⁴⁶ Halonen 2001c.

²⁴⁷ VNS 2/2001 vp, 3–4, 8, 10–11, 32, 34.

Baltian maiden mahdollinen Nato-jäsenyys nostetaan esille. Pohjoismaiden osalta erityis-
 aseman saa Suomen ja Ruotsin turvallisuuspoliittisen yhteistyön tiivistyminen, joka johtuu
 maantieteellisestä läheisyydestä, EU:n jäsenyydestä ja sotilaallisesta liittoutumattomuudes-
 ta.²⁴⁸

Puolustusyhteistyön regionalismin rajojen muodostumisen kannalta vuoden 2001 selonteossa
 keskeiseen asemaan nousee siis kriisinhallinta. Selonteon mukaan Suomi pitää tärkeänä jat-
 kossakin osallistua YK:n rauhanturvaamistehtäviin, EU:n sotilaallisten kriisinhallintaval-
 miuksien luomiseen sekä Naton johtamiin kriisinhallintaoperaatioihin. Pohjoismaisia järjeste-
 lyjä hyödyntäen Suomi pyrkii joukkokokonaisuuksiin, joissa Suomen, Ruotsin, Norjan ja
 Tanskan joukkotarjoukset täydentävät toisiaan.²⁴⁹

Vuoden 2001 selonteon jälkeen presidentti Halonen puhuu vuonna 2002 huomattavan paljon
 turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kansallisista ulottuvuuksista. Hän korostaa Puolustusvoi-
 mien tehtävistä Suomen puolustamista todeten kuitenkin Suomen kantavan kansainvälisen
 vastuunsa. Poliittisella tasolla Halonen toteaa muutoksesta ja keskustelusta huolimatta suoma-
 laisilla säilyneen voimakkaan halun kansallisen yksimielisyyden saavuttamiseen ulkopoliti-
 iikassa ja laajemminkin turvallisuuspolitiikassa.²⁵⁰

EU:n osalta Halonen toteaa, että hänen mielestään ei ole tarvetta kehittää EU:n puolustusliit-
 toa. EU:lla ei ole tarvetta eikä todellisia resursseja sotilaallisen voiman projisoimiseen ympäri
 maailman. Tällöin kriisinhallintatehtävät sopivat ja riittävät. Naton tuleva laajentuminen, jos-
 sa Baltian maat ovat mukana, siirtää presidentti Halosen käsittelemään EU:n ja Naton välistä
 suhdetta. Halonen puhuu järjestöjen itsenäisistä rooleista mutta on huolissaan päällekkäisistä
 rakenteista. Halosen näkökulmasta ratkaisu on EU:n ensisijainen siviilitoimijuus. Vuonna
 2003 Halonen puhuu EU:n sisäisistä ristiriidoista suhteessa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan,
 jotka hänen tulkintansa mukaan johtuvat eriävistä kansallisista intresseistä. Näistä näkökul-
 mista Halonen näkee vuoden 2004 selonteon olevan erityisen tärkeä.²⁵¹

Kesällä 2004 presidentti Halonen näkee kehittymistä EU:n ja Naton välisessä suhteessa, josta
 esimerkkinä on Bosnian sotilaallisen kriisinhallintaoperaation johtovastuun siirtyminen
 EU:lle. Tämä on osoitus vastuuntunnosta ja taakanjaosta sekä vaativiin haasteisiin yhdessä

²⁴⁸ VNS 2/2001 vp, 24, 30–31.

²⁴⁹ VNS 2/2001 vp, 59–60.

²⁵⁰ Halonen 2002a ja 2002b.

²⁵¹ Halonen 2002b, 2002d, 2003 ja 2004a.

vastaamisesta. Samassa yhteydessä Halonen korostaa läheisen Nato-yhteistyön tärkeyttä Suomelle.²⁵²

Vuoden 2004 selonteossa määräävään asemaan nousevat edellisen selonteon jälkeen tehdyt kansainväliset sitoumukset pääosin EU:n kehyksessä. EU:n vahvistaminen turvallisuusyhteisönä ja kansainvälisenä toimijana 2003 hyväksytyn EU:n turvallisuusstrategian mukaisesti sekä EU:n yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan vahvistaminen ja kehittäminen ovat Suomen tavoitteena. Turvallisuusstrategia ja vuonna 2004 hyväksytty perustuslaillinen sopimus luovat puitteet ja lähtökohdat Suomen omille linjauksille. Naton osalta mukaan on tullut EU-Nato yhteistyön kehittäminen. Suomen toimintalinja on tarkentunut uskottavaan kansalliseen puolustukseen, yhteiskunnan toimivuuteen ja johdonmukaiseen ulkopolitiikkaan sekä vahvaan kansainväliseen asemaan ja aktiiviseen toimintaan EU:n jäsenenä. Kuitenkin EU:n osalta nähdään olemassa olevan myös riskejä. EU:n toiminnan tehokkuutta voi heikentää institutionaalisten jännitteiden lisääntyminen, johon vaikuttaa sen nopea laajeneminen.²⁵³

Suomen lähiympäristön vakauden kehitystä kuvataan myönteiseksi edellisestä selonteosta. EU:n ja Naton laajeneminen on edistänyt koko alueen turvallisuutta. Pohjois-Euroopan turvallisuus ja vakaus määritetään Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan ensisijaiseksi tavoitteeksi. Suomi pyrkii tähän vahvistamalla kahdenvälistä yhteistyötä alueen maiden kanssa sekä lisäämällä Pohjoismaiden, Baltian maiden ja Itämeren alueen maiden välistä yhteistyötä. Merkittäväksi vaikutuskanavaksi Itämeren alueen asioihin mainitaan EU:n jäsenenä olevien kolmen Pohjoismaan ja kolmen Baltian maan epävirallinen neuvonpito. Ruotsi on Suomelle tärkeä yhteistyökumppani. Suomi osallistuu aktiivisesti EU:n Venäjä-politiikan toteuttamiseen ja kehittämiseen ja kehittää EU:n pohjoisen ulottuvuuden politiikkaa.²⁵⁴

Poliittisesti rajojen muodostumiseen vaikuttaa merkittäväällä tavalla turvallisuuteen liittyvän uhkakuvan laajeneminen. Tätä kautta vuoden 2004 selonteossa korostuu usean sektorin kansainvälinen yhteistyö. Tässä näkymässä sotilaalliset keinot ovat vain yksi mahdollisista. Selonteon mukaan Suomi ja sen lähiympäristö eivät ole erillään muusta maailmasta vaan osa laajempaa kokonaisuutta niin myönteisten mahdollisuuksien kuin myös vaarojen ja riskien suhteen. Sotilaallisella sektorilla yhteistyön rajat laajenevat, koska Euroopan maiden puolustusratkaisut perustuvat yhä pidemmälle tiivistyvään monikansalliseen yhteistyöhön. Tästä syystä asevoimia kehitetään entistä yhteistoimintakykyisemmiksi ja toimimaan samoin normeihin ja standardeihin. Kansainvälinen sotilaallinen yhteistyö on oleellinen osa Suomen turvalli-

²⁵² Halonen 2004b.

²⁵³ VNS 6/2004 vp, 5–6, 16, 43–44, 52.

²⁵⁴ VNS 6/2004 vp, 6, 17, 68, 73, 81

suus- ja puolustuspolitiikkaa ja tukee Suomen omaa puolustusta. Yhteistyön näkökulmaan on kirjattu EU:n ja Naton lisäksi myös kahdenväliset suhteet Yhdysvaltoihin.²⁵⁵

Naton osalta selonteossa hahmotellaan rauhankumppanuuteen kohdistuvia haasteita, koska merkittävä osa alkuperäisestä kohderyhmästä on jo jäseniä tai tulossa jäseniksi. Suomelle kumppanuuden keskeisin ja konkreettisin sisältö on kriisinhallintayhteistyö. Selonteon mukaan Suomi on ollut Ruotsin ohella aktiivisimpia rauhankumppanuusmaita. Suomi pyrkii varmistamaan, että rauhankumppanuuden toimintamuotoja kehitettäessä Suomen näkökulma ja yhteistyötarpeet tulevat otetuiksi huomioon. Nato-jäsenyyden osalta hakeminen säilyy Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan mahdollisuutena jatkossakin.²⁵⁶

Vuoden 2004 selonteon jälkeen presidentti Halonen puhuu turvallisuus- ja puolustuspoliittisesti pääosin Suomen suhteesta EU:in. Halonen toteaa Suomen ymmärtäneen, että EU-jäsenyys rajoittaisi kansallista toimintavapautta mutta samalla kansalliset pyrkimykset saisivat vahvemman kanavan ja Suomen merkitys muille jäsenmaille kasvaisi. Halosen mukaan Suomen päättäessä liittymisestä EU:in jäsenyyden ymmärrettiin olevan osa Suomen turvallisuutta. Suomen päätös osallistua EU:n nopean toiminnan joukkoihin on Halosen mielestä merkittävä unionin voimavarojen parantamisen ja Nato-yhteistyön kehittämisen vuoksi. Myös joukkojen monikansallisuus on Halosen mielestä tärkeää.²⁵⁷

4.1.3 Presidentti Halosen toinen kausi 2006–2012

Rajojen muodostumisen näkökulmasta presidentti Halosen toinen kausi alkaa EU:n uuden perustuslaillisen sopimuksen ollessa vireillä. Presidentti Halosen mukaan EU:n laajentuminen on tuonut vakautta, jota uuden sopimuksen hyväksyminen edelleen vie eteenpäin. Kuitenkin Halonen huomauttaa, että EU:n ei tule pyrkiä poliisiksi tai opettajaksi ja että EU ei ole koko Eurooppa. Tästä näkökulmasta turvallisuuden suhteen Etyj ja Euroopan neuvosto ovat tärkeämpiä. Uuden selonteon valmisteluun liittyen Halonen korostaa Etyjin periaatteita.²⁵⁸ Halonen rajaa Suomelle soveltuviksi yhteistyön muodoiksi kriisinhallinnan, materiaalihankinnat ja harjoittelun. EU:n nopean toiminnan joukkojen toiminnan kautta hän näkee, että Suomelle luontevia yhteistyökumppaneita erityisesti kriisinhallinnassa ovat Ruotsi, Norja, Viro ja Irlanti. Osallistuminen Nato-johtoisiin operaatioihin luo vahvan transatlanttisen yhteyden. Kuiten-

²⁵⁵ VNS 6/2004 vp, 18, 39, 75, 79, 86.

²⁵⁶ VNS 6/2004 vp, 61, 64, 80.

²⁵⁷ Halonen 2005a, 2005b ja 2005c.

²⁵⁸ Halonen 2007a, 2007b ja 2008a.

kin presidentti Halonen toivoo, että Suomi voisi olla vahvemmin mukana YK:n kriisinhallintaoperaatioissa.²⁵⁹

Vuoden 2009 aluksi uuden selonteon julkistamisen alla presidentti Halonen toteaa Suomen turvallisuuden edistämisen tapahtuvan parhaiten kansainvälisessä yhteistyössä. Hän mainitsee erityisesti kahdenväliset suhteet. Tähän liittyen Halonen nostaa esille yhteistyön lisäämismahdollisuudet Ruotsin ja Norjan kanssa käytännöllisissä asioissa. Kriisinhallintaan liittyen Halonen toteaa Suomen kumppaneina yleensä olevan Pohjoismaat tai EU:n jäseninä olevat Naton kumppanit. Yleisellä tasolla Halonen toteaa tarpeen kyetä järjestämään EU:n ja Naton välinen yhteistyö kriisinhallinnassa paremmin.²⁶⁰

Temaattisesta näkökulmasta rajojen muodostuminen näkyy vuoden 2009 selonteossa siinä, että sotilaallisen voiman käyttö mahdollisuutena poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi nostetaan erityisesti esiin käyttäen esimerkkinä Georgian sotaa. Nämä selontekoon nähden viimeaikaiset tapahtumat korostavat edelleen jatkuvaa Venäjän mahdollisen epävarmuuden arviointia. Venäjän todetaan olevan keskeisin Suomen turvallisuusympäristöön vaikuttava tekijä. Kuitenkin asevoiman käytön perusteena todetaan voivan olla myös kansainvälisen yhteisön arvojen turvaaminen tai humanitaariset päämäärät. EU:n jäsenmaiden osalta nähdään asevoimien kehittämisen edelleen suuntautuvan sotilaallisen kriisinhallinnan suuntaan osin tästä syystä.²⁶¹

Laajemmassa kehyksessä Suomen turvallisuus sidotaan kansainväliseen kehitykseen. Tätä kautta EU:n jäsenyys on keskeisessä asemassa ja tarjoaa mahdollisuuksia Suomella vaikuttaa turvallisuusympäristöönsä. Samalla jäsenyyden todetaan myös velvoittavan osallistumaan asioihin, jotka perinteisesti eivät ole kuuluneet Suomen prioriteetteihin. EU:n kehittyminen entistä vaikuttavammaksi ja monialaisemmaksi toimijaksi nähdään hyvänä ja turvallisuutta lisäävänä. Laajentumiskäytännöllisyys on tässä keskeisessä asemassa. EU:n päivitetty turvallisuusstrategia ja tässä vaiheessa mahdollinen Lissabonin sopimus keskinäisen avunannon velvoitteeseen nähdään kehityksen positiivisena jatkona.²⁶² YK:n osalta huomio kiinnittyy edelleen sen haasteisiin. Kriisinhallinnan todetaan tukeutuvan yhä enemmän alueellisiin järjestöihin. Suomen näkökulmasta YK:n kehitys sidotaan EU:n kehitykseen ja EU:n yhteistyöhön sen kanssa, vaikkakin mahdollisuus kansallisten intressien edistämiseen mainitaan.²⁶³

²⁵⁹ Halonen 2008a.

²⁶⁰ Halonen 2009a

²⁶¹ VNS 1/2009 vp, 5, 10–11, 32, 62.

²⁶² VNS 1/2009 vp, 5, 19–22.

²⁶³ VNS 1/2009 vp, 10, 37, 53, 81.

Yleisesti selonteossa käsitellään Natoa ja mahdollisia jäsenyyden vaikutuksia hyvin laajasti johtuen ennen selontekoa ilmestyneestä laajasta selvityksestä. Naton kehitys kuvataan siten, että se on muuttunut laaja-alaiseksi ja monenkeskiseksi järjestöksi. Naton todetaan olevan keskeisin turvallisuusyhteistyön alalla toimiva järjestö. Laajentumisen myötä Suomelle huolta aiheuttaa kumppanuusneuvoston merkityksen väheneminen ja erilaistuminen. Naton ja EU:n mahdolliset päällekkäisyydet mainitaan erikseen. Suomelle tärkeintä yhteistoiminnassa Naton kanssa on yhteensopivuuden kehittäminen sen standardien mukaisesti. Nato-jäsenyyden osalta todetaan edelleen ylläpidettävän mahdollisuutta mutta keskittyen omaan maahan ja EU:in. Suomi ylläpitää suhteita Yhdysvaltoihin EU:n ja Naton kautta, mutta myös kahdenvälisesti.²⁶⁴

Pohjois-Euroopan vakauteen liittyen Ruotsi ja Norja mainitaan erikseen läheisinä yhteistyökumppaneina. Puolustusyhteistyön näkökulmasta Pohjoismaat mainitaan edelleen kehittyvänä foorumina, mutta samalla todetaan, että se ei poista tarvetta syventää yhteistyötä EU:ssa ja Naton kanssa. Yhteistyö liittyy omien suorituskykyjen kehittämiseen mutta myös mahdollisuuden vastaanottaa ja antaa apua kriisitilanteessa. Edellä käsitelty koostaen selonteko toteaa hyvinkin laveasti, että yhteistoimintaa kehitetään erityisesti Pohjoismaiden, keskeisten EU-maiden, Yhdysvaltojen sekä Itämeren alueen maiden kanssa.²⁶⁵

Selonteon julkistamisen jälkeen presidentti Halonen toteaa Naton osalta, että huolimatta aiempaa laajemmasta käsittelystä Suomen politiikka ei muutu. Hän toteaa Nato-yhteistyöllä olevan monia muotoja, mutta Suomen kumppanuuden ydin on kriisinhallinta. Hän myös painottaa puheissaan selonteossa mainittujen tiettyjen samankaltaisten kumppanien merkitystä Suomelle. Yhteistyön rajojen muodostumisen ulottuvuudessa Halonen korostaa jatkuvasti kriisinhallinnan merkitystä painottaen siviilikriisinhallinnan kehittyvää roolia. Tähän liittyen hän jatkaa Naton ja EU:n mahdollisten päällekkäisyyksien haasteellisuuden käsittelemistä, joka vaikuttaa Suomen toimintaan esimerkiksi nopean toiminnan joukkojen osalta.²⁶⁶

Presidentti Halosen toisen kauden lähestyessä loppuaan hän hahmottelee turvallisuusyhteistyön rajojen muodostumisen kokonaiskuvaa. Tällöin hän korostaa monenkeskisyyttä ja kaikkien eri toimijoiden rooleja. Halonen kuvaa YK:n ainoana globaalina turvallisuusorganisaationa, kun taas EU:a hän kutsuu omaksi ”perheeksemme” toistaen kuitenkin, että EU ei ole koko Eurooppa. Halonen korostaa, että Suomi ei ole Naton jäsen vaan kumppani muiden samanhenkisten maiden tavoin, joita hän kutsuu hyväksi joukoksi kuulua. Rajojen laantumista Halonen kuvaa ihmisten uhkakäsityksen laajentumisella sekä myös maailman muuttumisella

²⁶⁴ VNS 1/2009 vp, 40–42, 54–55, 66–68, 83.

²⁶⁵ VNS 1/2009 vp, 56–57, 61, 69, 80, 98.

²⁶⁶ Halonen 2009b, 2010a ja 2010c.

moninapaisempaan suuntaan. Nämä asiat on huomioitava Suomen turvallisuuspolitiikkaa rakennettaessa.²⁶⁷

4.1.4 Presidentti Niinistön kausi 2012–

Rajojen muodostumisen osalta presidentti Niinistön kausi alkaa Naton Chicagon huippukokouksella. Tähän liittyen Niinistö hahmottelee Suomen olevan valmis tiiviiseen yhteistyöhön Naton jäsen- ja kumppanuusmaiden kanssa aktiivisemmän ja vahvemman yhteistyön edistämiseksi. Tärkeimmät valmiudet voidaan Niinistön mielestä turvata ainoastaan lisäämällä sotilaallista yhteistyötä niin EU:n ja Naton piirissä kuin pienempien maaryhmien kesken. Tällöin tulee ylittää eri liittoumien ja yhteistyöorganisaatioiden rajoja, kuten pohjoismainen puolustusyhteistyö osoittaa. Kuitenkin tulee varmistaa, että eri toimijoiden yhteistyö on sopusoinnussa ja tukee toisiaan. Käytännön yhteistyön lisäksi Niinistö kuitenkin nostaa esille tiiviin ja rakentavan poliittisen vuoropuhelun Naton kanssa, jota Suomi haluaa kehittää.²⁶⁸ Tämän voi nähdä laventavan aiempia rajoja. Kuitenkin Niinistö toteaa, että häneltä ei tule uutta uljasta ”nyt Natoon” -linjausta. Suomen osalta Nato-yhteistyö on osa kokonaisuutta, johon kuuluvat niin EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikka kuin pohjoismainen puolustusyhteistyö.²⁶⁹

Rajojen muodostumisen näkökulmasta Niinistö kiinnittää huomiota lähialueen turvallisuuteen ja sitä kautta muualle. Tällöin hän puhuu Baltian maiden roolista kumppaneina yhdessä Pohjoismaiden kanssa. Puolustusyhteistyön osalta sen kehittämistä on pohjoismaisen kumppanuuden laajempi hyödyntäminen. Pohjoismaiden osalta Niinistö toteaa, että niitä yhdistää yhteinen halu kehittää puolustusyhteistyötä. Erilaiset poliittiset tai sotilaalliset ratkaisut eivät Niinistön mukaan ole olleet yhteistyön esteitä. Tällöin Suomenkaan ei tule rakentaa ympärilleen aita. Venäjän osalta Niinistö näkee, että Suomi katsoo sitä EU-maana mutta omista lähtökohdistamme ja vahvuuksistamme käsin. Lähialuefokuksesta huolimatta Niinistö korostaa, että meidän tulee olla tarkkana, kantaa vastuuta ja ajaa etujamme ympäri maailman. Suomen on pysyttävä tiiviisti maailman valtakeskusten iholla.²⁷⁰

Selonteko 2012 toteaa, että Suomen turvallisuus rakentuu hyviin kahdenvälisiin suhteisiin, vahvaan vaikuttamiseen EU:ssa sekä laaja-alaiseen yhteistyöhön muiden valtioiden ja kansainvälisten toimijoiden kanssa. Yhteistyöhön sitoutuminen EU:n turvallisuus- ja puolustus-

²⁶⁷ Halonen 2011a, 2011c, 2011d ja 2012b.

²⁶⁸ Niinistö 2012a.

²⁶⁹ Niinistö 2012b.

²⁷⁰ Niinistö 2012b ja 2012d.

politiikan kehittämisessä, Naton kumppanuudessa, pohjoismaisessa yhteistyössä sekä kansainvälisessä kriisinhallinnassa määrittävät rajoja. Nato kuvataan transatlanttisen suhteen kulmakivenä. EU:n ja Naton rooli yhteistyössä on toimintaa tukeva ja koordinoiva, kun konkreettinen toiminta tapahtuu pienemmissä maaryhmissä. Selonteon mukaan yhteistyötä voidaan tehdä usealla taholla päällekkäisyyksiä välttämällä. Rinnakkainen osallistuminen varmistaa, että päällekkäisyyksiä ei synny. Lisäksi kokonaisvaltainen osallistuminen monikansalliseen yhteistyöhön mahdollistaa, että Suomi pystyy vaikuttamaan päätöksiin uusista yhteistyöalueista, menettelyistä tai rakenteista. Pohjoismaisen yhteistyön kehittäminen ja sen lisääminen turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa tukee Pohjoismaiden kansainvälisen roolin kehittymistä ja edistää alueellista vakautta. Selonteko huomauttaa, että puolustusyhteistyö ei merkitse sotilaallista liittoutumista tai Suomen turvallisuuspoliittisten perusratkaisujen muuttumista.²⁷¹

EU:n osalta kuvataan talouskriisin määrittelevän rajoja turvallisuuspolitiikassa uudelleen. EU:n yhteinen linja perustuu pienimmälle yhteiselle nimittäjälle pohjautuviin kompromisseihin, jotka heikentävät toimintakykyä. Suomen näkökulmasta EU:n turvallisuuspolitiikassa ei saisi muodostua uusia jakolinjoja. YTPP:n jääminen taustalle on keskeinen ilmiö. Erityisesti todetaan, että EU ei ole kehittymässä yhteisen puolustuksen suuntaan. Edelleen esille kuitenkin nostetaan ratifioidun Lissabonin sopimuksen velvoitteet, jotka vahvistavat EU:a turvallisuusyhteisönä. Kuitenkin samaan aikaan odotetaan eurooppalaisen johtajuuden lisääntymistä esimerkiksi kriisinhallinnassa. Naton osalta selonteossa hahmotellaan selkeästi jäsenvaltion ja kumppanimaan väliset erot. Naton painopiste kehittää globaalia kumppanuutta kuvataan haasteena Suomelle. Pohjoismaiden osalta luetellaan laaja kirjo tekijöitä, jotka mahdollistavat ja kannustavat laaja-alaiseen puolustusyhteistyöhön ja yhteisten ratkaisujen löytämiseen. Erityisesti korostetaan Suomen ja Ruotsin läheistä turvallisuuspoliittista suhdetta.²⁷²

Kahdenvälisen suhteiden osalta selonteko määrittää, että suhteita syvennetään Pohjoismaiden, muiden EU:n jäsenmaiden, Yhdysvaltojen ja Venäjän ohella maailmanpolitiikan ja maailmantalouden nouseviin valtoihin. Erityisesti Yhdysvaltojen kanssa tavoitteeksi asetetaan laaja-alainen yhteistyö. Venäjän osalta sen yhteiskunnallinen kehitys ja asevoimissa tapahtuvat muutokset vaikuttavat Suomen lähiympäristöön. Venäjän osalta sen sitouttaminen yhteistoimintaan on edelleen tärkeää.²⁷³

Selonteossa todetaan, että laaja turvallisuuskäsitys vaikuttaa kansainväliseen yhteistyöhön ja turvallisuusympäristöön. Tällöin puhutaan instituutioiden ja ei-valtiollisten toimijoiden vaiku-

²⁷¹ VNS 6/2012 vp, 10, 12–13, 15, 43, 45, 50, 99.

²⁷² VNS 6/2012 vp, 29, 53, 57, 61–62, 69, 71, 78.

²⁷³ VNS 6/2012 vp, 76–77, 79–80.

tuksesta. Näiden lisäksi kuvataan sodankäynnin luonteen muuttumista puolustusyhteistyön muokkaajana.²⁷⁴ Nämä tekijät laventavat puolustusyhteistyön rajoja. Suomen tulee kyetä edelleen huolehtimaan itse omasta puolustuksestaan, joka on kuitenkin yhä riippuvaisempaa kansainvälisestä yhteistyöstä. Kansainväliseen vastuunkantoon osallistumisen, jossa kriisinhallinta on keskeisin osa, kuvataan vahvistavan mahdollisuuksia saada apua kriisitilanteissa.²⁷⁵

Selonteon jälkeen presidentti Niinistö korostaa Suomen turvallisuuspolitiikan pysyvyyttä todeten, että Suomen ei kannata pyrkiä maaksi, jonka turvallisuuspolitiikka aiheuttaa ylimääristä sydämentykytystä. Kuitenkin hän toteaa että selkeitä prioriteetteja tulee olla. Näitä ovat naapuruussuhteet ja lähialue, EU:n virvottaminen ja monenkeskisyys YK:ssa. Tässä vaiheessa presidentti Niinistö nostaa esille myös sen, että olemme monessa mukana yhteistyössä. Hän kysyy kuitenkin onko se Suomelle riittävää tai hyvää? Kumppanuuksia ja yhteistyötä rakennetaan kuitenkin harkiten ja vaihteittain nykyisistä lähtökohdista.²⁷⁶

Eri toimijoiden ja toimintojen välistä suhdetta ja niiden suhdetta Suomeen Niinistö käsittelee turvallisuuspoliittisista lähtökohdista. Kun EU:n jäsenmaat joutuvat karsimaan kansallisia rakenteita, on EU:n yhteisen puolustuspolitiikan kehittämiseksi kuitenkin kysyntää. Niinistön mukaan se ei tule korvaamaan Natoa eikä ole päällekkäistä toimintaa. Suomen ajattelussa EU ja Nato ovat osa samaa kokonaisuutta. Pohjoismaisesta yhteistyöstä taas on Niinistön mukaan pitkä loikka Suomen ja Ruotsin kahdenkeskiseen sotilas- tai puolustusliittoon. Kaikki kolme ovat osa Suomen yhteistyövaraisen turvallisuuden pakettia. Suomen suhdetta Nato-jäsenyyteen Niinistö kuvaa aidalla istumisena, josta on tilaa nähdä ja toimia eri suuntiin.²⁷⁷

Vuoden 2014 Sälénin turvallisuuspoliittisessa konferenssissa Ruotsissa presidentti Niinistö taas eksplikoi hyvinkin tarkkaan pohjoismaisen sekä Suomen ja Ruotsin bilateraalisuuden yhteistyön mahdollisuuksia ja haasteita. Rajojen muodostumisen kannalta Niinistö toteaa, että joissain asioissa NORDEFCO on liian suuri kehys ja joissain taas liian pieni. Niinistö toteaa, että Pohjoismaiden eriävät perusratkaisut asettavat rajoja yhteistyölle. Nämä seikat luovat tilausta Suomen ja Ruotsin kahdenvälisen puolustusyhteistyön kehittämiseksi. Tällöinkään ei kuitenkaan tarvitse hypätä minnekään. Tämän jälkeen presidentti Niinistö yhdistää aiemmin esittämiään ajatuksia toteamalla, että turvallisuuspoliittista yhteistyötä koskevan kokonaiskatsauksen laatiminen on käynnistetty. Tarkoituksena on yhteistyöverkoston laaja-alainen arviointi.²⁷⁸

²⁷⁴ VNS 6/2012 vp, 14, 19–20, 38–39.

²⁷⁵ VNS 6/2012 vp, 14–15, 53.

²⁷⁶ Niinistö 2013a

²⁷⁷ Niinistö 2013a ja 2013c.

²⁷⁸ Niinistö 2014a ja 2014c.

Suomen puolustuksen osalta Niinistö näkee kansainvälisen yhteistyön olevan nykypäivän luonteva malli, mutta Suomen puolustusta ei voi ulkoistaa. Puolustusvoimien toimintaa tukee kansainvälinen yhteistyö ja verkottuminen kaikkien toimijoiden kanssa. Toiminnan rajoja hän määrittää toteamalla, että kaukaisetkin kriisit vaikuttavat meihin ja meidän tulee olla valmiita osallistumaan niiden hallintaan.²⁷⁹ Yleisesti ottaen rajojen muodostumisen näkökulmasta presidentti Niinistö kokooa, että Suomen turvallisuutta on haluttu rakentaa kokonaisuutena. Tässä kokonaisuudessa keskeistä on laaja-alainen yhteistyö, naapuruussuhteet ja uskottava puolustus sekä laajempi maailmanlaajuinen ulottuvuus. Läntinen kumppanuus on yksi Suomen turvallisuuden pilareista.²⁸⁰

4.2 Identifikaation kehittyminen

4.2.1 Presidentti Ahtisaaren kausi 1994–2000

Suomen EU-jäsenyyttä edeltävänä vuonna presidentti Ahtisaari hahmottelee Suomen tulevaa toimintaympäristöä toteamalla, että ulko- ja turvallisuuspolitiikassa EU-jäsenyys on Suomelle uudenlainen toimintakehys. Suomen omien etujen ajaminen EU:ssa on Ahtisaaren mukaan suuri tehtävä.²⁸¹ Tanskassa 1994 pitämässään puheessa Ahtisaari toteaa, että Tanska ja Suomi tulevat toimimaan yhdessä unionin jäsenenä pohjoismaisten arvojen pohjalta.²⁸² Tämän voi nähdä ensiaskeleena kohti Pohjoismaiden yhteistyön ja identifikaation uudelleentulemistä yhden jakolinjan hämärtyessä.

Vuoden 1995 selonteko käsittelee Suomen identiteetin pysyvyyttä ja muovautumista Pohjoismaiden ja EU:n kautta. Pysyvyyttä edustavat Pohjoismaat, vaikkakin kylmän sodan jälkeen nähdään yhdessä haetun uusia vaikuttamismahdollisuuksia. Suomen irtaantuminen kylmän sodan aikaisesta asemastaan EU:n jäseneksi on luonut siitä osan Suomen kansainvälistä identiteettiä. Tämä identifioituminen ei kuitenkaan ole levinnyt kovin laajalti turvallisuus- ja puolustuspolitiikan sektorille, mitä kuvastaa oman puolustusratkaisun korostaminen. Suomen identifikaatiota määrittää sitoutuminen yhteiseen arvoperustaan, joka ohjaa Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisia ratkaisuja. Suomen politiikan kuvataan nojautuvan kasvavaan ja syvenevään kansainväliseen yhteistyöhön ja toimintalinjaksi määritetään aktiivinen osallistuminen kansainväliseen poliittiseen ja turvallisuuspoliittiseen yhteistyöhön.²⁸³

²⁷⁹ Niinistö 2014c ja 2014d.

²⁸⁰ Niinistö 2014e ja 2015a.

²⁸¹ Ahtisaari 1994a ja 1995a

²⁸² Ahtisaari 1994b

²⁸³ VNS 1/1995, 4–6, 39.

Vuoden 1995 selonteon jälkeisissä puheissa Ahtisaari toteaa jäsenyyden EU:ssa vahvistaneen eurooppalaista identiteettiämme kuitenkin siten, että Suomen tavoitteiden kehittäminen EU:ssa on käynnistynyt hyvin.²⁸⁴ Sinänsä sitä, mitä identifioituminen pitää sisällään ja miten Suomi tulkitsee sen, ei käsitellä puheissa.

Vuoden 1997 selonteko sitoo Suomen kansainvälisen aseman yhä tiukemmin EU:in. Jäsenyyden kuvataan lisänneen Suomen vaikutusmahdollisuuksia kaikkialla, mutta erityisesti Pohjois-Euroopassa. EU-jäsenyyden kuvataan myös vahvistavan Suomen turvallisuuspoliittista asemaa. Suomen identifioituminen Eurooppaan määrittää yhä vahvemmin ja selkeämmin suhtautumista Venäjään. Ruotsin turvallisuuspoliittiset ratkaisut kuvataan tärkeäksi tekijäksi Suomen turvallisuudelle maiden historiallisen erityissuhteen ja samankaltaisten etujen vuoksi.²⁸⁵

Selonteon jälkeen presidentti Ahtisaari korostaa, että Suomen jäsenyys Euroopan unionissa vahvisti itsenäisyyttämme. Kun tähän tulkintaan yhdistetään Ahtisaaren ajatus siitä, että Suomen turvallisuusympäristö on rajusti muuttunut ja ulkopoliittikkamme on voitu sopeuttaa ilman dramatiikkaa ja lisäkustannuksia tähän muutokseen, niin identifikaatio EU:in ilmenee painopisteisesti turvallisuuspoliittisen ulottuvuuden kautta.²⁸⁶

4.2.2 Presidentti Halosen ensimmäinen kausi 2000–2006

Identifikaation näkökulmasta presidentti Halonen ei ole yhtä eksplisiittinen kuin edeltäjänsä. Ensimmäisen kautensa aluksi Halonen korostaa EU-jäsenyyden merkitystä Suomelle vaurastumisen, hyvinvoinnin lisääntymisen ja paremman turvallisuuden näkökulmasta. Tämä voidaan liittää identifikaatioon. Tämän lisäksi Halonen toteaa Suomen suhteiden kaikkiin naapureihin olevan erinomaiset. Tällöin Itämeren alue on erityisen vakaa ja yhteistyöhakuinen. Yleisesti ottaen Halonen kuitenkin käsittelee Suomen suhdetta muihin kansallisen ulottuvuuden näkökulmasta, eli kuinka kansallinen toiminta ja piirteet sopivat yhteistyöhön.²⁸⁷

Vuoden 2001 selonteossa identifikaation määrittää yhteinen arvoperusta sekä samankaltaiset yhteiskunnalliset ja taloudelliset tekijät. Tässä mielessä EU:n merkitys Suomen turvallisuuspoliittisten etujen ja päämäärien toteuttamisessa on entisestään lisääntynyt. Yhteisvastuuseen perustuva, vahva unioni tukee Suomen turvallisuutta, ehkäisee mahdollisten Suomea koskevi-

²⁸⁴ Ahtisaari 1995b ja 1996a

²⁸⁵ VNS 1/1997, 4, 21, 42, 47

²⁸⁶ Ahtisaari 1997 b ja 1999b

²⁸⁷ Halonen 2001c ja 2001d.

en kriisien syntymistä ja parantaa Suomen kykyä selviytyä niistä. Sopimusjärjestelyin tiivistyvä EU ilmenee merkityksellisenä usein eri sanankääntein.²⁸⁸

Pohjoismaiden yhteistyöllä todetaan olevan pitkät perinteet. Pohjoismainen yhteistyö kuitenkin suuntautuu Itämeren alueen vakauteen ja kriisinhallinnassa toteutettavaan yhteistyöhön. Turvallisuuskysymyksissä Suomen todetaan käyvän tiivistä vuoropuhelua muiden Pohjoismaiden, erityisesti Ruotsin, kanssa. Suomen ja Ruotsin turvallisuuspoliittisen yhteistyön lisääntyminen voidaan tulkita näkyvän identifikaation osatekijöiden kautta, eli maantieteellisen läheisyyden, EU:n jäsenyyden ja sotilaallisen liittoutumattomuuden.²⁸⁹ Merkittävää on huomata, että käsittelyssä on painopisteisesti turvallisuuspolitiikan ulottuvuus ja konkreettiset puolustuspolitiikan teemat eivät ilmene.

Halosen ensimmäisen kauden selonteojen välissä hän puhuu identifikaation näkökulmasta pohjoismaisesta ulottuvuudesta sekä liittoutumattomien maiden roolista. Eurooppalaisen turvallisuuspolitiikan kehittämisessä on Suomella ja Ruotsilla ollut Halosen mukaan keskeinen rooli yhdessä muiden sotilaallisesti liittoutumattomien maiden kanssa. Kokonaisuutena pohjoismainen ajatus nousee esille, vaikka sitä ei suoraan liitetä turvallisuuspolitiikkaan.²⁹⁰

Vuoden 2004 selonteossa saa myös identifikaatio painopisteisesti EU:in liittyvän ulottuvuuden. EU:n perustuslaillisessa sopimuksessa saavutettu yhteisymmärrys yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämisestä ja jäsenmaiden lisääntyvästä solidaarisuudesta vahvistaa Suomen turvallisuutta. EU:sta on tulossa uudentyyppinen turvallisuusyhteisö ja kehittyvä toimija, jonka vahvuutena on ainutlaatuinen, laaja-alainen keinovalikoima. Suomen vaikuttamisen keskeiseksi kanavaksi kuvataan EU. EU:n merkitys kuvataan historiallisena tavalla vakauttavana ja vahvistavana.²⁹¹ Identifikaation näkökulmasta EU siis luo selonteon taustaviereen, jonka läpi muita tarkastellaan.

Ensimmäisen kautensa päätteeksi presidentti Halonen palaa Suomen ja EU:n suhteeseen identifikaation näkökulmasta. Halonen toteaa EU-jäsenyyden vakiinnuttaneen Suomen kansainvälisen aseman. EU on kehittymässä yhteisiin arvoihin perustuvaksi yhteisöksi, jonka arvomaailma perustuu ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltion periaatteiden kunnioittamiselle. Arvomaailmasta, käytössä olevasta keinovalikoimasta ja yhteistoiminnan syvyydestä johtuen EU on ainutlaatuinen luomus. Halosen mukaan Suomessakin tunnettu pelko kansallisen iden-

²⁸⁸ VNS 2/2001 vp, 10, 33.

²⁸⁹ VNS 2/2001, 24, 34.

²⁹⁰ Halonen 2002b ja 2002c.

²⁹¹ VNS 6/2004, 42, 74, 87.

titeetin häviämisestä EU-jäsenyyden myötä ei ole toteutunut.²⁹² Tämän voidaan tulkita kuvaavan identifioitumisen yhdistymistä.

4.2.3 Presidentti Halosen toinen kausi 2006–2012

Identifikaation kehittymisen näkökulmasta presidentti Halosen toista kautta leimaa EU-suhteen ajatuksellinen keventäminen. Hän toteaa edelleen, että Suomi on YTPP:n kehittämisessä aktiivinen, mutta tarkentaa kiinnostusta kriisinhallinnan ja erityisesti siviilikriisinhallinnan suuntaan. Hän myös tarkentaa sotilaallisen yhteistyön tekemistä suuntautuvaksi erityisesti sellaisten maiden kanssa, joiden kanssa Suomi on muutenkin kiinteämmässä yhteistyössä. Juuri ennen vuoden 2009 selonteon julkaisua Tukholman Ulkopoliittisessa instituutissa pitämässään puheessa Halonen puhuu Suomen ja Pohjoismaiden suhteesta. Hän toteaa, että Pohjoismaat ovat selkeästi arvoihin perustuvia yhteiskuntia, jolloin on luonnollista, että myös Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka on arvopohjaista. Hän pysyy puheessaan yleisellä tasolla eikä käsittele kahdenvälisiä suhteita.²⁹³

Vuoden 2009 selonteko puhuu Suomen ja EU:n suhteesta perustavanlaatuisena turvallisuuspoliittisena valintana. EU esitetään tiiviinä poliittisena liittona, jonka jäseniä yhdistää yhteenkuuluvuus ja tahto toimia yhdessä. EU kuvataan Suomen ulkosuhteiden tärkeimpänä viitekehystenä. YTPP:n osalta Suomen todetaan toimivan aktiivisesti sen kehittämiseksi ja osallistuvan sen toteuttamiseen täysimääräisesti.²⁹⁴ Arvonäkökulmasta lähimmäksi tulevat Pohjoismaat, joiden samankaltaisuus määrittelee selonteon mukaan yhteisiä tavoitteita ja yhdentymistä. Sotilaallisesta näkökulmasta tätä korostaa menestyksekkäs kriisinhallintayhteistyö.²⁹⁵

Naton osalta selonteossa käsitellään laajalti mahdollisen jäsenyyden vaikutuksia ja Naton olemusta. Identifioitumisen näkökulmasta merkittävää on toteamus, jossa Naton tavoitteet kansainvälisen vakauden ja turvallisuuden edistämiseksi kuvataan yhteensopiviksi Suomen ja EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittisten tavoitteiden kanssa. Kuitenkin Naton merkitys ei sinänsä muutu ja sitoutuminen Natoon kuvataan yhteistyön ja sen Suomelle tuottamien sotilaallisten ja turvallisuuteen liittyvien hyötyjen kautta. Suhde Yhdysvaltoihin määrittäytyy EU:n ja Naton kautta, mutta sisältää maininnan bilateraalisten suhteiden tärkeydestä korostamatta niitä.²⁹⁶

²⁹² Halonen 2005a, 2005b ja 2005c.

²⁹³ Halonen 2007b, 2008a ja 2009a.

²⁹⁴ VNS 1/2009 vp, 53, 58–59.

²⁹⁵ VNS 1/2009 vp, 48.

²⁹⁶ VNS 1/2009 vp, 54–55, 67.

Selonteon jälkeen presidentti Halonen jatkaa EU:sta puhumista Suomen toiminnan vaikutuskanavana ja omana ”perheenä”. Hän käyttää kuitenkin sanaa keskeinen ja korostaa Suomen etujen huomioonottamista, vaikka Suomi sitoutuu vahvasti EU:n yhteisiin päämääriin.²⁹⁷

4.2.4 Presidentti Niinistön kausi 2012–

Presidentti Niinistön kausi identifikaation osalta alkaa vahvalla pohjoismaisella painotuksella. Hän kuvaa Pohjoismaat Suomen historiallisena, yhteiskunnallisena ja taloudellisena ydinperheenä. Hän myös huomauttaa, että tämä ajatus on ehkä hieman päässyt haalistumaan. Tämä on johtanut siihen, että läheisyydestä huolimatta eri maat eivät ole löytäneet toisiaan.²⁹⁸ Tällöin Niinistö puhuu erityisesti turvallisuuspolitiikan näkökulmasta, jossa eroavaisuudet yhtäläisyyksien sijaan ovat olleet määrääviä.

Vuoden 2012 selonteko määrittää EU:n jäsenyyden arvovalinnaksi, kuten myös Pohjoismaat arvoyhteisöksi. Arvonäkökulma liittyy vahvasti identifikaatioon. EU:n osalta Lissabonin sopimus vahvistaa sitä turvallisuusyhteisönä ja EU:n laajeneminen edesauttaa sen kehittymistä. Suomi antaa jatkuvan tukensa Euroopan laajalle turvallisuusyhteisölle. EU:n rooli demokratian arvojen välittämisessä on keskeinen. Pohjoismaiden osalta todetaan, että on luontevaa tehdä yhteistyötä ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla solidaarisuuden hengessä. Tähän liittyen puolustusala on tuoreimpana kohteena kansalaisten myönteisenä pitämässä yhteistyössä. Identifikaation osalta määrittävänä voidaan nähdä toteamus, että pohjoismaiselle yhteistyölle on Suomessa laaja kansalaisten tuki.²⁹⁹

Selonteon ilmestymisen jälkeen presidentti Niinistö tarkentaa Suomen suhdetta Eurooppaan. Hän kuvaa suomalaisia eurooppalaisina pitäen sitä luontevana. Hän myös sitoo kansalliset perinteet eurooppalaisuuteen. Maailmajärjestyksen muokkautuessa Eurooppa on meille erityisen tärkeä. Se ei kuitenkaan ole vastaus kaikkeen. Vastuut on kannettava itse, ja tämä edellyttää valtaa. Hän kuitenkin toteaa, että EU:n potentiaalia ei pidä vähätellä. EU:lla on erityistä merkitystä liittoutumattomille jäsenmaille. Tästä näkökulmasta Lissabonin sopimuksen velvoitteet ovat erityisen merkityksellisiä, ja esteet niiden toteuttamiselle poistetaan.³⁰⁰

²⁹⁷ Halonen 2010a, 2011a ja 2011d.

²⁹⁸ Niinistö 2012b ja 2012c.

²⁹⁹ VNS 6/2012 vp, 11–12, 37, 59, 68–69.

³⁰⁰ Niinistö 2013a, 2013b ja 2013c.

Identifikaation näkökulmasta erityisen merkittävää on presidentti Niinistön puheet vuoden 2012 selonteon jälkeen. Hän sitoo Pohjoismaat Eurooppaan ajatuksellisesti, mutta toteaa Suomen parhaiden ystävien olevan toiset Pohjoismaat. Puolustusyhteistyön näkökulmasta hän toteaa sen olevan esimerkkinä muille. Tämä tiivistynyt näkökulma on vienyt Pohjoismaita ja erityisesti Ruotsia ja Suomea lähemmäs toisiaan. Tämä on Niinistön mukaan merkityksellisempää nyt kuin aikoihin. Ruotsin ja Suomen suhdetta hän kuvaa niin, että olemme yhdessä silloinkin kun olemme erillään. Yhteiset intressit turvallisuus- ja puolustuspolitiikan alueella johtavat sitä syvemmälle. Laajempi viitekehys on yhtenäinen, kuten suhteet muihin toimijoihin. Tätä kahdenvälisyyttä presidentti Niinistö korostaa kuitenkin siten, että yhteistyö laajemmin tukee toisiaan.³⁰¹

4.3 Alueellisen suhde globaaliin

4.3.1 Presidentti Ahtisaaren kausi 1994–2000

Presidentti Ahtisaaren puheet ennen vuoden 1995 EU-jäsenyyttä ja selontekoa kuvastavat Suomen turvallisuusympäristön epävarmuutta ja monimutkaistumista. Tällöin alueellinen ja globaali ulottuvuus sekoittuvat. Ahtisaaren mukaan ulko- ja turvallisuuspolitiikkaamme tulee arvioida aiempaa enemmän sekä alueellisessa, maanosanlaajuisessa että maailmanlaajuisessa merkityksessä ja yhteydessä. Laajentuva uhkakäsitys edellyttää lisääntyvää kansainvälistä yhteistyötä, johon on kehitettävä maapallonlaajuisia yhteistyön muotoja. Ahtisaaren mukaan Euroopan integraatiolla on erityinen merkitys turvallisuuteen ja globaaliin talouteen. EU:n Ahtisaari näkee Euroopan alueita yhdistävänä, vaikkakin hän samalla puhuu Itämeren alueesta alueellisesti yhdistävänä. Globaalisti Ahtisaari näkee syntymässä olevan useiden voimakeskusten maailmanjärjestyksen. Suomi käsittelee tätä asiaa EU:n kautta. EU:n kehittyminen on Ahtisaaren mukaan kolmitahoinen tehtävä: on luotava vakautta integraatiota vahvistamalla, kehitettävä dynaaminen yhteistyöhön perustuva turvallisuusjärjestelmä ja tarjottava riittävät resurssit ja toimivat järjestelyt kansallisen puolustuskyvyn ylläpitämiselle. Kaikesta integraatiosta huolimatta Ahtisaari toteaa kahdenvälisten suhteiden olevan edellytys Euroopan turvallisuuden vahvistamiselle.³⁰²

Vuoden 1995 selonteossa alueellisen suhde globaaliin ilmenee painopisteisesti EU:n suhteessa maailmaan ja Suomen osassa sitä. Selonteon mukaan EU-jäsenyys on lisännyt Suomen mahdollisuuksia vaikuttaa kansainvälisiin asioihin. EU kuvataan maailmanlaajuisena toimija-

³⁰¹ Niinistö 2013b, 2013d, 2014a, 2014b ja 2015a.

³⁰² Ahtisaari 1994a, 1994b ja 1995a.

na, jolla on kehittyvät suhteet ympäri maailmaa eri aloilla. Selonteko kuvaa myös YK:n asemaa ja sen mahdollista positiivista kehitystä kylmän sodan päätyttyä. YK:n haasteena nähdään kyky estää ja hallita alueellisia tai sisäisiä selkkauksia. YK:n mahdolliseen uudistamiseen liittyen Suomi näkee Pohjoismaat tärkeänä vaikuttajaryhmänä. EU toimii Suomen YK-politiikan uutena vaikutuskanavana.³⁰³

Yleisesti ottaen vuoden 1995 selonteossa on globaalin muutoksen ja epävarmuuden käsittelyn taustavire. Turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö kehystetään edelleen suurvaltojen voimasuhteiden ja geopolitiikan muutosten kautta. Turvallisuuden muutoksen kuvataan koskevan koko eurooppalaista ja atlanttista yhteisöä eikä vain järjestelmämuutosta toteuttavaa Euroopan osaa. Alueellisesti EU:lla nähdään olevan suuri vastuu muutoksen johtamisessa ja tukemisessa erityisesti epävakauden hallinnan osalta. Alueellisuus ja globaalisuus ilmenevät sekaisin useiden tilanteeseen vaikuttavien toimijoiden kautta. Toimijoiden mukaan on myös nostettu kansalaisjärjestöt. Kuitenkin Itämeren alueen merkitystä omana alueenaan korostetaan jonkin verran.³⁰⁴

Alueellisen ja globaalin suhteen monitahoisuus ilmenee erityisesti kriisinhallinnan nähtävissä olevassa kehityksessä. Sotilaallisiin pakkokeinoihin osallistuminen nähdään niiden suurvaltojen tai suurvaltaliittoutumien tehtävänä, joilla on kyky toimia oman puolustusvastuualueen ulkopuolella. Kansainvälisen yhteisön epäonnistuminen Jugoslavian kriisien hoidossa vaikuttaa merkittävästi tähän näkymään ja kansainvälisten järjestöjen toimintaan. Tämän lisäksi kysymykseen tulee Naton laajeneminen ja sen suhde EU:in.³⁰⁵ Alueellisuus ja globaalisuus ilmenevät siis päällekkäisinä ja samanaikaisina.

Selontekojen välissä presidentti Ahtisaari korostaa, että EU ei ole valmis. Esimerkiksi hän nostaa Venäjä-suhteen kehittymättömyyden. EU:n Venäjä-suhde on maanosan vakaan kehityksen avainkysymyksiä. Kuitenkin Ahtisaaren mukaan yhteistyö unionin puitteissa ei riitä, vaan on työskenneltävä maailmanlaajuisesti. Näiden lisäksi hän nostaa myös esille pohjoismaisen yhteistyön uudet mahdollisuudet uusissa oloissa myös Itämeren alueen kehittämisessä turvallisuuden saralla.³⁰⁶

Vuoden 1997 selonteossa todetaan, että kansainvälisellä yhteistyöllä on kyetty vahvistamaan turvallisuutta ja vakautta muutoksen aikana. Yhteistyön rajoitteet kuitenkin nähdään syntyvän

³⁰³ VNS 1/1995 vp, 6–7.

³⁰⁴ VNS 1/1995 vp, 8–15.

³⁰⁵ VNS 1/1995 vp, 20–21, 26, 32–34.

³⁰⁶ Ahtisaari 1995c, 1996b ja 1997a.

valtioiden intressien kautta. Selonteossa kuvataan epävarmuutta siten, että on siirrytty murroksesta jatkuvaan muutokseen. Venäjän turvallisuustilanteen haasteet ja Yhdysvaltojen sitoutuminen Euroopan turvallisuuteen ja Natoon nähdään keskeisinä tekijöinä. YK ja Etyj rinnastetaan yhteistyön kehyksinä. Käsittelyssä korostetaan erityisesti Etyjin merkitystä. Huomionarvoista on, että selonteossa todetaan alueellisen ja kahdenvälisen yhteistyön merkityksen kasvaneen turvallisuuden edistäjänä Euroopassa. Tässä keskeisessä roolissa ovat jo olemassa olleet ja syntyneet alueelliset instituutiot arktiselta alueelta Mustallemerelle.³⁰⁷

Globalisaation kehitystä hahmotellaan vuoden 1997 selonteossa selkeästi. Maailmanlaajuinen taloudellinen riippuvuus on syntymässä. Tässä keskeisenä tekijänä on poliittisen vastakainolon vähentyminen. Tämän nähdään mahdollistavan tiivistyvän kansainvälisen yhteistyön turvallisuusongelmien ratkaisemiseksi. Kuitenkin samaan aikaan edelleen käsitellään suurvaltojen kehitystä, keskinäisiä suhteita ja Naton laajenemista. Suurvalta-aseman todetaan liittyvän Venäjän identiteettiin, mikä luo sille tarvetta vaikuttaa myös oman alueensa ulkopuolella. Venäjä vastustaa Naton laajenemista, mikä vaikuttaa Naton tulevaisuuteen siinä missä Yhdysvaltojen maailmanlaajuiseen sotilaalliseen toimintaan kohdistuvat muutospaineet. Kun Naton laajentumisesta on tullut konkretiaa, nähdään sen luovan Eurooppaan epävarman tilanteen.³⁰⁸

Alueellisesti Pohjois-Euroopan strateginen merkitys nähdään muuttumattomana. Tämä ymmärrys rakennetaan Kuolan ja Norjan kautta. Suomen tavoitteeksi ilmoitetaan alueellisen yhteistyön tehostaminen, EU:n pohjoisen ulottuvuuden merkityksen lisääminen sekä Naton laajentumisen seurausten hallinta Pohjois-Euroopan alueellista vakautta lujittavalla tavalla. Yleisesti ottaen Suomi näkee turvallisuuden lujittamisen tapahtuvan YK:n, Etyjin ja Euroopan neuvoston arvojen ja normien pohjalta, joita eri instituutioiden tulee noudattaa.³⁰⁹

Ahtisaaren mukaan EU-jäsenyys vahvisti Suomen suvereniteettia vastaten globalisaation haasteisiin. Suomen EU-jäsenyys toi Suomen ulkopolitiikkaan selvemmin globaalin ulottuvuuden. Kuitenkin hän muistuttaa, että globalisaatiossa on myös paljon hyvää. Turvallisuuden näkökulmasta alueellis-globaalit yhteydet Atlantin toiselle puolelle ovat Euroopalle luonnollisia ja merkittäviä. Suomen kannalta Ahtisaaren mukaan EU on keskeisin ulko- ja turvallisuuspolitiikan yhteistyö- ja vaikutuskanava. Alueellisesti puolestaan korostuvat hyvät suhteet samanaikaisesti kaikkiin naapurimaihimme. Venäjän jääminen jälkeen laajentuvan EU:n dynaamisesta kehityksestä huolestuttaa. Kokonaisuutena vuosituhanen vaihteen haasteet ovat Ahtisaaren mu-

³⁰⁷ VNS 1/1997 vp, 4–12.

³⁰⁸ VNS 1/1997 vp, 12, 19–23.

³⁰⁹ VNS 1/1997 vp, 32–34, 44.

kaan havahduttaneet todellisuuteen. YK:n rooli on edelleen keskeinen, ja EU:n on laajennuttava. Toisaalta kaikkien instituutioiden tulisi kyetä uusiutumaan.³¹⁰

4.3.2 Presidentti Halosen ensimmäinen kausi 2000–2006

Presidentti Halonen kuvaa ensimmäinen kautensa aluksi alueellisen ja globaalin suhdetta kahden suuren virtauksen vahvistumisena: "globaalin politiikan" ja "paikallisen politiikan". Paikallinen on tässä nähtävissä määrittymättömänä alueellisena. Väkivallan osalta Halonen näkee tapahtuneen siirtymän valtioiden välisistä suhteista yhteisöjen välisiin suhteisiin valtioiden sisälle. Myös tässä hän hahmottelee alueellisen roolia yhteisöjen kautta. EU:n sisällä ja lähialueella Halonen näkee asiayhteistyötä sekä alueiden yhteistyötä. Tässä esille nousevat Väli-meren alue, Benelux-maat ja pohjoinen ulottuvuus. Edellä mainitut seikat johtavat Halosen mukaan turvallisuuskäsitteen muuttumiseen laaja-alaisemmaksi siinä missä siihen vastaaminen laajentuu ajallisesti ja tilallisesti.³¹¹

Vuoden 2001 selonteko käsittelee alueellisen ja globaalin suhdetta merkittävilta osin EU:n kautta. EU:n lähialueen osalta sen laajentuminen nähdään turvallisuuden edellytyksiä parantavana myös unionialueen ulkopuolella. Globaalissa näkökulmassa keskiössä on edelleen EU-Yhdysvallat-Venäjä -kolmio. Itämeren alue määritetään ja sitä käsitellään turvallisuuden näkökulmasta omanaan. Erityisen huomioitavaa on näkymä uhkiin, joissa kansainvälisen riippuvuuden ja globalisaation myötä kuvataan yhteiskuntien tulleen entistä haavoittuvammiksi kansalliset rajat ylittävillä uudennlaisille riskeille ja uhkille. Globalisaation vaikutuksia kuvataan samalla myös osin positiivisiksi lähinnä keskinäisriippuvuuden kautta. Globalisaatio ja informaatioteknologioiden kehittyminen vaikuttavat turvallisuussymmärrykseen muuttamalla geostrategista asetelmaa.³¹²

Alueellisen ja globaalin suhteessa ei käsitellä merkittäviä ristiriitoja, vaikkakin ristiriitojen potentiaali on luettavissa tekstissä. Kansainvälisissä järjestöissä tehtävällä yhteistyöllä sanotaan olevan aikaisempaa suurempi merkitys kansainvälisen vakauden, demokraattisen kehityksen ja turvallisuuden vahvistamisessa. Valtiot pyrkivät edistämään etujaan kansainvälisen yhteistoiminnan ja järjestöjen kautta. Tässä mielessä Suomi korostaa YK:n merkitystä ja sa-

³¹⁰ Ahtisaari 1997b, 1998a, 1998b, 1999b ja 2000.

³¹¹ Halonen 2000, 2001a, 2001c ja 2001d.

³¹² VNS 2/2001 vp, 3–4, 10–12.

noo panostavansa jatkossakin voimavaroja sen toimintaan ja tukee sen asemaa kansainvälisten turvallisuusongelmien ratkaisijana.³¹³

Vuoden 2001 selonteon jälkeen presidentti Halonen näkee muuttuvan toimintaympäristön asettavan haasteita Suomelle. Tällöin on vaikutettava useilla tasoilla koko ajan ja seurattava päätösten ajanmukaisuutta. Halonen on multilateralismin kannattaja sekä globaalilla että alueellisella tasolla. Tämä kompleksisuus ilmenee erityisesti kriisinhallinnassa ja YK:n suhteessa muihin toimijoihin. Tällöin Halonen näkee keskeisenä yhteistyön tiivistämisen ja selkeämmän koordinoinnin. Kuitenkin hän korostaa alueellisen yhteistyön merkittävyyttä EU:n laajentuesssa. Erityisen haasteen edellä mainittuun tuo Halosen mukaan Irakin sodan tapahtumat ja sen ratkaisu.³¹⁴

Vuoden 2004 selonteko luo painopisteen alueellisen ja globaalin suhteessa valtioiden rajat ylittäviin turvallisuusuuhkiin ja haasteisiin. Tämä laajentaa turvallisuusyhteistyön näkökulmaa alueellisesti ja globaalisti käsittämään kahdenvälisen ja monenkeskisen yhteistyön lisäämisen naapuruussuhteissa sekä alueellisesti että maailmanlaajuisesti. Tämä näkökulma syntyy Suomen lähialueen vakauden kehittymisen ymmärryksestä ja vastaavasti maailmanlaajuisen ja alueellisten kriisien merkityksen kasvusta turvallisuudelle. Alueellisesti merkittävää on hahmottelu Itämerestä EU:n ja Venäjän yhteisenä sisämerenä. Suomen näkökulmana on pyrkiä monenkeskiseen yhteistyöhön, YK:n ja kansainvälisen oikeuden vahvistamiseen sekä globalisaation hallintaan turvallisuuden lisäämiseksi.³¹⁵

Suomen näkökulmasta globaalien ja alueellisten suhteiden ytimessä ovat transatlanttiset suhteet, jotka ovat tärkeitä sekä Euroopan että kansainväliselle turvallisuudelle. Suomen tavoitteena on edistää niitä sekä kahdenvälisesti, EU:n jäsenvaltiona että Naton rauhankumppanina. EU:n kumppanuus Yhdysvaltain kanssa kuvataan tärkeimmäksi ulkosuhteeksi, jota yhdistävät globaalit uhkatekijät. On kuitenkin huomioitava 2003 vuoden Irakin sodan aiheuttama särö, joka selonteon mukaan kuvastaa kylmän sodan ajalta periytyvien kansainvälisten rakenteiden ja valtioiden suvereenisuuteen perustuvan yhteistyöjärjestelmä haasteita.³¹⁶

Vuoden 2004 selonteon mukaan globaalit turvallisuusongelmat vaikuttavat EU:n ja myös Suomen tavoitteisiin ja toimintamahdollisuuksiin. Ne eivät siten ole enää Suomenkaan kannalta etäisiä kysymyksiä. Nämä ongelmat sitovat alueellisen ja globaalin yhteen, koska alueel-

³¹³ VNS 2/2001 vp, 16, 33.

³¹⁴ Halonen 2002a, 2002b, 2002c ja 2003.

³¹⁵ VNS 6/2004 vp, 5, 17, 68.

³¹⁶ VNS 6/2004 vp, 6, 17, 56.

listen konfliktien merkitys korostuu globaalien vaikutusten kautta. EU:n osalta huomioitavaa on sen merkittävä laajentuminen juuri ennen selonteon julkaisua. Tämä korostaa selonteon mukaan EU:n globaalia roolia, johon liittyy myös EU:n vuonna 2003 hyväksytyn turvallisuusstrategian tavoitteet.³¹⁷

Ensimmäisen kautensa päätteeksi presidentti Halonen toteaa EU:n olevan keskeisessä roolissa globalisaation hallinnassa. Tällöin Suomi ei kohtaa globalisaatiota yksin. EU:n yhtenäisen ulkopoliitiikan luomisessa tulisi Halosen mukaan valtioiden olla sitkeämpiä suhteessa kaikkiin toimijoihin. Halonen näkee EU:n mahdollisena esimerkkinä muille alueellisen yhteistyön ja globaalin kumppanuuden rakentamisessa. EU:n rooli jäsenvaltioiden ulkosuhteiden hoidossa on kasvussa, joka ei Halosen mukaan ole ristiriidassa kahdenvälisen suhteiden hoidossa.³¹⁸

4.3.3 Presidentti Halosen toinen kausi 2006–2012

Presidentti Halosen toisen kauden aluksi hän hahmottelee alueellisen ja globaalin suhdetta laajenevan turvallisuuskäsityksen kautta. Tämä tekee turvallisuushaasteista yhteisiä, joihin vastaamiseen tarvitaan kansainvälistä yhteistyötä – alueellista ja maailmanlaajuisia.³¹⁹ Tässä Halonen rinnastaa nämä kaksi tasoa. EU:a Halonen kuvaa siten, että vain yhtenäinen unioni voi olla vahva globaali toimija. Kuitenkin EU:n ulkopoliittikka on edelleen valtioiden välistä toimintaa, mutta Lissabonin sopimus luo uusia mahdollisuuksia. EU:n jäsenyys määrittää kokonaisuutena Suomen turvallisuuspoliittisen aseman maailmassa.³²⁰ Juuri ennen vuoden 2009 selonteon julkaisua presidentti Halonen kuitenkin toteaa, että Suomi edistää parhaiten etujaan ja turvallisuuttaan kahdenvälisen suhteiden kautta sekä toimimalla kansainvälisissä järjestöissä ja järjestelyissä. YK:n hän määrittää ainoaksi todelliseksi globaaliksi toimijaksi. Pohjoismaiden osalta Halonen toteaa, että on selvää, että entistä läheisempi yhteistyö Ruotsin ja Norjan kanssa täydentää EU:ssa tai Naton kanssa tehtävää yhteistyötä.³²¹

Vuoden 2009 selontekoa kokonaisuutena määrittää turvallisuuskäsityksen laajeneminen ja sen vaikutusten arviointi hyvinkin yleisellä tasolla. Turvallisuushaasteet ja -uhkat kuvataan maailmalaajuisiksi, ja ne saattavat vaikuttaa Suomeen kehittyessään konflikteiksi. Globaali talouskehitys ja teknologian verkottuminen nousevat erityisesti esille. Selonteon mukaan globaalisuuden haasteisiin on varauduttava osana eurooppalaisia ja maailmanlaajuisia yhteistyöra-

³¹⁷ VNS 6/2004 vp, 18–19, 44, 47.

³¹⁸ Halonen 2005a, 2005b ja 2005c.

³¹⁹ Halonen 2008a

³²⁰ Halonen 2007a, 2008b

³²¹ Halonen 2009a.

kenteita ja järjestöjä. Globalisaatioon vastaamisessa on oltava johdonmukainen ja kyettävä reagoimaan nopeasti.³²²

Edellä mainittuihin haasteisiin vastaamista hahmotellaan siten, että EU:n integraation syveneminen ja laajentuminen sekä hyvät naapurussuhteet ovat keskeisiä. EU:n ja Naton laajenemisen nähdään vakiinnuttaneen oloja Suomen lähialueilla. Jännitteitä kuitenkin löytyy Venäjän kanssa, joita korostavat Georgian tapahtumat. EU:n ja Venäjän kumppanuus nähdään kuitenkin turvallisuutta vahvistavana. Yhdysvaltojen roolia Euroopan ja Itämeren alueen vakauden säilyttämisessä korostetaan. EU kuvataan Yhdysvaltojen merkittävimmäksi kumppaniksi ja Nato keskeiseksi yhteistyöfoorumiksi. Suomi korostaa edelleen YK:n roolia ja sen monenkeskisyttä. YK:ssa Suomen kuvataan vaikuttavan kuitenkin kansallisesti. Tämän lisäksi todetaan Suomen edistävän ja vahvistavan kahdenvälisiä suhteitaan sekä maailmanlaajuisesti että erityisesti naapurimaidensa kanssa.³²³

Selonteon 2009 jälkeen presidentti Halonen jatkaa siinä esitettyjen teemojen käsittelyä. Suomen hän kuvaa olevan osa maailmaa siten, että Suomen turvallisuus on riippuvainen muun maailman tapahtumista. Hän puhuu aseellisten konfliktien muutoksesta todeten niiden alueellisten tai globaalien vaikutusten voivan silti olla merkittäviä. Halonen kuitenkin kiinnittää huomionsa alueellisen yhteistyön vahvistamiseen EU:n ja Suomen tavoitteena. Tällöin Suomen ulkopoliittikan luonnollinen prioriteetti on Pohjois-Euroopan vakaus. Tässä keskeistä on pohjoismainen yhteistyö samoin kuin yhteistyö Baltian maiden ja Venäjän kanssa.³²⁴ Samaan aikaan, kun presidentti Halonen tiivistää yhteistyön näkymää alueellisesti, hän myös edelleen puhuu laajemmin alueellisesti ja globaalisti. Tällöin hän kiinnittää huomionsa monenkeskiseen yhteistyöhön ja sen merkitykseen keskinäisriippuvuuden hallinnassa. Tämän painoarvo Suomen turvallisuuspolitiikassa on säilynyt. Suomen globaalin vaikuttamisen kanavaksi hän näkee YK:n. Halonen kantaa huolta kriisinhallinnan toimijoiden laajenemisesta ja vastuunjaon epäselvyydestä.³²⁵

4.3.4 Presidentti Niinistön kausi 2012–

Presidentti Niinistö kuvaa virkakautensa aluksi maailmaa myrskyisäksi. Tämä on hämärtänyt lupaavia näkymiä. Uuden järjestelmän ääriviivat ovat sumuiset. Talouden toimijat ja ei-

³²² VNS 1/2009 vp, 4, 6–7, 50, 58.

³²³ VNS 1/2009 vp, 30, 46, 58–60, 80.

³²⁴ Halonen 2010a, 2011b ja 2012d.

³²⁵ Halonen 2010b, 2011d ja 2012b.

valtiolliset toimijat vaikuttavat yhä enemmän maailmaan. Tätä kautta hän näkee, että kansainvälisiä järjestöjen rooleja ja niiden välisiä yhteyksiä on vahvistettava. Suomi tulee hänen näkemyksensä mukaan lähivuodet luovimaan murrosta elävän kansainvälisen järjestelmän keskellä. Suomen intressi on, että tuo järjestelmä pohjautuisi toimivaan monenkeskisyyteen ja sääntöihin. YK:lla on tässä keskeinen rooli, johon Suomi pyrkii kansallisesti vaikuttamaan. Kuitenkin Niinistön kauden alkua tässä mielessä varjostaa epäonnistunut turvallisuusneuvostokampanja. Suomelle keskeisin kanava alueellisen ja globaalin suhteessa on EU. Yksin EU-maat eivät Niinistön mukaan kykene vaikuttamaan globaalitason politiikkaan. Tähän liittyy erityisesti turvallisuus- ja puolustuspolitiikka.³²⁶

Vuoden 2012 selonteko kuvailee alueellisia ja paikallisia konflikteja globaalin turvallisuuden haasteena. Konfliktien seuraukset ulottuvat kauas maantieteellisesti ja toiminnallisesti. Nämä uhat ovat yhä moniulotteisempia ja edellyttävät toimijoilta laajaa keinovalikoimaa. Turvallisuusympäristön muutos vaikuttaa kansainvälisen järjestelmän rakenteisiin. Suomen tulee oman turvallisuutensa varmistukseksi osallistua aktiivisesti globaalien, eurooppalaisten ja lähialueiden turvallisuusrakenteiden vahvistamiseen ja yhteistyöhön. Sotilaallisilla suorituskyvyillä todetaan edelleen olevan merkitystä erityisesti alueellisen vaikutusvallan ulottuvuutena.³²⁷

Kansainväliset valtasuhteet ovat muutoksessa erityisesti talouden kautta. Muiden vahvistuminen vaikuttaa EU:in ja Suomeen. Myös turvallisuuden alalla muiden alueellisten toimijoiden rooli on kasvussa. Kuitenkin edelleen länsivallat kantavat vastuu globaaleissa kysymyksissä. Tässä EU:lla on keskeinen rooli. Talouskriisi on tosin vaikuttanut integraation eriytymiseen. Suomen näkökulmasta EU:n yhtenäisyys ja laaja-alainen politiikka ovat keskiössä globaalissa vaikuttamisessa erityisesti suhteessa suurvaltoihin. Kuitenkin kahdenvälinen suhteiden vaaliminen on tärkeää. EU:n globaalin uskottavuuden tärkeä elementti on sen kriisinhallintakyvyn kehittäminen. Suomen sitoutumista kansainväliseen vastuunkantoon osoitetaan sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistumisella.³²⁸

Suomelle monenkeskinen yhteistyöjärjestelmä on tärkeä. Eurooppalaisen ja transatlanttisen turvallisuuspoliittisen yhteistyön tukeminen erityisesti EU:n ja Etyjin puitteissa sekä yhteistyössä Naton kanssa on Suomen etujen mukaista. Yhdysvaltojen sitoutuminen Euroopan turvallisuuden ja vakauden ylläpitoon palvelee koko maanosan turvallisuutta. Kuitenkin Suomen näkökulmasta yhteistyö pienemmissä maaryhmissä on usein helpompaa. Pohjois-Euroopan

³²⁶ Niinistö 2012a ja 2012b

³²⁷ VNS 6/2012 vp, 11, 17–18.

³²⁸ VNS 6/2012 vp, 11–13, 20, 22, 26–27, 36–37.

alueellinen yhteistyö kuvataan tärkeänä panoksena eurooppalaiseen ja laajempaan turvallisuuskehitykseen.³²⁹

Selonteon ilmestymisen jälkeen Niinistö korostaa Suomen kiinnostusta yhteistä turvallisuutta kohtaan. Tämä ilmenee vastuun kantamisessa kriisinhallinnassa ympäri maailmaa. Suomen ja myös Ruotsin osalta Niinistö toteaa, että emme voi pysytellä syrjässä ja suojassa tämän päivän maailmassa. Molempiin maihin liittyen Niinistö kuvailee transatlanttisen suhteen ylläpitämistä keskeisen tärkeäksi muuttuvassa maailmassa. Ukrainan kriisin alettua Niinistö muistuttaa, että alueellinenkaan turvallisuus ei ole taattu. Alueellisen konfliktin laajemmat ja jopa globaalit heijastusvaikutukset vaikuttavat Suomeen. Euroopan turvallisuusjärjestelmän hän kuvailee saaneen kolhuja. EU:n toimintakyvyn tämän kriisin edessä Niinistö näkee tärkeänä.³³⁰

Niinistö tiivistää alueellisen ja globaalin ulottuvuuden suhteen vuoden 2014 lopussa toteamalla Suomen turvallisuutta rakennettavan nimenomaan kokonaisuutena. Keskeistä on tiivis kansainvälinen yhteistyö niin EU:n jäsenenä kuin erilaisia kumppanuuksia Ruotsin, Pohjoismaiden ja Naton kanssa rakentaen. Tämän lisäksi Suomi vaalii hyviä naapuruussuhteita ja ylläpitää uskottavaa puolustusta. Maailmalaajuisessa ulottuvuudessa pyritään ratkaisemaan suurempia haasteita erityisesti YK:n piirissä.³³¹

4.4 Funktionaalisuus vastaan materiaalisuus

4.4.1 Presidentti Ahtisaaren kausi 1994–2000

Presidentti Ahtisaaren mukaan puolustusyhteistyön funktionaalisuus rakentuu 1990-luvun puolivälissä voiman ensisijaisuuden käsityksen muutoksen varaan. Turvallisuuden funktionaalisuus rakentuu puolestaan keskinäiselle riippuvuudelle, valtioiden yhteistyölle, kansalaisyhteiskuntien ja kansantalouksien luomille verkostoille ja integraation laajenemiselle. Funktionaalista muutosta kuvaa myös asennoituminen kriisinhallintaan asevoiman käytön ilmentymänä ja Suomen osalta erityisesti liittyminen Naton rauhankumppanuusohjelmaan 1994. Presidentti hahmottelee ennen Suomen EU-jäsenyyden toteutumista mahdollisuutta yhteiseen puolustuspolitiikkaan ja puolustukseen. Materiaalisesti hän kuitenkin korostaa riittävän kan-

³²⁹ VNS 6/2012 vp, 37, 45, 57, 72.

³³⁰ Niinistö 2013a, 2014a, 2014c ja 2014e.

³³¹ Niinistö 2014e.

sallisen puolustuskyvyn ratkaisevaa merkitystä. Tämä linkittyy joidenkin maiden pyrki-
myksiin tulla Naton jäseneksi mahdollisimman nopeasti.³³²

Funktionaalisuuden näkökulmasta vuoden 1995 selonteko korostaa vuoden 1990 Etykin periaatteita eurooppalaisen rauhan rakentamiseksi. Tätä kuvataan selonteon luvun kaksi otsikolla ”Euroopan turvallisuusjärjestys rakenteilla”. Tällöin turvallisuus- ja puolustuspolitiikan funktionaalisuus liittyy muutoksen tukemiseen ja vakauden luomiseen painopisteisesti eurooppalaisessa kehityksessä. Pohjoismaiden rooli liittyy erityisesti Baltian maille annettuun suveriniteettitukeen. Baltian maiden asevoimien kehittäminen nousee materiaalisessa näkökulmassa esille.³³³

Suomen liittyminen Naton rauhankumppanuusohjelmaan 1994 kuvataan funktionaalisenä toimenpiteenä, jolla ei ole tarkoitus hakea uusia puolustusratkaisuja. Suomen kuvataan olevan tässä antavana osapuolena, vaikka Suomi voikin samalla parantaa yhteistoimintakykyään. Tämän näkökulman voidaan nähdä viittaavan materiaaliseseen ulottuvuuteen. Kriisinhallinnan osalta yleisesti keskustelu siirtyy materiaalille puolelle, jossa Suomen kriisinhallintavalmiutta tulee kehittää puolustusvalmiuden ja puolustuskyvyn osana. Materiaalinen näkökulma tiivistyy aina valmiuspataljoonan mahdolliseen perustamiseen ja kouluttamiseen kokoonpanoineen ja henkilöstötyypeineen. Materiaalisesta näkökulmasta lisäksi mainitaan Suomen tavoite pyrkiä tiivistämään pohjoismaista ja mahdollisesti eurooppalaista yhteistyötä puolustusmateriaalin kehittämisessä ja hankinnoissa.³³⁴

Selontekojen välissä Ahtisaari käsittelee merkittävällä tavalla eri toimijoiden rauhanturvaamisen ja kriisinhallinnan funktionaalista kehitystä. Suomen osalta korostuu valmiuden lisääminen osallistua kansainvälisiin rauhanturvaamis- ja kriisinhallintatehtäviin. Tämä näkökulma rakentuu turvallisuusyhteistyön uskottavuuden lisäämiselle.³³⁵

Vuoden 1997 selonteko tarkastelee enemmän Suomen kotimaan puolustusta sekä funktionaalisesti että materiaalisesti myös suhteessa Eurooppaan. Tällöin todetaan Suomella olevan sekä poliittinen tahto että taloudelliset edellytykset ylläpitää uskottavaa kansallista puolustusta. Tämä nähdään toimivimmaksi ratkaisuksi siinä missä tulevaisuuden mahdollisia muutoksia hahmotellaan yleisen kehityksen ja taloudellisten voimavarojen riittävyyden näkökulmasta. Puolustusmenoja sanotaan jouduttavan tarkastelemaan ensi sijassa Euroopan turvallisuuskehityk-

³³² Ahtisaari 1994a ja 1995a.

³³³ VNS 1/1995 vp, 10–14.

³³⁴ VNS 1/1995 vp, 21–24, 31.

³³⁵ Ahtisaari 1995c, 1996b ja 1997a.

sen ja Suomen turvallisuuspolitiikan tavoitteiden pohjalta, ei yksinomaan talouskehitykseen perustuen. Yleisen kehityksen osalta mainitaan perinteisen puolustuksen hiipuminen Euroopassa. Tähän vaikuttaa sotilaallisen kriisinhallinnan kehittyminen ja sen mukanaan tuomat velvoitteet. Suursodan uhkan väheneminen heijastuu Euroopan maiden asevoimien rakentamiseen ja puolustusmenoihin. Suomen asema funktionaalisesti ei ole muuttunut eikä turvallisuusympäristö sinänsä. Suomeen ei nähdä kohdistuvan sellaista uhkaa, joka edellyttäisi sotilasliiton turvatakuita. Jos omat voimavarat eivät riitä, lähtökohtaisesti nähdään voitavan tukeutua YK:iin. EU:n turvallisuusvaikutuksen nähdään riippuvan unionin taloudellisesta voimasta ja poliittisesta yhteistyöstä.³³⁶

Vuoden 1997 selonteossa käsitellään hyvin yksityiskohtaisesti Itämeren alueen maiden sotilaallista potentiaalia materiaalisesti. Tässä selonteossa sivumääräisesti on lähes puolet Suomen puolustuksen kehittämistä. Käsittelyn näkökulma on hyvin materiaallinen. Kehittämistavoitteet koskevat Puolustusvoimien organisaatiota, koulutusta, toimintaa, materiaalia ja puolustukseen käytettäviä voimavaroja. Asevoimien uusi funktionaalisuus ilmenee uusien sotien, sodan kuvan ja tietoyhteiskunnan armeijan käsittelyssä.³³⁷

Vuoden 1997 selonteon jälkeen myös presidentti kiinnitti puheissaan luontevasti huomiota maan puolustuksen mitoittamiseen puhuen organisaatioista ja menojen supistamisesta. Jo tällöin esille nostettiin pyrkimys lisätä materiaaliyhteistyötä Ruotsin kanssa esimerkkinä helikopterihanke. Ahtisaari totesi, että yhteistyö on yhä tärkeämpää turvallisuuden perinteisten sotilaallisten ja geopoliittisten tekijöiden rinnalle nousseen taloudellisen ulottuvuuden käsittelyssä. EU:n osalta presidentti puhui sen ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintakyvyn vahvistamisesta kolmen funktionaalisen ulottuvuuden eli institutionaalisten keinojen, unionin yhteisten strategioiden sekä kriisinhallintakyvyn kehittämisen kautta.³³⁸

4.4.2 Presidentti Halosen ensimmäinen kausi 2000–2006

Presidentti Halonen aloittaa ensimmäisen kautensa kiinnittämällä huomiota puolustuspolitiikan näkökulmasta Suomen puolustamiseen puolustusvoimien päätehtävänä. Sotilaallisen kriisinhallinnan sijaan hän korostaa siviilikriisinhallinnan kehittämistä. Tämän voi nähdä funktionaalisuuden ilmentymänä. Materiaalisuuden näkökulmasta Halonen kuitenkin toteaa, ettei

³³⁶ VNS 1/1997 vp, 4–6, 27–28, 43, 46–47, 69.

³³⁷ VNS 1/1997 vp, 33–37, 49–52.

³³⁸ Ahtisaari 1997b, 1998a ja 1999b.

kaikkea sitä, mitä puolustusvoimat toivoisivat, ole saatavissa. Tämä johtaa hänellä kiinnostukseen siitä, mitä keinoja valitaan uskottavan kansallisen puolustuksen ylläpitämiseksi.³³⁹

Erityisen kiinnostavaa on Halosen juuri ennen vuoden 2001 selonteon julkaisemista käymä keskustelu Suomen lähialueen puolustuspolitiikkojen kehityksestä sekä funktionaalisesta että materiaalisesta näkökulmasta. Halonen toteaa muiden Pohjoismaiden käytännössä luopuneen alueellisesta puolustuksesta kriisinhallinnan hyväksi. Baltian maiden Nato-suuntaus on merkittävä. Halosen mukaan muiden tekemiset eivät käy sellaisenaan malliksi Suomelle. Tähän syynä ovat eri lähtökohdat, josta merkittävimpänä on koko Suomen puolustaminen ja yleinen asevelvollisuus sen perustana. Halosen mukaan emme ole kehittämässä puolustusvoimistamme kokonaisuudessaan kansainväliseen toimintaan kykeneviä ja Nato-yhteensopivia. Kuitenkin hän toteaa, että osallistuminen kansainväliseen kriisinhallintaan kehittää ja vahvistaa myös kotimaan puolustusta, mutta ei tapahdu sen kustannuksella.³⁴⁰

Vuoden 2001 selonteko jatkaa funktionaalisesti ja materiaalisesti aiemmin viitoitettua linjaa. Puolustusyhteistyön osalta rakennetaan ajatuksellista pohjaa esimerkiksi mahdollisen avun vastaanottoon kriisitilanteessa, mikä on otettava huomioon puolustusta kehitettäessä. Kriisinhallinnassa painottuu EU:n kyvyn kehittäminen sekä Naton kumppanuuden syventäminen suunnittelu- ja arviointiprosessiin. EU:n osalta merkittävää on vuonna 1999 tehdyt sotilaallisen kriisinhallinnan linjaukset. Nämä ovat luettelomaisena hyvin materiaalisia, mutta ne sisältävät jo funktionaalisia tavoitteita. Kokonaisuutena nähdään, että kriisinhallinnan kehittäminen tukee Suomen puolustusta ja puolustusvalmiuden kehittämistä sekä on osa Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa.³⁴¹

Kansallisesti esille nousee henkilömiinojen kielto ja sen edistäminen. Lisäksi käsitellään runsaasti jo toteutettuja puolustuksen rakenneuudistuksia. Puolustuksen rahoituksen kestävyys nousee esiin ja siinä materiaalihankintojen osalta teknologioihin panostaminen. Uutena lähinnä funktionaalisena elementtinä on EU:n siviilikriisinhallintakyvyn luominen, johon Suomi on lähdössä mukaan. Edellisten selonteiden perusteella luotuja valmiusjoukkoja käsitellään hyvinkin materiaalisesti. Kansainvälisesti turvallisuuspoliittisten muutosten seurauksena nähdään käynnistyneen sekä kansallisiin puolustusjärjestelmiin että kansainväliseen yhteistyöhön heijastuva rakennemuutos. Tämä vaikuttaa puolustusjärjestelmien kehittämiseen. Joukot supistuvat Euroopassa, mutta niiden taisteluteho kasvaa.³⁴²

³³⁹ Halonen 2001a ja 2001c.

³⁴⁰ Halonen 2001d.

³⁴¹ VNS 2/2001 vp, 4–5, 18, 33, 36.

³⁴² VNS 2/2001 vp, 5–8, 20–21, 37

Materiaalisesti selonteossa käsitellään Suomen lähialueen maiden sotilaallista suorituskykyä jälleen kattavasti. Pääpainon saavat Venäjä ja Ruotsi. Esille nousee puolustusteollisuuden kehittäminen pohjoismaisesti sopimalla huoltovarmuudesta ja vientimenettelyistä. Suomen osallistuminen eurooppalaisen puolustusmateriaaliyhteistyön kehittämiseen nähdään keskeisenä, vaikkakin toiminta on alkutekijöissään. Yhteistyön rakentaminen tulevaisuudessa EU:n kautta kuvataan toivottavaksi.³⁴³

Selontekojen välissä Halonen kiinnittää materiaalisesti huomiota sotilaallisen kriisinhallinnan kustannuksiin verrattuna siviilikriisinhallintaan ja muihin rauhaa ylläpitäviin yhteisöihin, kuten Etyj. Funktionaalisesti hän myös hahmottelee Euroopan roolin olevan parempi kehitystyössä kuin voimankäytössä. Voimankäytön osalta hän näkee Euroopan parempana kriisinhallinnassa kuin sodankäynnissä.³⁴⁴

Vuoden 2004 selonteko korostaa funktionaalisesti puolustuksen suorituskyvyn kehittämistä siten, että Suomi voi osoittaa tarvittavat sotilaalliset voimavarat EU:n velvoitteiden edellyttämiin toimintoihin sekä kriisinhallintaan. EU:n osalta esille tulevat sekä funktionaaliset että materiaaliset tavoitteet voimavarojen näkökulmasta. Voimavaratyö tähtää synergoiden luomiseen jäsenvaltioiden asevoimien kesken, jolloin sotilaallisia voimavaroja pyritään myös mahdollisuuksien mukaan yhdistämään ja jakamaan monikansallisesti. Tämä näkökulma kohdistuu kansainväliseen yhteistyöhön. Kansallisesti korostetaan uskottavuuden ylläpitämistä keskittymällä ydintoimintoihin ja rakennemuutoksen jatkamista. Puolustusvoimia kehitetään entistä yhteistoimintakykyisemmäksi kansainvälisten normien ja standardien mukaisesti. Kokonaisuutena sotilaallisia voimavaroja kehitetään entistä liikkuvammiksi ja nopeammiksi pyrkien samalla hyödyntämään informaatioteknologiaa.³⁴⁵

Materiaalisesti selonteko sisältää maininnan Suomen liittymisestä henkilömiinat kieltävään Ottawan sopimukseen vuonna 2012. Tämän lisäksi edelleen hahmotellaan strategioiden ja sotilasdoktriinien kehitystä turvallisuushkien muutoksen kautta. Tämä johtaa teknologian lisääntymiseen ja suurista puolustusjärjestelmistä pois siirtymiseen.³⁴⁶ Kansallinen materiaallinen näkökulma on perinteisesti oman puolustuksen ja sen kehittäminen sekä resursoinnin käsittelyä. Puolustusmateriaalihankkeiden osalta tässä selonteossa määritetään järjestelmien kansainvälisen yhteistoimintakelpoisuuden olevan keskeisin vaatimus. Selonteossa myös

³⁴³ VNS 2/2001 vp, 26–31, 79–80.

³⁴⁴ Halonen 2002b.

³⁴⁵ VNS 6/2004 vp, 6–8, 50, 75.

³⁴⁶ VNS 6/2004 vp, 7, 38.

hahmotellaan vaatimuksia ulkomaisille hankinnoille. Puolustushallinto saa tällä kertaa tehtäväksi selvittää eurooppalaisen yhteistyön mahdollisuuksia tällä saralla.³⁴⁷

EU:n tavoitteena on edistää yhteistoimintakyvyn periaatetta kumppaneidensa, erityisesti Naton ja YK:n kanssa, sekä alueellisten kumppaneidensa kanssa EU:n turvallisuusstrategian mukaisesti. Funktionaalisesti merkittävää on kirjaus Naton ja EU:n yhteistyöjärjestelyjen ja toiminnan päällekkäisyyden haaste. Esimerkiksi kriisinhallintakyvyn kehittämisestä saattaa muodostua kilpailutilanne, joka voi johtaa jännitteisiin transatlanttisessa turvallisuusyhteistyössä. Selonteon mukaan EU-maiden keskuudessa on asiasta eri tavoin painottuneita mielipiteitä.³⁴⁸

Ensimmäisen kautensa päätteeksi presidentti Halonen ei valitussa tutkimusaineistossa käy merkittävää keskustelua funktionaalisuuden ja materiaalisuuden välillä.

4.4.3 Presidentti Halosen toinen kausi 2006–2012

Toisen kautensa aluksi presidentti Halonen hahmottelee puolustusyhteistyön toteuttamista käytännöllisesti, joka sisältää sekä funktionaalisia että materiaalisia toimia. Funktionaalisesti Halonen mainitsee Suomen osallistumisen EU:n taisteluosastoihin sekä kuvaa soveltuvia toimintamuotoja olevan kriisinhallinnan ja harjoittelun. Kriisinhallinnan osalta Halonen funktionaalisesti peräänkuuluttaa parempaa EU:n ja Naton yhteistyötä päätyen materiaaliin etuihin joukkojen koulutuksessa ja harjoittamisessa. Muuten materiaalisesti hän toteaa Suomen olevan kriisinhallinnan osalta resurssiemme ylärajoilla, mikä vaikuttaa uusien vastuiden ottamiseen. Materiaalisesta näkökulmasta Halonen korostaa puolustusyhteistyössä käytännöllisyyttä harjoitustoiminnassa, meri- ja ilmavalvonnassa, logistiikassa, koulutuksessa ja erityisesti materiaaliyhteistyössä. Kaiken tämän Halonen kuitenkin sitoo oman maan puolustamiseen, jossa vastuu on Suomella, vaikka tukena voi olla muita.³⁴⁹

Vuoden 2009 selonteko hahmottelee puolustusyhteistyön funktionaalista tulevaisuutta EU:n Lissabonin sopimuksen luomien uusien mahdollisuuksien kautta. Selonteossa todetaan, että puolustusalan yhteistyön kautta saattaa löytyä turvallisuutta lisääviä yhteistyömuotoja. Pohjoismainen yhteistyö korostuu, mutta tämä ei poista tarvetta syventää yhteistyötä EU:ssa ja Naton kanssa. Selonteon mukaan funktionaalisesti Pohjoismaita yhdistää kriisinhallinta, mutta

³⁴⁷ VNS 6/2004 vp, 116, 126.

³⁴⁸ VNS 6/2004 vp, 50–52.

³⁴⁹ Halonen 2007b, 2008a ja 2009a.

mutakin ulottuvuuksia on löydettävissä. Pohjoismaisen yhteistyön tiivistämisen nähdään kuitenkin edellyttävän pysyviä rakenteellisia järjestelyjä.³⁵⁰

Selonteon painopiste on selkeästi materiaalisten tekijöiden hahmottelussa. Teknologian kallistuminen puolustusmateriaalissa korostuu. Pohjoismaisen yhteistyön osalta keskiöön nousee puolustukseen käytettävän rahoituksen riittävyys, joka määrittää yhteistyötä ja sen ulottamista kriisinhallintaa pidemmälle. EU:n osalta hahmotellaan EU:n puolustusviraston roolia voimavarojen kehittämisessä ja puolustusmateriaaliyhteistyön syventämisessä. Tahtotilana on EU:n puolustusmateriaalimarkkinoiden avaaminen osana EU:n turvallisuus- ja puolustuspoliittista yhteistyötä, jonka esteenä nähdään protektionismi. Naton osalta todetaan sen standardien olevan Suomen sotilaallisten suorituskykyjen kehittämisen perusta. Kokonaisuutena materiaalisuus kulminoituu kansalliseen huoltovarmuuteen, johon positiivisesti vaikuttaa yhteistyö EU:ssa, Naton kanssa sekä pohjoismaisesti.³⁵¹

Funktionaalisuus ja materiaalisuus yhdistyvät Suomen puolustusvoimien päätehtävässä eli Suomen puolustamisessa. Suomen on edelleen kyettävä mitoittamaan puolustuskykynsä oikein, mikä vahvistaa turvallisuusympäristön vakautta. Kuitenkin kansainvälisellä verkottumisella mahdollistetaan avun antaminen ja vastaanottaminen.³⁵²

Selonteon 2009 julkaisun jälkeen presidentti Halonen korostaa turvallisuuspolitiikan pitkäjänteisyyttä erityisesti sen vaatimien investointien valossa. Uskottavuus vaatii riittäviä taloudellisia resursseja. Heikentyvässä taloudellisessa tilanteessa Halonen ei näe puolustusmenojen kasvattamista helppona. Tämä kulminoituu vuonna 2011 ennen eduskuntavaaleja, jolloin talouskriisin vaikutukset ovat jo merkittäviä. Presidentti Halonen toteaa, että tulevien vaalien jälkeinen eduskunta ja hallitus joutuvat ottamaan kantaa siihen, miten puolustusvoimissa jaetaan resursseja. Resurssihaasteet vaikuttavat myös presidentti Halosen ajatuksiin kriisinhallinnasta, kun hän toteaa, että Suomen tulisi arvioida tarkemmin osaamistaan ennen kuin lähettää joukkoja kriisialueille.³⁵³ Tämä ajatus on samalla materiaallinen sekä funktionaalinen.

Toimikautensa päätteeksi presidentti Halonen toteaa funktionaalisen pysyvyyden Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa, joka perustuu hyviin naapurisuhteisiin. Pohjoismaisen yhteistyön syventämisen Halonen näkee tärkeäksi materiaaliselta kannalta tehokkuuden ja voimavarojen suhteen. Aivan lopuksi Halonen ottaa kantaa käynnistyneeseen puolustusvoi-

³⁵⁰ VNS1/2009 vp, 22, 57, 98–99.

³⁵¹ VNS 1/2009 vp, 23, 48, 51, 54, 73, 98.

³⁵² VNS 1/2009 vp, 53, 56, 97–98, 102.

³⁵³ Halonen 2009b, 2010a ja 2011a.

mauudistukseen todeten, että sen perustan on oltava funktionaalinen, eli mikä on arvio Suo-
Suomen turvallisuustilanteesta ja kehityssuuntauksista.³⁵⁴

4.4.4 Presidentti Niinistön kausi 2012–

Presidentti Niinistö ottaa kantaan Suomen Nato-suhteen funktionaalisuuden ja materiaalisuuden suhteeseen virkakautensa aluksi Naton Chicagon huippukokouksessa pitämässään puheessa. Tällöin hän toteaa Suomen kumppanuuden perustuvan käytännön yhteistyölle kriisinhallinnassa, puolustusvoimien kehittämisessä ja harjoitustoiminnassa. Tässä keskeistä on operaatioihin osallistuminen, joka on edesauttanut joukkojemme ja valmiuksiemme kehitystä. Lisäksi Naton tarjoamat suunnittelun ja arvioinnin käytännön työkalut hän mainitsee arvostettavina. Konkreettinen osallistuminen Naton nopean toiminnan joukkoihin ja sen mukanaan tuoma harjoitusten lisääntyminen on hyvä asia. Näistä näkökulmista Suomen lähestyminen Natoon näyttää käytännöllisen materiaaliselta. Kuitenkin Niinistö myös peräänkuuluttaa tiivistä ja rakentavaa poliittista vuoropuhelua, joka viittaa syvemmän funktionaalisuuden suuntaan yhteistyössä.³⁵⁵

Niinistön kauden alkua värittää vuonna 2011 käynnistetty puolustusvoimauudistus. Niinistö toteaa puolustusmenoihin kohdistuvien säästöpainoiden lisäävän yhteistyötarvetta, jotta saadaan parempia tuloksia. Tässä hän näkee, että Pohjoismaat kohtaavat samanlaisia haasteita materiaalikustannuksissa ja kriisinhallintaan osallistumisessa. Niinistö näkee, että puolustusvoimauudistuksen jälkeenkin tavoitetilan ylläpitämiseksi on muodostumassa tarvittavien ja käytettävissä olevien resurssien epätasapaino. Tätä vahvistaakseen hän hahmottelee kaikkien puolustushaarojen tarpeita tulevan vuosikymmenen aikana. Tämän materiaalisesta käsittelystä jälkeen hän sitoo funktionaalisesti kehityksen Suomen turvallisuuspolitiikan uskottavuuteen.³⁵⁶

Vuoden 2012 selonteko lähestyy puolustusyhteistyötä materiaalisesti sotilaallisia suorituskykyjä parantavana ja kehittäväenä toimintana. Lisäksi se mahdollistaa sotilaallisen sekä muun avun saannin tilanteessa, jossa Suomen voimavarat osoittautuisivat riittämättömiksi. Funktionaalisesti sen nähdään edesauttavan poliittisen tuen saantia. Vastavuoroisesti tämän nähdään edellyttävän Suomelta valmiutta ja kykyä avun antamiseen tarvittaessa. Turvallisuuden funktionaalisuuden voi nähdä lisääntyvän ei-valtiollisten toimijoiden lisääntyessä. Tätä laajentu-

³⁵⁴ Halonen 2011d ja 2012a.

³⁵⁵ Niinistö 2012a ja 2012b

³⁵⁶ Niinistö 2012c ja 2012d.

mista on lisäksi esimerkiksi alkava yhteistyö kyberturvallisuuden alalla. Yleisesti ottaen sodankäynnin luonteen muuttumisen voi nähdä muokkaavaan yhteistyön materiaalisuuden ja funktionaalisuuden sisältöä ja suhdetta.³⁵⁷

Materiaalisuuden ydintä selonteossa on edelleen puolustusmenojen supistuminen ja talouskriisin vaikutus niihin. Yleisinä trendeinä luetellaan asevelvollisuudesta luopuminen, asevoimien keskittyminen kriisinhallintaan ja kyky toimia yhteisoperaatioissa muiden kanssa. Määrärahojen väheneminen johtaa siihen, että valtiot eivät kykene itse tuottamaan kaikkia suorituskykyjä. Puolustusyhteistyön nähdäänkin vastaavan erityisesti näihin lueteltuihin haasteisiin. Yhteistyön luetellaan voivan kattaa erilaisia toimintoja koulutuksesta, harjoituksista, suorituskykyjen rakentamisesta ja ylläpidosta aina yhteisoperaatioihin saakka. Yhteistyöstä syntyvä keskinäisriippuvuus edistää sitoutumista. Haasteena nähdään kansallisen suvereniteetin korostaminen ja epävarmuus mahdollisesti jaettujen suorituskykyjen käytettävyydestä, joka pätee niin liittoutuneisiin kuin liittoutumattomiinkin maihin.³⁵⁸

Kriisinhallinta funktiona on laajan käsittelyn kohteena selonteossa, joka kuvastaa sen kehittyvää ja samalla pysyvää roolia. Kriisinhallintaa halutaan edelleen kehittää kokonaisvaltaisesti. Materiaalisesti todetaan kriisinhallinnan kustannuksien ja riskien kasvavan. Sen todetaan edellyttävän erikoissuorituskykyjä, jotka ovat kalliita, sekä kykyä nopeaan toimeenpanoon. Suomen osalta hahmotellaan, että päätös osallistumisesta sotilaalliseen kriisinhallintaoperaatioon tehdään ulko- ja turvallisuuspoliittisista lähtökohdista alueen ja operaation tarpeiden mukaisesti ottaen huomioon myös käytettävissä olevat suorituskyvyt ja taloudelliset edellytykset. Kriisinhallinta on siis Suomen turvallisuuspolitiikan funktio, joka kuitenkin vaatii materiaalisia edellytyksiä ja tuottaa pääosin materiaalista hyötyä.³⁵⁹

Selonteko lähtee käsittelemään pohjoismaista yhteistyötä perinteisen materiaallisen yhteistoimintakyvyn näkökulmasta. Pohjoismaisella puolustusyhteistyöllä vahvistetaan kustannustehokkuutta ja kehitetään yhteistoimintakykyä. Pohjoismaista yhteistyötä kansainvälisissä kriisinhallintaoperaatioissa halutaan jatkaa ja vahvistaa edelleen. Funktionaalisesti uudenlaisen vireen keskusteluun kuitenkin tuo esille noussut Islannin ilmavalvontaan osallistuminen. Vaikka se nähdään konkreettisena mahdollisuutena tiivistää kanssakäymistä, niin sen poliittiset ulottuvuudet ovat laajemmat. Eri funktionaalisuuksien näkökulmasta luetellaan, että pohjoismaisella yhteistyöllä tavoitellaan puolustukselle operatiivista, taloudellista ja teknistä lisäarvoa, joka mahdollistaa jatkossa nykyistä tiiviimmän yhteistoiminnan sekä kansallisten että

³⁵⁷ VNS 6/2012 vp, 15, 19–20, 24, 38–39, 49–50.

³⁵⁸ VNS 6/2012 vp, 40, 43–44.

³⁵⁹ VNS 6/2012 vp, 13, 52, 63–64, 82.

jaettujen suorituskykyjen yhteisen kehittämisen, ylläpidon ja käytön. Materiaalisesti tarkastellaan tähän mennessä saavutettuja konkreettisia hyötyjä logistiikan ja koulutus- ja harjoitus-toiminnan alueilla.³⁶⁰

Materiaalisesta näkökulmasta todetaan eurooppalaisen puolustusmateriaaliyhteistyön tiivistymisen olevan kannatettavaa. Tällöin edelleen korostetaan EU:n sisämarkkinoiden kehittämistä. Suomen suhde Yhdysvaltoihin puolustuspoliittisesti määrittyy puolustusmateriaalialalla ylläpidettäväksi. Sotilaallisen huoltovarmuuden näkökulmasta pitää ottaa huomioon toimet laaja-alaisesti. Tämän kehittämisessä puolustushallinnolla on keskeinen rooli.³⁶¹

Selonteko hahmottelee materiaalisuuden ja funktionaalisuuden suhdetta puolustusyhteistyössä sen ajallisen perspektiivin kautta. Tällöin todetaan, että yhteistyön hyödyllisyyttä ei tule arvioida pelkästään lyhyen aikavälin tulosten ja kustannussäästöjen näkökulmasta. Yhteistyö on vasta käynnistymässä, ja valtioilla on erilaisia näkemyksiä ja odotuksia. Lisäksi puolustusratkaisujen erilaisuus, erilainen lainsäädäntö ja toimintatavat sekä teollisuuspoliittiset tekijät vaikuttavat yhteistyön sisältöön ja aikatauluun.³⁶² Tämä näkemys avaa mahdollisuudet funktionaalisuuden laajenemiselle.

Selonteon ilmestymisen jälkeen presidentti Niinistö keskittyy materiaalisen näkökulman hahmottamiseen. Suomen puolustuksen uskottavuus säilyy funktiona ja tahto sen perustana, mutta materiaalin ulottuvuus on sidottu kokoonpanoihin ja tekniikkaan muuttuvassa sodan kuvassa ja teknologisessa kehityksessä. Nykyaikaisesta puolustuksesta huolehtiminen on presidentin mukaan yhä kalliimpaa. Kukaan ei kuitenkaan tee sitä puolestamme. Tähän liittyen hän mainitsee erityisesti, että mahdollinen Nato-jäsenyys ei korvaa vahvaa kansallista puolustusta.³⁶³

Pohjoismaisen yhteistyön osalta Niinistö toteaa todellisten edellytysten ja käytännön tarpeiden olevan sen perusta. Ruotsista tullutta sanomaa hän tulkitsee sen painottuvan puolustusmateriaaliyhteistyöhön vuonna 2013. Funktionaalisesti jo 2014 hän näkee toteutuvan Islannin ilmavalvonnan olevan esimerkki yhteistyön etenemisestä. Materiaalisesti Niinistö luettelee NORDEFCO:n kehittämisen suuntauksia painottaen kriisinhallinnan ja tätä kautta eri organisaatioiden nopean toiminnan kykyä. Kahdenvälisen yhteistyön osalta Niinistö näkee, että yh-

³⁶⁰ VNS 6/2012 vp, 12–13, 70, 72.

³⁶¹ VNS 6/2012 vp, 15, 50, 109.

³⁶² VNS 6/2012 vp, 43.

³⁶³ Niinistö 2013a, 2013c, 2014a ja 2014c.

teistyön tiivistäminen edellyttäisi Suomen ja Ruotsin ajattelevan toisiaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.³⁶⁴

Edellä mainittuun liittyen Niinistö painottaa materiaalisesti kansallisten resurssien riittävyyden varmistamista, erityisesti Ukrainan konfliktin alkamisen jälkeen. Puolustusvoimien toteuttamat säästöt ja tehostaminen on johtanut pisteeseen, jossa vähemmän ei voi olla enemmän. Resursseja tulee lisätä kattamaan välittömät tarpeet sekä pidemmän aikavälin haasteet. Niinistö näkee Puolustusvoimien edellytykset sille määritettyjen tehtävien hoitamiselle. Ilman tuntuvia lisäpanostuksia se ei ole mahdollista.³⁶⁵

4.5 Johtopäätökset

Tässä luvussa on käsitelty erittäin laajalti valittua tutkimusaineistoa. Luvussa on pyritty kuvaamaan tutkimusaineiston keskeinen sisältö valittujen teemojen näkökulmasta siten, että kokonaisuudesta käy ilmi tutkijan ajatuksen kulku ja se on myös jäljitettävissä. Luvussa on toteutettu aineiston supistumisen osalta tutkimuksen vaihe yksi, jossa laajasta tutkimusaineistosta on etsitty kronologisesti ja valittujen teemojen kautta jäsentäen tekijöitä, jotka kuvastavat puolustusyhteistyön ja sen kehityksen kehitystä. Tällöin tietyt asiat ovat korostuneet ja nousseet esille aineistosta sekä tiivistyneet. Tarkoituksena on ollut tiivistää aineisto sellaiseen kokoon ja muotoon, josta varsinaisten tarinoiden muodostaminen on helpompaa. On kuitenkin huomioitava, että menetelmäluvun mukaisesti tämä tiivistäminen on itsessään nähtävissä tutkijan tarinankerrontana tehtyjen valintojen vuoksi.

Tutkimuksen teoreettis-metodologisen viitekehyksen mukaisesti tässä luvussa on toteutettu tarinamaailmojen luomisen vaihe yksi eli purkaminen ja muodostaminen. Tällöin Czarniawskaa mukaillen tutkija on tekstejä lukiessaan seurannut, kuinka tarinoita tehdään, kerännyt niiden elementtejä ja pyrkinyt yllyttämään tarinankerrontaa. Edellä olevassa käsittelyssä on pyritty asioiden mahdollisimman objektiivisen esittämisen lisäksi hahmottamaan valitun politiikan tarinallisuutta. Tähän liittyen aineistosta on valittu kuvailevia esityksiä mahdollisimman paljon juurikin yllyttämään tarinankerrontaa. Tässä johtopäätösosaluvussa toteutetaan myös tarinamaailmojen luomisen vaihe kaksi eli punnita. Tällöin pyritään hahmottamaan teemojen sanomaa eli mitä sanotaan ja kuinka. Alla esitetyt eri teemojen keskeiset johtopäätökset toimivat perustana, kun seuraavassa luvussa muodostetaan teemojen tarinat.

³⁶⁴ Niinistö 2013a ja 2014a.

³⁶⁵ Niinistö 2014c ja 2015a.

Rajojen muodostumisen näkökulmasta keskeisenä sanomana on ollut funktionaalinen ja fyysinen laajentuminen ja jatkuva uudelleenmäärittely. Tämä on johtunut jatkuvasta turvallisuusarkkitehtuurin ja uhkakäsitysten muuttumisesta. Toimijat ovat laajentuneet ja osin tiivistyneet fyysisesti, mutta samalla on jouduttu tekemään funktionaalista rajanvetoa. Tähän liittyen Suomessa on jouduttu kertomaan Suomen suhdetta toimijoihin osin uudestaan ja myös toistaen jatkuvasti. Tiettyjä poliittisesti herkkiä tai merkittäviä alueita toistetaan läpi aineiston, kuten Naton yhteistyön vaikuttamattomuutta Suomen puolustusratkaisuun. Pitemmällä jatkumolla tämä rajanvedon tarkentaminen näyttää kronologisesti tarkasteltuna kosmeettiselta, mutta osin se jatkuvasti laajentaa yhteistyön rajoja. Rajojen muodostamisen epämääräisyys voidaan nähdä myös tavoitteellisena, koska se mahdollistaa politiikan suuntaamisen useisiin suuntiin.

Puolustusyhteistyön osalta merkittävin rajanveto syntyy sen suhteesta kansalliseen puolustukseen. Tähän liittyen puhutaan laajan yhteistyön keskeisestä merkityksestä kansallisen puolustuksen vahvistumiselle eikä siinä nähdä ristiriitoja. Kuitenkin mahdolliset päällekkäisyydet nousevat esiin toistuvasti. Organisaatioiden välille ei ole haluttu muodostaa rajalinjoja, mutta erityisesti viime aikoina on nähty pienempien maaryhmien ja kahdenvälisen yhteistyön ylittävän nämä. Merkittäväksi nousee jo pitkään puhuttu kyky ottaa vastaan apua. Kuitenkin tähän liittyviä institutionaalisia toimia on käynnistetty vasta hiljattain. Ja erityisesti avun antamiseen liittyen ne ovat edelleen kesken.

Identifikaation näkökulmasta puhutaan arvomaailmoista ja eri toimijoiden institutionalisoitumisesta. Tällöin korostuvat EU ja Pohjoismaat. Pohjoismaat edustavat suomalaisessa puhunnassa pysyvyyttä, kun taas EU on ollut jatkuvista eritasoisista haasteista huolimatta positiivinen muutos. Lähialueen kehitystä on kuvattu laajalti jopa siten, että voidaan tulkita sitä yriteyn siirtää identifikaatioon. Tässä ei kuitenkaan ole onnistuttu. Itämeren alue jää useista eri rajalinjoista johtuen irralliseksi. Natoon liittyen kannanotot ovat olleet varovaisia, koska voidaan tulkita tavoitteena olevan liian syvän identifikaation välttäminen. Yleisesti ottaen näyttää siltä, että kansallinen puolustus on pyritty pitämään erillään identifikaatiosta kaikkien toimijoiden kanssa. Puolustusyhteistyön poliittisiin perusteluihin on viime aikoina myös ilmestynyt kansalaisten tuki, jolla voidaan nähdä pyrittävän tukemaan identifikaatiota ja alueellistamista.

Alueellisen ja globaalin suhteessa merkittävää on alueellisen jäsentymättömyys ja määrittymättömyys sekä päällekkäisyys ja samanaikaisuus. Suhde kulminoituu Suomen politiikkojen eritasoihin tavoitteisiin. Suomen tavoitteena on vaikuttaa globaalisti edistäen omia intressejä

useilla tasoilla koko ajan. Jatkuva kansallisten intressien korostaminen vie osaltaan pohjaa alueellisuuden kehittymiseltä integraation näkökulmasta. Tätä korostaa jatkuva kahdenvälisyyden esilletulo, vaikka se usein kiertyykin puolustusyhteistyössä olemassa oleviin instituutioihin. Puolustusyhteistyössä voidaan alueellisen ja globaalin nähdä yhdistyvän transatlanttisissa suhteissa ja laajan uhkakäsityksen kautta. Uhkatematiikka onkin tässä suhteessa merkittävässä roolissa. Puolustusyhteistyön ja kansallisen puolustuksen näkökulmasta merkittävän sotilaallisen uhkan eksplikointi tutkimusaineistossa on vähäistä. Alueellisen ja globaalin suhteessa se keskittyy kriisinhallintaan. Venäjä puhutaan merkittävänä tekijänä, mutta lähinnä haasteena yhteistyön kannalta.

Suomen vaikuttamisen ensisijaisena työkaluna on EU kuitenkin siten, että YK-suhdetta korostetaan aika ajoin tasaisesti. Alueellisen ja globaalin suhteessa YK näyttäytyy usein referenssinä. Euroopan alueen toimijana Suomi on kiinnittynyt EU:in vahvasti, ja pyrkii myös sen puolustusulottuvuuden lisäämiseen. Ala-alueellisesti Suomi korostaa Itämeren aluetta, mutta painottuu Pohjoismaihin. Pohjoismaat näyttäytyvät Suomen kiinnekohtana kaikkeen turvallisuus- ja puolustusulottuvuudessa. Alueellisen ja globaalin suhde puolustusyhteistyössä liitetään toimijuuteen ja sitä kautta vaikuttamiseen laajalti.

Puolustusyhteistyön funktionaalisuudet ovat rajalliset painottuen kriisinhallinnan funktioon ja kykyyn vastaanottaa apua, mutta sen materiaalisuus on painopisteessä. Funktionaalisuuksia on lisääntynyt ajan saatossa esimerkiksi EU:n syvenevän institutionalisoitumisen kautta. Kuitenkin yhteistyön kontribuutio kansallisen puolustuksen materiaaliin valmiuksiin ja haasteisiin on keskeisin esittämisen tapa. Materiaalisuus määrittää myös merkittävältä osin Suomen suhdetta Natoon ja Yhdysvaltoihin puolustusulottuvuudessa. Kansallisen puolustuksen osalta toistuvasti puhutaan puolustuksen funktionaalisuuksien etusijaisuudesta suhteessa materiaali-suuteen, mutta tämä ei ole näkynyt puheessa puolustusyhteistyöstä. Lisäksi on huomioitava, että Suomen kansallisen puolustuksen funktionaalisuus on edustanut pysyvyyttä ja jossakin määrin poikkeuksellisuutta Eurooppalaisessa mittakaavassa. Tällöin materiaallinen ulottuvuus on pyrkinyt korvaamaan sen. On kuitenkin nähtävissä, että yhteistyön uskottavuus on kiinni sekä sen funktionaalisuuksista että materiaalisesta ulottuvuudesta.

Jo tässä vaiheessa tutkimusprosessia on havaittavissa valittujen teemojen osittainen päällekkäisyys. Purettaessa ja muodostettaessa samat osatekijät vaikuttavat eri teemoihin. Näitä ovat rajojen muodostumisen funktionaalisuus sekä puolustusyhteistyön tavoitteiden funktionaalisuus, kansallisen puolustuksen funktion vaikutus kaikkiin teemoihin, identifikaation rooli institutionalisoitumisessa ja siten kaikissa teemoissa sekä uhkakuvat laajana käsitteenä. Tämä

yhdistyminen on mahdollinen heikkous temaattisuuden näkökulmasta, mutta samalla se luo pohjaa narratiivin muodostamiselle.

Edellä esitettyyn yhdistymiseen liittyen on mahdollista erottaa funktionaalisuus rajojen muodostumisen osalta toimintoihin osallistumiseen sekä tavoitteellisuuteen. Kansallisen puolustuksen roolia voidaan luontevasti jo tässä vaiheessa pitää yhdistävänä taustateemana, joka ei sinänsä vaikuta teemoitteluun. Identifikaation osalta puolestaan tulee keskittyä sen muodostumiseen vaikutusten sijaan. Uhkakuvien osalta on huomioitava, että ne eivät ole tutkimuksen kohteena sinänsä tässä tutkimuksessa, mutta niiden vaikutusta teemoihin ei voi ohittaa. Uhkakuvien osalta on kuitenkin ilmeistä, että niistä puhuminen on poliittisesti vaikeaa. Tällöin niiden vaikutus jääkin epäsuoraksi ja osin aiemmin esitetyn poliittisen puheen hiljaisuuden tulokinnan varaan. Edellä esitetty huomioiden on mahdollista paremmin pitää teemat riittävän erillään toisistaan tarinan muodostamisen kannalta huomioiden kuitenkin puolustusyhteistyön olevan teemoja yhdistävä tekijä.

5. REGIONALISMIN TARINAT SUOMEN PUOLUSTUSYHTEISTYÖSSÄ

5.1 Tarinoiden muodostaminen

Tässä luvussa vastataan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: Millaisia puolustusyhteistyön regionalismin tarinoita muodostuu kylmän sodan jälkeisestä suomalaisesta poliittisesta puhunnasta? Tutkimusasetelmassa määritettiin tutkimuksen toteuttamisen tavaksi tarkastella tutkimusaineistoa regionalismin neljän keskeisen teeman kautta narratologian näkökulmasta. Edellisessä luvussa muodostetun itsessään osin tarinallisen kokonaisuuden hahmotuttua punnittiin teemojen sanomaa, eli mitä ne sanovat ja kuinka. Tämän jälkeen kunkin regionalismin teeman ympärille muodostuneet asiat on purettu ja tarinan komponentit on järjestelty uudelleen. Seuraavaksi niistä on poistettu tutkimuksen tavoitteiden kannalta vähemmän merkityksellisiä asioita sekä lisätty mahdollisesti merkityksellisiä muita havaintoja. Tällöin on osin keskitytty punninnassa havaittuihin keskeisiin asiakokonaisuuksiin. Tämän jälkeen tarinat on uudelleenmuotoilu vastaamaan tutkimuksen tarpeita. Tässä luvussa on siis toteutettu tarinamaailmojen luomisen vaiheet kolme, neljä ja viisi. Luvun johtopäätöksissä tarinoita rinnastetaan toisiinsa ja sitä kautta luodaan pohjaa narratiivin muodostamiselle. Johtopäätöksissä arvioidaan myös löydettyjen asiakokonaisuuksien relevanssia suhteessa valittuihin teemoihin.

Tarinat ovat siis selityksiä siitä, mitä tapahtui tietyille ihmisille tai ihmisryhmille ja millaista oli kokea tapahtunut. Näillä tarinoilla tulee olla alkupiste, varsinainen sisältö ja ei-definiitivinen päätepiste. Tarinan tulee olla sitä koskeville ihmisille ymmärrettävä. Tarinan järjestävä teema on juoni, jonka on oltava etenevä. Juoni toimii selittämisen työkaluna, joka pystyy ottamaan huomioon historiallisen ja sosiaalisen kontekstin. On huomioitava, että samat tapahtumat voidaan ryhmitellä eri juonten ympärille. Tarina on siis tässä tapauksessa poliittisten tapahtumien kautta muodostuva juonellinen kertomus, joka kerrotaan kokonaisuutena ja johdonmukaisesti. Tarinan näkökulman valitsee kertoja, joka tässä tapauksessa on tutkija. Alla olevat tarinat on kerrottu siten, että aikamuotona käytetään mennyttä viime vuosiin saakka, jonka jälkeen vaihdetaan nykyiseen kuvaamaan tarinan ajatuksellista päätepistettä.

Tarinoiden muodostamisen taustalla on pyrkimys mahdollisimman suureen koherenssiin. Tavoitteena on siis aikaansaada teemoittain juonelliset tarinat, koska poliittiset tapahtumat on aina mahdollista kertoa kokonaisuutena. Tällöin on tarkasteltu aiemmin arvioituja teemojen

sisältöjä ja havaittuja ristikkäisvaikutuksia. Tarinamaailma ei ole syntynyt tekstissä itsessään, vaan tutkijan päässä mentaalisen konstruktiona tekstin kanssa vuorovaikuttamisen yhteydessä. Tällöin on pyritty sulkemaan mahdolliset esiymmärrykset analyysin ulkopuolelle ja pitäytymään analysoitujen tekstien sisällöissä. On kuitenkin selvää, että tekstejä uudelleen muotoiltaessa esiymmärrykset vaikuttavat jonkin verran valintoihin.

Tarinallisesti ja juonellisesti kaikkien regionalismin teemojen tarinoiden alkupisteenä on 1990-luvun alun kansainvälispoliittinen tilanne ja ennen kaikkea sen epäselvyys ja epävarmuus. Tässä tilanteessa Suomi haki omaa paikkaansa turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kaikissa ulottuvuuksissa.

5.1.1 Rajojen muodostumisen tarina

Puolustusyhteistyön regionalismin rajojen muodostuminen alkaa tilanteesta, jossa Suomi haki paikkaansa muuttuvassa maailmanjärjestyksessä. Lopullinen matka EU:n jäseneksi alkoi lähes välittömästi kylmän sodan päätyttyä.³⁶⁶ Kriisinhallinnan osalta Balkanin kriiseihin vastaamaan perustetut operaatiot olivat YK-johtoisia, vaikkakin Suomessa käytiin poliittista keskustelua niiden luonteesta ja sopivuudesta suomalaisen rauhanturvaamiseen. Varsinaiset muutokset ajoittuvat 1990-luvun puoliväliin, jolloin Suomi aluksi liittyi Naton rauhankumppanuusohjelmaan³⁶⁷ ja sen jälkeen muutti lainsäädäntöään siten, että kykeni osallistumaan ensimmäiseen Nato-johtoiseen kriisinhallintaoperaatioon Bosniassa.³⁶⁸ Tämän lisäksi Suomen EU-jäsenyys ajoittuu samaan hetkeen. Suomen näkökulmasta kysymys oli siitä, että yhteinen väylä korvasi yksinäisen tien turvallisuuspolitiikassa. Suomi oma-aloitteisesti purki vanhat rajoitteet³⁶⁹ ja turvallisuuspoliittiset rajat sekä aloitti sitoutumisen yhtenäistyvään ja laajenevaan Eurooppaan lähialuefokuksen ohjaamana.

Erityisesti EU-jäsenyys takasi Suomen turvallisuuden ja tarjosi merkittävän uuden vaikutuskanavan. EU:n osalta huomioitavaa on se, että Suomen jäsenyyden alkuvaiheessa sen rooli muuttuvassa turvallisuusjärjestyksessä oli kehittymässä. Lisäksi eurooppalainen puolustusulottuvuus oli murroksessa, mikä vaikutti Natoon siinä missä Nato vaikutti Eurooppaan.

³⁶⁶ Eurooppatiedotus.fi, Suomen tie EU:n jäseneksi. Blomberg 2011, 443–454. Suomen tie EU:n jäseneksi voidaan nähdä alkaneen 1980-luvulla valmistelluista ja solmituista vapaakauppasopimuksista.

³⁶⁷ Ulkoasianministeriö, Naton rauhankumppanuus.

³⁶⁸ Laki Suomen osallistumisesta Yhdistyneiden Kansakuntien rauhanturvaamistoimintaan 514/1984, lainmuutos 520/1993, lainmuutos 1465/1995.

³⁶⁹ Blomberg 2011, 247–270. Kysymyksessä on toisen maailmansodan päättäneen Pariisin rauhansopimuksen Suomea koskevien sen puolustusta määrittävien pykälien toteaminen epävalideiksi. Tämä vaikutti myös YYA-sopimuksen tulkintaan.

Tämä loi epävarmuutta. Suomen kannalta rajoja määrittyi negatiivisessa mielessä Venäjän epävarmaan tilanteeseen ja positiivisessa mielessä korostuvaan pohjoismaiseen yhteisöön.

Poliittisesti Suomi ja Ruotsi toivat EU:in pohjoisen ulottuvuuden. Sotilaallisesti Suomen liittoutumattomuus yhdessä Ruotsin kanssa lisäsi Pohjois-Euroopan vakautta, mutta tämä ajatuksen ei nähty olevan este mahdolliselle Nato-jäsenyydelle. Liittoutumattomuudesta huolimatta tiivistyvä yhteistyö Naton kanssa loi uusia mahdollisuuksia. Rauhankumppanuus ja Naton kehittyvä rooli kriisinhallinnassa muodostivat mallin Euroopan turvallisuushankkeille. Suomen tuli tässä tilanteessa olla aktiivinen kaikkien yhteistyövaraisten turvallisuusjärjestelyjen edistämisessä, koska tällöin Suomi osallistui yhteisen turvallisuusarkkitehtuurin rakentamiseen kaikilta osin.

Naton ja EU:n nopea laajentuminen muuttivat jälleen eurooppalaista turvallisuusymmärrystä. Suomen näkökulmasta eri yhteistyömuotojen ja organisaatioiden välinen yhteistyö nousi esille. Laajentumiset olivat rinnakkaisia ja turvallisuuspoliittisesti toisiinsa liittyviä. Suomi ei edelleenkään hakenut Naton jäsenyyttä, mutta kävi vuoropuhelua ja seurasi laajentumisen vaikutuksia. Suomen puolustusratkaisun muuttamiseen ei yleisesti ollut tarvetta, mutta yhteistyö lisääntyi keskittyen kriisinhallintaan mutta myös puolustusmateriaaliyhteistyöhön. Tämän lisäksi Suomen mahdollisesti joutuessa hyökkäyksen kohteeksi nähtiin yhteistyön parantavan edellytyksiä vastaanottaa sotilaallista apua. Suomen painopisteenä oli Pohjois-Euroopan turvallisuus, mutta jatkuvat Balkanin kriisit ja muut kansainväliset kriisit muokkasivat lähestymistapaa. Euroopan ja maailman turvallisuusjärjestelmässä oli edelleen puutteita.

1990-luvun perusteella kriisinhallinta nousi puolustusyhteistyön keskiöön. Myös EU:n tuli kyetä vaikuttamaan tällä saralla ja siviilikriisinhallinta näyttäytyi siinä luontevana sektorina työnjaollisesti muiden toimijoiden kanssa. EU:n osalta YUTP:n kehittämisessä ei kannattanut puhua pitkälle menevästä puolustusyhteistyöstä. Nato oli keskeisin euroatlanttisen alueen sotilaallinen turvallisuusjärjestö, ja EU keskittyi kriisinhallintaan. Suomi korosti YK:n pysyvää roolia kriisinhallinnan muuttuvassa toimijakentässä. Tästä näkökulmasta Suomi osallistui aktiivisesti järjestöjen toimintaan aiemmin tehtyjen rajoitusten mukaisesti. Kriisinhallinnan työnjako kehittyi edelleen, mutta ei poistanut eri toimijoiden mahdollisia päällekkäisyyksiä.

Suomen osalta keskiössä oli oma uskottava puolustus kuitenkin siten, että Suomi kantaa kansainvälisen vastuunsa osallistumalla puolustusyhteistyöhön. Lähialueen politiikkaa tuli muuttamaan Baltian maiden Nato-jäsenyys, joka erotti niitä Pohjoismaista Suomen näkökulmasta. Suomen ja Ruotsin EU-jäsenyyden jälkeinen aktiivisuus muokkasi asetelmia ja rajanvetoa

myös Pohjolassa. Ruotsi sai erityisaseman turvallisuuspoliittisessa yhteistyössä samankaltaisuudesta joutuen. Sotilaallisesti Nato-kumppanuus oli yhä tärkeämpi Suomelle.

EU:n osalta 2000-luvun alussa sen turvallisuusstrategia ja uusi perussopimus loivat uusia lähtökohtia Suomen linjauksille. Ne myös täsmensivät EU:n ja Naton välistä suhdetta. EU-jäsenyydestä tuli yhä tärkeämpi osa Suomen toimintalinjaa turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa. EU-jäsenyys rajoittaa toiminnanvapautta mutta mahdollistaa laajemman vaikuttamisen. Pohjois-Euroopan osalta tilannetta oli entisestään vakauttanut läntisten organisaatioiden laajeneminen. Kuitenkin uhkakuvien monipuolistuminen ja monimutkaistuminen vaikutti yhteistyöhön tiivistävästi enenevässä määrin. Sotilaallisesti yhteistyön rajat muuttuivat, koska Euroopan maiden puolustusratkaisut perustuivat yhä pidemmälle menevään yhteistyöhön. Suomen osalta korostuivat EU ja Nato sekä kahdenväliset suhteet Yhdysvaltoihin. Nato-jäsenyys säilyi Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan mahdollisuutena. Kumppanuus on Suomelle tärkeä siihen Naton muutoksen kautta kohdistuvista haasteista huolimatta.

Jatkuvasti muuttuvassa tilanteessa nähtiin Suomelle ensisijaisesti soveltuvia yhteistyön muotoja olevan kriisinhallinta sekä materiaalihankinnat ja harjoittelu. Yhteistyö yleensä on Suomen turvallisuuden edistämistä, mutta kahdenvälisyys nousi tarkasteluun. Rajan muodostuminen Venäjään korostui Georgian tapahtumien vuoksi, joka vaikutti Suomeen kansainvälisen yhteisön kautta kuin myös suoraan. Georgian tapahtumat osoittivat, että sotilaallisen voiman käyttö voi edelleen olla perinteistä intressien ajamista. Läntisen yhteisön osalta voimankäytön painopiste oli kuitenkin arvojen turvaamisessa tai humanitaarisissa päämäärissä. Suomi jou-tuikin EU-jäsenenä ottamaan kantaa asioihin, jotka eivät perinteisesti ole kuuluneet Suomen prioriteetteihin. Lissabonin sopimus kuitenkin on Suomen turvallisuuden kannalta askel eteenpäin keskinäisen avunannon velvoitteineen.

Nato on kehittynyt laaja-alaiseksi ja monenkeskiseksi järjestöksi ja on edelleen keskeisin turvallisuusyhteistyön järjestö. Kumppaneiden muuttuva rooli aiheutti huolta Suomelle, kuten myös mahdolliset päällekkäisyydet muiden toimijoiden kanssa. Naton standardit ovat kuitenkin Suomelle keskeisiä ja mahdollisuutta hakea jäsenyyttä ylläpidetään, vaikkakin fokus on oman maan puolustamisessa itse sekä EU:ssa. Suomen politiikka ei siis muutu, ja kumppanuuden ydin on kriisinhallintaan osallistuminen ja yhteistoimintakyvyn luominen siihen liittyen. Nato on työkalu suhteiden ylläpidossa Yhdysvaltoihin, mutta suorat kahdenväliset suhteet ovat yhä tärkeämpiä. Yhteistyön näkökulmasta Pohjoismaat on kehittyvä foorumi, mutta se ei poista tarvetta yhteistyöhön muiden kanssa. Monenkeskisyys ja roolijako eri toimijoiden kesken ovat tärkeitä.

Naton osalta rajat määrittyvät osin uudelleen tälle vuosikymmenelle tultaessa. Tällöin Suomi on valmis tiiviimpään poliittiseen vuoropuheluun Naton kanssa. Nato-yhteistyö määrittyy yhä merkittävämmäksi osaksi Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittista kokonaisuutta. Lisäksi eri liittoumien ja organisaatioiden rajoja tulee ylittää, jotta yhteistyötä voidaan optimoida. Yhteistyön tulee kuitenkin olla sopusoinnussa ja tukea toisiaan. Pohjoismaat toimivat esimerkkinä siitä, että erilaiset poliittiset ratkaisut eivät ole yhteistyön esteitä.

Yhteistyön rajat näyttäytyvät laajoina, kun Suomi kantaa kansainvälistä vastuutaan ja huolehtii intresseistään ympäri maailman. Suomen turvallisuus keskittyy kahdenvälisiin suhteisiin, vaikuttamiseen EU:ssa sekä laajaan yhteistyöhön muiden valtioiden ja kansainvälisten toimijoiden kanssa. Yhteistyötä voidaan tehdä usealla taholla päällekkäisyyksiä välttämällä. Tällöin laaja osallistuminen mahdollistaa tämän varmistamisen sekä Suomen vaikuttamisen päätöksiin. Suomi korostaa, että puolustusyhteistyö ei merkitse sotilaallista liittoutumista tai Suomen turvallisuuspoliittisten perusratkaisujen muuttumista. Erityisesti EU:n YTPP:n kehitys on ollut laskevaa, eikä EU ole kehittymässä yhteisen puolustuksen suuntaan. Naton osalta haasteita syntyy kumppanimaan aseman muutoksesta. Yhdysvaltojen kanssa Suomi haluaa laaja-alaista yhteistyötä. Venäjän osalta taas haasteet kasautuvat, ja niihin vastaamiseksi Venäjä halutaan sitouttaa tiiviimmin yhteistoimintaan.

Suomen rooli on olla alueellisesti poliittisesti tasapainottava tekijä, jonka turvallisuuspolitiikka ei tempoile. Näin ollen Suomen linjaa kuvaa pysyvyys ja tarkkailijan asema. Suomen puolustus on yhä riippuvaisempi kansainvälisestä yhteistyöstä, mutta puolustusta ei voi ulkoistaa. Yhteistyön syvyys ja laatu suhteessa Suomen tavoitteisiin ja tarpeisiin alati muuttuvassa maailmassa on kuitenkin epäselvä. Lähtökohdat kuitenkin pysyvät. Talouden aiheuttamat paineet johtavat Euroopassa yhteisen puolustuspolitiikan kehittämiseen. Puolustusyhteistyössä EU ja Nato ovat samaa kokonaisuutta, ja läntinen kumppanuus on yksi Suomen turvallisuuden pila-reita. Suomen ja Ruotsin kahdenvälisestä yhteistyöstä on pitkä matka liittoon, vaikka mahdollisuudet ovat laajat.

Tarinan päätepisteeksi rajojen muodostumisen osalta syntyy Suomen sitoutuminen EU:in ja Nato-suhteen pysyvyys. Näiden lisäksi rajoja määrittää usko maailmanjärjestyksen tietynlaiseen pysyvyyteen, joka määrittää Suomen tarvetta osallistua yhteistyöhön laajalla sektorilla. Avoimia kysymyksiä ovat Pohjoismaisen yhteistyön ja bilateraalisen yhteistyön mahdollisuudet ja kaikkien toimijoiden keskinäisen suhteen kehittyminen. Kuitenkin Suomen tilanne puolustusyhteistyön rajojen muodostumisen suhteen on poliittisella tasolla vakaa. Tällöin suhteet

eri toimijoihin eivät ole muuttumassa nopeasti. Haasteet ilmenevät käytännön alatasen toiminnassa, johon politiikka toki keskeisesti vaikuttaa. Tällöin puolustusyhteistyön toteuttamisesta tulee haasteellisempaa, jos poliittinen päätöksenteko ei ole riittävän nopeaa. Tarinan etenemiselle on monta mahdollista suuntaa, jotka jätetäänkin ei-definiitivisiksi. Näitä ovat yhteistyön syventäminen Ruotsin kanssa kohti liittoa, EU:n YTPP:n kehittäminen kohti osittaista liittoa syvemmin sitoumuksin, Nato-jäsenyys tai tilanteen pysyminen ennallaan.

5.1.2 Identifikaation kehittymisen tarina

Identifikaation osalta puolustusyhteistyön tarina alkaa Suomen hitaasta länsisuuntautumisesta, joka alkoi talouden saralla jo 1970-luvulla ja jonka kulminaatiopisteeksi muodostui EU-jäsenyyden hakeminen.³⁷⁰ EU-jäsenyys esitettiin pitkään tästä näkökulmasta, mutta se laajeni myös turvallisuuspolitiikkaan jo ennen varsinaista jäsenyyttä.³⁷¹ Identiteetin muodostumisen osalta EU-jäsenyys oli erityisen merkittävä irtautumisessa kylmän sodan asetelmista. EU-jäsenyys esitettiin aluksi siten, että Suomen omien etujen ajaminen on keskeistä. Pohjoismainen ulottuvuus korostui sen ymmärrettävyyden ja pysyvyyden vuoksi. Yleisesti ottaen identifioitumisen uudelleenmuodostuminen sidottiin yhteiseen arvoperustaan.

2000-luvulle tultaessa Suomen identifikaatio EU:in syveni turvallisuuspolitiikan saralla. Tähän sidottiin myös Suomen suhde Ruotsiin ja Venäjään. Ruotsi rinnastui Suomeen turvallisuuspoliittisten ratkaisujensa osalta, kun taas Venäjä jäi jälkeen kylmän sodan päättymisen jälkeisestä positiivisesta kehityksestä huolimatta. Toive syvemmästä ja sitouttavasta yhteistyöstä Venäjän kanssa kuitenkin säilyi. Laajemmin puhe osin siirtyi lähialueen vakauteen yleensä ja Suomen kansalliseen rooliin siinä.

Identifikaation pohja laajeni käsittämään arvoperustan lisäksi samankaltaiset yhteiskunnalliset ja taloudelliset tekijät. Tällöin EU:n merkitys korostui entisestään. Yhteisvastuullinen EU tukee Suomen turvallisuutta. Laajenevat sopimusjärjestelyt korostivat identifioitumista. EU:sta tuli uudentyypinen turvallisuusyhteisö ja kehittyvä toimija, jonka vahvuutena on ainutlaatuinen, laaja-alainen keinovalikoima. Pohjoismaat sidottiin tiukemmin Itämeren alueen vakauteen ja kriisinhallintayhteistyöhön puolustusyhteistyön näkökulmasta. Suomen ja Ruotsin sotilaallinen liittoutumattomuus korostui. Kuitenkin identifikaatiota tarkasteltiin myös sisältäpäin, jolloin keskeistä on kansallisen identiteetin pysyvyys.

³⁷⁰ Eurooppatiedotus.fi, Suomen tie EU:n jäseneksi.

³⁷¹ Blomberg 2011, 484–494.

Puolustusyhteistyön osalta huomio alkoi suuntautua poliittisesti pienimuotoisempaan yhteistyöhön konkretian tarpeessa. Tässä mielessä suhdetta EU:in kevennettiin. EU:n YTPP:n kehityksestä huolimatta sen tulevaisuuden kehitysnäkymät ovat rajalliset. Suomen ja EU:n suhde on perustavanlaatuinen turvallisuuspoliittinen valinta. Suomen edut ovat tärkeitä, vaikka Suomi sitoutuu vahvasti EU:n päämääriin. Suomen ja Pohjoismaiden suhde korostui. Ne sidottiin puolustusyhteistyön näkökulmasta yhteen arvopohjaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kautta. 2010-luvulle tultaessa myös Nato tuli mukaan identifioitumiskeskusteluun. Naton tavoitteet kansainvälisen vakauden ja turvallisuuden edistämiseksi kuvattiin yhteensopiviksi Suomen ja EU:n kanssa.

2010-luvulla identifioituminen on keskittynyt pohjoismaiseen ulottuvuuteen. Pohjoismaisuus oli päässyt haalistumaan, mutta erityisesti turvallisuuspolitiikan ja puolustusyhteistyön ulottuvuudessa sen syventämiseen on erityisiä mahdollisuuksia. Tähän myös on laaja kansan tuki. Erityisen tärkeäksi nousee Suomen ja Ruotsin suhde. EU:n jäsenyys määrittyy uudelleen arvovalinnaksi ja Pohjoismaat arvoyhteisöksi. Pohjoismaat ovat kiinteä osa Eurooppaa, ja suomalaiset ovat eurooppalaisia perinteineen. Maailmajärjestyksen muokkautuessa Eurooppa on Suomelle erityisen tärkeä. Puolustusyhteistyön näkökulmasta EU ei kuitenkaan tarjoa vastauksia haasteisiin. Vastuut on kannettava itse, ja muiden kanssa on etsittävä ratkaisuja.

Tarinan päätepisteenä on Suomen identifioituminen Pohjoismaihin ja erityisesti Ruotsiin puolustusyhteistyön ulottuvuudessa. EU on osa merkittävä Suomen turvallisuuspoliittista identiteettiä mutta laajemmassa mielessä. Puolustusyhteistyön ulottuvuudessa EU:n merkitys identifioitumisessa on vähentynyt, eikä Nato ole noussut poliittisessa puhunnassa mukaan arvokeskusteluun. Tarinan etenemiselle jää kolme todellista vaihtoehtoa. Nämä ovat Suomen ja Ruotsin identifioitumisen syveneminen kohti liittoa, EU:n YTPP:n syveneminen, jolloin yhteistyön puhuminen edellyttää identifioitumisen täsmentämistä tai Naton mukaantulo identifioitumiskeskusteluun osana tietä mahdolliseen Nato-jäsenyyteen. Pohjoismaisen puolustusyhteistyön identifioitumisen tosiasiallinen syveneminen saattaa jopa edellyttää Nato-jäsenyyttä olemassa olevan jakolinjan sekä Norjan ja Tanskan eksplikoimien turvallisuuspoliittisten painotusten vuoksi. Näissä Pohjoismaisen yhteistyö ei ole keskeisessä asemassa.³⁷²

³⁷² Ks. Forsvarsministeriet, Danmark 2012 ja Det Kongelige Forsvarsdepartement, Norge 2013.

5.1.3 Alueellisen ja globaalin suhteen tarina

Alueellisen ja globaalin suhteen osalta tarinan lähtötilanne on monimutkaisempi kuin kahden aiemman teeman osalta. Kylmän sodan aikana Suomen globaalit suhteet ja vaikuttaminen kanavoituivat painopisteisesti YK:n kautta.³⁷³ Eurooppalaisuus alkoi siis ilmentyä talouden kautta 1970-luvulla. Pohjoismaista yhteistyötä oli, mutta siitä rajattiin turvallisuuspoliittinen ulottuvuus tiukasti ulos, vaikka aloitteita esimerkiksi ydinaseettomasta Pohjolasta tehtiin.³⁷⁴ Sotilaallisesti varsinainen yhteistyö rajoittui YK:n kehyksessä toteutettavaan rauhanturvaamiseen.³⁷⁵ Kylmän sodan päättyessä ja Neuvostoliiton romahtaessa alkoi murroskausi. Suomi pääsi ja joutui määrittämään suhteitaan ja prioriteettejaan uudestaan alueellisesti, maanosanlaajuisesti sekä maailmanlaajuisesti. Turvallisuusympäristö oli epävarma, monimutkainen ja määrittämätön. Yhteistyö nähtiin nopeasti ainoana mahdollisuutena. EU:lla oli merkittävä rooli muutoksen hallinnassa.

Vaikka EU-jäsenyys olikin monella tavalla Suomelle välttämätön valinta ja osoittaa tämänkin teeman suhteen Suomen prioriteetteja, niin alueellisesti ensisijaisena pidettiin Itämeren aluetta ja kahdenvälisiä suhteita. EU:n osa oli olla Suomen kanava uuteen globaaliin järjestykseen. Alueellisesti EU:n tuli luoda vakautta, kehittää turvallisuusjärjestelmää ja auttaa kansallisen puolustuskyvyn ylläpidossa. EU oli kuitenkin kesken ja sen suhde esimerkiksi Venäjään jäsentymätön. YK:n asema oli vahva mutta vaati uudistamista suhteessa muuttuvaan maailmaan. Tähän liittyen Suomi näki Pohjoismaat tärkeänä vaikuttajaryhmänä. EU:n ja Naton alkava laajeneminen muutti toimintaympäristöä edelleen. Puolustusyhteistyöhön liittyen maailman muuttuminen vaikutti nopeasti kriisinhallintaan. Alueellisen ja globaalin suhde joutui uudelleenmääritettäväksi myös Suomessa eri toimijoiden muutoksen kautta.

Monipuolistuva eritasoinen kansainvälinen yhteistyö vahvisti maailmalaajuisista ja alueellista turvallisuutta. Kuitenkin samaan aikaan epävarmuustekijät ajoivat edelleen pienemmän alueellisen ja kahdenvälisen yhteistyön kehittämiseen. Suomen osalta tällöin korostui Itämeren alue, Pohjoismaat ja arktinen yhteistyö. Taloudellisen keskinäisriippuvuuden syntyminen ohjasi myös turvallisuuden kehittymistä. Alueellisten organisaatioiden laajentumisessa nähtiin myös haasteita. Erityisesti Naton laajeneminen ja Venäjän kielteinen suhtautuminen siihen oli alueellisesti, mutta myös laajemmin epävarmuutta aiheuttava tekijä. Venäjän jääminen jälkeen

³⁷³ Möttölä 1993, 71–75.

³⁷⁴ Ks. esim. Ulkoasianministeriö, Pohjoismaisen yhteistyön historia pähkinäkuoressa.

³⁷⁵ Möttölä 1993, 76–81, 88, 93, 108–111. Kylmän sodan aikana Suomen käytännön mahdollisuuksia puolustusyhteistyöhön rajoitti suhde Neuvostoliittoon ja YYA-sopimus. Hankintoja tehtiin idästä ja lännestä, mutta varsinaiseen yhteistyöhön Neuvostoliiton kanssa ei haluttu sitoutua, eikä lännen kanssa voitu.

kehityksestä oli myös huolestuttavaa. Suomen osalta EU-jäsenyys vahvisti suvereniteettia vastaten erityisesti globalisaation haasteisiin. Turvallisuuden näkökulmasta alueellis-globaalit yhteydet Atlantin toiselle puolelle olivat Euroopalle luonnollisia ja merkittäviä.

Globaalin tilanteen jatkuva epävarmuus johti Suomessa alueellisuuden jatkuvaan uudelleenmäärittelyyn temaattisesti. Erilaisten yhteisöjen ja organisaatioiden, kuten esimerkiksi Itämeren maiden neuvoston rooli, näyttäytyi korostuvana sekä asia- että alueyhteistyössä. EU:n laajentuminen nähtiin kuitenkin turvallisuuden edellytyksiä parantavana myös alueen ulkopuolella. Globaalisuhteet määrittyivät painopisteisesti EU:n, Yhdysvaltojen ja Venäjän kautta. Suomen näkökulmasta Itämeren alueen turvallisuus oli keskeistä. YK:n asemaa kansainvälisten turvallisuusongelmien ratkaisijana korostettiin edelleen. Monenkeskisyys sekä globaalilla että alueellisella tasolla on tärkeää. Kehittyneiden eritasoisten toimijoiden välille alkoi muodostua koordinoinnin haasteita, jotka erityisesti ilmenivät puolustusyhteistyössä kriisinhallinnan saralla.

Laajeneva uhkakäsitys haastoi alueellisen ja globaalin suhteen, koska turvallisuusuhkat ylittävät rajat. Globaalit turvallisuusongelmat eivät siis olleet Suomenkaan kannalta etäisiä kysymyksiä. Ne sitovat alueellisen ja globaalin yhteen. Tähän vastattiin laajalla yhteistyöllä kahdenvälisesti ja monenkeskisesti. EU on keskeisessä roolissa globalisaation hallinnassa. Suomen näkökulmasta globaalien ja alueellisten suhteiden ytimessä ovat transatlanttiset suhteet, jotka ovat tärkeitä sekä Euroopan että kansainväliselle turvallisuudelle. Irakin sota toi näihin suhteisiin särön ja epävarmuuden. Alueellisesti Itämeri hahmotettiin nyt EU:n ja Venäjän yhteisenä sisämerenä.

EU:n jatkuva kehitys ja Lissabonin sopimus loi uusia mahdollisuuksia EU:n rooliin alueellisena ja globaalina toimijana. EU:n jäsenyyden nähtiin määrittävän kokonaisuutena Suomen turvallisuuspoliittisen aseman maailmassa. Turvallisuuskäsitys ja sen vaikutukset laajenivat temaattisesti edelleen. Niihin vastaaminen edellyttää laajaa osallistumista eurooppalaisiin ja maailmanlaajuisiin yhteistyörakenteisiin. EU:n ja Naton laajeneminen on vakiinnuttanut oloja Suomen lähialueilla, mutta Georgian tapahtumat lisäsivät jännitteitä Venäjän kanssa. Talouskriisin vaikutus kuitenkin ohjasi huomiota alueellisesti alemmas. Tällöin puhutaan kahdenvälisistä suhteista ja siitä, kuinka ne täydentävät EU:n ja Naton kanssa tehtävää yhteistyötä. Pohjois-Euroopan vakaus mainitaan jatkuvana prioriteettina. Tällöin keskeistä on pohjoismaiden yhteistyö ja yhteistyö Baltian maiden sekä Venäjän kanssa.

Myös Suomessa tunnistetaan, että uuden järjestelmän ääriviivat ovat edelleen hämärät tälle vuosikymmenelle tultaessa. Tässä mielessä suuret yhteistyöorganisaatiot, kuten YK ja EU, ovat Suomelle entistäkin tärkeämpiä erityisesti turvallisuus- ja puolustuspolitiikan näkökulmasta. Länsivallat kantavat edelleen globaalin vastuun. Suomen tulee oman turvallisuutensa varmistamiseen osallistua aktiivisesti globaalien, eurooppalaisten ja lähialueiden turvallisuusrakenteiden vahvistamiseen ja yhteistyöhön. Suomen sitoutumista kansainväliseen vastuunkantoon osoitetaan sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistumisella. Sotilaalliset suorituskyvyt ovat merkittäviä myös alueellisen vaikutusvallan ulottuvuutena.

Puolustusyhteistyö eri organisaatioissa ja kahdenvälisesti on entistä tärkeämpää Suomelle. Kuitenkin Suomen näkökulmasta yhteistyö pienemmissä maaryhmissä on usein helpompaa. Tämä pienempi alueellinen yhteistyö on tärkeä panos eurooppalaiseen ja laajempaan turvallisuuskehitykseen. Kun Euroopan turvallisuusjärjestelmä on saanut kolhuja, lähialueen yhteistyön mahdollisuudet painottuvat. Tätä korostaa Ukrainan kriisin osoitus siitä, että Euroopan tai sen alueiden turvallisuus ei ole taattu.

Tarinan päätepisteenä on tiivistys, joka kuvaa poliittisella tasolla alueellisen ja globaalin suhdetta turvallisuus- ja puolustusyhteistyön saralla. Suomen turvallisuutta rakennetaan nimenomaan kokonaisuutena. Keskeistä on tiivis kansainvälinen yhteistyö niin EU:n jäsenenä kuin erilaisia kumppanuuksia Ruotsin, Pohjoismaiden ja Naton kanssa rakentaen. Tämän lisäksi Suomi vaalii hyviä naapuruussuhteita ja ylläpitää uskottavaa puolustusta. Maailmalaaajuisessa ulottuvuudessa pyritään ratkaisemaan suurempia haasteita, kuten esimerkiksi ilmastonmuutosta, erityisesti YK:n piirissä. Tämä päätepiste pitää kaikki ovet avoinna ilman selkeitä painotuksia, mikä kuvastaa ajan epävarmuutta alueellisen ja globaalin turvallisuuden ulottuvuudessa. Se mahdollistaa suuntautumisen eli painopisteen luomisen mihin vain ilman suuria muutoksia. Mikäli jonkin yhteistyökumppanin asema puolustusyhteistyön saralla poliittisesti merkittävästi muuttuisi, kuten esimerkiksi sotilaallisen liittoutumisen osalta, olisi tarinan muokkaaminen suhteellisen helppoa.

5.1.4 Funktionaalisen ja materiaalisen suhteen tarina

Puolustusyhteistyön funktionaalisuuden ja materiaalisuuden suhteen tarinan alkupisteenä on tilanne, jossa yhteistyötä on tapahtunut vain rauhanturvaamisessa ja siihen liittyvässä koulutuksessa. Suomi oli kylmän sodan aikana tehnyt kalustohankintoja sekä lännestä että idästä,

mutta varsinaisesta institutionalisoituneesta puolustusyhteistyöstä ei ole ollut kysymys.³⁷⁶

Rauhanturvaamisen funktiossa materiaalisuus on syntynyt YK:n maksamista osakustansista. Suorituskyvyt olivat perinteisiä inhimillisiä suorituskykyjä eli suhteellisen suuria lasjoukkoja. Näin ollen puolustusyhteistyön osalta tässä mielessä lähtötilanne on samalla hyvin avoin, kun se toisaalta kahlitsee ajattelua.

Puolustusyhteistyön funktionaalisuus rakentui 1990-luvulla edelleen voimakkaasti kriisinhallinnan kehittymisen varaan. Tähän liittyi Suomen liittyminen Naton rauhankumppanuusohjelmaan. Erikseen korostettiin, että sillä ei ole tarkoitus hakea uusia puolustusratkaisuja. Keskustelua käytiin EU:n tulevasta roolista yhteisen puolustuspolitiikan ja jopa yhteisen puolustuksen osalta. Materiaalinen painotus oli riittävän kansallisen puolustuskyvyn ylläpidossa. Tähän liittyen kriisinhallinta hahmotettiin materiaalisesti kansallisten suorituskykyjen kehittämisen osalta osana puolustuskykyä sekä funktionaalisesti valmiuden kehittämisen osalta kykynä osallistua erilaisiin operaatioihin. Vuosikymmenen puoliväliin ajoittuvassa muutoksessa nähtiin myös mahdollisuuksia pohjoismaiseen ja eurooppalaiseen yhteistyöhön puolustusmateriaalin kehittämisessä ja hankinnoissa.

Niin kutsutun rauhanosingon lunastaminen johti nopeasti kotimaahan sidotun puolustuksen hiipumiseen Euroopassa. Tähän vaikutti taloudellisten tekijöiden lisäksi sotilaallisen kriisinhallinnan kehittyminen ja sen mukanaan tuomat velvoitteet sekä suursodan uhkan väheneminen.³⁷⁷ Suomella todettiin olevan poliittista tahtoa ja taloudellisia edellytyksiä ylläpitää uskotavaa kansallista puolustusta edelleen. Suomen puolustuksen kehittäminen materiaalisesti oli erityisen tarkastelun alla, mutta myös uusia funktionaalisuuksia hahmoteltiin. Mutta Suomen puolustusmenoja tarkasteltiin turvallisuuskehityksen ja Suomen turvallisuuspolitiikan tavoitteiden kautta. Tähän liittyen menojen supistamiset tulivat aiheellisiksi vuosituhanen vaihteen tultaessa. Puolustusvoimat eivät voineet saada kaikkea mitä toivoivat. Tällöin tuli pohtia, mitä keinoja valitaan uskottavan puolustuksen ylläpitämiseksi. Materiaaliyhteistyö nostettiin esille siinä missä EU:n turvallisuuspoliittinen toimintakyky funktionaalisesti.

Lähialueen kehitys johti uudelle vuosituhanelle tultaessa asevoimien keskittymiseen kriisinhallintaan. Tätä ei kuitenkaan hyväksytty malliksi Suomelle. Osallistuminen kriisinhallintaan kuvattiin kehittävän ja vahvistavan kotimaan puolustusta mutta ei tapahtuvan sen kustannuksella. Kotimaan puolustuksen kannalta kuitenkin esille nousi vahvasti kyky avun vastaanottoon mahdollisessa kriisitilanteessa funktiona, mutta pääosin materiaalisesti. Materiaalisesti

³⁷⁶ Vrt. Ulkoasianministeriö 2015, 68–69. Liittyen esimerkiksi Pohjoismaihin Suomen käsitys on, että Puolustusyhteistyö laajeni rauhanturvaamiseen liittyvän koulutusyhteistyön ulkopuolelle kylmän sodan jälkeen.

³⁷⁷ Rauhanosingosta (engl. Peace dividend) ja puolustuksen muutoksesta ks. myös Saxi 2011, 7.

käsiteltiin myös rahoituksen riittävyyttä hankintoihin ja teknologiaan käyttäen esimerkkinä eurooppalaista kehitystä. Puolustusmateriaaliyhteistyön mahdollisuus ja kehittäminen nähtiin keskeisenä. Tähän liittyen määritettiin järjestelmien kansainvälisen yhteistoimintakelpoisuuden olevan keskeisin vaatimus.

Kriisinhallintaan liittyen kiinnitettiin huomiota sen kasvaviin kustannuksiin ja siitä tehtäviin johtopäätöksiin panostusten määrän ja laadun suhteen. Suomen todettiin kuitenkin voivan osoittaa tarvittavat sotilaalliset voimavarat EU:n velvoitteiden edellyttämiin toimintoihin ja kriisinhallintaan. Materiaalisesti puhuttiin synergioihin tähtäävästä voimavarayhteistyöstä eri organisaatioiden välillä kuin myös organisaatioiden sisällä. Tähän liittyen Suomen puolustusvoimia kehitetään entistä yhteistoimintakykyisemmäksi kansainvälisten normien ja standardien mukaisesti.

2010-luvun kääntyessä kohti loppua nähtiin Suomen olevan kriisinhallinnan osalta resurssien sa ylärajoilla, vaikka puolustusyhteistyön näkökulmasta osallistuminen laajalti oli merkittävää. Puolustusyhteistyön osalta nähtiin käytännöllisyyden korostuvan, jolloin painottuu materiaallinen näkökulma. Lissabonin sopimuksen myötä puolustusyhteistyön funktionaalisuus sai uusia ulottuvuuksia uusien yhteistyömuotojen kautta. Yleisesti ottaen merkityksellistä oli rahoituksen riittävyyden haasteet talouskriisin alettua. Kuitenkin laajenevuuden haasteisiin vastuksena ryhdyttiin hahmottelemaan pienimuotoisempaa yhteistyötä Pohjoismaiden kehyksessä. Tämän nähtiin kuitenkin edellyttävän pysyviä rakenteellisia järjestelyjä. Puolustusyhteistyön materiaalisuus kulminoituu kansalliseen huoltovarmuuteen, johon positiivisesti vaikuttaa yhteistyö EU:ssa, Naton kanssa sekä pohjoismaisesti.

Tapahtuneista poliittisista ja taloudellisista muutoksista johtuen Suomessa kiinnitettiin huomiota turvallisuuspolitiikan pitkäjänteisyyteen erityisesti sen vaatimien investointien valossa. Tämä johtikin puolustusvoimien resurssien jakamisen tarkasteluun ja puolustusvoimauudistukseen. Vaikka uudistuksen perusta oli voimakkaasti materiaallinen, peräänkuulutettiin sen funktionaalisuutta eli arviota Suomen turvallisuustilanteesta ja kehityssuuntauksista. Säästöpainheet kuitenkin lisäävät yhteistyötarvetta. Resurssien tarpeen ja käytettävyyden erolla on keskeinen merkitys Suomen puolustuksen uskottavuudelle. Tähän liittyen yhteistyö mahdollistaa sotilaallisen sekä muun avun saannin tilanteessa, jossa Suomen voimavarat osoittautuisivat riittämättömiksi. Puolustusyhteistyön funktionaalisuus korostuu kriisinhallinnan yhteisoperaatioissa sekä siinä, että valtiot eivät kykene itse tuottamaan kaikkia suorituskykyjä. Materiaaliset edellytykset nousevat korostetusti esille kaikissa funktioissa tähän päivään tullessa. Suomen osallistumista poliittisesti tärkeään kriisinhallintaan rajoittavat merkittävästi taloudel-

liset resurssit. Pohjoismaiden todetaan olevan samankaltaisten haasteiden edessä. Yhteistyön osalta Nato on Suomelle materiaalisien funktionaalinen kuitenkin siten, että halutaan syvempää poliittista vuoropuhelua.

Puolustusyhteistyön osalta pohjoismaisella yhteistyöllä haetaan materiaalisesti kustannustehokkuutta. Funktionaalisesti yhteistyö kuitenkin laajenee laajalti esille nousseen Islannin ilmailuvalvonnan kautta, vaikka muitakin funktionaalisuuksia on kehitetty, kuten esimerkiksi meri-ilannekuvaa Itämerellä. Eri funktionaalisuuksien näkökulmasta luetellaan, että pohjoismaisella yhteistyöllä tavoitellaan puolustukselle operatiivista, taloudellista ja teknistä lisäarvoa, joka mahdollistaa jatkossa nykyistä tiiviimmän yhteistoiminnan sekä kansallisten että jaettujen suorituskykyjen yhteisen kehittämisen, ylläpidon ja käytön. Myös eurooppalaisen puolustusmateriaaliyhteistyön tiivistymisen todetaan olevan kannatettavaa. Suomen suhde Yhdysvaltoihin puolustuspoliittisesti määrittyy puolustusmateriaalialalla ylläpidettäväksi. Suomen näkökulmasta puolustusyhteistyön hyödyllisyyttä ei tule arvioida pelkästään lyhyen aikavälin tulosten ja kustannussäästöjen näkökulmasta. Tämä korostaa funktionaalisuutta suhteessa tulevaisuuteen.

Suomen puolustuksen uskottavuus säilyy funktiona ja tahto sen perustana, mutta materiaalinen ulottuvuus on sidottu kokoonpanoihin ja tekniikkaan muuttuvassa sodan kuvassa ja teknologisessä kehityksessä. Mikään yhteistyö tai liittouma ei voi korvata kansallista puolustusta. Ukrainan tapahtumat korostavat tätä. Kuitenkin yhteistyölle on vahva tilaus sekä funktionaalisessa, että materiaalisessa ulottuvuudessa. Todelliset edellytykset ja käytännön tarpeet ovat sen perusta.

Funktionaalisuuden ja materiaalisuuden suhteen tarinan päätepisteessä on hahmotettavissa puolustusyhteistyön rajoitteet maailmanlaajuisesti. Yhteistyö ei voi korvata kansallisia panostuksia, vaikka näin on ehkä kuviteltu. Suomen osalta yhteistyö jää sekä hyvällä että huonolla tavalla avoimeksi. Hyvää on se, että kaikki ovet ovat auki funktionaalisuuksien jatkokehittämiseksi kaikkien kumppaneiden parissa. Tällöin pystytään jatkamaan ja tehostamaan yhteistyötä kaikkiin suuntiin. Huonoa on se, että poliittiset tekstit eivät määritä mitä mistäkin halutaan. Islannin ilmailuvalvontaan liittyvä keskustelu osoittaa, että funktionaalisuuksien laajentaminen on poliittisesti paljon hankalampaa kuin materiaalistien.³⁷⁸

³⁷⁸ Ks. esim. Niskanen 2012.

5.2 Johtopäätökset

Tämä luku kokonaisuudessaan vastaa ensimmäiseen tutkimuskysymykseen **millaisia puolustusyhteistyön regionalismin tarinoita muodostuu kylmän sodan jälkeisestä suomalaisesta poliittisesta puhunnasta**. Nämä tarinat on esitetty edellä edellisessä alaluvussa. Niitä ei ole mahdollista eikä tarpeellista tiivistää suoraan vastausmuotoon tutkimuksen luonteesta johtuen. Tarinat siis kuvaavat, mitä Suomelle tapahtui puolustusyhteistyön regionalismin osalta ja millaista oli kokea tapahtunut. Tarinoiden juoni liittyy sen valittuun teemaan sekä historialliseen kontekstiin. Tarinoissa on kronologia, vaikka sitä ei ole juuri suoraan ilmaistu. Tämä on tarkoituksellista, koska poliittisella tasolla asioissa on ollut niin monta kerrosta, että niiden esittäminen tarkasti ajallisesti jäsennettynä ei olisi ollut mielekäästä. Tässä vaiheessa on mahdollista edelleen hahmotella tarinoista keskeisimpiä asiakokonaisuuksia teemoittain narratiivin pohjaksi ja arvioida samalla löydettyjen asiakokonaisuuksien relevanssia tutkimuksen tavoitteiden kannalta.

Rajojen muodostumisen näkökulmasta merkityksellisin asiakokonaisuus on niiden jatkuva hahmottumattomuus. Tähän liittyy myös funktionaalisen ja materiaalsen suhde. Puolustusyhteistyön rajat ovat olleet jatkuvan laajentumisen ja yhtäaikaisen supistumisen ristikkäisvaikutuksessa. Laajentumista on funktionaalinen ja institutionaalinen syveneminen ja supistumista materiaalsen konkretian tavoitteeseen pyrkiminen ja sen puhuminen. Tämän pohjana voidaan nähdä olevan 1990-luvun puolivälissä tapahtunut erittäin nopea rajojen laajeneminen, jonka seurauksia osaltaan tilanteen epäselvyys tällä hetkellä on. Toisaalta Suomi ei pysty itse määrittämään kaikkea rajojen muodostumista, kuten esimerkiksi Naton kumppanuuspolitiikan sekä kriisinhallinnan muutokset ja niiden vaikutukset Suomeen osoittavat.

Identifikaation osalta poliittinen ymmärrys on odotetunlainen. Länsisuuntautuminen on ilmeistä, mutta siitä puhuminen on tulkittavissa hyvin pragmaattiseksi. Tällöin korostuu kuitenkin kansallinen etu. Identifikaation osalta puheen laajuus ja syvyys on liittynyt hetkittäiseen näkökulmaan, jolloin ajassa ja tilassa jokin yhteistyöosapuoli on korostunut. Naton osalta identifikaation syventämistä voidaan tulkita varotun.

Alueellisen ja globaalin suhteessa toistuu rajojen muodostumisen teema tietyllä tavalla. Suomen alueelliset ja globaalit suhteet ovat olleet jatkuvan uudelleenmäärittelyn kohteena. Suomen jäsenyys EU:ssa vie meitä turvallisuuspoliittisesti kohti globaalia, mutta samanaikaisesti alueellisen konkretian tarve ohjaa meitä pienimuotoisempaan yhteistyöhön. Kaikki tasot on pyritty institutionalisoimaan, mutta niiden suhde toisiinsa erityisesti puolustusyhteistyön osal-

ta on jäsentymätön. Tästä parhaimpana esimerkkinä on kriisinhallinta, koska eri toimijoiden roolitus on vaihdellut ajallisesti ja tilallisesti.

Funktionaalisen ja materiaalisen suhteessa kysymys on kansallisen puolustuskyvyn ylläpidosta. Puolustusyhteistyön funktiot kiertyvät tähän, vaikka esimerkiksi kriisinhallinnan osalta sillä on laajempi ulkopoliittinen funktio. Resurssien riittävyys, huoltovarmuus ja avun vastaanotto korostuvat puolustusyhteistyössä. Lähestymistapa on hyvin materiaalinen. Funktionaalisen puolustusyhteistyön lisääntyminen vaatii syviä sopimusjärjestelyitä, josta tietyn tasoisena esimerkkinä on EU:n Lissabonin sopimus.

Nämä edellä esitetyt ajatukset näyttäytyvät tässä vaiheessa merkityksellisimpinä ja suuntaavat tutkimusta eteenpäin. Puolustusyhteistyön voidaan tulkita olevan Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan yksi funktio, joka on osin syntynyt poliittisen institutionalisoitumisen sivutuotteena osin hahmottumattomaksi kokonaisuudeksi. Tähän on vaikuttanut toimijoiden sisällä muiden maiden ratkaisut esimerkiksi kriisinhallinnan ja puolustuskyvyn ylläpidon osalta. Ainoastaan Naton osalta voidaan tulkita puolustusyhteistyön olleen painopisteessä alusta alkaen, mutta sen ei ole sallittu syventyä liikaa poliittisista rajoitteista johtuen. Alueellisen ja globaalin suhteen muutokset ovat vaikuttaneet Suomen valintoihin. Rajoitteet identifikaatiossa ovat suunnanneet puolustusyhteistyön konkreettiseen materiaaliseen suuntaan. Viimeaikainen puhe syvästä identifikaatiosta erityisesti Ruotsin kanssa suuntaa kokonaisuutta osin uuteen suuntaan.

Tutkimuksen tavoitteiden kannalta edellä esitetty hahmottaa näkymää puolustusyhteistyön alueiden muodostumisen problematiikkaan. Ulkopoliittiset rajoitteet ja mahdollisuudet, merkittävien toisten valtioiden sekä instituutioiden kehitys ja suuntautuminen, kansalliset intressit sekä myös sisäpoliittiset tarpeet ohjaavat puolustusyhteistyön suuntautumista. Koska näiden eri sektoreiden kautta hahmotettavat intressit eivät ole kovin helposti sovitettavissa, on kuva jäänyt ja osillaan poliittisesti jätetty epäselväksi. Tämä liittyyneen eksplikoituun Suomen haluun pitää vaihtoehdot avoinna.

Kuten edellä on esitetty, tämän tutkimuksen tarpeisiin hahmotetut regionalismin keskeiset teemat näyttävät toimivan analyysin rakentavina ajatuksina. Luonnollisesti teemojen välillä on ristikkäisvaikutuksia ja riippuvaisuussuhteita, mutta se ei näyttäisi vähentävän niiden arvoa kokonaisuutta jäsentävinä. Teemojen kautta on kyetty tiivistämään näkökulmaa ja tällä tavalla löytämään kokonaisuuksia. Ristikkäisvaikutuksien kautta narratiivia on itse asiassa helpompi muodostaa, koska tällöin kysymys on laajemmista ajatuksellisista kokonaisuuksista.

6. REGIONALISMIN NARRATIIVI SUOMEN PUOLUSTUSYHTEISTYÖSSÄ

Tässä luvussa muodostetaan edellä esitetyistä tarinoista Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan puolustusyhteistyön regionalismin narratiivi ja vastataan näin ollen toiseen tutkimuskysymykseen. Narratiivin käsite on siis yleisluokittelu jonkin ajatuksen ilmenemiselle. Muodostettavan narratiivin on tarkoitus olla ajatuksellinen kokonaisuus, joka muodostuu merkittäviltä osin edellisen luvun johtopäätöksissä esitettyjen tarinoista syntyneiden keskeisten havaintojen ympärille. Tarinamaailmaymmärryksessä tämä muodostettava narratiivi on valitun puolustusyhteistyön näkökulman maailmojen luomisen suunnitelma. Näin ollen narratiivin on sisällettävä kaikki politiikan ymmärtämisen kannalta keskeiset tekijät. Matka, joka on tehty aineistosta narratiiviin, on kyettävä tekemään myös takaisin päin. Narratiivissa ei kuitenkaan enää esitetä tapahtumia kronologisesti tai historiallisesti, vaan kehitys esitetään yhdistäen ja yleistäen ja keskittyen vallitsevaan tilanteeseen. Narratiivin tulisi olla mahdollisimman objektiivinen, eikä siinä ole tarkoitus ottaa kantaa politiikan järkevyyteen ja koherenttiuteen. Tämä arviointi toteutetaan raportin viimeisessä luvussa.

6.1 Tarinoista narratiiviksi

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan puolustusyhteistyön kenttä on syntynyt kuluneen reilun kahden vuosikymmenen aikana ulkopoliittisten valintojen, kansainvälispoliittisen kehityksen ja yleisten trendien yhteisvaikutuksessa. Kylmän sodan päättymisen aiheuttama muutos maailmanjärjestykseen johti monilta osin nopeasti syvenevään integraatioon, mutta samalla myös puolustuksen saralla uusiin järjestelyihin funktionaalisuuksien osalta. Suomen poliittisena valintana oli liittyä läntisiin toimijoihin kuitenkin siten, että oman maan puolustaminen hoidetaan itse. Tätä itsenäisyyttä korostaa sotilaallinen liittoutumattomuus.

Maailman muutos johti Suomen alueellisten ja globaalien suhteiden uudelleenmäärittelyyn. Laajemmalti tällöin on kysymys siitä, missä Suomi voi vaikuttaa parhaiten ja miten kansallisten intressien näkökulmasta. EU-jäsenyys on ollut tärkein työkalu muutoksen hallinnassa. Suomen poliittiset valinnat suuntautuivat siis suomalaiselle identiteetille luontevasti länteen. Tähän vaikutti positiivisesti Suomen syvä suhde Pohjoismaihin, mikä on edustanut pysyvyyttä muuttuvissa tilanteissa. EU-jäsenyys ja sen syvempi institutionalisoituminen on ollut luontevaa suomalaisen identiteetin kehitykselle. Nämä näkökulmat ovat luoneet vakaimman pohjan turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittymiselle.

Maailma eikä lähiympäristö ole kuitenkaan turvallisuuden näkökulmasta stabiloitunut toiveista huolimatta halutulla tavalla. Tämä on johtanut siihen, että puolustusyhteistyön saralla toimivat toimijat eivät ole pystyneet ja halunneet vakiinnuttaa funktionaalisia tai fyysisiä rajojaan. Kehittymisen ja muuttumisen tarve on ollut ilmeinen. Tähän on vaikuttanut ymmärrys ja kokemukset asevoiman käytöstä kylmän sodan jälkeen, taloudelliset tekijät, kansainvälispoliittiset ambitiot sekä yksittäisten valtioiden kansalliset intressit ja niiden ajaminen. Läntisiin toimijoihin ja politiikkoihin integroitunut Suomi on ajautunut tähän ristikkäisvaikutukseen. Yhtäältä kysymys on ollut fyysisestä ja funktionaalisesta laajenemisesta kuin siitä, että samanaikaisesti sisäpoliittisista paineista johtuen olisi saavutettava materiaalisia suhteellisen nopeita hyötyjä. Jälkimmäinen on johtanut materiaalisesta näkökulmasta yhteistyön fyysisen ja funktionaalisen ulottuvuuden supistumiseen kohti pienimuotoisempaa yhteistyötä.

Suomella on tarve oman ja läheisten kumppanien vuoksi vaikuttaa globaalisti ja alueellisesti eri tasoilla. Tämä ajatus liittyy merkittävästi turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan. Monipuolistuva ja syvenevä kansainvälinen yhteistyö tuo konkreettisia ja ajatuksellisia etuja ja mahdollisuuksia Suomen kaltaiselle pienelle valtiolle. Tämä ilmenee erityisesti kriisinhallinnassa, joka erityisesti osoittaa Suomen kansainvälistä vastuunkantoa. Eri toimijoiden kehyksessä toimiminen parantaa yhteistyökykyä siinä missä se osoittaa Suomen sitoutumista jäsenyyksiin ja kumppanuuksiin. Yhteistyö EU:n ja Pohjoismaiden kanssa perustuu vahvaan yhteiseen arvopohjaan ja maailmankuvaan. Näistä turvallisuus- ja puolustuspolitiikan näkökulmasta korostuu Ruotsi yhtenevien intressien ja tarpeiden näkökulmasta. Yhteistyö Naton kanssa puolestaan on sotilaskompleksisuuden kautta materiaallinen, vaikka poliittinen vuoropuhelu on yhä tärkeämpää. Yhdysvallat on Suomelle erittäin tärkeä kumppani puolustusmateriaaliyhteistyön kautta.

Suomen kaltaiselle pienelle valtiolle, jonka resurssit ovat rajalliset, konkreettiset materiaaliset hyödyt ovat kuitenkin tärkeitä. Näitä ei kuitenkaan voi erottaa poliittisesta funktionaalisesta ulottuvuudesta. Suomelle on edelleen ensiarvoisen tärkeää ylläpitää uskottavaa kansallista puolustusta ilman sotilaallista liittoutumista, mutta yhteistyö kontribuoi tähän resurssien kannalta merkittävän positiivisesti. Yhteistyö mahdollistaa kannattavat hankinnat, huoltovarmuuden sekä avun saannin, mikäli omat resurssit eivät riittäisi kriisitilanteessa. Funktionaalisesti puolustusyhteistyö keskittyy EU:in ja osin Ruotsin kanssa tehtävään yhteistyöhön, mikä kuvaa identifikaation syvyyttä puolustuksen ulottuvuudessa. Muut yhteistyökumppanit painottuvat pääosin materiaalisesti.

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan puolustusyhteistyön regionalismin näkökulmasta Suomella ei ole ollut tarvetta määritellä sen rajoja tarkasti. Laaja yhteistyö ylläpitää ja kehittää Suomen mahdollisuuksia valintoihin. Suomi tunnistaa laajan yhteistyön haasteet ja tiedostaa, että on olemassa mahdollisia päällekkäisyyksiä. Kaikkien toimijoiden parissa Suomi kuitenkin saavuttaa sekä poliittista että konkreettista lisäarvoa kansallisen puolustuksen näkökulmasta. EU:n osalta keskeistä on saada lähes pysähtynyt yhteistyö liikkeelle, Naton osalta ylläpitää laajennetun kumppanuuden status, joka mahdollistaa jäsenyyden hakemisen tarvittaessa ja Pohjoismaiden osalta kehittää yhteistyötä edelleen. Pohjoismaisen yhteistyön ajallisena kulminaationa on nähtävissä jatkuvasti syvenevä yhteistyö Ruotsin kanssa.

6.2 Johtopäätökset

Edellä esitetty narratiivi on siis koonnos ja yhdistelmä puolustusyhteistyön regionalismin tarinoiden keskeisistä tekijöistä. Se kuvastaa Suomen puolustusyhteistyön kokonaistilannetta tällä hetkellä kuitenkin siten, että historiallinen politiikkojen kehitys on nähtävissä siinä. Tällä tavalla se avaa puolustusyhteistyön kokonaisuutta laueammin kuin esimerkiksi viimeisin selonteko. Narratiivi kuvastaa ymmärrystä Suomen politiikan mahdollisuuksista ja haasteista tutkimuksessa valittuun asiakokonaisuuteen liittyen. Puolustusyhteistyö on vain osa Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa, mutta on ilmeistä, että se on yhä tärkeämpi osa. Tämän yksittäisen sektorin vaikutukset kuitenkin ilmenevät laajalti poliittisessa tilassa. Näin ollen tietynlaisen epävarmuuden ja fokuksen hajaantumisen jatkuminen ei liene toivottava asian tila.

On huomioitava, että narratiivia muodostettaessa kertomuksellisuus on ollut keskeisessä asemassa. Tämä luo itsestään kuvan tietynlaisesta jatkuvuudesta ja narratiivin selkeydestä. Kuitenkin suhteessa aineistoon on havaittavissa myös ajallisia ja tilallisia epäjohtonmukaisuuksia, kuten esimerkiksi EU:n merkityksen heitteletminen, muun kylmän sodan jälkeisen ajan alueellisuuden suhde puolustusyhteistyöhön sekä Baltian maiden aseman herkkyys suhteessa EU:in ja Natoon. Narratiivin ja sen taustatekijöiden relevanssi tämän tutkimuksen kannalta syntyy siitä, että niiden avulla on mahdollista arvioida usean eri näkökulman kautta Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan puolustusyhteistyön alueiden muodostumisen logiikkaa. Se myös avaa perusteluja politiikan nykytilaan, jotka usein hetkellisistä valtiollisista dokumenteista puuttuvat. Poliitiikan koherenssia ja jatkuvuutta arvioidaan seuraavassa luvussa, jossa myös vastataan tutkimusongelmaan.

7. PÄÄTELMÄT

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu puolustusyhteistyön kehittymistä Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa kylmän sodan päättymisen jälkeen. Työn teoreettiseksi näkökulmaksi valittiin regionalismi, joka mahdollistaa merkittävien kansainvälistä poliittisten teemojen havainnoinnin poliittisesta puhunnasta. Valittua tutkimusaineistoa analysoitiin menetelmällisesti narratologian näkökulmasta. Tällöin narratiivisuus eli kertomuksellisuus on strategia, jolla ihmiset käsittelevät aikaa, prosessia ja muutosta. Poliitiikan nähdään muodostuvan tarinoista, jotka tekevät siitä ymmärrettävää. Tutkimuksessa on tiivistetty erittäin laaja tutkimusaineisto kolmen vaiheen kautta edellisessä luvussa esitettyyn Suomen puolustusyhteistyön regionalismin narratiiviin. Tässä narratiivissa, eli yleisluokittelussa puolustusyhteistyön ajatuksen alueellisuuden ilmenemiselle, on esitetty keskeisimpien teemojen sisällöt toisiinsa suhteutettuna. Tällöin narratiivissa on yhdistynyt regionalismin teemojen tarinoiden sisällöt.

Tutkimuksen päätutkimuskysymyksenä ja tutkimusongelmana oli selvittää, **miten ja miksi Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan puolustusyhteistyön regionalismin narratiivissa alueet muodostuvat.**

Tutkimusongelmaan vastattaessa on muistettava, että alueiden voidaan nähdä muodostuvan tutkimuksen kysymyksenasettelun kautta. Tällöin ne ovat näkökulma, joka palvelee sekä teoreettisia että poliittisia tarpeita. Regionalismin näkökulmasta voidaan tutkia valtioiden vaihtoehtoja ja niihin liittyviä valtarakenteita, jotka määrittävät ulkoista suuntautumista. Regionalismi on siis ideoiden, arvojen ja konkreettisten tavoitteiden kokonaisuus, joka ohjaa alueiden muodostumista, ylläpitoa ja muuttamista. Narratologian puolesta taas tutkimuksen keskiössä ei siis ole narratiivi itsessään, vaan sen seuraukset sekä tutkijoille että toimijoille. Tutkimusongelman kautta pyritään vastaamaan erityisesti tähän ajatukseen.

Vastauksena tutkimusongelmaan voidaan todeta, että alueet muodostuvat kansallisen puolustuksen valintojen määrittämänä puolustusyhteistyön tämän hetken toimijoiden sekä tehtyjen merkittävien materiaalihankkeiden lähtömaiden ympärille poliittisesti riittävän ympäripyöreästi. Ympäripyöreys mahdollistaa politiikan tarkentamisen ja suuntaamisen tilanteen muuttuessa, mutta se myös vaatii jatkuvaa alueellistamista eli aktiivista poliittista puhuntaa. Lähtökohdaksi on siis edelleen tilanteen tietty epätasapaino. Tässä mielessä Suomen politiikka on

nähtävissä hajanaisena, verrattuna esimerkiksi Tanskan melko yksiselitteisiin linjauksiin puolustuspolitiikan ja puolustusyhteistyön rajauksista.³⁷⁹

Laajemmin voidaan todeta, että alueita Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa muodostuu ulkopoliittisesta pakosta johtuen. Suomen 1990-luvun alussa tekemä merkittävä turvallisuuteen liittyvä konseptuaalinen muutos johti sitoutumiseen, joka osaltaan pakottaa Suomen osallistumaan puolustusyhteistyöhön laajalla sektorilla.³⁸⁰ Kun tähän yhdistää kylmän sodan jälkeisen ajan eurooppalaisen turvallisuusjärjestyksen tietynlaisen epäselvyyden, on rajaavia valintoja ollut vaikeaa, jopa mahdotonta tehdä. Nopea integraatio ja alueiden fyysinen laajeneminen johti samalla fragmentaatioon, kun poliittiset intressit oli yhä vaikeampi sovittaa yhteen turvallisuuden herkällä alalla. Tämä vaikeus ilmenee Suomen osalta erityisesti Naton suhteessa muihin toimijoihin.

Alueiden muodostuminen puolustusyhteistyössä määrittyy eniten kansalliseen puolustukseen liittyvistä valinnoista johtuen. Tämä on ollut selkein funktionaalinen raja, joka sekin on ehkä häilymässä. Tähän liittyen kyky avun vastaanottoon tarvittaessa on ollut esillä jo kohta kaksi vuosikymmentä, mutta Suomi ei ole itse poistanut juridisia esteitä avun antoon. Alueiden muodostumisen näkökulmasta Suomi on siis rakentanut tai rakentamassa kyvyn ottaa vastaan sotilaallista apua kaikilta muilta, mutta valmius sen antamiseen vastavuoroisesti ainakin sotilaallisesti on olematon vielä tällä hetkellä.

Teorialuvussa hahmoteltu ymmärrys identifikaatiosta aluemuodostumisen ytimenä on ilmenyt myös tutkimusaineistossa. Yhdistettynä 1990-luvun alun murrokseen on sitä pitänyt puhua suhteessa turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan. Identifioituminen on vahvaa erityisesti suhteessa Pohjoismaihin ja niistä Ruotsiin, mutta myös EU:in. Erityisesti pohjoismaista identifikaatiota on ollut helppo puhua historiallisista ja kulttuurisista tekijöistä johtuen. Pohjoismaisen yhteistyön leviäminen turvallisuuden sektorille kylmän sodan jälkeen on voitu nähdä luontevana. Puolustusyhteistyön osalta EU on myös erittäin hyväksyttävä identifikaation näkökulmasta, mutta tämä puhe ja käytännön toiminta erityisesti 2010-luvun taitteen finanssikriisin aikaan ei näytä koherentilta. Tästä hetkellisestä esimerkkinä voidaan pitää maaliskuun 2015 keskustelua EU:n yhteisen armeijan mahdollisuudesta.³⁸¹ Naton osalta identifioitumispuheessa ollaan oltu ilmeisen varovaisia, vaikka liittymäpintoja puolustusyhteistyön saralla Pohjoismaihin ja EU:in on ollut viime aikoina. Identifikaation osalta on huomioitava, että

³⁷⁹ Vrt. Forsvarsministeriet, Danmark 2012.

³⁸⁰ Suomen ulkopoliitiikan muutoksesta puolueettomuudesta sitoutumiseen ks. esim. Möttölä 1993.

³⁸¹ ”Presidentti Niinistö kannattaa EU-komission Junckerin ajatusta yhteisestä armeijasta.” Uutinen. Helsingin Sanomat 8.3.2015; ”Ukraina sekoitti EU:n puolustuksen – Tarvitseeko unioni oman armeijan?” Uutinen. Helsingin Sanomat 10.3.2015; ”EU-armeija ei innostanut eduskunnassa.” Uutinen. Yle.fi 10.3.2015.

turvallisuuspoliittisen muutoksen nopeus ja identiteettien hidas muuttuminen eivät sovi kovin hyvin yhteen. Tällöin intressien, jotka saattavat heijastaa vanhaa identiteettiä, ja uuden identiteetin puhumisen välillä voi olla ristiriitaa. Puolustusyhteistyön osalta esimerkiksi Naton puhutaan Suomessa Euroopan merkittävimpänä turvallisuustoimijana, mutta samanaikaisesti siihen ei voida identifioitua liikaa.

Puolustusyhteistyön tavoitteena Suomessa on jo pitkään ollut materiaaliset hyödyt. Näitä on lähdetty hakemaan suurten organisaatioiden kehityksessä. Yhteensovittamisen haasteiden vuoksi tämä fokus on siirtynyt voimakkaammin pienempimuotoiseen alueelliseen yhteistyöhön. Tämän lisäksi poliittisessa puheessa on enenevässä määrin korostettu kahdenvälistä yhteistyötä erityisesti Ruotsin ja Yhdysvaltojen kanssa. Tämä osoittaa samanaikaista laajentumista ja supistumista. Tämän laajentumisen ja supistumisen suhde ja sen merkitykset kansallisessa poliittisessa puheessa jäävät epäselviksi.

Tämän tutkimuksen perusteella voi todeta alueellisuuden olevan merkittävä osa puolustusyhteistyötä. Sen on siis poliittinen konsepti, joka kuvaa tietyn alueen sisäisiä ominaisuuksia tietyllä ajan hetkellä. Turvallisuus- ja puolustuspolitiikka määrittää näitä ominaisuuksia siinä missä ne kiertyvät takaisin politiikkaan käytäntöjen ja mielipiteiden kautta. Alueiden muodostuminen puolustusyhteistyössä voidaan nähdä pääosin tarkoituksellisenä alueellistamisena. Tällöin esimerkiksi EU:a ja Natoa on puhuttu poliittisesti merkittäviksi. Naton osalta alueellistaminen on funktionaalista, kun taas EU:n osalta se on sekä fyysistä että funktionaalista. Pohjoismaisessa yhteistyössä kysymys on ollut sekä alueellistamisesta että alueellistumisesta. Alueellistaminen pohjautuu pitkäaikaiselle alueellistumiselle. NORDEFCO:n ja erityisesti Ruotsin kanssa tehtävän bilateraalisen yhteistyön osalta voidaan nähdä alueellistamisen kiihtyneen viime aikoina. Ymmärrys yhteistyön mahdollisuuksista puolustuksen saralla on syntynyt sisäisesti tehtyjen ulkopoliittisten päätösten kautta, jota on puhuttu koherentiksi. Pohjoismaista yhteistyötä käytetään sekä ulkoisesti että sisäisesti positiivisena esimerkkinä regionalismin leviämisestä tuotteena.

Kuten edellisen luvun johtopäätöksissä on mainittu, on analyysin pohjana oleva narratiivi esitetty kertomuksellisesti mahdollisimman koherenttina. Tiettyjä epä johdonmukaisuuksia tutkimusaineistosta on kuitenkin myös havaittavissa. Puolustusyhteistyön näkökulmasta Suomen suhde EU:in on yksi sellainen. Eurooppalainen yhteistyö näyttää olevan identifikaatiosta huolimatta eniten altis poliittisille muutoksille, joka ilmenee EU:n turvallisuus- ja puolustuslottuvuuden aalto liikkeenä. Tällöin se altistuu myös Suomessa muutoksille, jota ilmentää

esimerkiksi presidenttien Halonen ja Niinistö erilainen suhtautuminen EU:n puolustuslottuvuuteen.

Toinen huomattava epäjohtonmukaisuus alueellistumisen näkökulmasta on muun kylmän sodan jälkeisen ajan alueellisuuden suhde puolustusyhteistyöhön. Suomen puolustusyhteistyön perustaksi mainitaan lähialueen vakaus, johon yhteistyö Itämeren piirissä ja arktisella alueella tähtää. Tämä ei kuitenkaan kierry takaisin puolustusyhteistyöhön. Voidaan toki tulkita, että esimerkiksi pohjoismainen yhteistyö on ilmentymä EU:n pohjoisesta ulottuvuudesta, mutta tätä ei puhuta selkeästi.

Kolmas epäjohtonmukaisuus on läheisten Baltian maiden puuttuminen puolustusyhteistyökeskustelusta. Baltian maat ovat olennainen osa muuta Suomeen liittyvää alueellistumiskeskustelua Itämeren piirissä, mutta ne ovat jääneet lähes täysin puolustusyhteistyön puhunnan ulkopuolelle, vaikka käytännön toimia onkin tapahtunut koko kylmän sodan jälkeisen ajan. Tämä kuvastanee identifikaation puuttumista verrattuna esimerkiksi Norjaan ja Tanskaan Naton maina sekä Naton laajenemisen aiheuttamaa haastetta Suomelle poliittisesti. Itämeri on helpommin puhuttavissa aineiston mukaisesti EU:n ja Venäjän sisämerenä kuin Naton ja Venäjän sisämerenä. Ajatus Suomesta ja Ruotsista osittain Baltian puolustuksesta vastuullisina näyttäisi olevan myös vaikea kysymys.³⁸²

Miten nämä esitetyt havainnot noin kahden vuosikymmenen poliittisesta kehityksestä sitten suhteutuvat poliittiseen yritykseen saada kokonaiskuva haltuun eli helmikuussa 2015 julkaistuihin katsaukseen turvallisuusyhteistyöstä ja raporttiin Suomen ja Ruotsin puolustusyhteistyön tiivistämisestä?

Helmikuussa 2015 julkaistu Ulkoasiainministeriön turvallisuuspoliittista yhteistyötä koskeva katsaus määrittää ensimmäistä kertaa suhteellisen selkeästi rajoja puolustusyhteistyön osalta ilmaistessaan, että katsauksessa tarkastellaan syvällisemmin EU:a, Nato-kumppanuutta, pohjoismaista yhteistyötä sekä kahdenvälistä yhteistyötä Ruotsin ja Yhdysvaltojen kanssa. YK ja Etyj mainitaan Suomen kannalta keskeisinä ulko- ja turvallisuuspoliittisina järjestöinä, mutta niiden rooli ei ole merkittävä puolustusyhteistyön tavoitteiden näkökulmasta. Näiden asema on yleisesti ottaen haasteellinen, jonka viime aikojen kehitys on osoittanut.³⁸³

³⁸² ”Nato pohtii Suomen ja Ruotsin roolia Baltian puolustuksessa.” Uutinen Mtv.fi 25.8.2014.

³⁸³ Ulkoasianministeriö 2015, 17–18, 21, 28.

Katsaus toistaa luonnollisesti puolustusyhteistyön osalta integraation merkitystä siinä missä sen fragmentoitumisen tilaakin, mutta toteaa, että eri yhteistyöpuitteet täydentävät toisiaan eikä niiden välillä ole ristiriitaa. Naton ja EU:n osalta tätä selitetään päällekkäisillä jäsenyyksillä ja Yhdysvaltojen myönteisellä suhtautumisella. Kun vielä eurooppalaisen suorituskyvyn kuvataan syntyvän Naton ja EU:n yhteisvaikutuksessa, voidaan tällöin nähdä puolustusyhteistyön osalta näiden kahden organisaation rajan hämärtyvän. Tämä liittyy auki kirjoitettuun ymmärrykseen EU:n pienehköstä roolista puolustusyhteistyössä ja YTPP:n tulevaisuuden epävarmuudesta.³⁸⁴ Kuitenkin merkittävää on, että Suomen ja Ruotsin yhteistyötä käsittelevässä raportissa puolustusyhteistyön käytännön toteuttajat nostavat esille käytännön haasteet ja päällekkäisyyksien syntymisen riskin. Kulttuuriset ja käytännön erot kumppanien välillä muodostavat esteitä, joita löytyy kaikilla tasoilla. Kahdenvälisen puolustusyhteistyön syventämisessä puolestaan on riski, että syntyy päällekkäisyyksiä liian suurista poliittisista ambitioidista johtuen.³⁸⁵ Käytännön tasolla näytetään suhtautuvan yhteistyöhön pragmaattisemmin, minkä tulisi heijastua politiikan muotoiluun.

Identifikaation puolesta katsaus puhuu vain Pohjoismaista kuvaten pohjoismaisella identiteetillä olevan korvaamaton merkitys. Tähän liittyen todetaan Suomen ja Ruotsin kahdenvälisen yhteistyön näyttäytyvän osana pohjoismaista yhteistyötä, mutta se on osoitus maiden erityisen läheisistä suhteista eli syvemmästä identifioitumisesta.³⁸⁶ EU:n yhteydessä ei siis käytetä sanaa identiteetti. Tämän tutkimuksen teorialuvussa käydyn keskustelun perustella tämän voidaan nähdä kuvastavan alueellistamisen hetkellistä painopistettä.

Yksi merkittävimmistä havainnoista liittyy puolustusyhteistyön katsaukseen kirjattuihin yleisiin tavoitteisiin. Yhteistyön on tuettava kansallisen puolustuksen suorituskykyjen kehittämistä ja huoltovarmuutta.³⁸⁷ Merkittävää on havaita, että katsauksessa ei mainita suoraan avun saannin mahdollisuutta kriisitilanteessa kertaakaan. Tutkimusaineistossa tämä taas on ollut pitkäkestoinen ja yksi tärkeimmistä puolustusyhteistyön funktioista aina vuodesta 1997 alkaen. Avun saannin sijaan katsauksessa on keskustelua siitä, että saadakseensa hyötyjä, on Suomen kyettävä kontribuoimaan merkittävällä tavalla eri kumppaneiden toimintaan. Tämä korostuu Lissabonin sopimuksen tulkinnan kautta. Tämä edellyttää poliittista ja lainsäädännöllistä valmiutta. Lainsäädännön osalta valmistelutyö on käynnistetty.³⁸⁸ Tämä on tulkittavissa, että avun saannin poliittinen logiikka on otettu tosiasiallisesti tarkastelun alle viimeaikaisen kehityksen valossa. Tähän keskusteluun laajentavan näkökulman tuo Suomen ja Ruotsin

³⁸⁴ Ulkoasianministeriö 2015, 7-8, 10, 21.

³⁸⁵ Suomen ja Ruotsin puolustusvoimat 2015, 9.

³⁸⁶ Ulkoasianministeriö 2015, 8, 67, 75.

³⁸⁷ Ulkoasianministeriö 2015, 21-22.

³⁸⁸ Ulkoasianministeriö 2015, 9-10, 12, 23, 38.

myös helmikuussa 2015 julkistettu raportti yhteistyön mahdollisuuksista. Se toteaa, että poliittiset päätökset ja lainsäädännön muokkaaminen puolustusyhteistyön syventämisestä kriisinaikaan toisi merkittävää lisäarvoa yhteistyölle.³⁸⁹ Tämä on nähtävissä puolustusyhteistyön käytännön toteuttajien signaalina päätöksentekijöille. Puolustusyhteistyötä ei voi toteuttaa poliittisen narratiivin tasolla. Toisaalta tutkimuksen metodologisen asetelman mukaisesti käytäntöön menevät turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevat kovat päätökset vaativat narratiivin muokkaamista ja tarinoiden uudelleenkerrontaa.

Yleisesti ottaen katsauksen ajatusmalli on edelleen hyvin materiaallinen. Puolustusyhteistyön tarpeen esitetään lähtevän taloudesta ja teknologiasta, todeten yhteistyöllä kokonaisuutena olevan Itämeren alueen vakautta lisäävä vaikutus.³⁹⁰ Suomen ja Ruotsin yhteistyötä koskevas- ta raportista puolestaan näkee, että yhteistyöllä on alueellista turvallisuutta sekä kansallista ja kansainvälistä toimintakykyä lisäävä funktio.³⁹¹ Tästä lähtökohdasta näyttää siltä, että puolustusyhteistyön syventäminen ja konkretisoituminen tulee vaatimaan funktionaalisuuksien uudelleenarviointia ja poliittista eksplikointia.

Edellä käytyyn keskusteluun liittyen on mahdollista arvioida esitetyn politiikan historian ja nykytilan merkitystä suhteessa merkittäviin toisiin, jotka voidaan määritellä Ulkoasianministeriön katsauksen tekemien rajausten mukaisesti. EU:n osalta huomionarvoista on se, että puhunnassa on jännitteitä regionalismin eri teemojen välillä. EU-jäsenyys on Suomelle arvovallinta, mikä määrittää merkittävältä osin Suomen kansainvälisen toimintaympäristön. Rajat määrittyvät EU:n kautta fyysisesti, siinä missä esimerkiksi EU:n ja Naton välisessä suhteessa myös funktionaalisesti. Puolustusyhteistyön alueellisen ja globaalin suhteessa EU on merkittävin toimija. EU:in identifioituminen on ollut tärkeä poliittinen agenda kuluneen kahden vuosikymmenen aikana, mutta puolustusyhteistyön ulottuvuudessa se näyttäisi olevan heikentymässä. Puolustusyhteistyön funktionaalisuudessa EU on ensisijaisesti kriisinhallinnan toimija. Materiaalisella puolella tällä hetkellä on olemassa pääosin toiveita yhteistyön syvenemisestä. Puolustusyhteistyön osalta Suomen suhde EU:in on siis jäsentymätön, kuten EU:n oma ymmärrys siitä. Tällöin alueellistuminen ja alueellistaminen jäävät vaillinaisiksi.

Naton suhteen Suomi on tasapainoillut poliittisesti riittävän läheisyyden ja tarvittavan etäisyyden välimaastossa. Tutkimusaineistossa ilmenee tarve perustella yhteistyötä ja sen muok- kautumista ajan saatossa. Naton liittymäpinnat EU:in ja Pohjoismaihin ovat ilmestyneet pu- huntaan viime aikoina. Natosta on ajan saatossa tullut eurooppalaista puolustusyhteistyötä

³⁸⁹ Suomen ja Ruotsin puolustusvoimat 2015, 2, 9.

³⁹⁰ Ulkoasianministeriö 2015, 13, 21–22.

³⁹¹ Suomen ja Ruotsin puolustusvoimat 2015, 2.

määrittävä tekijä sen standardien kautta. Näin ollen se liittyy kaikkeen puolustusyhteistyössä. Se myös liitetään Suomen ja Ruotsin yhteistyöhön samojen tavoitteiden kautta.³⁹² Tämä funktionaalinen ja materiaallinen liittyminen ja Suomen liittoutumattomuus voidaan nähdä suomalaisen puolustusyhteistyökeskustelun haasteena. Suomen liittymäpinnat Natoon ovat jo erittäin syvät ja poliittisen puheen näkökulmasta edelleen syvenemässä. Suhde Natoon ei historian valossa näytä alueellistuvan, vaan se vaatii jatkuvaa alueellistamista.

Pohjoismainen puolustusyhteistyö kuvataan joustavana. Toisaalta turvallisuuspoliittisista jakolinjoista ja muista haasteista johtuen joustavuus on lähes välttämätöntä. Identiteettipuhunta ja käytännön toiminta ei kuitenkaan näytä vastaava toisiaan kovin hyvin puolustusyhteistyön saralla. Nato-jakolinja voidaan nähdä yhtenä syynä Suomen ja Ruotsin syvenevälle yhteistyölle, kun taas esimerkiksi Tanska on ainoa EU-jäsenvaltio, joka ei ole lainkaan mukana Euroopan puolustusviraston toiminnassa.³⁹³ Lisäksi käytännössä yhteistyö NORDEFCO:n parissa ei ole saavuttanut suurta menestystä ja merkittäviä hyötyjä. Se kuvataankin yhteistyörakenteena eikä järjestönä.³⁹⁴ Pohjoismaisen yhteistyön sekä Suomen ja Ruotsin kahdenvälisen yhteistyön suhde onkin tulevaisuuden poliittisten muotoilujen kannalta mietittävä asia. Pitkälle menevät aloitteet ja selvitykset, jotka ohittavat NORDEFCO:n, eivät vahvista sen asemaa, vaikka kahdenvälistä yhteistyötä puhuttaisiinkin pohjoismaiseksi. Tämä ristiriita saattaa vaikuttaa pohjoismaiseen alueellistumiseen tässä yhdessä ulottuvuudessa tulevaisuudessa.

Kahdenvälinen yhteistyö Ruotsin kanssa on nostamassa poliittisen päätöksenteon puolustusyhteistyön agendalle konkreettisesti. Tämä kuvastaa sitä, että puolustusyhteistyö Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan ulottuvuutena on poliittisella tasolla institutionalisoitunut. Käytännön tasolle siirryttäessä vaaditaan uudenlaisia päätöksiä. Kuitenkin on myös havaittavissa, että poliittisella tasolla päätöksenteko on jäänyt osin jälkeen, mitä ilmentää se, että Suomi on ratifioinut EU:n Lissabonin sopimuksen vuonna 2008 ja vastavuoroiseen avunantoon liittyvä lainsäädännöllinen työ on vielä alkutekijöissään.³⁹⁵

Yhdysvallat on noussut esille Suomen puolustusyhteistyön kahdenvälisenä kumppanina jo torjuntahävittäjähankinnasta 1990-luvulta alkaen.³⁹⁶ Kuitenkin Yhdysvaltojen roolin voidaan nähdä olevan kasvussa, mitä kuvastaa sen nostaminen esille puolustusyhteistyötä käsittelevässä katsauksessa. Yhdysvallat yhdistetään Suomen Nato-suhteeseen, mutta sen keskeinen ase-

³⁹² Ulkoasianministeriö 2015, 62–64.

³⁹³ Aalto et al. 2009, 33.

³⁹⁴ Ulkoasianministeriö 2015, 69–70.

³⁹⁵ Ulkoasianministeriön tiedote 328/2008.

³⁹⁶ Ks. esim. Blomberg 2011, 628.

ma Suomen puolustuksen materiaalisessa suorituskyyvyssä nostetaan esille erikseen.³⁹⁷

Materiaalihankintojen ja materiaaliyhteistyön osalta Suomessa korostetaan valinnanvapautta ja kustannustehokkuutta. Tähän liittyen poliittinen sitoutuminen, vaikkakin se kuvastaa tämän hetken asiantilaa, on politiikan kannalta haastavaa. Tätä ilmentää esimerkiksi alkanut keskustelu 2020-luvulle ajoittuvasta seuraavasta torjuntahävittäjähankeesta.³⁹⁸

Edellä olevan käsittelyn perusteella on mahdollista arvioida tämän tutkimuksen poliittista relevanssia. Tutkimuksen johdannossa esitettiin, että tutkimusongelman muotoilu liittyy tutkimuksen relevanssiin. Vastattaessa ongelmaan, miten ja miksi alueita muodostuu, on pyritty paljastamaan alueiden muodostamisen ja tuottamisen prosesseja regionalismin teoreettisesta ja narratologian metodologisesta näkökulmasta. Historiallisesta kehityskulusta on havaittavissa puhunnassa sekä jatkuvuutta että muutoksia. Muutokset ovat olleet usein pieniä mutta kertauneet ajan saatossa. Tämä ilmenee puolustusyhteistyön regionalismin samanaikaisessa laajenemisessa ja tiivistymisessä. Suomi on pikkuhiljaa laventanut esimerkiksi yhteistyötä Naton kanssa mennessä mukaan uusiin yhteistyön muotoihin, kun samalla konkreettisen tarpeessa Pohjoismaiden yhteistyö tiivistyy kahdenväliseksi asevoimien puolustushaaroja koskevaksi käytännön yhteistyöksi. Tämän tutkimuksen poliittinen relevanssi onkin puolustusyhteistyön politiikan ja käytännön ristiriitaisuuksien hahmottamisessa. Tähän liittyy Ulkoasianministeriön katsauksessa puhuttu vaatimus Suomen kontribuutiolle suhteessa kumppaneihin. Tämä tutkimus voi toimia sen rajoitteet huomioiden taustatyönä keskustelulle puolustusyhteistyön syventämisestä ja siihen liittyvän politiikan ymmärrettävyydestä.

Relevanssiin liittyen tässä tutkimuksessa pyrittiin osaltaan paljastamaan alueiden tuottamisen prosessia alueellistumisen ja alueellistamisen näkökulmista. Tätä arvioidessa on huomioitava, että prosessin hahmottamista rajoittaa merkittävästi valittu puolustusyhteistyön näkökulma. Tällöin regionalismin teemat suuntautuvat yhteen rajattuun ilmiöön. Tämä erottaa tämän tutkimuksen muusta alueellistumisen tutkimuksesta. Edellä on kuitenkin esitetty, mitkä havaittuista ilmiöistä ja miten liittyvät alueellistumiseen ja alueellistamiseen. Puolustusyhteistyön osalta on todettavissa, että alueellistuminen on nähtävissä Pohjoismaihin liittyvässä yhteistyössä perustavana tekijänä. Muuten alueellistaminen poliittisena tavoitteellisen prosessina hallitsee puhunaa. Näihin liittyen puolustusyhteistyön toimintaympäristön ollessa laaja on kuitenkin jatkuvasti tarve puhua yhteistyötä uusiksi tai toistaen. Tästä näkökulmasta näyttää

³⁹⁷ Ulkoasianministeriö 2015, 66.

³⁹⁸ Ks. esim. ”Puolustusministeri Haglund ei halua ruotsalaisia hävittäjiä”. Uutinen, Helsingin Sanomat 22.4.2014; ”Valmistelu Hornetin korvaamiseksi alkoi.” Uutinen, Mtv.fi 8.10.2014; ”Jokin näistä on Suomen uusi hävittäjä – Hornetin seuraajan etsintä alkaa.” Uutinen, Yle.fi 17.10.2014.

siltä, että mitään ei pidetä itsestäänselvyytenä. Näin ollen on oletettavaa, että alueellistamisen prosessi tulee jatkumaan erityisesti puolustusyhteistyön konkretian vaatimusten myötä.

Tämän tutkimuksen pyrkimyksenä oli luoda näkymä tämän hetken tilanteeseen, mikä mahdollistaa edellä esitetyn kansallisen arvioinnin lisäksi tulevaisuuden haasteiden ja mahdollisuuksien kartoittamisen. Puolustusyhteistyön osalta on nähtävissä tulevaisuudessa syvenevä ero politiikan ja käytännön välillä. Puolustusyhteistyöstä puhuminen on johtanut siihen, että ainakin Suomessa voidaan olettaa odotuksien konkretialle olevan nousussa. Tämä edellyttää edellä mainitun mukaisesti kuitenkin aiempaa tiukempia poliittisia päätöksiä. Poliitiikan ja käytännön suhteesta voidaan esimerkiksi nostaa esille Suomen osallistuminen Naton nopean toiminnan joukkoihin. Mitä tapahtuisi, jos joukkoja päätettäisiin käyttää kriisinhallintaan, ja Suomi saisi pyynnön lähettää valmiusvuorossa olevan joukon, mutta tehtävä ei vastaakaan tutkimusaineistossa jatkuvasti toistettuja kansallisia intressejä? Tämän kaltaisia politiikan ja käytännön potentiaalisia ristiriitoja on jo nyt olemassa. Ja katsottaessa tulevaisuuteen on oletettavaa, että Lissabonin sopimus ja puolustusyhteistyön syveneminen johtaa lainsäädännöllisten esteiden poistamiseen ja tätä kautta edellä esitetynlaisten haasteiden mahdolliseen lisääntymiseen.

Regionalismin näkökulmasta tulevaisuudessa voidaan kuitenkin edelleen odottaa alueellistumista, joka syntyy eri maiden ja järjestöjen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan vaikuttavien politiikkojen yhteisvaikutuksessa. Tämä ohjaa edelleen Suomen valintoja. Kuitenkin on nähtävissä, että vaatimukset alueellistamiselle ovat kasvussa. Tällöin odotetaan aktiivista politiikkaa, joka myös kerrotaan kansalaisille. Rajojen muodostumisen osalta on nähtävissä vaatimuksia funktionaalisuuksien määrittämiselle aiempaa tarkemmin. Tällöin kysymys on siitä, kenen kanssa tehdään ja mitä. Suomalainen turvallisuuspoliittinen identiteetti on suhteellisen stabiili, mutta Ukrainan kriisin vaikutuksia siihen on liian aikaista arvioida. Identiteetin pysyvyyden hengessä sen muuttuminen tai muuttaminen vienee aikaa. Alueellisen suhdetta globaaliin puolustusyhteistyössä lienee myös tarvetta jäntevöittää. Tämä liittyy esimerkiksi YK:n ja Etyjin asemaan ja Suomen kansallisiin laajempiin poliittisiin intresseihin. Mitä Suomen intressejä edistetään ja missä? On nähtävissä, että puolustusyhteistyön ydintä tulee myös tulevaisuudessa olemaan sen materiaaliset ulottuvuudet. Yhteistyön kustannusten ja siitä saatujen hyötyjen arviointi kuitenkin puuttuu edelleen julkisesta keskustelusta. Materiaalisten hyötyjen arviointi suhteessa mahdollisesti laajeneviin funktionaalisuuksiin tulee olemaan haasteellista. Todelliset materiaaliset hyödyt saattavat edellyttää laajempia tosiasiallisesti jaettuina suorituskykyjä tulevaisuudessa. Myös tähän Ukrainan kriisi tulee mahdollisesti vaikuttamaan. Kysymys kuuluu syventääkö se yhteistyötä vai eriyttääkö se maita Suomen tavalla kansallisen puolustuksen pariin.

Tämä tutkimus on siis taustatutkimus, jonka tiedonintressinä on ollut hahmottaa Suomen puolustusyhteistyön toimintaympäristön syntyä poliittisen puhunnan näkökulmasta. Tiedonintressi syntyi näkemyksestä perusteiden puutteellisuudesta. On nähtävissä, että politiikkaa ohjaa enemmänkin nykytila kuin menneisyys, mutta kehitystä hahmottamalla on mahdollista ymmärtää paremmin nykytilaa ja arvioida tulevaisuutta. Käyty keskustelu on temaattisesti osin ennalta arvattavaa, koska analysoinnissa on tarkoituksella käytetty tutkimusaineistossa esiintynyttä kieltä. Kuitenkin kokonaisuuden kautta on ollut mahdollista arvioida puhuntaa ja erityisesti verrata sitä tuoreisiin poliittisiin ja käytännön linjauksiin. Tämän tutkimuksen panos keskusteluun puolustusyhteistyöstä on, että se mahdollistaa osaltaan merkittävien teemojen hahmottamisen ja sitä kautta haasteiden löytämisen politiikasta. Tämän lisäksi se mahdollistaa viimeaikaisen politiikan arvioinnin yhdestä näkökulmasta. Tutkimuksen rajauksista ja rajoitteista johtuen tutkimuksen panos on spesifi, jonka laajentaminen on mahdollista ja tarpeellista. Alla arvioidaan tutkimuksen toteutuksen onnistumista sekä jatkotutkimustarpeita ja mahdollisuuksia.

Strategian ja turvallisuuden näkökulmasta kysymys on siis ollut turvallisuuden ja puolustuksen yhdistymisestä kansallisessa politiikassa. Tässä tutkimuksessa pääfokus on ollut kansallisen ja kansainvälisen yhdistymisessä Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa. Tutkimusaineistossa puolustusyhteistyö liittyy Suomen kansainvälisiin suhteisiin ja painottuu kansallisen puolustuskyvyn eli asevoiman ylläpitoon. Puhunnassa ilmenee myös Suomen haluttu vakauttava vaikutus lähialueen turvallisuustilanteelle. Strategian näkökulma siis ilmeni tutkimuksen päämäärien asettamisessa sekä tulosten raportoinnissa näkökulmavalintana.

Metateoreettisesti tutkimus sitoutuu konventionaaliseen konstruktivismiin. Sen ontologiset ja epistemologiset sitoumukset informoivat koko tutkimuksen läpivientiä. Ontologisesti määritettiin valtion olevan olemassa ja voivan olla tutkimuksen kohde. Valtio ei kuitenkaan määrittynyt tutkimuksen kohteeksi vain olemassaolonsa näkökulmasta, vaan merkityksellistä oli sen toiminta suhteessa kulttuuriin. Tällöin rakenteiden ja toimijoiden välisessä suhteessa tapahtuu molemminpuolista konstituoitumista, joka on epistemologisesti tärkeää. Näitä prosesseja ja vuorovaikutuksia on pyritty analysoimaan Suomen näkökulmasta. Tätä analysointia on tarkemmin määrittänyt konstruktivismiin yhdistetty regionalismin teoreettinen lähestymistapa sekä narratologian menetelmä.

Regionalismin teoreettisen näkökulman arvo tässä tutkimuksessa muodostuu sille, että se mahdollisti merkittävien kansainvälispoliittisten teemojen havainnoinnin poliittisesta puhun-

nasta. Ajatus regionalismista välittäjänä integraation ja fragmentaation välillä näkyy ajatuksessa Suomen puolustusyhteistyön samanaikaisesta laajentumisesta ja tiivistymisestä. Tässä tutkimuksessa ei ole pyritty määrittämään alueellistumisen tasoja tai rajoja tarkasti, vaan on hyväksytty teorialuvussa esitetyllä tavalla, että alueet ovat liukuvia ja osin määrittämättömiä. Tämä ajatus mahdollisti riittävän laajan aineiston tulkinnan samalla kuin se on teoreettinen haaste analyysille. Regionalismi on siis nähty toimenpiteinä ja käytäntöinä, jotka ovat tuottaneet yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Nämä taas on pyritty viestimään poliittisesti relevantiksi. Erityisesti narratiivia muodostettaessa regionalismi on nähty Hveemin mukaan ideoiden, arvojen ja konkreettisten tavoitteiden kokonaisuutena, joka on ohjannut alueiden muodostumista, ylläpitoa ja muuttamista.³⁹⁹

Regionalismin osalta on todettavissa, että ymmärrys siitä teoriana olisi mahdollistanut muitakin lähestymistapoja aineistoon. Tällöin olisi voinut esimerkiksi keskittyä tarkemmin sekä fyysisten että kognitiivisten rajojen muodostumiseen tai funktionaalisen ja materiaalisen toiminnan suhteeseen alueiden muodostumisessa. Tämän tutkimuksen tavoitteena oli kuitenkin hahmotella kansallisen politiikan kokonaisuutta regionalismin läpi. Tässä mielessä tutkimus on onnistunut, koska tutkimusaineistosta ei ole ilmennyt muita merkittäviä teemoja puolustusyhteistyön näkökulmasta. Tämän lisäksi teorian kautta hahmoteltuihin teemoihin on löytynyt merkittävä määrä mielekkäitä analysoitavia asiakokonaisuuksia, vaikka on havaittu teemojen risteävyyksiä ja päällekkäisyyksiä.

Narratologian osalta voidaan todeta, että Ricoueurin mukaisesti tekstejä on pyritty tarkastelemaan kokonaisuutena ja hahmottamaan hierarkkisesti.⁴⁰⁰ Narratiivisuus on siis nähtävissä strategiana, jolla ihmiset käsittelevät aikaa, prosessia ja muutosta. Narratiivi on siis yleisluokittelu puolustusyhteistyön ajatukselle tässä tutkimuksessa. Tarina taas on se muoto, jolla narratiivia välitetään regionalismin teemojen mukaisesti. Tätä strategiaa on pyritty hahmottamaan edellä esitetyssä narratiivissa. Tämä strategia on nähtävissä päättäjien muodostamana poliittisena ohjelmalla, jolle on tarpeellista rakentaa historiallinen tarina ajallisesti ja tilallisesti. Tässä tutkimuksessa narratologian ja siihen liittyvien proseduurien avulla on kyetty informoidusti ja johdonmukaisesti tiivistämään erittäin laajan aineiston sanoma teoreettisten tarpeiden mukaisesti. Narratologia on tarjonnut näkymän kansallisen politiikan tulkintaan ja koherentiuden arviointiin. Kriittisesti tarkasteltuna on nähtävissä, että myös narratologian osalta olisi ollut mahdollista kapeammalla aineistolla keskittyä jonkin teeman tiukempaan analyysiin. Tämä olisi toki vaatinut aineiston tilallista levittämistä puhujien määrää lisäämällä, koska

³⁹⁹ Hveem 1999, 86–87.

⁴⁰⁰ Ricoueur 1995, 38.

kapean mutta pitkän aineiston kerronnallisuudessa on omat haasteensa. Ei-definiitivisen tarinan lopun ajatus on mahdollistanut ja mahdollistaa suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan muokkaamisen myös tulevaisuudessa.

Kun yhdistää edellä esitetyt tutkimuksen tulokset, niiden vertailun tuoreeseen tarkentuneeseen politiikkaan sekä tehdyn tutkimuksen teoreettis-metodologisen reflektion, on mahdollista arvioida jatkotutkimustarpeita ja -mahdollisuuksia. Tutkimuksen rajauksissa esitettiin mahdollisuus lisäpuhujien ottamiseen tarkasteluun laajentamaan kerronnallisuutta. Tämän kaltainen laajentaminen mahdollistaisi tämän tutkimuksen havaintojen valossa erityisesti politiikan ja käytännön liittymäpinnan paremman hahmottamisen, jos puhujina olisivat esimerkiksi puolustusministeri ja puolustusvoimain komentaja.

Tämä tutkimus tarkasteli Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa yhdessä ulottuvuudessa ja suhteessa ulkoiseen. On oletettavaa, että puolustusyhteistyö on tema, joka pysyy politiikan keskiössä myös tulevaisuudessa. Tähän liittyen mielenkiintoista olisi hahmottaa sisäpolitiikan ja kansalaismielipiteen suhtautumista edellä esitettyyn alueiden muodostumisen problematiikkaan. Tämä näkökulma on merkityksellinen siinä, kun arvioidaan mielipiteen muodostumisen perusteita esimerkiksi mahdolliseen Nato-jäsenyyteen liittyen. Sen kautta olisi myös mahdollista vertailla valtiollisen ja sisäpoliittisen puhunnan ristikkäisiä vaikutuksia ja muuttumisen aikajänteitä. Edelleen tähän näkökulmaan lisäarvoa toisi median uutisoinnin käsittely, koska sen vaikuttavuus kansalaismielipiteeseen on merkittävä. Median osalta olisi mahdollista tarkastella sitä, kuinka tarinoissa ja narratiivissa esiintyvät asiat esitetään yleisölle, joka asettaa linjaukset demokraattisten prosessien kautta tarkasteluun tasaisin väliajoin.

Liikuttaessa toiseen suuntaan eli ulospäin tulisi huomioida paremmin tämän tutkimuksen vuorovaikutuksen toinen osapuoli eli merkittävät toiset. Tällöin Suomen kumppaneiden puolustusyhteistyön strategiat ja tavoitteet tulisi suhteuttaa Suomen tavoitteisiin. Tätä kautta olisi mahdollista hahmottaa Suomen politiikan koherenttiutta toisesta suunnasta ja arvioida kansallisten intressien suhdetta viime aikoina esillä olleeseen solidaarisuuteen. Ulkoisen ja sisäisen osin konfliktuaalinen suhde valtion politiikan muotoiluissa olisi myös yksi mahdollinen jatkotutkimussuunta. Toisaalta olisi myös mahdollista arvioida politiikan perusteita negatiivisten toisten eli uhkien kautta. Tällöin korostuisivat eri elementit valituissa teemoissa.

Edellä esitettyjen lisäksi on nähtävissä että politiikan ja käytännön toiminnan suhde mahdollisesti joutuu lähitulevaisuudessa tarkemman tarkastelun alle. Tähän ainakin viittaa käynnissä

olevat lainmuutosprosessit. Tällöin tässä tutkimuksessa hahmotetut haasteet voi osillaan ottaa tarkasteluun suhteessa niiden toimeenpanon eri aspekteihin.

Tätä tutkimusta määrittivät regionalismin ja narratologian näkökulmat sekä tiukat tutkimusaineiston valinnat. On luonnollisesti todettava, että muutkin teoreettiset näkökulmat mahdollistavat saman aineiston tutkimisen suhteessa tavoitteisiin. Esimerkiksi konstruktivistisesta näkökulmasta on mahdollista lähteä etsimään merkkejä vuorovaikutuksesta ja sen tiheydestä suhteessa ulkoiseen. Konstruktivismiin osalta huomio olisi pitänyt kohdistaa jaettuihin ideoihin, vuorovaikutukseen ja molemminpuoliseen konstituoitumiseen. Tämä olisi todennäköisesti edellyttänyt tutkimuksen fokuksen uudelleen suuntaamista ja tarkentamista harvempiin toimijoihin ja kapeampaan kokonaisuuteen. Tällöin temaattinen jaottelu olisi erilainen.

Metodologisesti puolestaan on mahdollista tarkastella samaa aineistoa kielellisesti esimerkiksi diskurssianalyysin keinoin, jolloin keskityttäisiin siihen, miten puolustusyhteistyöstä puhutaan sekä mitkä ovat ne diskurssit eli puhumisen ja kirjoittamisen käytännöt, jotka muodostavat puolustusyhteistyön perustelut. Tällöin olisi ollut mahdollista hahmottaa regionalismin tuottamien pääteemojen ympärille niitä diskursseja, jotka määrittävät teemoja. Tämä mahdollistaisi mahdollisesti alueellistumisen ja alueellistamisen tarkemman arvioinnin.

Edellä esitetty osoittaa, että tässä tutkimuksessa toteutettu analyysi ei ole puolustusyhteistyötä tyhjentävä vaan osittain avaava. Toteutettu analyysi ja sen arviointi mahdollistavat ilmiön kansallisen keskustelun kehystämisen ja tärkeiden teemojen hahmottamisen poliittisella tasolla. Aiemmin on jo käsitelty mahdollista politiikan ja käytännön epäsuhtaa. Eurooppalaisen sotilaallisen puolustamisen näkökulmasta voidaan arvioida puolustusyhteistyön olevan pysyvä ilmiö riippumatta liittosuhteista. Kuitenkin sen muodot vaihtelevat alueellisesti myös tulevaisuudessa. Näin ollen sen uudelleenarviointi suhteessa Ukrainan konfliktiin nousee esille.

LÄHTEET

1. PRIMÄÄRIKÄÄNNÄKÖ

1.1 Instituutioaineistot

Aalto, Erkki et al. (2009), *EU:n tiivistävä puolustus – Euroopan puolustusvirasto*. Helsinki: Eurooppatiedotus, Ulkoasianministeriö.

Det Kongelige Forsvarsdepartement Norge (2013), Prop 1 S (2013-2014), Proposisjon til Stortinget.

Forsvarsministeriet, Danmark (2012), Aftale på forsvarsområdet 2013-2017.

Laki Suomen osallistumisesta Yhdistyneiden Kansakuntien rauhanturvaamistoimintaan 514/1984, lainmuutos 520/1993, lainmuutos 1465/1995.

Puolustusministeriö (2011), *Puolustusministeriön strateginen suunnitelma*. Helsinki: Puolustusministeriö.

Ulkoasiainministeriö (2015), *Turvallisuuspoliittista yhteistyötä koskeva katsaus*. Ulkoasiainministeriön julkaisuja 2/2015. Helsinki: Ulkoasianministeriö.

1.2 Valtiopäiväasiakirjat

VNS 1/1995 vp, *Turvallisuus muuttuvassa maailmassa. Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat*.

VNS 1/1997 vp, *Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus*.

VNS 2/2001 vp, *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka*.

VNS 6/2004 vp, *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004*.

VNS 1/2009 vp, *Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliitikka 2009*.

VNS 6/2012 vp, *Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliitikka 2012*.

1.3 Puheet

Ahtisaari, Martti (1994a), Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaaren puhe Maanpuolustuskurs-siyhdistyksen vuosikokouksessa Helsingissä 16.5.1994.

Ahtisaari, Martti (1994b), Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaaren puhe Tanskan ulkopoliitti-
sessä seurassa Kööpenhaminassa 7.9.1994.

Ahtisaari, Martti (1995a), Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaaren puhe Ranskan Ulkopoliiti-
tisessä Instituutissa Pariisissa 21.2.1995.

Ahtisaari, Martti (1995b), Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaaren puhe Valtiopäivien avajai-
sissa Eduskunnassa 29.3.1995.

Ahtisaari, Martti (1995c), Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaaren puhe The Royal Institute
of International Affairsissa Chatham Housessa Lontoossa 18.10.1995.

Ahtisaari, Martti (1996a), Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaaren puhe Valtiopäivien avajai-
sissa Eduskunnassa 7.2.1996.

Ahtisaari, Martti (1996b), Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaaren puhe Institute of European
Affairs -tutkimuslaitoksessa Dublinissa 14.5.1996.

Ahtisaari, Martti (1997a), Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaaren puhe Valtiopäivien avajai-
sissa Eduskunnassa 4.2.1997.

Ahtisaari, Martti (1997b), Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaaren puhe The Royal Institute
of International Affairsissa Chatham Housessa Lontoossa 24.11.1997.

Ahtisaari, Martti (1998a), Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaaren puhe Valtiopäivien avajai-
sissa Eduskunnassa 4.2.1998.

Ahtisaari, Martti (1998b), Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaaren puhe edustustopäällikkökokouksen yhteydessä järjestetyllä vastaanotolla Presidentinlinnassa Helsingissä 27.8.1998.

Ahtisaari, Martti (1999a), Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaaren puhe Valtiopäivien avajaisissa Eduskunnassa 31.3.1999.

Ahtisaari, Martti (1999b), Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaaren puhe Maanpuolustuskurssiyhdistyksen kokouksessa Helsingissä 13.4.1999.

Ahtisaari, Martti (2000), Tasavallan Presidentti Martti Ahtisaaren puhe Valtiopäivien avajaisissa Eduskunnassa 4.2.2000.

Halonen, Tarja (2000), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen esitelmä Norjan ulkopoliittisen instituutin tilaisuudessa Oslossa 26.10.2000.

Halonen, Tarja (2001a), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe Kadettikunnan 80-vuotisjuhlassa 27.1.2001.

Halonen, Tarja (2001b), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe Valtiopäivien avajaisissa Eduskunnassa 2.2.2001.

Halonen, Tarja (2001c), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen esitelmä Tanskan Ulkopoliittisen seuran tilaisuudessa Kööpenhaminassa 4.4.2001.

Halonen, Tarja (2001d), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe Maanpuolustuskurssiyhdistyksen 40-vuotisjuhlassa 21.5.2001.

Halonen, Tarja (2002a), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe Valtiopäivien avajaisissa Eduskunnassa 5.2.2002.

Halonen, Tarja (2002b), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe suurlähettiläskokouksessa Helsingissä 21.8.2002.

Halonen, Tarja (2002c), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe Pohjoismaiden Neuvoston 50-vuotisjuhlaistunnon lounaalla 29.10.2002.

Halonen, Tarja (2002d), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puheenvuoro Euroatlanttisen kumppanuusneuvoston huippukokouksessa Prahassa 22.11.2002.

Halonen, Tarja (2003), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe Valtiopäivien avajaisissa Eduskunnassa 26.3.2003.

Halonen, Tarja (2004a), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe Valtiopäivien avajaisissa Eduskunnassa 3.2.2004.

Halonen, Tarja (2004b), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen yleispuheenvuoro Euroatlanttisen kumppanuusneuvoston huippukokouksessa Istanbulissa 29.6.2004.

Halonen, Tarja (2005a), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe Valtiopäivien avajaisissa Eduskunnassa 2.2.2005.

Halonen, Tarja (2005b), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe Ranskan Ulkopoliittisessa Instituutissa Pariisissa 1.2.2005.

Halonen, Tarja (2005c), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen esitelmä Slovakian ulkopoliittisessa yhdistyksessä Bratislavassa 19.4.2005.

Halonen, Tarja (2006), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe Valtiopäivien avajaisissa Eduskunnassa 3.2.2006.

Halonen, Tarja (2007a), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe Valtiopäivien avajaisissa Eduskunnassa 28.3.2007.

Halonen, Tarja (2007b), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe Saksan Ulkopoliittisessa instituutissa 3.5.2007.

Halonen, Tarja (2008a), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe Valtiopäivien avajaisissa Eduskunnassa 5.2.2008.

Halonen, Tarja (2008b), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe ulkoasiainministeriön 90-vuotisjuhlaseminaarissa 27.5.2008.

Halonen, Tarja (2009a), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe Ruotsin Ulkopoliittisessa instituutissa 15.1.2009.

Halonen, Tarja (2009b), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe Valtiopäivien avajaisissa Eduskunnassa 4.2.2009.

Halonen, Tarja (2010a), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe 192. maanpuolustuskursin avajaisissa 25.1.2010.

Halonen, Tarja (2010b), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe Valtiopäivien avajaisissa Eduskunnassa 3.2.2010.

Halonen, Tarja (2010c), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen avajaispuhe Naton kokonaisvaltaisen kriisinhallinnan uutta strategista konseptia koskevassa seminaarissa Helsingissä 4.3.2010.

Halonen, Tarja (2011a), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe 197. maanpuolustuskursin avajaisissa 7.3.2011.

Halonen, Tarja (2011b), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe Valtiopäivien avajaisissa Eduskunnassa 28.4.2011.

Halonen, Tarja (2011c), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen tervehdys maanpuolustuskursien ja Maanpuolustuskurssiyhdistyksen 50-vuotisjuhlassa Finlandia-talossa 19.5.2011.

Halonen, Tarja (2011d), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puheenvuoro suurlähettiläspäivillä 23.8.2011.

Halonen, Tarja (2012a), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe 200. maanpuolustuskursin avajaisissa Säätytalolla 23.1.2012.

Halonen, Tarja (2012b), Tasavallan Presidentti Tarja Halosen puhe Valtiopäivien avajaisissa Eduskunnassa 7.2.2012.

Niinistö, Sauli (2012a), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe Naton kumppanuuksia käsittelevässä kokouksessa Chicagossa 21.5.2012.

Niinistö, Sauli (2012b), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe suurlähettiläspäivillä 21.8.2012.

Niinistö, Sauli (2012c), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe Norjan ulkopoliittisessa instituutissa 11.10.2012.

Niinistö, Sauli (2012d), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe 203. maanpuolustuskurs-
sin avajaistilaisuudessa 5.11.2012.

Niinistö, Sauli (2013a), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe maanpuolustuskurssiyh-
distyksen turvallisuuspolitiikan illassa 17.1.2013.

Niinistö, Sauli (2013b), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe valtiopäivien avajaisissa
5.2.2013.

Niinistö, Sauli (2013c), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe suurlähettiläskokouksessa
Finlandia-talolla 27.8.2013.

Niinistö, Sauli (2013d), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe Pohjola-Nordenin semi-
naarissa ”Pohjoismaiden paikka Euroopassa - Nordens plats i Europa” Helsingissä
18.11.2013.

Niinistö, Sauli (2014a), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe Rikskonferens -
seminaarissa Sälenissä 12.1.2014.

Niinistö, Sauli (2014b), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe valtiopäivien avajaisissa
4.2.2014.

Niinistö, Sauli (2014c), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe suurlähettiläspäivillä
26.8.2014.

Niinistö, Sauli (2014d), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön tervehdys yleisesikuntaupsee-
rikoulutuksen 90-vuotisjuhlassa Santahaminassa 3.11.2014.

Niinistö, Sauli (2014e), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe 211. valtakunnallisen maanpuolustuskurssin avajaisissa 10.11.2014.

Niinistö, Sauli (2015a), Tasavallan presidentti Sauli Niinistön uudenvuodenpuhe 1.1.2015.

1.4 Sanoma- ja aikakauslehdet

”Pelkkä Nato-selvitys ei riitä presidentille”. Uutinen. Helsingin Sanomat 2.8.2014.

”Presidentti Niinistö kannattaa EU-komission Junckerin ajatusta yhteisestä armeijasta.” Uutinen. Helsingin Sanomat 8.3.2015.

”Ruotsi haluaa puolustusyhteistyöhön myös Tanskan kanssa”. Uutinen. Helsingin Sanomat 27.2.2015.

”Suomi ja Ruotsi esittävät puolustusyhteistyön laajentamista - ei esitystä puolustusliitosta.” Uutinen. Helsingin Sanomat 17.2.2015.

”Ukraina sekoitti EU:n puolustuksen – Tarvitseeko unioni oman armeijan?” Uutinen. Helsingin Sanomat 10.3.2015.

Virmavirta, Jarmo (2009), ”Kokoomus soutaa ulkopolitiikassaan myös perinnettään vastaan”. Ulkopolitiikka 1/2009.

1.5 Internet-lähteet

Cooperation and Conflict, about the title. Saatavissa <<http://www.sagepub.com/journals/Journal200863#tabview=title>>. Viitattu 16.2.2015

”EU-armeija ei innostanut eduskunnassa.” Uutinen. Yle.fi 10.3.2015. Saatavissa <http://yle.fi/uutiset/eu-armeija_ei_innostaanut_eduskunnassa/7857951>. Luettu 1.4.2015.

European Defence Agency, Mission. Saatavissa <<http://www.eda.europa.eu/aboutus/whatwedo/Missionandfunctions>>. Viitattu 24.4.2015.

Eurooppatiedotus.fi, Suomen tie EU:n jäseneksi. Saatavissa <<http://www.eurooppatiedotus.fi/public/default.aspx?contentid=92690&contentlan=1&culture=fi-FI#.VK96JBBqOZQ>>.

Viitattu 9.1.2015.

Försvarets Materielverk (2014), Klarsignal för lastbilsupphandlingen. Saatavissa <<http://www.fmv.se/sv/Nyheter-och-press/Nyheter-fran-FMV/Klarsignal-for-lastbilsupphandlingen/>>. Viitattu 30.3.2015.

”Jokin näistä on Suomen uusi hävittäjä – Hornetin seuraajan etsintä alkaa.” Uutinen, Yle.fi 17.10.2014. Saatavissa <http://yle.fi/uutiset/jokin_naista_on_suomen_uusi_havittaja__hornetin_seuraajan_etsinta_alkaa/7532482>. Luettu 28.4.2015.

”Nato pohtii Suomen ja Ruotsin roolia Baltian puolustuksessa.” Uutinen Mtv.fi 25.8.2014. Saatavissa <<http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/ukrainan-kriisi-muokkaa-suomen-ja-ruotsin-nato-kumppanuutta/4270840>>. Luettu 28.4.2015.

Nato, Smart Defence. Saatavissa <<http://www.nato.int/cps/en/natolive/78125.htm>>. Viitattu 24.4.2015.

NORDEFCO, The basics about NORDEFCO. Saatavissa <<http://www.nordefco.org/The-basics-about-NORDEFCO>>. Viitattu 24.4.2015.

”Puolustusministeri Haglund ei halua ruotsalaisia hävittäjiä”. Uutinen, Helsingin Sanomat 22.4.2014. Saatavissa <<http://www.hs.fi/kotimaa/a1398050533747?jako=f8eedd92d11da071778205f0660e5e79>>. Luettu 28.4.2014.

Puolustusministeriö, Yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka ja puolustusyhteistyö. Saatavissa <<http://www.defmin.fi/?s=506>>. Viitattu 22.8.2014.

Suomen ja Ruotsin puolustusvoimat (2015), *Final reports on deepened defence cooperation between Finland and Sweden*. Saatavissa <http://www.defmin.fi/files/3074/Final_reports_on_deepened_defence_cooperation_between_Finland_and_Sweden.pdf>. Haettu 18.2.2015.

Tasavallan presidentin kanslia (2014), *Turvallisuuspoliittista yhteistyötä koskeva kokonaiskatsaus*. Tiedote 37/2014. Saatavissa <<http://www.presidentti.fi/Public/default.aspx?contentid=310319&culture=fi-FI>>. Viitattu 8.8.2014.

Ulkoasianministeriö, Naton rauhankumppanuus. Saatavissa <<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=69153&culture=fi-FI>>. Viitattu 8.1.2015.

Ulkoasianministeriö, Pohjoismaisen yhteistyön historia pähkinänkuoressa. Saatavissa <<http://www.formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=207142&contentlan=1&culture=fi-FI>>. Viitattu 19.1.2015.

Ulkoasianministeriö (2008), Suomi ratifioi Lissabonin sopimuksen. Ulkoasianministeriön tiedote 328/2008. Saatavissa <<http://formin.finland.fi/public/?contentid=136307&contentlan=1&culture=fi-FI>>, viitattu 21.2.2015.

”Valmistelu Hornetien korvaamiseksi alkoi.” Uutinen, Mtv.fi 8.10.2014. Saatavissa <<http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/valmistelu-hornetien-korvaamiseksi-alkoi/4391682>>. Luettu 28.4.2015.

2. KIRJALLISUUS

2.1 Painetut lähteet

Adler, Emanuel (1997), “Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics”. *European Journal of International Relations* 3(3), 319–363.

Ágh, Attila (2010), “Regionalization as a Driving Force of EU Widening: Recovering from the EU ‘Carrot Crisis’ in the ‘East’”. *Europe-Asia Studies* 62(8), 1239-1266.

Andrews, Molly (2007), *Shaping History: Narratives of Political Change*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bal, Mieke (1997), *Narratology: Introduction to the Theory of Narrative*. Second edition. Toronto: University of Toronto Press.

- Barthes, Roland 1977, Introduction to the Structural Analysis of Narratives. Teoksessa Barthes *Image, Music, Text: essays* (käänt. Stephen Heath). London: Fontana.
- Blackwood, Mikaela (2012), "How Smart is Smart Defense? A Review of NATO's Smart Defense Proposal". *Connection Quarterly Journal* 11(3), 85–93.
- Blomberg, Jaakko (2011), *Vakauden kaipuu. Kylmän sodan loppu ja Suomi*. Helsinki: WSOY.
- Browning, Christopher S. (2002), "Coming Home or Moving Home? Westernizing Narratives in Finnish Foreign Policy and the Reinterpretation of Past Identities". *Cooperation and Conflict* 37(1), 47–72.
- Buzan, Barry (2000), "The Logic of Regional Security in the Post-Cold War World". Teoksessa Hettne et al. (toim), *The New Regionalism and the Future of Security and Development*. New York: St. Martin's Press.
- Camiz, Sergio & Tuomo Melasuo (2003), *Europe and the New Role of the Regions*. Tampere Peace Research Institute, Occasional Papers No. 89. Tampere: University of Tampere.
- Chatman, Seymour (1978), *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Chernoff, Fred (2007), *Theory and Metatheory in International Relations*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Coffey, Luke (2012), EU Defense Integration: Undermining Nato, Transatlantic Relations, and Europe's Security. The Heritage Foundation Backgrounder No.2806. Washington DC: The Heritage Foundation.
- Czarniawska, Barbara (2004), *Narratives in Social Science Research*. London: SAGE Publications Ltd.
- Dahl, Ann-Sofie (2014), *NORDEFECO and NATO: "Smart Defence" in the North?* NDC Research Paper No. 101. Rome: NATO Defence College.

Epstein, Charlotte (2010), "Who speaks? Discourse, the subject and the study of identity in international politics". *European Journal of International Relations* 17(2), 327–350.

Fairclough, Norman (2003), *Analyzing Discourse: textual analysis for social research*. London: Routledge.

Faleg, Giovanni & Alessandro Giovannini (2012), *The EU between Pooling & Sharing and Smart Defence. Making a virtue out of necessity?* CEPS special report No. 61. Brussels: Centre for European Policy Studies.

Fawcett, Louise (2004), "Exploring Regional Domains: a Comparative History of Regionalism". *International Affairs* 80(3), 429–446.

Finnemore, Martha & Kathryn Sikkink (2001), "Taking Stock: The Constructivist Research Program in International Relations and Comparative Politics". *Annual Review of Political Science* 4, 391–416.

Flemes, Daniel & Detlef Nolte (2010), Introduction. Teoksessa Flemes (toim.) *Regional Leadership in the Global System. Ideas, Interests and Strategies of Regional Powers*. Farnham: Ashgate .

Forsberg, Tuomas (2013), "The rise of Nordic defence cooperation: a return to regionalism". *International Affairs* 89(5), 1161–1181.

Ghica, Luciana Alexandra (2013), "Beyond National Integration? Social Constructivism, Regional Cohesiveness and the Regionalism Puzzle". *Romanian Political Science Review* 13(4), 733–752.

Giessmann, Hans J. (2010), The European Union: 'Regional Power', 'Global Pole', 'Paper Tiger' – or What? Teoksessa Flemes (toim.) *Regional Leadership in the Global System. Ideas, Interests and Strategies of Regional Powers*. Farnham: Ashgate .

Goodman, Nelson (1978), *Ways of Worldmaking*. Indianapolis: Hackett.

Guzzini, Stefano & Anna Leander (2006), Preface. Teoksessa Guzzini & Leander (toim.) *Constructivism and International Relations: Alexander Wendt and his critics*. Abingdon: Routledge.

Hansen, Lene (2006), *Security as practice: discourse analysis and the Bosnian war*. London: Routledge.

Hansen, Lene & Ole Wæver (toim.) (2002), *European Integration and National Identity*. London: Routledge.

Hanska, Jan (2010), *Reagans Mythical America. Towards a Narrative Theory of Prophetic Politics*. Acta Universitatis Tamperensis 1539. Tampere: University of Tampere.

Hanska, Jan (2014), "Narrative Approach to the Art of War and Military Studies – Narratology as military science research paradigm". *Journal of Military Studies* 5(1).

Hemmer, Christopher & Peter Katzenstein (2002), "Why Is There No NATO in Asia: Collective Identity, Regionalism, and the Origins of Multilateralism". *International Organization* 56, 575–607.

Hentz, James J. (2003), "Introduction: New Regionalism and the "Theory of Security Studies"". Teoksessa Hentz, & Boås (toim.), *New and Critical Security and Regionalism. Beyond the Nation State*. Aldershot: Ashgate Publishing Limited.

Herman, David (2002), *Story Logic: Problems and Possibilities of Narrative*. Lincoln and London: University of Nebraska Press.

Herman, David (2009), *Basic Elements of Narrative*. Chichester: Wiley-Blackwell.

Herman, David & James Phelan & Peter J. Rabinowitz & Brian Richardson & Robyn Warhol (2012), *Narrative Theory, Core Concepts and Critical Debates*. Columbus: The Ohio State University Press.

Hettne, Björn. (1999a), "The New Regionalism: A Prologue". Teoksessa Hettne et al. (toim.), *Globalism and the New Regionalism*. New York: St. Martin's Press.

Hettne, Björn. (1999b), "Globalization and the New Regionalism: The Second Great Transformation". Teoksessa Hettne et al. (toim.), *Globalism and the New Regionalism*. New York: St. Martin's Press.

Howarth, David & Yannis Stavrakakis (2000), Introducing discourse theory and political analysis. Teoksessa Howarth et al. (toim.) (2000), *Discourse theory and political analysis: Identities, hegemonies and social change*. Manchester: Manchester University Press.

Hurrell, Andrew (1995), "Explaining the Resurgence of Regionalism in World Politics". *Review of International Studies* 21, 331–358.

Hurrell, Andrew (2010), Regional Powers and the Global System from a Historical Perspective. Teoksessa Flesmes (toim.) *Regional Leadership in the Global System. Ideas, Interests and Strategies of Regional Powers*. Farnham: Ashgate .

Hveem, Helge (1999), Political Regionalism: Master or Servant of Economic Internationalization? Teoksessa Hettne et al. (toim.), *Globalism and the New Regionalism*. New York: St. Martin's Press.

Joenniemi, Pertti (1994), Euroopan eri hahmot; alueellistuminen poliittisen tilan perustana. *Politiikka* 36(2), 132–138.

Jukarainen, Pirjo (1999), "Borders Change – So Do Space, Identity and Community". Teoksessa Eskelinen et al. (toim.), *Curtains of Iron and Gold. Reconstructing Borders and Scales of Interaction*. Aldershot: Ashgate.

Keating, Michael (1998), *The New Regionalism in Western Europe. Territorial Restructuring and Political Change*. Cheltenham: Elgar.

Kelly, Robert E. (2007), "Security Theory in the 'New Regionalism'". *International Studies Review* 9(2), 197–229.

Kirchner, Emil J. & Roberto Dominguez (toim.) (2011), *The Security Governance of Regional Organizations*. Abingdon: Routledge.

- Klotz, Audie & Cecelia Lynch (2007), *Strategies for Research in Constructivist International Relations*. Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe.
- Kuusela Janne (2013), "Euroopan puolustusyhteistyön ristipaine". *Maanpuolustus* N:o 106. Pääkirjoitus, 4–6.
- Käkönen, Jyrki (1996), "Globalisoituminen ja alueellistuminen". *Kosmopolis* 26(1), 5–20.
- Käkönen, Jyrki (2001), Green security: Security discourse in a globalizing world. Teoksessa Joenniemi & Viktorova (toim.) *Regional Dimensions of Security in Border Areas of Northern and Eastern Europe*. Tartu: Tartu University Press.
- Labov, William & Joshua Waletzky (1967) [2006], *Narrative Analysis: Oral Versions of Personal Experience*. Teoksessa Atkinson & Delamont (toim.) *Sage Benchmarks in Social Research Methods – Narrative Methods, Volume 1, Narrative Perspectives*. London: Sage Publications.
- Laursen, Finn (2010), "Regional Integration: Some Introductory Reflections". Teoksessa Laursen (toim.) *Comparative Regional Integration. Europe and Beyond*. Farnham: Ashgate.
- Limnell, Jarno (2008), *Toimiiko turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selontekomenettely?* Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 4: Työpapereita No 26. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Lähteenmäki, Kaisa & Jyrki Käkönen (1999), "Regionalization and its Impact on the Theory of International Relations". Teoksessa Hettne et al. (toim.), *Globalism and the New Regionalism*. New York: St. Martin's Press.
- MacDonald, Jacopo Leone (2012), *The Basics of Smart Defence*. Julkaisussa Henius & MacDonald *Smart Defence: A Critical Appraisal*. Rome: NATO Defence College.
- Meister, Jan Christoph (2009), Narratology. Teoksessa Hühn et al. *Handbook of Narratology*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co.
- Moul, William B. (1973), "The Level of Analysis Problem Revisited". *Canadian Journal of Political Science* 6(3), 494–513.

Musial, Kazimierz (2009), "Reconstructing Nordic Significance in Europe on the Threshold of the 21st Century". *Scandinavian Journal of History* 34(3), 286–306.

Möttölä, Kari (1993), "Puolueettomuudesta sitoutumiseen". Teoksessa Forsberg & Vaahtoranta (toim.) *Johdatus Suomen ulkopoliittikkaan*. Ulkopoliittisen instituutin julkaisuja nro 2. Helsinki: Gaudeamus.

Neumann, Iver B. (1992), *From the Nordic Region to What? Teoksessa Kukkonen et al. (toim.) The Baltic Sea Area – A region in the making*. Oslo: Europa-programmet.

Nokkala, Arto (1996), "Sotilaallinen jatkuvuus ja alueellistumisen haaste Pohjois-Euroopassa". Julkaisussa Jukarainen (toim.) *Eurooppa laidasta laitaan. Taprin opas Euroopan ymmärtämiseen*. Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus Tutkimustiedote No. 69. Tampere: Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus.

Onuf, Nicholas (1995), "Levels". *European Journal of International Relations* 1(1), 35–58.

Paasi, Anssi (1995), *Territories, Boundaries and Consciousness. The Changing Geographies of the Finnish-Russian border*. Belhaven Studies in Political Geography. Chichester: Wiley.

Petre, Silviu (2013), "Politics Versus Political Economy in European Defence. A Constructivist Critique of Transnational Liberalism". *The Public Administration and Social Policies Review* 2(11), 122-140.

Phillips, Nelson & Cynthia Hardy (2002), *Discourse Analysis: Investigating Processes of Social Construction*. London: Sage cop.

Piiparinen, Touko & Mika Aaltola (2012), Peace mediation as a reflection of Finnish foreign policy: What does mediation mediate about Finland? Raportissa Piiparinen & Brummer (toim.) *Global networks of mediation. Prospects and avenues for Finland as a peacemaker*. FIIA report 32. Helsinki: Ulkopoliittinen Instituutti.

Polkinghorne, Donald E. (1988), *Narrative Knowing and the Human Sciences*. Albany: State University of New York Press.

Raitasalo, Jyri (2008), *Turvallisuusympäristön muutos ja Suomen puolustus*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 23. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Reus-Smit, Christian (2008), "Reading History through Constructivist Eyes". *Millennium . Journal of International Studies* 37(2), 395–414.

Ricoeur, Paul (1995), *Figuring the Sacred: Religion, Narrative and Imagination*. Minneapolis: Fortress Press.

Riessman, Catherine Kohler (1993), *Narrative Analysis*. Qualitative Research Methods Series 30. London: SAGE.

Riessman, Catherine Kohler (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. California: SAGE Publications.

Rourke, John T. (2007), *International Politics on the World Stage*. 12th edition. McGraw-Hill Higher Education.

Saukkonen, Pasi (1998), "Kansallisvaltion identiteettipolitiikka. Kansallinen identiteetti politiikan tutkimuksen käsitteenä". *Politiikka* 40(3), 212–225.

Saxi, Håkon Lunde (2011), *Nordic defence Cooperation after the Cold War*. Norwegian Institute For Defence Studies, Oslo files 1/2011. Oslo, Norwegian Institute For Defence Studies.

Sivonen, Pekka (2013), Esipuhe. Teoksessa Sivonen (toim.) *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 33. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Suganami, Hidemi (2006), Wendt, IR, and philosophy. Teoksessa Guzzini & Leander (toim.) *Constructivism and International Relations: Alexander Wendt and his critics*. Abingdon: Routledge.

Telò, Mario (2007), Introduction: Globalization, New Regionalism and the Role of the European Union. Teoksessa Telò (toim.) *European Union and New Regionalism. Regional Actors and Global Governance in a Post-Hegemonic Era*. Aldershot: Ashgate Publishing Ltd.

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2006), *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Törnudd, Klaus (2003), Globaalisoituva maailma Suomen turvallisuuspoliittisena ympäristönä. Teoksessa Visuri (toim.) *Suomen turvallisuus ja puolustus*. Helsinki: Otava.

Urbelis, Vaidotas (2013), “Implication of Smart Defence Initiative for Small Members of NATO”. *Lithuanian Annual Strategic Review* 11(1), 9–27.

Vesa, Unto (1996), “Turvallisuusyhteisöjen rakentuminen rauhantutkimuksen haasteena: yleistä teoriaa ja yksi esimerkki”. Julkaisussa Jukarainen (toim.) *Eurooppa laidasta laitaan. Taprin opas Euroopan ymmärtämiseen*. Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus Tutkimustiedote No. 69. Tampere: Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus.

Viktorova, Jevgenia (2001), Borders, regions, and security: on an intersection. Teoksessa Joenniemi & Viktorova (toim.) *Regional Dimensions of Security in Border Areas of Northern and Eastern Europe*. Tartu: Tartu University Press.

Visuri, Pekka (1997), *Turvallisuuspolitiikka ja strategia*. Juva: WSOY.

Visuri, Pekka (2003), Johdanto. Teoksessa Visuri (toim.) *Suomen turvallisuus ja puolustuspolitiikan linjaukset*. Helsinki: Otava.

Väyrynen, Raimo (2003), “Regionalism: Old and New”. *International Studies Review* 5, 25–51.

Waltz, Kenneth (1979), *Theory of International Politics*. Boston: Addison-Wesley.

Wendt, Alexander (1999), *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

White, Hayden (1990), *The Content of the Form. Narrative Discourse and Historical Representation*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Zehfuss, Maja (2002), *Constructivism in International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.

2.2 Painamattomat lähteet

Fenell, Nathan L. (2011), *Security Cooperation Poorly Defined*. The Faculty of the College of Arts and Sciences, University of San Francisco. Saatavissa < <http://repository.usfca.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1020&context=thes>>. Luettu 24.4.2015.

Koivula, Johanna (2006), *Barentsin Euroarktinen yhteistyö – laajan turvallisuuden ja alueellisen yhteistyön näkökulmasta*. Poliitiikan tutkimuksen laitos, Tampereen yliopisto.

Korkala, Jouko (2013), *Suomen kansainvälinen sotilaallinen yhteistyö suomalaisessa lehdistössä vuonna 2013*. Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto, Maanpuolustuskorkeakoulu.

Niskanen, Inka (2012), *Air policing turvallisuuspoliittisena kysymyksenä Suomessa*. Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto, Maanpuolustuskorkeakoulu.

Pynttäre, Juha-Pekka (2015), *Huoli tulevaisuuden Suomesta. Turvallisuuspoliittisten uhkaolotuvuuksien vaikutus mielipiteeseen kansainvälisestä sotilaallisesta yhteistyöstä vuosina 2002 ja 2012*. Valtiotieteellinen tiedekunta, Poliitiikan ja talouden tutkimuksen laitos, Helsingin yliopisto.

Vuola, Ilari (2013), *Pohjoismainen puolustusyhteistyö – nostalgia vai futurismia?* Johtamiskorkeakoulu, Tampereen yliopisto.